

**AFFALDSSORTERING:
FRA UOVERKOMMELIGT
BESVÆR TIL UBEMÆRKET RUTINE**

**AF
LINA KATAN**

PH.D. AFHANDLING 2022

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Affaldssortering: Fra uoverkommeligt besvær til ubemærket rutine

af

Lina Katan

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

2022

Ph.d. indleveret: 6. Juli 2022

Ph.d. vejleder: Prof. Kirsten Gram-Hanssen
Aalborg Universitet

Virksomhedsvejledere: Niels Remtoft & Niels Toftegård

Ph.d. bedømmelsesudvalg: Seniorforsker Rikke Skovgaard Nielsen
Aalborg Universitet, Danmark

Chef Konsulent, Bella Marckmann
Danmarks Evalueringsinstitut, EVA, Sverige

Universitetslektor, Cecilia Soler
Göteborg Universitet, Sverige

Ph.d. serie: Det Ingeniør- og Naturvidenskabelige Fakultet,
Aalborg Universitet

Institut: Institut for Byggeri, By og Miljø

ISSN (online): 2446-1636
ISBN (online): 978-87-7573-869-4

Udgivet af:
Aalborg Universitetsforlag
Kroghstræde 3
9220 Aalborg Ø
Tlf. 9940 7140
aauf@forlag.aau.dk
forlag.aau.dk

© Copyright: Lina Katan

Trykt i Danmark af Stibo Complete, 2022

CV

Lina Katan er uddannet sociolog fra Københavns Universitet og har desuden en baggrund i både TV og billedkunst. Lina har i sit arbejde på tværs af disse felter været optaget af at forstå de liv, mennesker lever, og især de mekanismer som ligger bag vores oplevelser af meningsfuldhed i relation til det, vi gør. Efter afslutningen af sin kandidatuddannelse i sociologi arbejdede hun først som forskningsassistent ved Københavns Universitet og siden i både kunstverdenen og højskolebevægelsen. I foråret 2018 blev hun ansat ved Dansk Affaldsforening for at være med til at udvikle et nyt fagområde med fokus på borgere og adfærd. Ph.d.-projektet: *Affaldssortering – fra uoverkommeligt besvær til ubemærket rutine* udgør en central del af det udviklingsarbejde, Lina udfører for foreningen. Lina har i forbindelse med ph.d.-projektet været tilknyttet forskningsgruppen 'Sustainable Cities and Everyday Practice' (SCEP) på Institut for byggeri, by og miljø ved Aalborg Universitet.

SUMMARY

Danes are generating waste like never before. The daily deliveries of waste to garbage incinerators will continue to accumulate, and natural resources will deplete at the same rate unless recyclable materials are separated from the residual waste.

The purpose of waste sorting is to bring the resources in our waste into a loop between citizens and producers. This is necessary because the natural resources are limited and because recycling reduces negative environmental impacts connected with extraction of virgin materials and with the incineration that otherwise would have been the final destination for the materials.

The Danes want to sort. However, examinations of their residual waste reveal that in many instances they do not do it. This dissertation seeks to identify some of the dynamics that may explain the incongruity between the citizens' expressed attitude and their actual actions.

Anchored in a practice theoretical framework and empirical data procured from a combination of ethnographic methods, this dissertation will expound citizens' neglect in sorting. This choice of methods and theory differs from the behavioural theoretical approach, which has dominated the studies of waste sorting, representing a tendency to study recycling behaviour separate from the historical and situated context of this behaviour. The practice theoretical framework places an analytical emphasis on the relation of waste practice, including sorting, to the lived, everyday setting of which it is part. This purposeful attentiveness to the relation between practice and the context unfolding in both time and space gives grounds for choosing field work as the primary empirical method.

The empirical material is based on participant observation of twelve households in Vejle and Copenhagen municipality. All participants live in apartments but differ on other parameters. Visits with the families lasted for up to ten hours. At the end of the visit, each household had the offer to receive an indoor sorting system to use and experience how such a system might affect their waste practice. Eight families accepted the offer and were subsequently invited to participate in focus group interviews so as to gain insight into their experiences. The empirical data consists of fieldnotes, photographs and transcribed interview recordings.

The research literature typically expounds the neglect of sorting by pointing to barriers either being too great or personal conviction regarding the importance of sorting being too weak. The most frequently identified barrier in both research and other investigations is inconvenience. As such, research in the sector has typically

recommended and worked towards making more convenient sorting solutions, mostly by adjustments to schedules, bins, and instructions, or by strengthening citizens' convection of the importance of sorting via advertising campaigns.

This thesis offers nuances and challenges to the prevailing understanding of why citizens regularly do not sort despite their expressed approval of sorting. As indicated by its title, the thesis acknowledges prior research findings that inconvenience *is* a barrier, but the thesis is preoccupied with unveiling *why* this is so. Which circumstances – historical, cultural and social – determine that the time and effort involved in sorting is experienced as an inconvenience and in continuation hereof, and in extent, why inconvenience becomes a blocking barrier.

The analyses show that a spontaneous pre-reflective distinction between different types of waste and whether sorting them is perceived as negotiable precedes the actual experience of inconvenience. The premise for even experiencing the time and energy required by sorting as inconvenience depends on whether or not sorting the waste type in question is considered as something that can legitimately be disregarded. The concept 'normal waste practice' is formulated as a depiction of the participants' differentiating relationship to different types of waste: respectively those types that have long since not belonged in the bin for residuals and the sorting of which is simply the way to discard these and the types that did in fact until recently belong with residuals and the sorting of which is experienced as an extra effort beyond what is normal and, as such, negotiable. Normal waste practice suggests that the counterpart of what is negotiable is not the morally elevated; on the contrary, it is the normal; that which is taken for granted. This conception guides the primary recommendation of this thesis, which is that the transformation of "*insurmountable inconvenience into unperceived routine*" happens via normalising sorting rather than making it convenient.

Consequently, the following analyses and discussions of the papers focus on understanding what shapes and maintains the current standard of normal waste practices. In this venture the attention turns to the waste system's infrastructure, performance and the communication comprising its interface to the citizens. A high level of trust in municipalities and municipal waste companies is found to have been crucial to the positive reception and, at least partially, integration of the expanded sorting schemes into citizens' existing practice. However, certain characteristics of the system reflect the citizens' current practice and as such the relatively lacking in sorting as normal and good enough, which is suggested to contribute to the maintenance of this standard. In addition to this, citizens' currently deficient engagement in sorting is put in connection to their perception of their own role as helpers rather than being responsible for the environmental objectives that sorting represents. Nonetheless, it appears that instalment of systems for indoor sorting may have a strengthening effect on the engagement in sorting.

A concluding discussion wraps up the dissertation. This extensive chapter elaborates both the thinking formulated in the scientific papers and more thinking that did not find its space in those papers. Findings and reflections are put in connection with the dissertation's context, that is both the scientific field and the waste sector as well as the society in which it operates. It is detailed out how the development of the concepts 'primary-' and 'secondary practice' contribute the apparatus of practice theoretical concepts. There is an explanation of how the comprehension of inconvenience as a socio-culturally conditioned experience challenges the typical operationalisations of inconvenience in both research and the sector itself. This includes real examples of how the sector has handled citizens' complaints about inconveniences, reflections on how the sector may itself be contributing to the citizens' understanding of themselves as helpers and their demands for convenience as justified. However, in the last part of the discussion, these understandings and expectations are put in connection with general developments of everyday life. It is suggested that the understandings opposed to a normalisation of sorting are not restricted to waste practices, but instead they circulate and are reproduced and maintained through other everyday life practices and consumptions. From this point of departure, it is argued that the findings and perspectives presented are relevant not only for the understanding of practices related to waste, but also for a much broader field of practices that need to transition towards more sustainability.

SAMMENFATNING

Danskerne producerer affald som aldrig før. Mængderne, som hver dag afleveres i affaldsenergianlæggenes forbrændingssiloer, vil fortsat vokse, mens naturens ressourcelagre med samme hast vil svinde, hvis ikke genanvendelige materialer udsorteres fra restaffaldet.

Affaldssortering handler om at bringe ressourcerne i vores affald tilbage i kredsløb mellem borgere og producenter. Dette er vigtigt fordi ressourcerne er begrænsede og fordi genanvendelse reducerer emissioner både i forbindelse med udvinding af jomfruelige materialer og den forbrænding som ellers ville have været deres endeligt.

Danske borgere vil gerne sortere, men undersøgelserne af deres restaffaldsspande vidner om at de i mange tilfælde ikke gør det. Denne afhandling søger at identificere nogle af de dynamikker som kan forklare uoverensstemmelsen mellem borgernes udtalte indstilling til sortering og deres faktiske handling.

Med afsæt i en praksisteoretisk forståelsesramme og empirisk materiale som er tilvejebragt via en kombination af etnografiske metoder, belyser afhandlingen borgernes tilsidesættelser af sortering. Med valget af metode og teori adskiller nærværende studie fra den adfærdsteoretiske tilgang som har domineret den forudgående forskning på feltet og som udtrykker en tendens til at studere affaldsadfærd isoleret fra adfærdens historiske og situerede kontekst. Den praksisteoretiske ramme medfører en analytisk betoning af affaldspraksis' og herunder sorterings relation til den levede, hverdagslige sammenhæng som den er en del af. Denne opmærksomhed omkring relationerne mellem praksis og den kontekst som udfolder sig omkring den i både tid og rum begrunder valget af feltarbejde som projektets primære empiriske metode.

Afhandlingens analyser baserer sig på deltagerobservation i tolv husstande i henholdsvis Vejle og Københavns kommune. Alle deltagere har det tilfælles at de bor i lejlighed, men adskiller sig på andre parametre. Besøgene hos familierne varede i op til 10 timer. Ved afslutningen af besøget fik hver husstand et tilbud om at modtage et system til indendørs sortering for at leve med og erfare hvorledes dette påvirker deres affaldspraksis. Otte familier tog imod tilbuddet og blev efterfølgende inviteret til at deltage i fokusgruppeinterview for at få indblik i deres erfaringer. Det empiriske materiale består af feltnoter, fotografier og transskriberede interviewoptagelser.

I forskningslitteraturen forklares borgernes tilsidesættelser af sortering ofte med at barrierer enten er for eller deres personlige overbevisning om vigtigheden for svag. Den hyppigst konstaterede barriere i både forskning og andre undersøgelser, er besvær. Såvel forskningens anbefalinger som indsatser i sektoren har derfor typisk rettet sig mod en bekvemmeliggørelse af sortering, hyppigt ved tilpasning af ordninger, spande og instruktioner eller mod at styrke borgernes overbevisning om sorteringen vigtigt via kommunikationskampagner.

Nærværende afhandling både supplerer og udfordrer gængse forståelser af hvorfor borgerne i mange sammenhænge ikke sorterer, trods deres udtrykte tilslutning hertil. Afhandlingen tager, som også dens titel udtrykker, afsæt i tidligere studiers konstatering af at besvær er en barriere for sortering, men er optaget af at undersøge *hvorfor* det forholder sig sådan. Hvad er det for omstændigheder - historisk, kulturelt og socialt - som betyder at den tid og indsats, som sortering forudsætter, opleves som besvær og i forlængelse heraf, hvorfor besvær bliver en hæmmende faktor i forhold til sortering.

Analyserne konstaterer at en umiddelbar, før-refleksiv skelnen mellem forskellige former for affald og hvorvidt deres respektive sortering opfattes som forhandlingsbar går forud for oplevelsen af besvær. Forudsætningen for at den tid, og energi som sortering indebærer, overhovedet kommer til syne som besvær, er at sortering af den pågældende affaldstype opfattes som noget, der legitimt kan tilsidesættes. Begrebet 'Normal affaldspraksis' formuleres som en beskrivelse af deltagernes forskelligartede forhold til forskellige typer af affald: Henholdsvis de typer, som længe ikke har hørt til i restaffaldsspanen og hvor sortering bare er måden de bortskaffes på overfor de typer som indtil for nylig har hørt til i restaffaldsspanen og hvor sortering opleves som en ekstra indsats udover det normale, der dermed kan forhandles. Normal affaldspraksis peger på, at overfor det forhandlingsbare, står ikke det værdimæssigt ophøjede, men derimod det normale, det som tages for givet. Denne indsigt bliver guidende for afhandlingens primære anbefaling, nemlig at vejen fra "uoverkommeligt besvær til ubemærket rutine" går via sorteringens normalisering fremfor bekvemmeliggørelser.

Følgelig beskæftiger en stor del af afhandlingens efterfølgende analyser og diskussioner sig med at forstå hvad der former og fastholder den standard for Normal affaldspraksis, som kunne observeres blandt deltagerne og som de nationale restaffaldsanalyser antyder at de har tilfælles med et væsentligt udsnit af Danmarks befolkning. I denne sammenhæng rettes opmærksomheden bl.a. mod den infrastruktur, de driftsordninger og den kommunikation, som udgør affaldssystemets kontaktflade med borgerne. Det konstateres at et højt niveau af tillid til kommuner og kommunale affaldsselskaber har været afgørende for den positive modtagelse og i hvert fald delvise integration af de udvidede ordninger til sortering i eksisterende praksis. Det konstateres imidlertid også at visse træk ved ordningernes indretning spejler borgernes nuværende praksis og således altså

forholdsvist mangelfulde sortering som normal og god nok. Borgernes nuværende praksis anskueliggøres også af at de ser sig selv som hjælpere i relation til den miljødagsorden som sortering repræsenterer for dem snarere end ansvarlige. Det viser sig til gengæld at en installation af et system til sortering i deltagernes hjem kan have en styrkende effekt på deres engagement i sortering.

Afhandlingen afsluttes med en diskuterende konklusion som yderligere udfolder tænkningen som er formidlet i artiklerne og endnu andre tanker, som ikke fandt vej til disse. I dette kapitel sættes fund og perspektiver i forbindelse med den omverden som ikke bare udgøres af det videnskabelige felt, men også den virkelige sektor og samfundet som denne opererer i. Blandt andet uddybes det hvordan afhandlingens konceptuelle sondring mellem primære og sekundære praksisser bidrager til det praksisteoretiske begrebsapparat. Det uddybes tillige hvordan forståelsen hvordan besvær er en sociokulturelt betinget oplevelse, udfordrer de operationaliseringer af besvær, som er de mest gængse i både litteratur og sektoren selv. Med afsæt i konkrete eksempler på hvordan sektoren har ageret overfor borgernes beklagelser over besvær udfoldes yderligere refleksioner over, hvordan sektoren selv kan ses som medskabende af borgernes forståelse af sig selv som hjælpere og berettigede til bekvemmeliggørelse af sorteringsordningerne. Diskussionen sætter imidlertid også disse forståelser og forventninger i forbindelse med en generel udvikling af hverdagslivet og peger på, hvordan de forståelser som står i modsætning til normalisering af sortering ikke begrænser sig til affaldspraksis, men tillige cirkulerer, reproduceres og fastholdes i andre hverdagsforbrug og praksisser. Med afsæt heri argumenteres der afslutningsvis for fund og perspektivers relevans ikke blot for indsatser der udover genanvendelse retter sig mod genbrug og forebyggelse, men også for indsatser der retter sig mod bæredygtig omstilling af andre aspekter af hverdagslivet.

FORORD

Nærværende afhandling er blevet til som et samarbejde mellem Dansk Affaldsforening og Aalborg Universitet. Projektet, som er en erhvervs-ph.d., er finansieret af Innovationsfonden, Dansk Affaldsforening samt fem af foreningens medlemmer; Renosyd, ARC, ARGO, Ressourcer & Genbrug Vejle samt det daværende AVV.

Dansk Affaldsforening er en brancheorganisation, der arbejder for at fremme kommuner og kommunale affaldsselskabers interesser. Udover det mere eksplicit politiske arbejde består en væsentlig del af interessevaretagelsen i at understøtte og yderligere kvalificere medlemmernes arbejde. Den viden, som ph.d.-projektet tilvejebringer, retter sig specifikt mod målet om øget genanvendelse, og de opgaver dette indebærer for medlemmerne. Samtidig spejler projektet en udvikling blandt medlemmerne, som både handler om, hvad det er for opgaver, de løser, og hvordan disse opgaver skal forstås, herunder hvad løsningerne er. Flere og flere medlemmer sigter mere og mere mod affaldshierarkiets top. Det betyder, at de begynder at arbejde mere med både genbrug og affaldsforebyggelse. Medlemmernes opgaveløsning var allerede afhængig af borgernes indsats, da det 'kun' var genanvendelsesmålene, de sigtede efter. Med ambitioner højere oppe i affaldshierarkiet bliver man kun endnu mere afhængige af det, borgerne gør, og dermed forståelser af, hvad der har betydning for dette.

Erkendelsen af betydningen af, at forstå det borgerne gør, har medført, at flere og flere social- og samfundsvidenskabelige profiler bliver ansat hos medlemmerne. I den periode, hvor ph.d.-projektet er udført, har foreningen desuden stiftet et nationalt netværk for videndeling og -udvikling blandt de ansatte, som arbejder med borgeradfærd og hverdagspraksis. Dette og ikke mindst selve ph.d.-projektet samt dets forankring med en medarbejder på foreningens sekretariat spejler en sektor i udvikling, både hvad angår dens praksis og selvforståelse.

Ph.d.-projektets arbejdstitel var oprindeligt: *Affaldssortering – fra uoverskueligt besvær til ubemærket rutine: Så nemt at vi glemmer det*. Den sidste del af titlen var inspireret af beretninger, som medlemmerne delte med mig under min første tid i foreningen. Dette var beretninger fra møder og interviews med borgere om sortering. Her kunne en borger i begyndelsen af en samtale fortælle, at vedkommende ikke sorterede. Begrundelserne var typisk, at de ikke orkede, ikke havde tid eller at besværet ikke var meningsfuldt for dem. I mange tilfælde viste det sig imidlertid senere i samtalen, at vedkommende ikke smed glas og papir ud sammen med restaffaldet, men derimod samlede og afleverede det til genanvendelse.

Det, som var så påfaldende for mig, var disse beretningers indikation af, at borgerne ikke tænkte på deres udsortering af glas og papir som sortering. Denne ikke-tænken-på som udtryktes, idet de simpelthen ikke kom i tanke om det, de gør med deres glas og papiraffald, når de blev spurgt, om de sorterer.

Dengang skrev jeg 'nemt' i arbejdstitlen. I dag ville jeg skrive 'selvfølgelig'. Den oprindelige formulering spejler de forståelser, jeg i sin tid overtog fra litteratur og sektor: at transformationen af sortering, fra uoverkommeligt besvær til ubemærket rutine, handlede om at gøre det så nemt, at vi ikke behøver at tænke over det. Ph.d.-projektet har lært mig, at det ikke er fordi, udsorteringen af papir og glas er så nemt, at det ikke gør sig bemærket, men derimod fordi det er så selvfølgelig.

At få lejlighed til at skrive den her afhandling har været en vidunderlig berigelse. At have tre år til at fordybe mig i noget, jeg virkelig interesserer mig for, og med den fordybelse få lov at bidrage til noget jeg virkelig kerer mig om. Min taknemmelighed og begejstring for at have fået mulighed for at lære gennem læsning, tænkning, skrivning og ikke mindst møderne med de mennesker, som har lukket mig ind i deres hjem, er enorm. Det samme er min taknemmelighed og begejstring for, at jeg i denne proces har været omgivet af engagerede og deltagende kollegaer og medlemmer.

Den første tak skal siges til min vejleder Kirsten Gram-Hanssen, som har stået mig bi fra formuleringen af forskningsansøgningen til afhandlingens sidste punktum. Tak, Kirsten, for den måde du stiller dig til rådighed, for dit engagement, for din evne til at guide og give plads, for din stædige kampvilje og din eftergivenhed, for dit uforlignelige, vidunderlige væsen.

Af hjertet tak til Nina. For din klippefaste tro på mig og for din ditto støtte. Og for dine stærke arme. Tak for din evne til at skabe et rum, hvor jeg kunne føle mig levende og fri, når analyserne drillede drøjt, og jeg følte, jeg sad ganske fast. Tak for din gastronomiske formåen, for at sende mig glad afsted på arbejde, for at elske mig, bygge mig op, og sidst men bestemt ikke mindst, for at holde mig på jorden.

Tak til Niels'erne Remtoft og Toftegaard. For at turde gå ind i et for affaldssektoren så ulige projekt og for altid at stå bag både projektet og mig. For at tage mig i hånden og klæde mig på med viden og indsigter, som har gjort koblingen mellem forskning og praktik tyk og tæt. Tak for jeres evige insisteren på betydningen af det projekt som nu ikke er ved vejs ende, men parat til at flyve fra sin akademiske rede. Tak for at jeg har jer både i ryggen og ved min side.

Også tak til følgegruppemedlemmerne og de medlemmer, som har troet på projektet. Kristina, Ejvind, Tina, Lotte, Pernille, Ida, Jacob, Tanja, Morten og Rikke. Tak for jeres mod til at gå i dialog med akademisk sprog og tænkning på daglange møder. For at stille spørgsmålstejn, udfordre og være med til at udvikle.

Tak til adfærdsnetværket og alle andre ansatte i medlemskredsen, som på samme måde med iver har kastet sig ind i undersøgende, udfordrende og udviklende samtaler om projektets indsigter.

Tak til Jacob Simonsen, for at ansætte mig, ville og vedblive at ville dette projekts tilblivelse og fremfærd i verden. Din entusiasme og de klap på skulderen du altid tager dig tid til, betyder meget.

Tak til Simon for at føre og følges med mig ind i lange lærerige samtaler om praksisteori og affald. Tak for at være min kollega og for at være min ven. Tak for både faglig og følelsesmæssig samhørighed.

Tak til Liv for at stabilisere mit nervesystem og for at insistere på fjolleri, whisky og bobler.

Tak alle mine andre gode, højt skattede venner. For jeres evne til at værdsætte den jeg er, og de særheder som også følger af at lade sit sind marinere i affald. Virkelig tak. Tak til min familie, fordi I findes og fylder mig med kærlighed.

Sidst, men ikke mindst, især tak til de mennesker der lod mig deltage i et udsnit af jeres hverdag. Tak for jeres åbenhed, jeres ærlighed og generøse villighed til at dele af jer selv.

INDHOLD

KAPITEL 1: INTRODUKTION	19
KAPITEL 2: LITTERATURSTUDIE	27
KAPITEL 3: TEORI	37
KAPITEL 4: METODE.....	45
KAPITEL 5: PRÆSENTATION AF VIDENSKABELIGE ARTIKLER OG FUND	65
KAPITEL 6: KONKLUDERENDE DISKUSSION	79
LITTERATURLISTE	113
BILAGSOVERSIGT	125
VIDENSKABELIGE ARTIKLER.....	153

KAPITEL 1: INTRODUKTION

At fortælle nogen, at man forsker i affaldssortering, er som at udsige en trylleformular. Ikke så snart er ordene udtalt, før man for øjnene af sin tilhører oplever sig forvandlet til en form for alvidende sorteringsekspert. Jeg har ikke tal på hvor mange festlige lejligheder, kollegiale småsnakke, middagsselskaber, ja sågar noget så ellers usædvanligt som flere tilfældige togturpassagerer, hvor italesættelsen af emnet for min afhandling har foranlediget en spontan kaskade af spørgsmål. Hvor rent skal affaldet være? Skal X i plast? Skal Y i rest? Skal Z skylles? Skal Æ skilles ad, og er det rigtigt, at det hele alligevel kommer i ovnen? Er det rigtigt, at plastikken ender på strande i Asien? Hvorfor er det overhovedet mere rigtigt at sortere, når vi også har brug for den fjernvarme, vi kan lave af affaldet?

Men den her afhandling handler slet ikke om, hvordan vi sorterer rigtigt, hvor rigtigt vi sorterer eller hvorfor sortering er det rigtigste at gøre med sit affald. Den handler om at forstå, hvorfor vi sorterer, som vi gør. De forståelser er vigtige for at forbedre de indsats, som blandt andre sektor og myndigheder laver for at forbedre danskernes sortering.

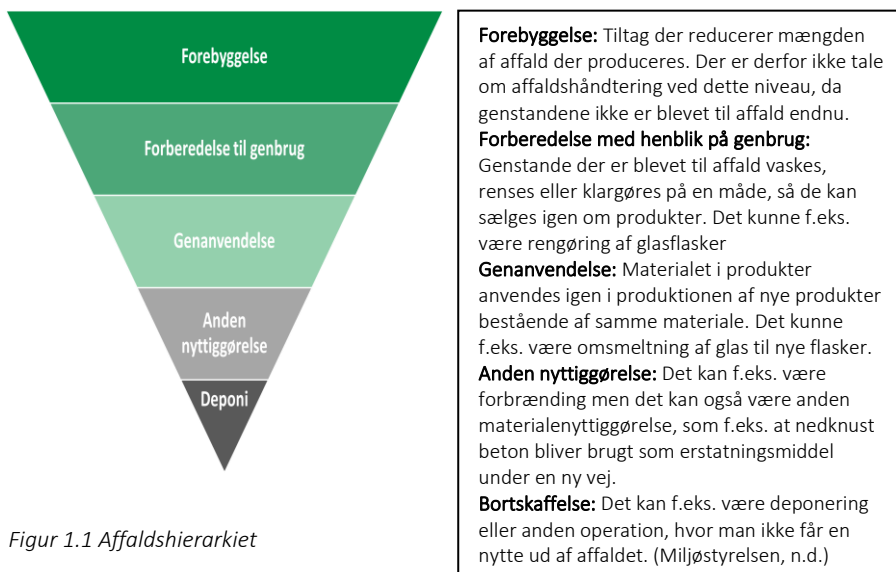
Disse indsats begrundes selvfølgelig af, at sortering *er* vigtigt. Danskerne producerer affald som aldrig før, og mængderne synes ikke at blive mindre. Snarere tvært imod. Affaldssortering handler om at bringe de genanvendelige materialer, som er i vores affald i kredsløb mellem borgere og producenter. Denne recirkulation er vigtig på grund af de svindende ressourcelagre i naturen, på grund af miljø-, klima- og menneskelige omkostninger i forbindelse med udvinding af jomfruelige materialer og på grund af emissioner i forbindelse med forbrænding og deponi.

Omstilling af affaldssektoren fra lineær til cirkulær økonomi

Sortering er ikke noget, stat eller kommuner har opfundet. Danskerne har altid genbrugt og sorteret. Men udrulningen af de første kommunale ordninger til sortering markerede et begyndende skift i det offentligt varetagne affaldsparadigme fra lineær til cirkulær økonomi. Frem for envejstrafik fra producenter gennem borgernes husstande og videre til affaldets endeligt i enten deponiet eller forbrændingssiloen repræsenterer sorteringsordningerne en målsætning om at bringe genanvendelige ressourcer i cirkulation mellem producenter og forbrugere.

I dansk kontekst vedtog Folketinget i 1978 den første lov om genanvendelse, som pålagde kommuner og kommunale selskaber at indsamle og afsætte borgernes papir og glas til genanvendelse (Miljø- & Fødevareministeriet, 1982). Et par år forinden, havde man i det, der dengang var EF, introduceret 'affaldshierarkiet' (figur 1.1). Hierarkiet udgør den centrale reference for først EF's og siden EU's lovgivning

om affald og fungerer som en bindende guide for sektorens omstilling til cirkulær økonomi. Grundprincippet er en prioritering af håndteringsmåder og -mål med henblik på at beskytte og udnytte ressourcer optimalt og samtidig minimere negative miljøpåvirkninger i forbindelse med affaldets behandling. Øverst i hierarkiet har vi genbrug og forebyggelse. Hvor genanvendelse indebærer nedbrydning og dermed en forringelse af materialernes værdi, som betyder, at der i praksis er tale om downcycling, repræsenterer de øverste lag i hierarkiet en cirkulation af genstande på samme niveau, således at materialernes altså bevarer deres værdi og egenskaber (Miljøstyrelsen, n.d.).

Figur 1.1 Affaldshierarkiet

Affaldshierarkiet repræsenterer altså ultimativt en målsætning om at reducere mængderne af affald og på vejen dertil sikre, at mest muligt bjerger fra forbrændingssiloer og deponianlæg for i stedet at blive genanvendt. Siden genanvendelsesloven fra 1978 er der udgivet en mængde af vedtagelser, bekendtgørelser, planer og vejledninger vedrørende affald. Blandt de væsentligste kan nævnes, at man i 1987 indførte afgifter på deponi og forbrænding for at få kanaliseret mere affald højere op i hierarkiet (Veltzé et al., 2019). I 1992 vedtog man en handlingsplan med en overordnet målsætning om en samlet genanvendelse af 54% af alt affald i Danmark inden år 2000 (ibid). I 2013 kom *Ressourceplan Danmark uden affald*, som definerede et genanvendelsesmål for syv specifikke fraktioner af husholdningsaffald – madaffald, pap, papir, metal, plast glas og træ på 50% før 2022 (Miljøstyrelsen, 2014). Det er ressourceplanen fra 2013, som blev anledning til, at danskere på tværs af landet modtog en udvidelse af deres sorteringsordninger, som i flertallets tilfælde betød et supplement af eksisterende fraktioner med pap-, metal-

, plast- og madaffald. I 2018 kom EU's seneste affaldsrammedirektiv med genanvendelsesmål for husholdningsaffald og lignende erhvervsaffald på 55% i 2025, 60% i 2030 og 65% i 2035 og med en række mål for emballageaffald samt indførelse af separat indsamlet madaffald i 2023 og tekstilaffald fra 2025 (European Commission, 2018). I Danmark svarede man i 2020 på dette direktiv med *Klimaplan for en grøn affaldssektor og cirkulær økonomi*, hvormed der med deadline 1. Juli 2021 (tekstiler fra 1. januar 2022) skal indføres obligatoriske henteordninger for madaffald, pap, papir, mad- og drikkekartoner, glas, metal, plast, tekstiler, farligt affald og restaffald (Regeringen, 2020). Det er åbenlyst, at udrulningen af kommunale ordninger for indsamling og infrastruktur ikke i sig selv er tilstrækkeligt for at nå de mål, som udstikkes i lovgivning og planer. Borgerne og det, de gør i hverdagen med deres affald, er mindst lige så afgørende.

Baggrund for at lave et forskningsprojekt

Da projektet gik i gang i 2019, smed danske borgere endnu halvdelen eller mere af deres plast-, mad- og metalaffald ud i spanden til restaffald (Miljøstyrelsen, 2020a table 4-3). Det vil sige, at en stor mængde af det affald som burde have været sorteret i de, på daværende tidspunkt, nyeste fraktioner, sorteredes ikke. Dette stod i kontrast til, at den ene spørgeskemaundersøgelse efter den anden konstaterede, at danskerne generelt både mener, at sortering er vigtigt og udtrykker, at de gerne vil sortere (Concito, 2018; IDA, 2020; LandbrugFødevarer, 2019). Det er behovet for bedre at forstå, hvorfor danskerne, deres positive tilkendegivelser til trods, ikke i større omfang har omfavnet muligheden for at sortere deres plast- metal- og madaffald, som foranlediger nærværende forskningsprojekt.

Uoverensstemmelsen mellem udtalt holdning til sortering og konkret handlen er desuden overhovedet ikke unik for de danske borgere. Det er derimod også et velbeskrevet fænomen i den internationale forskningslitteratur. Her begrebsliggøres overensstemmelsen ofte som et 'value-action-gap'. Begrebet refererer til en grundforståelse af adfærd som – i en lidt forenklet formulering - resultat af på den ene side individets overbevisning om, hvad der er det rigtige at gøre samt personlig motivation for at gøre dette og på den anden side de barrierer, vedkommende oplever står i vejen for at handle på sin overbevisning. Langt de fleste studier, som belyser dette såkaldte value-action-gap, baserer sig på spørgeskemaundersøgelser eller foretager teoretiske fortolkninger af kvantitative data for, hvordan affald flytter sig mellem forskellige fraktioner, når der er variation på eksempelvis ordninger, infrastruktur eller kommunikation. Den adfærdøkonomiske forståelsesramme, som disse studier hovedsageligt tager afsæt i, forudsætter et bevidst og nytte-optimerende individ og begrundet den hyppigst formulerede type af anbefalinger om at styrke overbevisningen om, at sortering er vigtigt og nyttig og samtidig at reducere den indsats, det kræver.

Denne – forskningens - forståelse af den mangelfulde sortering og de afledte forståelser af, hvorledes der kan sættes ind for at forbedre husstandenes sortering, synes i øvrigt udpræget spejlet i de danske affaldsselskabers og myndigheders indsats. Vi ser det eksempelvis i miljøstyrelsens seneste store kampagne med hovedbudskabet

'affaldssortering nytter' (se figur 1.2) og selskabernes mange tiltag for at forsøge at minimere indsatsen i forbindelse hermed.

Forståelsen af adfærd og individ samt de afledte undersøgelsesdesigns indebærer imidlertid visse begrænsninger. Dels kan deltagerne i en

spørgeskemaundersøgelse ikke svare andet, end hvad de

selv allerede ved, eller som tilrettelæggeren har antaget om deres adfærd og hvad, der påvirker den. Dels afspejler undersøgelsesdesignsne ofte en klar tilbøjelighed til at antage, at det, som påvirker affaldsadfærd, er det, som kan sættes direkte i relation til den - altså eksempelvis spande, ordninger og information samt individets forhold hertil.

Figur 1.2 udklip fra miljøstyrelsens seneste kampagne. <https://mst.dk/service/nyheder/nyhedsarkiv/2022/feb/ny-kampagne-skal-saette-skub-i-affaldssorteringen/>

Sociologisk forskning i forbrug i de andre dele af forsyningen, dvs. energi-, vand- og varmemeforbrug, peger imidlertid ikke bare på, at de ting vi gør, gør vi i stor udstrækning uden at tænke over det, og at vi ofte kun delvist formår at redegøre for, hvorfor vi gør, som vi gør, eller hvorfor just dette er eller føles rigtigt for os. Forskningen på disse felter har også peget på, at vil vi forstå dette forbrug, må vi rette opmærksomheden mod de aktiviteter, forbruget er en del af og muliggør. Man har i denne forskning fundet, at det er forståelser og værdier knyttet til disse aktiviteter snarere end til el- vand- eller varmemeforbruget i sig selv og herudover ikke mindst den rolle, disse aktiviteter spiller i vores hverdag, som er med til at forklare, hvorfor vi gør, som vi gør. Hvis det samme gør sig gældende i forhold til vores forbrug af de kommunale affaldsordninger, er der brug for at studere affaldspraksis i den hverdagsmæssige sammenhæng, hvor den udfolder sig og spørge hvilke hverdagslige aktiviteter, den muliggør. Der er brug for at supplere borgernes bevidste oplevelse af, hvad de gør med deres affald og hvorfor, med forståelser af hvad de reelt gør og af sammenhængen mellem dette og det, de i øvrigt gør - alt dette som tilsammen udgør det, som er deres hverdag, og som i nærværende afhandlings teoretiske perspektiv antages at være medformende af deres affaldspraksis og dennes betydning.

Det praksisteoretiske perspektiv, som guider nærværende afhandlings undersøgelser, repræsenterer en udvidelse af den forståelsessøgende interesse i forhold til den tendens til at studere affaldsadfærd isoleret fra resten af den levede hverdag, som præger den eksisterende forskning. Således plejede jeg, når jeg præsenterede projektet for affaldssektoren at sige, at ph.d.-projektet ikke interesserede sig 'særskilt' for affald og sortering, mens jeg understregede, at dette *udelukkende* skulle forstås bogstaveligt. Det vil sige, at projektets interesse ikke adskiller affaldssortering fra alt, hvad hverdagen i øvrigt består af og betyder for deltagerne, men derimod insisterer på at studere praksis som en del af denne dynamiske sammenhæng. Hvad en 'praksis' er for en størrelse, og hvorledes begrebet forholder sig til andre begreber såsom handling, aktivitet eller adfærd uddybes længere inde i afhandlingen. For nuværende lader jeg det være ved det, at praksisteoriene anskuer hverdagslivet som et tandhjulsmaskineri af gensidigt muliggørende, forandrende og fastholdende praksisser. Ligeledes at tilgangen dekonstruerer vanlige skel mellem eksempelvis det konkrete og normative som egenskaber ved det, som er henholdsvis uden for og inden i individet, eller for den sags skyld det objektive og det subjektive. Det betyder bl.a. at i den udstrækning, spande og overbevisning bliver betragtet som relevante for forståelsen af, hvad den enkelte gør med sit affald, anskues begge dele som indlejret i ét og samme, nemlig praksis, og som sociale artefakter, som må studeres i den tid og det rum, som er den historiske hverdags sammensathed.

Afhandlingens forskningsspørgsmål og metode

Derfor rejser nærværende afhandling følgende overordnede forskningsspørgsmål:

Hvad kan vi lære om, hvad der har betydning for, om borgerne sorterer deres affald eller ej ved at studere affaldspraksis, som den udfolder sig i sin hverdagslige ramme?

Dette spørgsmål fokuseres yderligere i tre underspørgsmål:

- 1) Hvad er relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser, og hvorledes påvirkes affaldspraksis af denne relation?
- 2) Hvordan kan vi uddybe vores forståelse af det oplevede besvær i forbindelse med sortering og denne oplevelses kontekstuelle betingethed?
- 3) Hvilken rolle spiller infrastruktur, ordninger og spande for affaldspraksis som både konkret og normativt fænomen?

Det er det praksisteoretiske imperativ om at vende den undersøgende opmærksomhed mod de sociale rum omkring forskningens genstand, som orienterer det empiriske arbejde, der har tilvejebragt selve afhandlingens fundament. Gennem en kombination af etnografiske metoder muliggør undersøgelsens design en direkte og deltagende erfaring af de levede sammenhænge, hvori affald bliver til og skaffes bort. 12 husstande i henholdsvis

København og Vejle har medvirket ved at åbne deres hjem og hverdag for mig og har således både muliggjort tilvejebringelsen af et rigt datamateriale og de indsigter, som besvarer ovennævnte spørgsmål.

Relevansen af den frembragte viden

Som allerede nævnt er borgernes affaldssortering et genstandsfelt, som er sparsomt belyst af sociologiske perspektiver. Så vidt vides er nærværende et af ganske få praksisteoretiske studier af affaldssortering. Det er den praksisteoretiske forståelses- og fortolkningsramme, som muliggør de fund, hvormed afhandlingen både supplerer og udfordrer de eksisterende forståelser på feltet: Det er dette perspektiv, som gør det muligt at få øje på, hvorledes sociale normer knyttet til andre praksisser end affaldspraksis medvirker til, at deltagerne tilsidesætter den sortering, de ellers mener, er den rigtigste måde at komme af med affaldet. Ligeledes er det praksisteorien, der gør det muligt at identificere forhold, som går både forud for og udspiller sig omkring selve affaldspraksis som betingende for oplevelsen af sortering som besværlig. Endelig er det den praksisteoretiske forståelse af materialitet som norm- og betydningsbærende, der muliggør iagttagelsen af, hvorledes ordninger og infrastruktur er medproducerende af deltagerens oplevelse af ansvar og nødvendighed i relation til sorteringen af deres eget affald og dermed deres engagement i praksis. Således bidrager afhandlingen med forståelser, der ikke blot er nye, men også giver anledning til en kritisk diskussion af den tænkning, som den eksisterende forskning har etableret. Ikke mindst tilbyder fundene nye indgangsvinkler til sektorens arbejde med at forbedre borgernes sortering.

Jævnfør affaldshierarkiet ovenfor kan det indvendes overfor afhandlingens valg af genstandsfelt - sortering - at vi ikke er højt nok oppe i hierarkiet og følgelig, at fundene er mindre relevante for den grønne omstilling, end de kunne have været. En sådan indvending kan være berettiget. Ikke desto mindre er virkeligheden den, at affaldssortering vil forblive væsentlig længe endnu, og dermed vil også afhandlingens indsigter. *Danmark uden affald*, som er navnet på den ressourceplan, som førte til udrulningen af de ordninger, som nærværende afhandling har særligt fokus på, er en vision, hvis virkeliggørelse alt andet lige vil lade vente på sig. Et Danmark uden affald - altså et samfund og en økonomi, hvor produkter og produktkomponenter forbliver i cirkulation i stedet for at blive affald - afhænger af en radikal omstilling, ikke bare af måden borgerne forbruger, men også måden produkter produceres og forhandles. Kaster man et hurtigt blik på de kommercielle markedsaktørers egne initiativer og aktiviteter eller det politiske apparats regulering af samme, så ser man straks, at skridtene, der tages i den retning, er små og forsigtige, hvorfor udsigterne til ankomst i det affaldsfri samfund er lange.

Herudover betyder afhandlingens empiriske og analytiske fokus på den sociokulturelle kontekst omkring affaldssortering, at de udfordringer og angrebsvinkler, som er identificeret i relation til den affaldspraksis, som er studeret,

meget muligt gør sig relevante i relation til ikke alene de praksisser, de højere lag i affaldshierarkiet repræsenterer, men også et meget bredere udsnit af hverdagspraksisser. Afhandlingens artikler peger på sociale dynamikker og kulturforståelser, som er indlejret i affaldspraksis, og som kan enten fastholde eller udvikle nuværende måder affaldspraksis gøres. Disse sociale dynamikker og kulturforståelser vedrører fænomener såsom hjem, familie, venskab, omsorg, det gode liv, medborgerskab, -rettigheder og -pligt og går med al sandsynlighed på tværs af de forskellige praksisser, som artikulerer og bringes til artikulation af disse fænomener. For så vidt affaldsforebyggende praksisser, eller for den sags skyld andre praksisser, relaterer til de nævnte fænomener, eksempelvis ved at indgå i måden vi skaber eller forandrer vores hjem, eller måder vi udtrykker og drager omsorg for andre mennesker, så vil fundene fra nærværende afhandling være relevante.

Afhandlingens opbygning:

Afhandlingen falder foruden indledningen i fem kapitler. Kapitel 2 gennemgår den eksisterende litteratur om husstandenes affaldssortering. Denne litteratur domineres som nævnt af adfærdsøkonomisk tænkning, men indeholder også et mindre antal sociologiske studier, herunder to praksisteoretiske som imidlertid adskiller sig væsentligt fra nærværende, hvad angår såvel deres empiriske fundament som analytiske genstand. Kapitel 3 er en uddybende gennemgang af den praksisteoretiske forståelsesramme, som samtlige af afhandlingens artikler refererer til i såvel deres metodiske som analytiske tilgang til genstanden. Dette teorikapitel introducerer herudover begreber som bringes til anvendelse i afhandlingens konkluderende diskussion. Kapitel 4 redegør for projektets metodiske design, som altså refererer til den teoretiske ramme. Her præsenteres og begrundes også de empiriske cases, data samt den analytiske tilgang til disse. Kapitel 5 består i tre grundige resumeer af de tre artikler, som afhandlingen baserer sig på. Betoningen i resumeerne ligger på analyserne og de primære fund og bidrag. Endelig afrundes afhandlingen i kapitel 6 med en diskuterende konklusion. I dette kapitel diskuterer jeg de videnskabelige artiklers fund og bidrag mere dybdegående end artikelformatet tillader og viser, hvorledes de udfordrer og supplerer de etablerede forståelser, som udtrykkes i både litteraturen og sektorens praktiske virke.

KAPITEL 2: LITTERATURSTUDIE

Litteraturstudiet er gennemført ad to omgange. I første omgang anvendte jeg i april-maj 2019 Scopus som primær søgebase. Scopus rummer den største samling af tvær-disciplinære peer-reviewede artikler og stiller sig, ifølge et nyere studie, på tilfredsstillende vis til rådighed for et systematisk review (Gusenbauer and Haddaway, 2020). Databasen er på den måde et godt afsæt for at danne sig et overordnet indtryk af, hvilke studier af affaldssortering der er lavet.

Med scopus' afgrænsningsfunktioner fokuserede jeg mine søgninger omkring studier, som er gennemført i vesteuropæisk eller amerikansk kontekst efter 1990 og skrevet på engelsk. Inden for denne afgrænsning fremsøgte jeg videnskabelige artikler med forskellige kombinationer af følgende nøgleord: "household waste", "sorting", "recycling", "waste habits", "households", "citizens". Med disse søgeord fandt jeg frem til 231 artikler og bogkapitler. Ved et gennemsyn af disse artiklers abstracts lavede jeg en overordnet kategorisering af de pågældende studiers teoretiske og metodiske tilgang samt deres genstandsfelt. Jeg lavede i samme ombæring en grov sortering af de studier, som jeg vurderede relevante i forhold til mit eget genstandsfelt.

Hovedparten af de studier, som denne brede scopussøgning bragte frem, er tekniske evalueringer på systemniveau. Det, som hyppigst gøres til genstand for analyserne i disse studier, er eksempelvis driftsomkostninger for diverse infrastruktur og ordninger (Bohm et al., 2010; Janz et al., 2011; Merrill et al., 2012; Nakamura, 1999), systemmodeller og planlægning (Bergeron, 2016; Clarke et al., 1999; Martinho et al., 2017), genanvendelsesteknologier (Arena et al., 2016; Frigon and Guiot, 2005; Naroznova et al., 2016), affalds- og fraktionsanalyser (Edjabou et al., 2015; Nørup et al., 2019; Sahimaa et al., 2015) miljøeffekter (Andreasi Bassi et al., 2017; Merrild et al., 2012; Nakamura, 1999), og arbejdsmiljø (Engkvist, 2010; Engkvist et al., 2010; Hemphälä et al., 2010). Denne type af studier ligger ganske langt fra det forskningsfelt, som nærværende afhandling indskriver sig i med sit fokus på borgernes affaldspraksis i den hjemlige hverdag. Gennemsynet af de fundne artiklers abstracts tillod mig imidlertid at udsortere en mindre samling af artikler, som lå nærmere mit eget fokus. Derudover lavede jeg en yderligere søgning, hvor jeg i forskellige kombinationer supplerede et eller flere af ovennævnte nøgleord med "behaviour", "everyday life", "habits", "practices" og "social practices". Den nye, specialiserede søgning gav adgang til et langt mere relevant udvalg af artikler, som jeg siden har suppleret både ved at følge disse artiklers referencer til andre artikler og på samme vis videre til endnu andre artikler frem mod det sted i læsningen, hvor jeg syntes at ophøre med at finde nye perspektiver og parametre for forståelsen af borgernes sortering.

Da jeg med disse litteraturfund afrundede første runde i litteraturstudiet, oprettede jeg ud fra søgeordene en Scopus søgerobot, som i hele projektets forløb har overvåget tilføjelser i databasen og sendt mig underretninger om potentielt relevante artikler. Disse artikler har jeg løbende samlet i Mendeley og for nylig gennemlæst efter samme fremgangsmåde som ovenfor beskrevet. Således har jeg i skrivende stund (marts 2022) opbygget en samling på 74 videnskabelige artikler, som går tæt på borgernes forhold til affald og sortering. Denne samling er selvfølgelig langt fra fuldkommen i forhold til de studier, som er lavet, men dens omfang og metoden, hvormed den er tilvejebragt, er tilstrækkelig finmasket til, at jeg på denne basis kan skitsere dominerende tilgange og konklusioner i den forskning, der grænser op imod min egen. Resten af kapitlet er primært en gennemgang af disse, men derudover suppleret af såkaldt grå litteratur, dvs. ikke-videnskabelige rapporter og analyser, i det omfang, disse er relevante.

De fundne studier af borgernes affaldssortering og deres art

Langt hovedparten af de fundne studier er baseret på kvantitative metoder såsom surveys, observationer eller eksperimentelle designs (fx Knussen, Yule, MacKenzie, & Wells, 2004; Rosenthal & Linder, 2021). Få studier kombinerer kvantitative metoder med kvalitative interviews eller surveys med åbne svarkategorier (fx Henriksson, Åkesson, & Ewert, 2010; Roy, Verplanken, & Griffin, 2015). Ganske få studier baserer sig udelukkende på kvalitative metoder (fx Boulay, Robinson, Barr, Shaw, & Metcalfe, 2020; Pedersen & Manhice, 2020). Generelt optegner litteraturstudiets fund en tydelig overvægt af adfærdsøkonomiske analysemodeller i forskningen omkring borgernes affaldssortering. Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991) er den modellering af adfærd og dens årsager, som lægges til grund for og benyttes i flertallet af de fundne studiers analyser (Arli et al., 2020; Bezzina and Dimech, 2011; Passafaro et al., 2019; Tonglet et al., 2004b).

Theory of planned behavior (TPB) er en økonomisk adfærdsteori og repræsenterer en grundlæggende forståelse af adfærd som resultatet af individets mere eller mindre bevidste afvejning af fordele og ulemper ved en given handling. Individet betragtes som en rationel, nytteoptimerende aktør, der forud for mødet med en given situation, hvori der skal handles, allerede besidder visse værdier, en opfattelse af egen formåen samt subjektive målsætninger, som styrer dets handlingsintention. Oversættelsen af intention til reel handling kan imidlertid udfordres af barrierer, som gør, at handlingen forekommer individet for omkostningsfuld (Ajzen and Fishbein, 1980). I teoriens udgangspunkt identificeres sådanne barrierer som tid, energi eller penge og henføres således typisk til omstændigheder, som er eksterne i forhold til individet og som umiddelbart lader sig opgøre med objektive måleinstrumenter, eksempelvis vægt, tommestok eller stopur. Tænkningen er samtidig, at barriererne for handling altid er relative i forhold til individets intention og styrken heraf, samt at tidsforbrug, indsats og andre udgifter kan opleves

forskelligt fra person til person. Siden formuleringen af den oprindelige TPB-model og i senere brug er de oprindelige adfærdspåvirkende faktorer både suppleret med flere underdelinger og operationaliseret på forskellig vis. Således også i de studier af borgernes sortering som nærværende studie inkluderer.

De fundne studiers hyppigste fund

I det følgende gennemgår jeg de faktorer, som de fundne studier hyppigst angiver som betydende for, om borgerne sorterer eller ej. Først beskrives imidlertid den konstatering, som flere studier gør, at mange borgere udtrykker en intention om at sortere, men i mange sammenhænge ikke får omsat denne intention til handling – den uoverensstemmelse som konceptualiseres som et 'attitude-behavior-gap'. Dernæst gennemgås de faktorer, som de fundne studier finder afgørende for affaldsadfærd. Det skal bemærkes, at litteraturen inkluderer en mangfoldighed af faktorer, som i øvrigt benævnes med varierende termer, som det ikke er muligt i fuldt omfang at inkludere i nærværende litteraturstudie. Det skal også bemærkes, at studierne konkluderer omkring hvad, der er den vigtigste faktor, og sågar om en faktor virker positivt, negativt eller er uden effekt, er modsatrettede. Følgende gennemgang fokuserer på de faktorer, som efterprøves med størst hyppighed og redegør for variationen i hvilken betydning, de menes at have. Gennemgangen repræsenterer ingenlunde en angivelse, eller for den sags skyld en vurdering, af hvad, der er sandt.

Borgerne vil gerne sortere, men gør det ikke altid

En del af den internationale forskning, som er fundet i litteraturstudiet, konstaterer på linje med nationale undersøgelser (Concito, 2018; IDA, 2020; LandbrugFødevarer, 2019), at borgerne associerer sortering med bæredygtighed, og at de i sammenligning med 'almindelig' udsmidning ser sortering som en moralsk handling, de gerne påtager sig (fx Briguglio, Delaney, & Wood, 2016; Bruvoll, Halvorsen, & Nyborg, 2002; Czajkowski, Kadziela, & Hanley, 2014). Et interviewstudie konstaterer, at sortering er den handling, som med størst hyppighed falder folk ind, når man spørger dem, hvad de forstår ved 'bæredygtighed' (sustainability) (Roy et al., 2015). Et andet studie konkluderer, at sortering opleves som en af de mest håndgribelige måder at bidrage til et bedre miljø (Sternier and Bartelings, 1999), hvilket i øvrigt synes afspejlet i de danske undersøgelser, hvor sortering igen og igen nævnes i top tre af de handlinger, folk gerne foretager sig i bæredygtighedens tjeneste (Concito, 2018; LandbrugFødevarer, 2019).

Omfanget af hvor ofte, borgerne får udsorteret deres genanvendelige affald, svinger imidlertid væsentligt (Klöckner and Oppedal, 2011). Mange af de fundne studier tager afsæt i en konstatering af, at borgerne til trods for deres tilslutning til sortering tilsyneladende langt fra altid får omsat denne tilslutning til konkret handling. Som nævnt et par gange konceptualiseres denne konstatering ofte som et value-action-gap eller attitude-behavior-gap (Guagnano et al., 1995), det vil sige en

uoverensstemmelse mellem det, der opfattes som det rigtige at gøre og det, som rent faktisk gøres. Konceptualiseringen er associeret med den økonomiske adfærdstænkning, som jeg redegjorde for ovenfor, og studierne retter følgelig i reglen deres interesse mod identifikation af faktorer, som enten operationaliserer eller supplerer de faktorer – intention og barrierer - som den oprindelige TPB adfærdsmodel inkluderer. Forskellige studier efterprøver således forskellige influenser såsom oplevelsen af personligt ansvar, moral, miljøbevidsthed, økonomiske incitament, demografi, socialt pres eller vaner, som modstilles besvær af forskellig art.

Bekvemmelighed og ordninger

Convenience eller på dansk, bekvemmelighed optræder i såvel danske undersøgelser (Dansk Affaldsforening, 2014; Nainggolan et al., 2018) som internationale studier som en af de hyppigst undersøgte og mest afgørende faktorer for, om folk sorterer eller ej (Anna Bernstad, 2014; Fogt Jacobsen, Pedersen, & Thøgersen, 2022; Miafodzyeva & Brandt, 2013; Refsgaard & Magnussen, 2009; Tonglet, Phillips, & Bates, 2004). Bekvemmelighed, eller rettere dets modstykke, besvær, operationaliseres på forskellig vis men oftest som den tid og opmærksomhedsmæssige indsats, sortering opleves at forudsætte. I sjældnere tilfælde operationaliseret besvær også som den plads, som ordningerne kræver og endnu sjældnere som et æstetisk eller taktilt ubehag i interaktionen med spande eller selve affaldet. Mange studier peger på, at folk gerne påtager sig en handling, hvis indsatsen ikke er for krævende (Guagnano et al., 1995; Peretz et al., 2005; Vining and Ebreo, 1990). Et studie peger på, at det såkaldte value-action-gap er mindre udtalt i relation til sortering end andre bæredygtighedshandlinger og foreslår, at dette skyldes, at det at sortere kræver relativt små ofre for individet sammenlignet med andre handlinger (Kollmuss and Agyeman, 2002). Dette bringer i øvrigt studiets forfattere til at bemærke, at grønne værdier trods alt påvirker sorteringsadfærd mere direkte, end det er tilfældet for andre handlinger, individet kunne have påtaget sig i bæredygtighedens navn. Et andet studie konstaterer, at hvor styrken af værdier kan forklare variationen i forskellige borgers sortering, så aftager betydningen af sådanne værdier, eller manglen på samme, når ordningerne gøres nemmere at benytte (Hage et al., 2009). Endnu et studie konkluderer imidlertid, at værdier har direkte indvirkning på den subjektive oplevelse af besvær eller bekvemmelighed i forbindelse med sortering (McCarty and Shrum, 1994).

Om end det kan synes indlysende, at selve tilstedeværet af infrastruktur og ordninger til sortering går forud for, hvorvidt disse opleves som besværlige eller bekvemme, beskæftiger en række studier sig alligevel med at bekræfte dette (Ortiz Salazar et al., 2021; Timlett and Williams, 2009). Når oplevelsen af besvær og bekvemmelighed er behandlet i ovennævnte studier, er oplevelsen i reglen sat i forbindelse med den konkrete handling, som ordninger og infrastrukturen forudsætter. To studier behandler imidlertid ordninger og infrastruktur som noget,

der også kan påvirke borgernes normative oplevelse af og forhold til sortering. Et studie peger på, at forsyning med spande og service ikke kun gør sortering mulig men også interagerer normativt med visse psykologiske variable (Guagnano et al., 1995). Et andet studie iagttager at bygninger, som er designet og bygget for at formidle en stemning af bæredygtighed, kan påvirke affaldsadfærden positivt (Wu et al., 2016). Endelig argumenterer to studier for, at man ikke bare bør være optaget af at forbedre de udendørs ordningers bekvemmelighed men også de indendørs, da disse formodes også at have betydning for, om borgerne sorterer eller ej (Bernstad, 2014; Bernstad et al., 2013).

Viden, kompetencer og troen på, at sortering gør en forskel

Et antal studier argumenterer for, at det ikke kun er væsentligt for brugen af ordninger – uanset disses bekvemmelighed eller modsatte – at borgerne ved, at de findes, men at denne viden, for at være virksom, må suppleres med overbevisning om, at de skal sortere (Hernández et al., 1999; Robinson and Read, 2005). Manglende viden om hvorfor, man skal sortere, har en negativ effekt på adfærden, mens viden om hvorfor, man skal sortere, influerer positivt (Ellen, 1994; Thøgersen, 1994; Vicente and Reis, 2008). Nogle studier peger på, at såvel kommerciel som ikke-kommerciel information om, hvad udsorterede materialer bliver genanvendt til, er inspirerende og motiverer sortering fremadrettet (Winterich et al., 2019). Et andet studie peger fra et mere generelt perspektiv på, at information, der præsenterer de negative konsekvenser af ikke at handle bæredygtigt, er i stand til at motivere borgere til at ændre deres adfærd, selv når dette indebærer personlige kompromisser (Owens, 2000). Udover overbevisningen om at sortering gør en forskel, er tilliden til, at affaldsselskabet udfører sin opgave ordentligt også afgørende for borgernes deltagelse i ordningen (Junquera et al., 2001).

En anden betydningsfuld faktor, som er associeret med viden og information, er kompetencer. Flere studier peger på, at individets evne eller oplevelse af egen evne til at udføre den handling, sortering er, har betydning for, ikke bare hvor godt vedkommende sorterer, men også om de overhovedet tager handlingen på sig (Fogt Jacobsen et al., 2022; Henriksson et al., 2010; Lindsay and Strathman, 1997; Taylor and Todd, 1995). Tvivl omkring hvordan man sorterer kan altså påvirke oversættelsen af overbevisning til handling negativt. Det samme gælder for tvivl omkring hvorvidt, den indsats, man selv gør, overhovedet gør en forskel (Kollmuss and Agyeman, 2002; Ofstad et al., 2017)

Oplevelsen af ansvar

Den enkeltes opfattelse af, at det er et personligt ansvar at sortere sit affald, er betydningsfuld for om og hvor meget affald, vedkommende sorterer. Denne opfattelse udtrykkes både eksplicit og mere indirekte som eksempelvis dårlig samvittighed, når der ikke sorteres (Vicente and Reis, 2008). Det varierer, hvorvidt studierne refererer til denne opfattelse som et moralsk ansvar (fx Czajkowski,

Hanley, & Nyborg, 2017) eller normativ motivation (fx Heller and Vatn, 2017). Et studie finder desuden en sammenhæng mellem engagement i samfundet mere generelt og engagement i sortering (Ferrara and Missios, 2012).

Socialt pres

Socialt pres måles i reglen som individets forestillinger om andres forventninger. Allerede i TPB-tænkningens tidlige formulering antog man, at et individ vil påtage sig en given adfærd, ifald vedkommende oplever, at venner, familie eller naboer tillægger denne adfærd betydning (Ajzen and Fishbein, 1980). Denne antagelse er siden blevet brugt som forklaring eller baggrundsantagelse for, at information og opgørelser af, hvor meget andre sorterer, kan flytte ellers ligeglade borgeres affaldsadfærd i retning af sortering (Vicente and Reis, 2008). Det konstateres i flere tilfælde, at sandsynligheden for, at den enkelte sorterer, vokser, hvis venner og naboer sorterer. Dette skaber nemlig et socialt pres, som tilskynder individet til at gøre det samme for at undgå moralsk fordømmelse (Oskamp et al., 1991; Schultz, Oskamp, & Mainieri, 1995). Når infrastruktur såsom spande og containere materialiserer og synliggør sociale normer, medfører dette mere sortering (Vining et al., 1992).

Borgere, der lever tættere sammen, agerer mere ens end borgere, der bor med større afstand mellem sig (Fornara et al., 2011). Når to husstande deler restaffaldsspand, udsorteres mere af det genanvendelige affald, men denne effekt ophører, når mere end to deler spanden. Dette tilskrives den forringede synlighed omkring, hvem det er, der ikke har sorteret (Buccioli et al., 2019).

Et studie konkluderer, at hvor sorteringsintention og vaner synes at forudsige affaldsadfærd mere generelt, gør socialt pres sig mere specifikt gældende for enkelte fraktioner (Klößner and Oppedal, 2011). Til gængæld viser samme studie, at oplevet socialt pres, her formuleret som oplevet kontrol af adfærd, synes at moderere betydningen af forskellige convenience- eller bekvemmelighedsforhold.

Normer og 'Warm Glow'

Sociale normer og individuel moral identificeres i flere studier som afgørende for den enkeltes affaldsadfærd (Berglund, 2005; Berglund and Matti, 2006; Hage et al., 2009; Knickmeyer, 2020). Altruisme er et begreb, der optræder enkelte steder som kontrast til den generelle tænkning, at individet altid gør det, det gør, fordi det får noget ud af det selv (Bénabou and Tirole, 2005; Thøgersen, 1994)). Warm Glow er et begreb, som introduceres som anskueliggørelse af, hvad individet alligevel får ud af at påtage sig det ekstra besvær, som sortering er, når det tilsyneladende ser ud som om, det intet får ud af det (Heller and Vatn, 2017; Kinnaman, 2006). Begrebet defineres forskelligt af forskellige forfattere. Warm Glow formuleres hyppigt som en oplevelse af indre velbehag, der udløses når individet gør en god gerning, som bidrager til eksempelvis miljøet (Andreoni, 1990; Berglund, 2006). Andre steder formuleres det som et boost af selvfølelsen, som kommer af at leve op til det, individet opfatter som ansvarlig adfærd (Bénabou and Tirole, 2005; Brekke et al.,

2003; Halvorsen, 2008). På den måde repræsenterer warm glow en motiverende faktor med direkte anknytning til normer og moral og demonstrerer hermed, hvorledes disse påvirker adfærd.

Demografi

Der findes i nogle studier en vis overrepræsentation af kvinder og højtuddannede blandt de individer, som udtrykker det største engagement i sortering (Nainggolan et al., 2019; Vicente and Reis, 2007). I andre studier konstateres det imidlertid, at demografi ikke forudsiger affaldsadfærd (Miliute-Plepiene and Plepys, 2015) men derimod repræsenterer vigtige variable i forhold til husstandenes affaldsproduktion (Abdoli et al., 2011; Benítez et al., 2008; Zbib and Wøhlk, 2019).

Kritisk opsummering

Den litteratur om borgernes sortering, som hermed er redegjort for, udgøres som nævnt af overvejende kvantitative studier. Gennemgangen er begrænset til de faktorer, som går hyppigst igen i undersøgelsesdesign og konklusioner. Fra et sociologisk perspektiv kan studierne kritiseres for, at de generelt mangler fortolkning af de parametre og forhold, som de identificerer som betydningsfulde for, om affaldet sorteres eller ej. Det vil sige, studierne konstaterer, at visse faktorer har betydning for affaldsadfærd, men forholder sig ikke til *hvorfor* de er betydningsfulde - eksempelvis hvilke samfundsmæssige, kulturelle eller sociale forhold og fænomener der kan forklare, hvorfor just disse faktorer påvirker adfærd på en given måde. Et sådant fravær af sociologisk fortolkning, med reference til fænomener af social og kulturel art, begrunder sig i den metodiske individualisme, som studierne og følgelig deres undersøgelses- og analysedesign tager afsæt i. Denne individualistiske tilgang indebærer ud over en reproduktion af forståelsen af affaldsadfærd som resultatet af faktorer, der er direkte knyttet til affaldssituationen, en stor risiko for ikke blot at underestimere, men ligefrem overse forhold som ikke umiddelbart har noget med affald at gøre, men som ikke desto mindre indvirker kraftigt på, hvad folk gør med det. I et nyere studie har flere toneangivende forfattere, som selv hidtil har taget afsæt i adfærdsøkonomisk tænkning, peget på, at de individorienterede, og dermed TPB-perspektivet, muligvis må suppleres af sociologisk teori, og mere specifikt praksisteorien (Barr et al., 2013).

Sociologiske og andre samfundsvidenskabelige affaldsstudier

Ganske få studiers metodologi minder om nærværende afhandlings. Det er lykkedes at finde tre studier – to artikler og en bog – som belyser affaldssortering med afsæt i en praksisteoretisk forståelsesramme. Ingen af disse studier baserer sig dog på en etnografisk undersøgelse af konkret praksis, som den udfolder sig i tid og rum. Den følgende gennemgang er som den forudgående organiseret tematisk. Første afsnit beskriver et specifikt empirisk genstandsfelt, som ligger relativt tæt på mit

eget, men som i modsætning til dette er ganske velbesøgt af praksisteorien, nemlig madspild. Resten af gennemgangen er ikke organiseret ud fra den genstand, der studeres, men præsenterer i stedet perspektiver og indsigter, som kan være tilvejebragt i studiet af forskellige genstande, som dog er beslægtede med affaldssortering. Disse indsigter vedrører spørgsmålet om, hvad affald overhovedet er, hvor det kommer fra og endelig hvad spande og infrastruktur gør, ikke bare ift. muligheden for at sortere, men også ift. forståelsen af såvel affald som den der sorterer. Denne organisering af indsigter og perspektiver betyder, at det samme studie kan optræde under mere end én overskrift.

Madspild

I modsætning til studier af affaldssortering har praksisteorien de senere år vundet terræn inden for studier af madspild (fx Evans, 2014; Hebrok and Heidenstrøm, 2019; Leray et al., 2016; Southerton and Yates, 2014; Watson and Meah, 2012). Selvom madaffald er navnet på en af fraktionerne i de fleste danske borgeres sorteringsordninger, handler studierne af madspild ikke om, hvordan affald bortskaffes, men derimod om hvordan det opstår. Der er altså tale om madspild som en ikke-intenderet konsekvens af andre praksisser, og det er disse andre praksisser, som er i fokus i studierne analyser. Disse studier er udført med henblik på at forstå, hvorledes det kommer dertil, at maden ender som affald i en spand snarere end føde i nogens mave. Dette er væsentligt forskelligt fra nærværende afhandlings fokus, som er netop på den praksis, hvori affaldet bortskaffes

Hvad er affald?

En mængde studier, herunder tre praksisteoretiske, undersøger, hvordan vi overhovedet kan forstå fænomenet 'affald' (Evans, 2012; Hird, 2012; Hird et al., 2014; Watson, 2012). Kendetegnende for dem er, at de understreger, at affald ikke er en ting i sig selv, men derimod et socialt fænomen, eller rettere en social tilblivelse. Det betyder, at affald bliver til gennem en proces, hvor det ændrer værdi for sin ejer eller (for)bruger. Værdien, som det havde før, kan have været af forskellig art. Den kan have været funktionel, æstetisk, affektiv eller andet, men den er altid kulturelt betinget og dermed ikke udtryk for en individuel vurdering eller præference. Når noget bliver til affald, indebærer det altså ikke nødvendigvis en objektiv forandring af genstanden selv, men først og fremmest en forandring af vores forhold til den, og helt basalt hvorvidt vi opfatter den som noget, der er værd at omgås eller beholde. Affald er det, som ikke er værd at beholde.

Hvor kommer affaldet fra?

I en parafrasering af Alan Wardes (2005) italesættelse af forbrug som et moment i enhver praksis, foreslår et studie, at den proces, hvormed noget bliver affald, tillige betragtes som et potentielt moment i de fleste hverdagspraksisser (Watson and Meah, 2012). Affaldet kommer altså fra forbrug. Men også fordi forbruget ser ud,

som det gør: Mange flere af de ting, vi bruger, er engangsprodukter, og bliver således til affald allerede når vi har brugt dem én gang (Strasser, 1999). Herudover omgiver vi os med flere og flere ting, og flere af disse ting tilhører produktkategorier, hvor produktionen af dem betyder, at de vældig hurtigt bliver affald, enten fordi de går i stykker, eller fordi de mister deres værdi for os, mens de endnu er fuldt funktionelle – tablets eksemplificerer sidstnævnte (Covellec, 2021)). Den voldsomme ekspansion af markedet for, og dermed varianter og forbrug af, engangsprodukter, beskrives som hjulpet godt i vej af socio-kulturelle fortællinger omkring både renlighed og effektivitet (herunder convenience), som i sin tid og i nogen grad stadig fungerer som markører for social status (Hawkins, 2007; Strasser, 1999).

Hvad gør infrastruktur og spande?

Et enkelt praksisteoretisk og flere STS-studier beskæftiger sig med infrastruktur og spande som noget, der ikke bare gør noget med affaldet men også med vores forståelse af vores relation til affaldet. Førstnævnte peger på spandene som forbindelsesleddet såvel mellem borger og det offentlige affaldssystem som mellem hjemmet og globale problemstillinger (Chappells and Shove, 1999). Infrastruktur og spande konfigurerer på denne måde en relation mellem den enkelte og fællesskabet, herunder det individuelle ansvar for de problematikker, der vedrører os alle og rejser et spørgsmålstejn ved, hvorvidt de gør dette på en hensigtsmæssig måde.

En række STS-studier gør en lignende iagttagelse af det, de betragter som spandenes *agens*. Her beskrives spandene til henholdsvis rest- og genanvendeligt affald som medier for en artikulation af individet som enten en dårlig medborger eller en god medborger (Gregson and Crang, 2010; Martín and de Laet, 2018; Woolgar and Lezaun, 2013). Den gode medborger som en figur, der kerer sig om det fælles bedste og miljøet, træder i karakter afhængigt af, hvordan spandene bruges. I nær samklang hermed iagttager et praksisteoretisk værk (Hawkins, 2007), hvorledes udrulningen af ordninger til affaldssortering tilføjer en moralsk dimension til bortskaffelsen af affald. I endnu et praksisteoretisk studie beskrives det, hvorledes ordningerne medvirker til en sociokulturel re-konceptualisering af det, som kommer i spandene til genanvendelse fra at have været affald til at blive ressourcer (Watson, 2012).

KAPITEL 3: TEORI

Praksisteoriene formuleres blandt andet som et svar på det, som man opfattede som henholdsvis den metodisk individualismes overbetoning af den enkeltes evne til at træffe 'frie', individuelle valg og kulturteoriernes overbetoning af strukturel agens. Adfærdsteoriene, som er den dominerende tilgang i studier af husholdningernes affaldssortering, baserer sig på en opfattelse af, at individet er bevidst om egne bevæggrunde og i stand til overvejende at træffe refleksive beslutninger og handle i overensstemmelse med disse. Denne grundopfattelse bidrager til en forståelse af beslutningsprocesser som lineære, i den forstand at de modelleres som en opstilling af fordele og ulemper, sådan som individet opfatter disse, hvormed handlinger antages at kunne forudsiges med en vis sandsynlighed. Ud fra en praksisteoretisk betragtning indebærer den adfærdsteoretiske tilgang til forståelsen af, hvad der afgør, hvad vi gør med eksempelvis vores affald, en problematisk indsnævring af fokus, hvor den undersøgte aktivitet isoleres fra den levede kontekst, den er en del af. Hvad angår kulturteoriene, hvis metodologiske perspektiv, ikke umiddelbart har fundet anvendelse i studier af affaldssortering, går kritikken på, at individets situerede handlingsrum undervurderes (Reckwitz, 2002a). Det vil sige, at kulturelt-diskursive strukturer tilskrives en determinerende orkestreringsevne ift. de dispositioner, som vi gør i hverdagen, herunder i relation til affald. Det betyder, at det bliver vanskeligt at begribe mulighederne for forandring. Herudover repræsenterer praksisteoriene en særlig interesse i de ordinære, rutinerede aspekter af vores hverdagsliv. Disse aspekter har i stor stil været overset i det brede felt af forbrugsstudier, hvor man primært har beskæftiget sig med det spektakulære og iøjnefaldende.

Praksisteoriene repræsenterer en tilgang til vores hverdagsaktiviteter, som betragter dem som altid allerede indlejret i en historisk situeret, social sammenhæng. Det betyder, at når vores interesse rettes mod en given praksis, eksempelvis udsnidning og sortering, indebærer dette en opmærksomhed omkring samspillet mellem praksis og det rum og tid, den udfolder sig i sammen med andre praksisser (Nicolini, 2009; Reckwitz, 2002b; Schatzki, 2010a). Praksis' sammenhæng forstås dels som de fysiske-objektive forhold og de øvrige praksisser, som et konkret rum danner rammen om, dels de betydninger som knytter sig til såvel den studerede praksis som de øvrige praksisser samt de materialiteter, den udfolder sig i nærheden af. Endelig ses også udviklingen af praksis gennem tid, både hvad angår dens konkrete tilsynekoms – altså hvordan den udføres og de materialiteter, udførelsen indebærer – og de betydninger, som knytter sig hertil, som afgørende for at forstå praksis som den udfolder sig just i den stund den studeres (Schatzki, 1996, 2002).

Praksisteoriene er ikke en entydig metodologi. "Praksisteoriene" står i flertal, fordi de varierer såvel over tid som forfatterskaber (Reckwitz, 2002b). Om end begrebsapparater og betoning er enslydende forener de praksisteoriske perspektiver sig i den måde de retter den analytiske interesse mod praksis, og de socio-materielle omgivelser den udfolder sig i (Reckwitz, 2002c; Schatzki, 2019; Shove et al., 2012). Nærværende afhandlings analyser benytter sig overvejende af begreber fra Theodor Schatzkis forfatterskab, og det er overvejende disse, som resten af dette kapitel gennemgår.

Hvad er en Praksis?

Ifølge Schatzki udtrykker praksis sig som en genkendelig men dog variabel sekvens af såkaldt 'gøren' og 'sigen' ('doings' og 'sayings') (Schatzki, 2010b). Praksisser kan være mondæne eller ekstrahverdaglige, ordinære eller spektakulære og de kan være kropslige, sprogbaseede og/eller kognitive. Det er, så vidt vides, først med denne afhandling, at sortering og udsnidning defineres som affaldspraksis. Affaldspraksis er i den grad en ordinær praksis, og den udføres overvejende gennem fysisk kropslig gøre. At være vært for et gæstebud er derimod en ekstrahverdaglig praksis, som indebærer både fysiske, sprogbaseede og kognitive praktikker i form af eksempelvis madlavning og samtale over måltidet. Måltidet kan være spektakulært, og ligeledes kan madlavning som praksis også være det, hvis den udføres med spektakulære praktikker. Det er eksempelvis i min verden ret spektakulært, når man flamberer sin crème brûlée, pocherer et æg eller vrider en østers åben. Et eksempel på en udpræget kognitiv praksis kunne være den lange læreproces, som skrivningen af nærværende afhandling alt andet lige er, også selvom den tænkende bearbejdning af data ikke havde kunnet lade sig gøre, hvis jeg ikke også havde opholdt mig fysisk i deltagerens hverdagsliv, lavet mad og spist med dem samt observeret og talt en hel masse om det, vi og de gør.

Når Schatzki skriver, at en praksis udtrykker sig som en genkendelig, men samtidig variabel sekvens af gøre og sigen, så peger det bl.a. på hvordan praksisteoriene placerer sig mellem kultur- og adfærdsteoriene. Praksis er med andre ord ikke fastlåst i en særlig form, men former sig heller ingenlunde forudsætningsløst og efter individets forgodtbefindende. Pointen er, at praksisser ikke i sig selv er stabile, men derimod holdes på plads, dels af andre praksisser som de indgår i varierende hverdaglige konstellationer med, og dels af de elementer som udgør praksis' egen interne komposition. Den interne komposition af affaldspraksis består eksempelvis af spande, den sammenhængende infrastruktur, selve affaldet og desuden de betydninger og forståelser som knytter sig hertil. Den hverdaglige konstellation den indgår i udgøres af de praksisser den udfolder sig enten i tilstødning eller tilknytning til (Shove et al., 2012). Madlavning kan være et eksempel på sidstnævnte, eftersom madlavningen ofte producerer affald, mens et barns lektielæsning ved et bord i køkkenet må betragtes som en praksis, der udfolder sig i tilstødning til. Sondringen mellem praksisser, der udfolder sig i tilstødning og i tilknytning til, konceptualiserer

Elisabeth Shove med begreberne 'bundles' og 'complexes', som overordnet peger på en forskel i, hvorledes praksisser er forbundne og hermed påvirker hinanden (ibid.). Barnets lektielæsning deler nogle fysisk-materielle rammer og remedier med madlavningen, men den praksis' udfoldelse er ikke på samme måde afhængig af madlavningen, som affaldspraksis er det. Affaldspraksis udfolder sig først, hvis der er affald at skaffe af vejen.

Følgelig må vi forstå, at andre praksisser og den studerede praksis' egne komponenter så og sige udgør et væv af forbindelser, som muliggør en praksis' partikulære artikulation. Eftersom komponenter og konstellationer ikke med et slag udskiftes mellem artikulationerne af praksis, er det også dette væv, som muliggør reproduktionen af praksis og dermed genkendelighed over tid. Ændringer i de for praksis interne komponenter eller deres komposition vil derimod medføre forandringer i praksis, ligesom forandringer i de praksisser, som praksis er forbundet med, vil gøre det. Nærværende kapitel afrundes med en refleksion over, hvorledes denne forståelse af praksis orienterer afhandlingens epistemiske afsæt. Teksten frem mod denne afrunding tager os omkring Schatzkis begrebmæssige formulering af de af praksis' interne komponenter, som bringes i anvendelse i afhandlingens analyser, nemlig 'forståelser', 'teleoaffektive strukturer' og 'materielle arrangementer'.

Forståelser i praksis

Der står ikke "forståelser af praksis" i overskriften her, fordi stedordet i så fald ville have antydning af afstand mellem den, der forstår og det, som er praksis, og det ville være misvisende i praksisteoretisk sammenhæng. Forståelser er indlejret og internaliseres i praksis. Det betyder, at både den subjektive opfattelse af en given situation, den praktiske formåen til handling samt fælleskulturelle ideer og forståelser, formes gennem interaktioner med konkrete materialiteter og andre mennesker i praksis (Alkemeyer & Buschmann, 2016; Schatzki, 2016). Det subjektive, det kulturelle, det materielle og det affektive er således gensidigt konstituerende og forbundne i praksis

Schatzki opererer med tre forskellige typer af forståelser: 'Practical understandings', 'practical intelligibility' og 'general understandings'. Practical understandings beskriver et fysisk repertoire, som muliggør den kropslige udførelse af de aktiviteter, praksis indebærer på en genkendelig og acceptabel måde. Practical intelligibility beskriver et tilegnet sæt af normative dispositioner, som knytter sig til individet. Det kan tænkes som en form for mental matrice, gennem hvilken vedkommende opfatter sin omverden, danner sig en umiddelbar forståelse af hvad situationer handler om og hvorledes det er passende og giver mening at handle i dem. Practical intelligibility skal ikke forstås som en bevidst refleksion over den situation, individet befinder sig i, men snarere en intuitiv og umiddelbar aflæsning der ansporer særlige svar i form af handlen mod et givet, men ikke nødvendigvis i situationen

bevidstgjort, sigte. Om end practical intelligibility knytter sig til individet, er den altid allerede social idet, den er formet gennem praksis og således altså i en sammenhæng, hvor kollektive normer og forventninger gør sig gældende (Schatzki, 2002).

General understandings er fælleskulturelle forståelser og narrativer, som ytres gennem den gøren og sigen, som forskellige praksisser består af (Schatzki, 2002). General understandings, eller fælleskulturelle forståelser som jeg kalder dem på dansk, kan både være normative kategoriseringer såsom Besværligt/bekvem, billig/dyrt, offentligt/privat, ret/pligt og kulturelle koncepter såsom bæredygtighed, forældreskab, ferie, venskab, jul, bryllup, kvalitetstid, fattigdom, sundhed, renhed, skønhed osv. (Welch and Warde, 2017). Begrebet beskriver hermed en betydningsudvekslende forbindelse mellem en praksis' partikulære udtryk og den specifikke socio-kulturelle sammenhæng, den udfolder sig i. Det er således fælleskulturelle forståelser, der indfarver den situerede praksis med de betydninger, der gør den til mere end blot konkret gøren og sigen.

Madlavningseksemplet, som jeg præsenterede tidligere, gør det tydeligt, at praksis ikke ytrer sig på samme måde eller betyder det samme på tværs af forskellige sammenhænge. Hermed menes ikke bare på tværs af det, vi i gængs forstand forstår som kulturelt forskellige sammenhænge men også på tværs af de sociale sammenhænge, som et individ begår sig i. Den mad vi laver, måden den laves, hvad måltidet betyder og handler om for os og dermed engagementet i praksis varierer med, om situationen er hverdagslig eller ekstrahverdagslig, og om de spisende er en børnefamilie, et bofællesskab eller to, som lige er begyndt at date. Fælleskulturelle forståelser er således ikke praksis-specifikke, men aktualiseres i stedet i og af situationen. Det er på den måde, at de fælleskulturelle forståelser, som begrebet repræsenterer, kan betragtes som et betydningsreservoir, som den situerede praksis trækker på og samtidig bidrager til. Fælleskulturelle forståelser er en måde at tale om kultur-i-praksis.

Schatzki skelner mellem 'practices as performance' og 'practices as entity' (Schatzki, 1996). Førstnævnte peger på den situerede praksis, som denne udfolder sig i lokale ytringer, mens sidstnævnte er en idealtipe, som disse ytringer gør sig genkendelige som. Practice as performance kan altså betragtes som den partikulære konkretisering af den generaliserede abstraktion eller idealtipe, som practice as entity repræsenterer. Eftersom practical intelligibility er udgangspunkt for den enkeltes handlen i situationen, spiller dette begreb primært en rolle i relation til praksis som performance, dvs. den måde praksis kommer til syne på i sin situerede udfoldelse. Teleoaffektive strukturer, som næste afsnit redegør for, lægger sig herimod til practice as entity. De orkestrerer ikke i sig selv den situerede gøren og sigen men repræsenterer en tværsituationel betydningsstruktur, som ikke desto mindre guider individets dispositioner, for så vidt den repræsenterer nogle sociale

forventninger til den enkeltes udførelse af praksis. Det er bl.a. på den måde udførelsen af praksis opnår sin genkendelighed over tid og rum.

Engagementsstrukturer i praksis

Schatzki taler ikke om engagement i praksis. Det gør derimod Allan Warde (2005), som er en anden praksisteoretiker. Som læglæser, kan man tænke på en praksis' 'teleoaffektive strukturer' som en form for struktur, der orienterer individets engagement i praksis. Teleoaffektive strukturer udpeger dels det sigte, udførelsen af praksis orienteres mod, dels måden hvorpå den, som udfører praksis, er følelsesmæssigt investeret i forfølgelsen af dette. Sammenkoblingen af teleologi og affektivitet i begrebet teleoaffektivitet italesætter altså sammenvævningen af på den ene side visse mål og hensyn, som gøren og sigen retter sig mod og på den anden side en given emotionel stemthed eller engagement i forfølgelsen af disse. Teleoaffektivitet er en normativ strukturering af praksis på tværs af tid og rum og kan tænkes som et 'bør', der koordinerer en kollektiv forståelse af, hvad praksis handler om, og hvad dette betyder for os. Teleoaffektive strukturer må forstås som et reflektivt fænomen i ordets oprindelige forstand. Det vil sige, at den teleoaffektive struktur er en effekt af samme gøren og sigen, som den koordinerer. Teleoaffektive strukturer orkestrerer ikke i sig selv situeret gøren og sigen, det gør practical intelligibility. Eftersom denne mentale matrice er formet gennem deltagelse i praksis, følger det, at den normativitet, som kendetegner praksis' teleoaffektivitet, står i et direkte udvekslingsforhold med de opfattelsesmæssige dispositioner, som er udgangspunkt for individets intuitivt spontane aflæsning af, hvad en situation handler om, og hvordan der følgelig må handles.

Det er begrebet fælleskulturelle forståelser, som anskueliggør, hvorledes det, at en praksis kan ytre sig forskelligt i forskellige sammenhænge, er foreneligt med forståelsen af den teleoaffektive strukturering af vores forståelse af, hvad praksis handler om, som noget der strækker sig på hen over tid og rum. Igen med madlavning som eksempel ser vi, at praksis som entitet altid har samme mål - at få bragt et måltid i stand som nogen kan spise. Samtidig toner imidlertid de fælleskulturelle forståelser som et situationsaktualiseret betydningsreservoir, altså den teleoaffektive struktur med forskellige betydningsnuancer og ligeledes den affektive stemthed: På aftener hvor jeg spiser selv, handler madlavning måske virkelig først og fremmest om at blive mæt og er ikke en specielt følelsesladet aktivitet for mig. Men på aftener hvor jeg laver mad til den, jeg lige er begyndt at date, artikulerer madlavning helt andre mål end blot mæthed, og ligeledes stemmes jeg væsentligt anderledes følelsesmæssigt. I datingsituationen bliver måltidets sammensætning en måde, jeg via aktualisering af fælleskulturelle forståelser af eksempelvis hvad, der er bæredygtigt, lækkert eller sofistikeret, forfølger et mål om at gøre et bestemt indtryk. Råvarernes og kompositionens udsøgtthed, men også måden, jeg fordeler min opmærksomhed mellem selve madlavningsaktiviteterne og min udkårne, bliver en måde at udtrykke min værdsættelse af vedkommende og den

stund, vi deler. I mine deltageres hverdag oplevede jeg, at i børnefamilierne blev grøntsager italesat som en vigtig komponent i måltidet, når man skal fodre sine børn og lære dem at spise ordentligt. Forældreskab er et fælleskulturelt fænomen og koncept, altså en general understanding, med et varigt, men ikke uforanderligt, betydningsindhold. For deltagerne synes en del af det at gøre forældreskab på en passende og socialt acceptabel måde altså at indebære, at man giver sine børn sund mad og sunde vaner, og hermed kommer denne fælleskulturelle forståelse til at indfarve madlavningens teleoaffektive struktur i den stund praksis udfolder sig i børnefamilien. Eksemplet viser ikke bare hvordan fælleskulturelle forståelser informerer praksis' teleoaffektive struktur, men også hvorledes forskellige fælleskulturelle forståelser informerer hinanden – forståelsen af, at forældre må fodre deres børn sundt, trækker på en anden fælleskulturel forståelse, nemlig den, at grøntsager er sunde.

Materialitet og normativitet

Materialiteter eller 'materielle arrangementer', som Schatzki taler om, er væsentligt medskabende af praksis' konkrete og partikulære udfoldelse (Schatzki, 2010b). I ovenstående praksiseksempel er det åbenlyst, at madlavning forudsætter visse rekvisitter og rammer. For at lave en lasagne har vi bl.a. brug for pastaplader, løg og tomat, ovnfast fad, komfur, tilførsel af el eller gas, kniv og skærebræt, grydeske, køkkenbord, en dims, som kan holde styr på tiden, osv. osv. Endelig betragtes den menneskelige krop også som en del af praksis materielle arrangement.

Materielle arrangementer er dog ikke bare noget, vi gør noget med og ved. Materielle arrangementer er ikke alene muliggørende, de gør også visse handlingsalternativer lettere og lettere tilgængelige end andre. I denne egenskab betragtes de som normative (Nicolini, 2009; Schatzki, 2006; Schatzki, 2010a). De materielle arrangementer kan anskues som sedimenterede forståelser af, hvordan en praksis udføres og altså hvilke udtryksalternativer, der er normale og acceptable: Skærebrættet gestikulerer eksempelvis, at dette er det passende sted at bruge kniven. Skærebrættet og de øvrige remediers plads i køkkenet signalerer, at dette er det passende sted at tillave maden. Det hakkede kød, blandt meter af andre kødvarer, i supermarkedets køledisk gestikulerer, at kød er normalt og acceptabelt i madlavning samt på middagstallerkenen. Den tilsyneladende ubegrænsede tilførsel af el og gas til køkkenet gestikulerer, at dette er ressourcer, som det er acceptabelt at vi forbruger i det omfang, vi nu gør. Disse forståelser er dels indlejret i materialiteterne gennem vores brug af disse i praksis og dels indkodet i og formidlet af deres objektive attributter. Endelig bemærker Schatzki, at hvor praksis som performance udfolder sig og ophører i tid og rum (Schatzki, 2006), er materialiteterne anderledes bestandige og således følger det, at deres normbærende og -gestikulerende egenskaber virker stabiliserende ift. praksis.

Denne måde at forstå materialiteten dekonstruerer en gængs opdeling mellem på den ene side normative fænomener såsom værdier og etik som indre, mentale træk ved individet og på den anden side det materielle som ydre, upersonlige og objektive omstændigheder. Det praksisteoretiske perspektiv betragter i stedet betydning og materialitet som to sider af samme sag, nemlig den sociale praksis hvori de bliver gensidigt konstituerende og dermed epistemisk uadskillelige. Flere forfattere retter følgelig kritik mod den opfattelse, at teknologier, infrastruktur og diverse brugsgenstande er udviklet som svar på et allerede eksisterende behov og viser gennem deres analyser, hvordan opfindelser af nye produkter og services er gået forud for et alment behov for disse, selvom de siden har fundet umiskendeligt udtryk (Genus and Jensen, 2019; Shove, 2003a; Shove and Walker, 2014; Welch and Southerton, 2019). Man kan tænke på internettet, mobiltelefonen, personbilen, vaskemaskinen - og i afhandlingens egen boldgade - ligeledes mindre højteknologiske genstande såsom engangsfødevareemballager og ordninger til husstandsindsamlet affald som opfindelser, vi før formåede at leve uden, men som vi siden er kommet til at opleve som uundværlige. Man kan også tænke på sådan noget som årstidsuafhængig tilgængelighed af fødevarer (også afgrøder som vokser mere end 1000km borte), billige beklædningsgenstande og flyrejser, som tilsynecomster, vi først efter de blev gjort alment tilgængelige er kommet til at opleve et behov og en forventning om at have nem og konstant adgang til.

Det, at nye materialiteter kommer til i vores hverdag – diverse genstande, teknologier, services – kan altså forandre praksis, når de integreres i den som komponenter og gennem denne integration bliver uundværlige for udførelsen heraf. Forskellige materialiteter i vores hverdag er således oprindeligt medskabende og siden vedligeholdende, ikke bare af praksis' udtryk men tillige af fælleskulturelle forståelser af, hvad vi har brug for og ret til for at understøtte den hverdag, som praksis er en del af. Bestemte materialiteters tilstedevær i vores hverdag er i den grad medskabende af en forståelse af, at de i sig selv, men også de variationer af praksis som de muliggør, er normale og dermed acceptable. Dette peger også på det normativitetsbegreb, som er centralt for praksisteoriene – nemlig de normer som er ikke-iøjnefaldende, og som først og fremmest relaterer til standarder for gøren og sigen, som tages for givet og derfor går under bevidsthedens refleksive rader – med andre ord det, vi uden at tænke over det opfatter som normalt.

Når man vil forstå en praksis i praksisteoretisk perspektiv

Vil man forstå hvorfor folk gør som de gør med deres affald, og i forlængelse heraf hvordan praksis kan forandres, må man forstå, at praksis aldrig er individuel og udtryk for personlige tilbøjeligheder og værdier, men derimod udtryk for den altid allerede sociale kontekst de er en del af. Praksisser er som jeg skrev i det ovenstående ikke i sig selv stabile. Davide Nicolini (2009) opfordrer følgelig til, at svaret på, hvorledes en praksis kan forandres, må begynde med spørgsmålet om, hvad der holder den på plads i sit nuværende udtryk. Helt konkret må den

praksisteoretiske analyse rette sig mod identifikationen af de forudsætninger i tid og rum, herunder andre praksisser, som bidrager til den partikulære måde, en praksis kommer til syne. I det følgende kapitel redegør jeg både for, hvorledes praksisteorien informerer afhandlingens metodologiske design, og hvorledes jeg har ladet dette udmønte i praksis.

KAPITEL 4: METODE

Som allerede omtalt er der en uoverensstemmelse mellem danskernes udtrykkelige tilslutning til sortering som den rigtigste måde at skille sig af med affald og deres faktiske praksis. Vi konstaterer denne uoverensstemmelse, når borgernes restaffald viser sig at indeholde væsentlige mængder af genanvendeligt affald og hermed vidner om en mængde af situationer, hvor de ikke handler i overensstemmelse med det, de mener, er det rigtige at gøre. I adfærdsteoretiske studier kaldes denne uoverensstemmelse et 'value-action-gap' og forklares ved forskellige barrierer, som skyder sig ind mellem værdi og handling. I affaldssektoren har man sideløbende med denne forskning talt om borgernes hjem som en 'black-box': Når vi analyserer indholdet af borgernes affaldsspande, kan vi se, hvad der er kommet ind i deres hjem, men vi ved ikke, hvad der i det hjemlige hverdagsliv begrunder, at det affald, som siden forlader hjemmet, ikke havner i de spande, som borgerne også selv mener, det burde lande i.

En af nærværende afhandlings fremmeste ambitioner er at skabe indblik i den sorte boks, som det hjemlige hverdagsliv har udgjort for os, der gerne vil forstå borgernes affaldspraksis. Litteraturstudiet har redegjort for, at man gennem interviewundersøgelser foretaget i både sektorregi og forskning har søgt at forstå, hvorfor det affald, borgerne afleverer i spandene udenfor deres hjem, ofte ikke er så sorteret, som det burde være. Hovedparten af de gennemførte interviewundersøgelser har været kvantitative, altså undersøgelser som er gennemført med spørgeskema og dermed forhåndsdefinerede svarkategorier. Styrken ved sådanne undersøgelser er, at der via sampling kan opnås repræsentative data og dermed resultater, som kan generaliseres til hele populationer. Kvantitative data kan tegne et øjebliksbillede af, hvordan et særligt udsnit af virkeligheden ser ud men har vanskeligere ved at beskrive, hvorfor den ser ud, som den gør, og hvad dette betyder for de mennesker, som er en del af den. Herudover er deltagernes mulighedsrum for at udtrykke sig indskrænket til de svarkategorier, som de, der har designet undersøgelsen, har kunnet forestille sig, var relevante. Kvantitative undersøgelser er gode til at afkræfte eller bekræfte forskningshypoteser men ringe til at opdage nye årsagssammenhænge og ikke mindst afdække hverdagslivets kompleksitet og ikke-bevidstgjorte dynamikker.

Affaldssortering er et vældig omdiskuteret emne, og af den grund kan det antages, at der blandt borgerne generelt er en større bevidsthed om, hvad de gør med deres affald, hvorfor og hvad dette betyder for dem. Affaldspraksis er også om noget en 'inconspicuous' eller på dansk en 'ikke-bemærkelsesværdig' praksis. Som afhandlingens analyser bl.a. viser, er affaldspraksis ovenikøbet ikke en praksis, som udføres for sin egen skyld men derimod altid som led i eller som assisterende for en

anden praksis og det er samtidig denne anden praksis, der orienterer deltagerens opmærksomhed. Udover de udfordringer som jeg i det nedenstående redegør for altid gør sig gældende, når den sociale virkeligheds kompleksitet og sammensathed skal gengives verbalt, kan netop affaldspraksis af denne grund måske være særligt vanskelig af afdække. I det hverdagslige tandhjulsmaskineri hvor så mange forskellige intentioner og opgaver skal forenes og løftes, er affaldspraksis ikke en praksis, vi har vores opmærksomhed investeret i, og derfor kan det som udenforstående forsker være så meget desto vanskeligere at blive klog på. Følgelig baserer nærværende afhandling sig på en kombination af etnografiske metoder. Som jeg uddyber i det følgende, er etnografiske metoder egnede til at give et rigt indblik i den sociale virkeligheds kompleksitet, herunder aspekter, betydninger og dynamiske tendenser, som deltagerne ikke nødvendigvis selv er bevidste om. Det er ikke målet med kvalitative undersøgelser at generere repræsentative data, men derimod at identificere tendenser og strukturerende dynamikker, der kan generaliseres til bredere sammenhænge end den, hvor data er skabt.

I resten af dette kapitel redegør jeg for det udvalg af metoder, jeg kombinerer, og beskriver hvorledes jeg har bragt dem i anvendelse i tilvejebringelsen af det empiriske fundament, som afhandlingens analyser baserer sig på.

Det etnografiske feltarbejde

Etnografi er paraplybetegnelse for forskellige kvalitative metoder som benyttes i studier af diverse socio-kulturelle fænomener (Denzin and Lincoln, 2011). Det såkaldte feltarbejde står centralt i etnografien som afsæt for de metoder, som siden er udviklet i forskellige modulationer og anvendt i en meget bredere vifte af studier, end det der var etnografis oprindelse. Denne oprindelse vender jeg tilbage til, når jeg i det følgende beskriver 'deltagerobservation', som er det centrale element i nærværende afhandlings metodiske design. Helt overordnet kan man beskrive feltarbejdet som en metode, hvor etnografen placerer sig i den levede sammenhæng, som vedkommende ønsker at studere. Eftersom etnografiske studier som hovedregel interesserer sig for socio-kulturelle fænomener, inkluderer den levede sammenhæng, som etnografen tager ophold i, vanligvis også andre mennesker.

Samtaler med de mennesker, som er en del af felten, optræder i reglen også som en del af feltarbejdet. Disse samtaler kan i større eller mindre grad have karakter af interview. Det er imidlertid det faktum, at både etnograf og de mennesker, hvis praksis studeres, er til stede i praksis' 'naturlige miljø', som muliggør en forståelse af det studerede fænomen, som er meget rigere og mere kompleks end hvad verbaliteten, som er det klassiske interviews præmis, tillader. I et interview som finder sted på afstand af den sammenhæng, det studerede fænomen udfolder sig i, kan en interviewperson kun udtrykke de aspekter af egen praksis og erfaringer, som vedkommende er i stand til at genkalde sig i sin bevidsthed. Uanset hvor meget

dette måtte være, har intervieweren stadig kun interviewpersonens sproglige overlevering at danne sig et indtryk af den beskrevne virkelighed og den subjektive erfaring ud fra. Alene den verbale gengivelses linearitet udtrykker, hvor meget der skæres bort, når en multidimensionel virkelighed oversættes til ord.

Ved at placere sig i den levede sammenhæng, hvor praksis udfolder sig, får etnografen ikke bare et direkte indblik i denne men også mulighed for at aktivere hele sin sensoriske og perceptuelle organisme, foruden sine kognitive evner, i sit forståelsessøgende ærinde (Pink, 2015). Etnografen ikke bare lytter og relaterer til det, en anden fortæller om sin erfaring, etnografen erfarer også selv. Etnografien giver altså adgang til ikke bare at iagttage et givet fænomen men tillige dufte, smage og mærke det mm. Ydermere, ved at placere samtaler om folks gøren og rutiner *in situ* bliver de konkrete, konstaterbare aspekter af hverdagslivet afsat for, at folk lettere kan uddybe de mere subjektive aspekter af deres erfaring (Anderson, 2004).

Det praksisteoretiske feltarbejde

Oprindeligt har etnografien været optaget af subjektive erfaringer og livsverden som bindeled mellem på den ene side den konkrete, beskrivelige og observerbare dimension af hverdagslivet og på den anden side den symbolske dimension, som blev betragtet som kultur. Et praksisteoretisk feltarbejde vil ligeledes være interesseret i at forbinde det konkrete og partikulære med det kulturelle og sociale (Reckwitz, 2002b; Røpke, 2009) men vil tilgå begge dele, samt den subjektive erfaring, som flere sider af samme sag – nemlig praksis. Praksisteoriens flade ontologi udtrykker sig således i en epistemologisk interesse for, hvordan materielle arrangementer, forståelser og andre praksisser former og formes af den studerede praksis.

Et etnografisk casestudie

Etnografi baserer sig på casen forstået som et udsnit af virkeligheden, som formodes at tale for flere (Yates-Doerr and Labuski, 2015) om end aldrig på udtømmende vis. (Martín and de Laet, 2018). En case er et konstrueret og konstruerende snit, hvor nogle karakteristika ved virkeligheden betones, mens andre fortøner sig lidt mere mod baggrunden. Det er et rent analysestrategisk greb, som på samme tid sigter mod at åbne for en eksplorativ udforskning af givne forskningsspørgsmål vis-a-vis den udtømmelige kompleksitet, som kendetegner den sociale virkelighed og mod at skabe data, som i kraft af casens afgrænsning er håndterbare (Lund, 2014).

Ifølge Robert Yin (1994) muliggør casestudiet et grundigt og nuanceret indblik i såkaldte 'Black Box' spørgsmål. Hvad der sker, fra borgeren forlader supermarkedet, til vedkommende afleverer det affald, som de kommunale selskaber siden henter og håndterer, er, som jeg nævnte indledningsvist, et spørgsmål, som helt konkret er blevet omtalt som en Black Box. Yin (2003) anfører, at det blandt andet er hvad- og hvordan-spørgsmål, ønsker om at afdække fænomenets kontekstuelle

forudsætninger og spørgsmål om, hvordan fænomenet overhovedet afgrænser sig fra sin omverden, som kalder på et casestudie. Det er ambitionen om at forstå affaldspraksis' udtryk i relation til hverdagslivets øvrige organisering, og hvorledes praksis dels forbinder sig hertil og dels adskiller sig herfra, der gør casestudiet relevant for nærværende afhandling.

Casestudiet er gennem tiden blevet gjort til genstand problematisering. Særligt er der stillet spørgsmålstejn ved dets validitet og reliabilitet. Bent Flyvbjerg (2010) tager til genmæle ift. de forskellige kritikker. Flyvbjerg afviser bl.a. at kontekstafhængigheden, som karakteriserer den viden, som casestudiet genererer, skulle gøre denne viden mindre relevant end ikke-kontekstafhængig viden. Han accepterer ikke påstanden om, at casestudiet skulle udelukke formulering eller afprøvning af hypoteser, men anfører at mulighederne herfor afhænger af casens tilsnit og sammensætning. Med hensyn til den kritik at casestudier er mere udsatte for det, som kaldes 'confirmation bias' – altså en tilbøjelighed blandt forskere til at finde egen forforståelse bekræftet under læsningen af data – argumenterer han for, at det modsatte snarere er tilfældet. Flyvbjerg peger på, at netop den nære involvering med virkeligheden alt andet lige skaber bedre forudsætninger for, at forskerens får sin forforståelse udfordret. Flyvbjerg indrømmer, at mængden af data, som det etnografiske casestudie genererer, gør det vanskeligt at opsummere og skabe et formidlingsbart overblik, men, anfører han, dette begrundes i, at virkeligheden er kompleks. Der er således ikke med denne begrundelse belæg for en vurdering af metoden som problematisk. Endelig argumenterer Flyvbjerg, at om end casestudiets formål ikke er at skabe repræsentativ eller generaliserbar viden men derimod dybdegående indsigt i et socialt fænomen, udelukker casestudiet ikke per se generalisering. Analytiske fund af tendenser og strukturerende dynamikker kan, afhængigt af hvordan cases er udvalgt, generaliseres ud over det udpluk af virkeligheden, hvor det empiriske arbejde er gennemført.

Valg af cases

Forud for selve det empiriske arbejdes begyndelse udvalgte jeg to cases – Vejle og Københavns Kommune. Valget af disse cases begrundes sig teoretisk, strategisk og pragmatisk. Dette uddybes og konkretiseres i det følgende. Overordnet handler det om dels, at den praksisteoretiske rammeforståelse retter min opmærksomhed mod nogle særlige forhold, som er væsentlige for enhver praksis' udfoldelse, og som mit case-valg lader mig undersøge betydningen af for affaldspraksis specifikt. Dels begrundes valget sig strategisk i den forstand, at de to cases forener sig i en såkaldt kritisk case (beskrives i næste afsnit). Det at casen er kritisk, tillader os at antage en relevans af potentielle fund ud over de empiriske cases, som ellers ikke havde været mulig. Endelig begrundes casevalget sig pragmatisk, idet størrelsen af Københavns og Vejle kommune sandsynliggør, at det overhovedet vil være muligt at engagere et passende antal deltagere med de ønskede karakteristika.

Hvorfor udelukkende fokusere på lejligheder?

Det empiriske arbejde er udelukkende udført i husholdninger i etagebyggerier. Forudgående nationale undersøgelser har igen og igen konstateret, at kildesorteringen blandt husholdninger i etagebyggeri er ringere, end blandt husholdninger, der bor i et-familie-huse (KL, 2017; Miljøstyrelsen, 2020b). På baggrund af denne konstatering antager man, at forskellige forhold gør det vanskeligere for sådanne husholdninger at få sorteret deres affald. Uanset antagelsens rigtighed repræsenterer husholdninger, der bor i etagebyggeri en såkaldt 'kritisk case', idet de repræsenterer en (negativ) yderlighed på det spektrum af varians, der gør sig gældende for det studerede fænomen (Flyvbjerg, 2006). Når et studie, som nærværende, tager afsæt i en gruppe af husholdninger, hvor sortering formodes at være en mindre integreret del af affaldspraksis end i andre husholdninger, forventes det, at forståelser af, hvad der kan hjælpe disse husholdningers sortering bedre på vej, også vil være relevante for andre typer af husholdninger, som allerede er længere (ibid.).

Hvorfor Vejle og København?

Husholdningerne, som det empiriske arbejde er udført hos, ligger i henholdsvis Vejle og Københavns Kommune. Der er flere årsager til, at udvalget af husholdninger begrænser sig til to kommuner, og til at valget er faldet på netop disse to. Helt overordnet sigter sammensætningen af husholdninger mod konstans på visse karakteristika og varians på andre. Ved at begrænse lokationerne til to kommuner opnås konstans på de sorteringsordninger, som deltagerne indenfor den enkelte kommune har, herunder også hvornår de har fået dem, og hvorledes kommunen har kommunikeret omkring dem. Valget af netop disse to kommuner begrundes sig dels i, at de begge huser mange etagebyggerier, hvilket højner sandsynligheden for, at der kan findes deltagere, der lever op til de rekrutteringskriterier, jeg gennemgår længere fremme i teksten. Herudover er der visse forskelle kommunerne imellem, som også er begrundende for valget af netop disse to. Dels er der tale om henholdsvis en provinsby og en hovedstad, dels repræsenterer kommunerne varians på et parameter, som er særligt interessant i nærværende afhandlings øjemed.

Der er som nævnt i dette studie en særlig optagethed af den manglende sortering, som kan konstateres i de ordninger til sortering af mad-, plast- og metalaffald, som mere nyligt er udrullet på tværs af landet. Vejle kommune er én ud af relativt få danske kommuner, der allerede længe havde indsamlet madaffald ved husholdningerne, da resten af landets kommuner, samtidig med udrulningen af ordninger til plast og metal, gik i gang som følge af *Ressourceplan Danmark uden affald* fra 2013. I Vejle udrulledes ordningen til madaffald allerede tilbage i 1989. Borgere i kommunen blev i den sammenhæng udstyret med det, som siden er blevet kaldt vejlestativet og herefter blev sorte og grønne plastposer udleveret til henholdsvis rest- og madaffald. Kommunen havde dengang etableret et optisk sorteringsanlæg, der kunne adskille grønne og sorte poser og Vejlenes kunne

derfor aflevere både den ene og den anden affaldspose i samme skakt eller udendørs container. Driften af det

Figur 4.1. Vejlestativet med den grønne pose kommunen udleverer til madaffald i dag. Posen til restaffald må Vejleenserne i dag selv anskaffer sig. Privatfoto: Pernille Rosenkjær Gilling

optiske sorteringsanlæg ophørte i 2016, hvorefter kommunen også indstillede udleveringen af sorte poser og fremover forudsatte, at disse og de grønne blev adskilt allerede ude ved husholdningen. De grønne poser udleveres fortsat to gange årligt, og ekstra kan tilkøbes efter behov på kommunens genbrugsplads. Da Københavns kommune udrullede sin ordning til madaffald i 2017, udleverede kommunen også en spand og dertil lysegrønne poser, som siden udrulningen fortsat udleveres til borgerne. Hvor de grønne poser i Vejle er lavet af 100% fossilt plast, er københavnerne's poser tyndere og fremstillet af 50% biogent plast, hvilket betyder, at de ikke er helt

fugttætte. Hvor Vejlestativet fastmonteres, typisk på indersiden af en skabslåge og stedsligt parrer madaffald og restaffald, har københavnerspanden et fleksibelt ophæng og en fast bund.

Københavnerspanden kan således ophænges temporært, stå frit på en horisontal overflade og flyttes omkring mellem disse og alle mulige andre steder. Den varians, som vedrører både materialiteten, som ledsager sorteringsordningerne for madaffald og varigheden, hvormed de har bestået, tilbyder en mulighed for at undersøge sammenhænge, som den praksisteoretiske forståelsesramme allerede har ladet os antage, er betydningsfulde for praksis.

Figur 4.2. Den grønne spand med den grønne pose som Københavns kommune udleverer til sine borgere. Foto: Christian Lindgren.

Som jeg beskrev i foregående kapitel, spiller materialiteten i praksisteoretisk perspektiv en stor rolle for praksis' partikulære udfoldelse (Schatzki, 2010b, 2006). Materialitet - såvel i dens tilstedevær som i dens fravær - er en væsentlig medskab af, hvad der muligt, lettere eller mere besværligt at gøre. Desuden gestikulerer den, hvad der er normal og acceptabel praksis. Herudover betoner praksisteoriene, at interessen for vaner er afgørende for vores forståelse, såvel af hvordan rutiner holdes på plads som hvorledes nye praksisser integreres (Shove et al., 2012). Som foregående kapitel pegede på, er det ikke mindst relationerne mellem allerede

etablerede praksisser og de materielle arrangementer, de deler, som kan have betydning for hvor gnidningsfrit en ny sorteringsordning integreres heri.

Fordi ordningen i Vejle har eksisteret i 30 år, er der generationer, som aldrig har kendt til, at madaffald hører til andre steder end i den grønne pose, mens det for de ældre måske svarer til en halv menneskealder siden det gjorde. Nytilkomne Vejleensere flytter altså ind i en kommunal kontekst, hvor det at sortere madaffald ingenlunde er noget nyt. Det er derimod med en vis sandsynlighed en mulighed og måske endda en vane, som er helt almindelig. Vejlestativets slidstærke metalkonstruktion og statiske montering betyder, at denne almengjorte mulighed og potentielt ditto vane forventeligt allerede er til stede, når en nytilkommen eller 'gammel' vejleenser flytter ind i sit nye hjem. Variansen i sorteringsordningens varighed og den dertilhørende materialitet er en mulighed for at belyse både den allerede installerede materialitets betydning for praksis og ligeledes de processer, hvormed ny materialitet ankommer og habitueres på to forskellige stadier.

UdvælgelseskrITERIER for deltagere

Foruden definition af de overordnede cases er sammensætningen af deltagere helt afgørende for tilvejebringelsen af empiri, som kan belyse forskningsspørgsmålene. På samme måde som casen var det, er kriterierne for sammensætningen af deltagersamplet informeret af teoretiske forståelser af, hvad der har væsentlig betydning for praksis udfoldelse.

Hjemmet som materialitet

Lejlighedens størrelse, rumfordeling, skabe, møbler osv. er en del af det materielle arrangement i og omkring praksis. Det er sandsynligt, at hjemmets rumlige indretning og øvrige udstyr spiller en rolle i forhold til deltagernes opfattelse af eksempelvis om og, hvor, der er plads til det materielle udstyr, som knytter sig til sortering. Spande, poser og andre beholdere synes åbenlyst betydningsfulde for deltagernes sortering og deres placering i relation til andre praksisser, som affaldspraksis udfolder sig i tilknytning til eller nærheden af, kan teoretisk set tænkes at påvirke, om og hvordan sortering udfolder sig som en del af den hverdag, som leves i hjemmet.

I forfølgelsen af disse teoretiske antagelser, og herunder deres hold i virkeligheden, er der søgt variation i deltagernes boligforhold. Det vil sige, at de deltagendes lejligheder varierer både i deres samlede grundareal, størrelsen på køkkenet og hvorvidt dette er åbent eller separat. Denne særlige opmærksomhed omkring køkkenet begrundes i, at meget af det affald, hvis sortering er afhandlingens fokus, opstår under madlavning og antageligvis også skaffes bort i forbindelse hermed. Samtidig betoner litteraturen omkring hjemmet at køkkenet er det rum, som kun bliver vigtigere og vigtigere for dets beboere (Freeman, 2004; Hand and Shove, 2004). Køkkenet er forandret fra at være et rum, der primært var ramme om

madlavning og relaterede reproduktive aktiviteter til i dag at være et multifunktionelt rum, hvor meget af det sociale liv i hjemmet udfolder sig. Hermed er rummet også forvandlet fra det, som traditionelt var 'backstage' til at være 'frontstage'. Denne markante forvandling af hvilket liv og hvilke aktiviteter køkkenet skal kunne facilitere, og dermed også hvad det betyder for os, kan meget vel tænkes også at spille en rolle for, hvorvidt deltagerne oplever, at der er plads til, og for den sags skyld hvordan det giver mening for dem, at indrette det rum med udstyr til sortering.

Demografi og livsstil

Affald opstår gennem forbrug. Forskellige former for affald opstår gennem forskellige former for forbrug som en integreret del af forskellige praksisser. Som nævnt opstår meget af det affald, nærværende afhandling fokuserer på i forbindelse med madlavning og andre praksisser, som indebærer madforbrug: Emballager, ikke-spiselige dele af frugt og grønt samt for gamle eller udløbne varer. Som det er tilfældet med så godt som alle andre former for forbrug, varierer mønstre i madforbrug med livsstil, som igen varierer med livsfaser og social differentiering, kontekst og geografi. Disse og andre demografiske variable kommer antageligvis til udtryk i forskellige muligheder og præferencer i forhold til forbrug og herunder altså også madforbrug.

Således kan demografi bruges som stedfortræder for forbrug, når der i sammensætningen af deltagere søges varians i det forbrug, som genererer det affald, som afhandlingen er optaget af. Udover at demografiske karakteristika er mere veldefinerede end forskellige forbrugsmønstre og dermed nemmere at få svar på under indledende interviews med potentielle deltagere, er det sandsynligt, at spørgsmål til demografi opleves mindre nærgående end spørgsmål til forbrug. Potentielle deltageres tilpashed under en indledende samtale kan have betydning for deres villighed til at deltage, og samtidig er det et vigtigt afsæt for en videre god og tillidsfuld relation. Den samlede gruppe af deltagere varierer på følgende demografiske parametre: Alder, (voksne deltageres) uddannelse og beskæftigelse, deres status som lejere/andelshavere/ejere og endelig husstandens sammensætning.

Instrumentelt casestudie

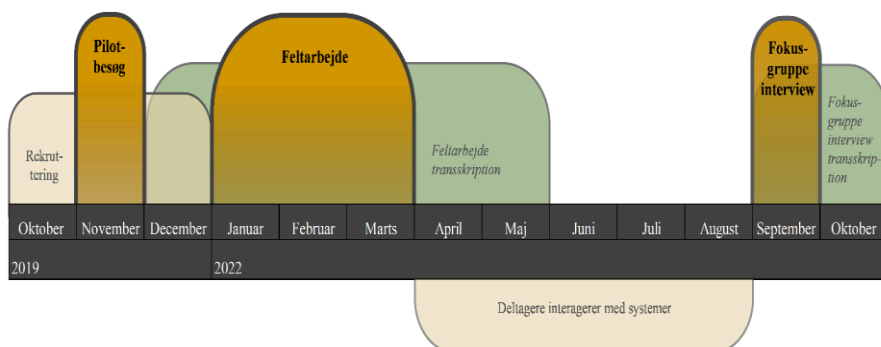
De udvalgte cases kan beskrives som 'instrumentelle' (Stake, 2003) i den forstand, at jeg er mindre interesseret i specifikt Vejleseres og Københavneres affaldspraksisser, end i hvordan affaldspraksisser formes på tværs af kommuner. Undervejs i selve feltarbejdet er jeg ikke desto mindre koncentreret optaget af at forstå de enkelte cases' kompleksitet i både dybden og detaljen. Det, at mit studie inkluderer mere end en case, betyder, at jeg kan kalde det et 'Collective case study' (ibid). Jeg kender på forhånd til nogle forskelligheder og fællesnævnerne, hvad angår de ordninger, borgerne i de to kommuner har og kommunernes overordnede

demografi. Ikke desto mindre kan det meget vel vise sig, at det, som er fælles og forskelligt deltagerne, deres hverdag og affaldspraksisser imellem, ikke på nogen meningsfuld måde kan vises tilbage til geografiske tilhørsforhold. Det er i så fald ingenlunde et problem. Således ønsker jeg at understrege, at casestudiet begrundes sig i ønsket om, at deltagerne og deres hverdag i henholdsvis København og Vejle kommune skal give mig indblik i en (varieret) helhed af praksisser snarere end (variansen af) affaldspraksisser i Vejle og København respektivt.

Feltarbejdets forløb

Feltarbejdet er gennemført over en periode på i alt tolv måneder. Som det fremgår af tidslinjen nedenfor (figur 4.3), har der imidlertid i denne periode været måneder, hvor min kontakt med deltagerne har været aldeles sporadisk. Mellem feltarbejdet og opfølgende fokusgruppeinterviews har kontakten eksempelvis primært bestået først i praktisk koordinering ift. levering af det affaldssystem, som jeg i det nedenstående beskriver, at deltagerne blev tilbudt og siden udsættelser af aftaler om opfølgende besøg. Covid19 indfandt sig i foråret 2020 som et voldsomt obstruktivt element i vores allesammens hverdag og således også i nærværende ph.d.-projekt. Covid19 har været anledning til udsættelser af aftaler med mine deltagere og ultimativt både ændringer i det overordnede empiriske design og forlængelse af den periode, hvor det var planlagt gennemført.

Tidslinjen redegør for feltarbejdets forløb fra indledende kontakt med deltagere til sidste punktum i sidste transskriberede interview.

Figur 4.3. Tidslinjen redegør for rækkefølge og længde af de forskellige metodiske elementer i projektet

Rekruttering

Alle studiets deltagere blev rekrutteret gennem mit netværks netværk. Dette indebar både mine personlige forbindelsers formidling af kontakt til deres forbindelser og professionelle forbindelser i Vejle kommune, som sendte mig videre

til medarbejdere i nogle af de lokale boligselskaber og -foreninger, som formidlede kontakt til deltagere her. Både professionelle og personlige kontakter blev udstyret med en digital flyer som de videresendte til deres kontakter (bilag 1). For at undgå først og fremmest at opnå kontakt til personer, som allerede var optagede af affald og sortering, underbetonedes jeg denne interesse i mine beskrivelser af studiets forskningsgenstand og gav i stedet plads til hverdagsliv og forbrug i hjemmet.

Hver gang jeg modtog kontaktoplysninger på potentielle deltagere, ringede jeg hurtigst muligt til dem. Under dette opkald introducerede jeg mig selv og projektet som optaget af det hjemlige hverdagsliv, de aktiviteter det består af og det affald som disse aktiviteter kaster af sig. Jeg skitserede den etnografiske metode, som jeg også gennemgår nedenfor og gav dem hermed et indtryk af, hvilket omfang deres deltagelse ville have. Efter at have forvissat mig om, at de stadig var åbne for deltagelse, stillede jeg dem en række spørgsmål for at afklare, om de var relevante som deltagere i henhold til ovennævnte rekrutteringskriterier. Endelig opfordrede jeg dem til at rejse de tvivl og spørgsmål, som de eventuelt måtte have.

De deltagere som svarede bekræftende på, at de fortsat var åbne for deltagelse, fortalte jeg, at jeg ville sende et informationsbrev (bilag 2) og siden følge op med endnu et opkald en uges tid senere, hvor vi eventuelt kunne lave en aftale om mit første besøg. Informationsbrevet repeterede studiets formål og metode, som jeg allerede havde forklaret det i telefonsamtalen, dvs. skitserede rammen omkring deres deltagelse. Brevet var tænkt som en hjælp til at huske, hvad vi havde talt om og således også som en hjælp til at videreformidle dette til andre medlemmer af husholdningen, som skulle være med til at træffe beslutningen om eventuel deltagelse. Et overbliksskema, som redegør for den endelige sammensætning af deltagere, og hvordan de fordeler sig på de omtalte rekrutteringskriterier, er vedlagt i bilag 3.

Covids indvirkning på den oprindelige plan for feltarbejdet

Som nævnt illustrerer tidslinjen ovenfor, foruden det empiriske arbejdes forløb, at en del af det er udført i måneder, hvor Covid19 blandede sig væsentligt i vore allesammens planer for såvel arbejds- som fritidsliv. Jeg var enormt heldig, at jeg for den 11. marts 2020 lige akkurat nåede at gennemføre alle mine planlagte besøg med undtagelse af ét. Det ene og sidste besøg, som ikke blev gennemført, blev udsat af flere omgange. Som månederne gik, og Covid19 ikke syntes at løsne sit greb om landet, besluttede jeg til sidst at opgive dette besøg og i stedet lade et af pilotbesøgene erstatte det. Dette er grunden til, at en af de deltagende husholdninger er fra Billund, sådan som det fremgår af overbliksskemaets nederste række.

Når nu studiet baserer sig på to cases, som bl.a. defineres af deres kommunegrænser, er det på sin plads med et par bemærkninger omkring, hvorledes

inklusionen af en husholdning fra en tredje kommune kan forsvares. For det første gennemførtes begge pilotbesøg i fuldstændig samme format og omfang som de resterende besøg. For det andet gælder det for Billund, at kommunen, udover at være Vejles nabokommune, også som Vejle har haft en ordning til indsamling af madaffald i flere årtier. I Billund bruger man ikke Vejlestativet og har aldrig haft optisk sortering, derimod sorterer man madaffaldet i brune papirposer, som kommunen udleverer i lighed med de grønne poser i henholdsvis Vejle og København.

Deltagerobservation:

Deltagerobservation er den klassiske feltarbejdsmetode. Som jeg beskriver det ovenfor, muliggør det at placere sig i det studerede fænomens 'naturlige miljø' en meget rigere og nuanceret forståelse, end hvad en alene verbal overlevering ville have kunnet give adgang til. I stedet for at stå over for en interviewperson og spørge til et fænomen, som udfolder sig på afstand af interviewsituation i tid og rum, giver deltagerobservation adgang til at erfare det studerede fænomen på og i etnografens egen krop. Den, som observerer gennem deltagelse i den sociale sammenhæng og de aktiviteter, som søges forstået, aktiverer hele sin sansende organisme foruden sin kognition i det forskningsmæssige ærinde (Pink, 2015). Det er på den måde, etnografens forståelse af fænomenet bliver så meget tykkere og mere sammensat.

De oprindelige antropologiske kulturstudier, som feltarbejdet som metode referer tilbage til, var anderledes omfattende end nærværende og strakte sig ofte over år (fx Boas, 2013 ; Malinowski, 2014). Siden disse feltarbejder hvor etnografen rejste ud og levede med fremmede kulturer, er deltagerobservation også i stor udstrækning blevet anvendt i egen-kulturelle sammenhænge. Senere endnu er deltagerobservation blevet brugt i endda meget korte ophold i den sammenhæng, hvor det studerede fænomen udfolder sig (Marcus, 2007).

Mine besøg hos deltagerne varede mellem fire og ni-og- en-halv-time. Gennemsnittet var omtrent seks timer. Jeg var bl.a. med deltagerne på indkøb, lavede mad, spiste, vaskede op, gik ud med affald og var desuden med på tur omkring i hjemmet for at få et indtryk af, hvorledes dagligdagsaktiviteter og rutiner udspiller sig tidligt og mellem de forskellige rum. Det at deltage i indkøb og madlavning er et centralt omdrejningspunkt i det metodiske design grundet en formodning om, at det især er madvarer og emballage der skal sorteres i de nye fraktioner.

Observations- og interviewguide

Mine observationer er altså på intet tidspunkt helt urettede og åbne for, at alt potentielt er lige vigtigt. Observationerne er derimod guidede og har således karakter af det som kaldes 'fokuserede' (Spradley, 2002). Med mig i felten har jeg en observations- og interviewguide (bilag 4).

Observationsguiden er organiseret ud fra en formodet opdeling af besøget i otte forskellige dele og disses rækkefølge, fx 'ankomst', 'tur i hjem', 'madlavning', 'spisning' osv. Undervejs i de forskellige dele af besøget retter guiden min opmærksomhed mod udvalgte aspekter af hverdagslivet - hvilke konkrete aktiviteter og materielle arrangementer de involverer, deres relation til andre praksisser, deres tidslighed og hvilke oplevede betydninger, der knytter sig til aktiviteter og materialitet. Guiden anviser både helt konkrete mål for opmærksomheden og tilknyttede spørgsmål, og angiver tillige mere overordnede sociale fænomener og fælleskulturelle forståelser, som jeg gennem disse iagttagelser og spørgsmål søger at afdække deltagerens forhold til.

Observationsguidens indhold er dels givet ved litteraturstudiets identifikation af, hvad der i tidligere studier er fundet betydende for affaldspraksis' udfoldelse, og dels af en praksisteoretisk funderet forforståelse af samme. Således udtrykker guidens indhold samlet set et sæt af hypoteser om forhold, der må afdækkes for at forstå, hvorfor den praksis, som observeres, ser ud som den gør. Min opmærksomhed under deltagerobservationerne rettes imidlertid ikke kun mod de sammenhænge og tematikker, som formodes væsentlige, men mindst lige så meget mod formodningerne i sig selv og hermed den nødvendighed for eventuelle revisioner af disse, som mødet med virkeligheden kan indebære. Dette er en åbenhed, som jeg overfor mig selv må insistere på i felten, fordi den er forudsætningen for at opdage nye, uforudsagte sammenhænge mellem hverdagslivsaspekter, som ikke vanligvis sættes i forbindelse. Den åbenhed i brugen af guiden repræsenterer en konsekvent vilje til at lade felten vise, hvilke sammenhænge det er væsentligt at få afdækket, og for så vidt også hvad der er en passende progression mellem guidens opmærksomhedspunkter og tematikker. Således arbejder jeg med en fleksibilitet i brugen af guiden og dens delvise strukturering af deltagerobservationen, som muliggør forfølgelsen af emner og fortællinger, som dukker op i interaktionen med deltagerne (Kvale, 1997; Thagaard, 2004).

Go-along interviewing

Som det fremgår, pågår der også undervejs i deltagerobservationerne en form for interview, der kunne minde om det semistrukturerede kvalitative interview (Kvale, 1997). Den interviewform jeg benytter mig af under besøget hos deltagerne kaldes imidlertid 'Go-along Interview' og kendetegnes ved at deltagerne og jeg i udstrakt grad også er i gang med det vi samtaler om (Kusenbach, 2003). Som jeg er inde på ovenfor, er en af begrænsningerne ved det kvalitative interview, som udspiller sig på afstand af de situationer interviewet handler om, at deltagerne kun kan formidle det, de kan komme i tanke om og er i stand til at verbalisere. Det betyder, at eksempelvis før-refleksive forståelser, kropsliggjort viden og kunnen, sensoriske og æstetiske erfaringer foruden helt trivielle gøren og koordination potentielt ikke

overleveres. I det go-along interviewet netop ikke adskiller deltageren fra den praksis og kontekst, som etnografen søger indsigt i, forbedres mulighederne for at få øje på ting, som deltageren i en klassisk interviewsituation måske ikke selv var kommet i tanke om eller simpelthen ikke havde været i stand til at italesætte. Ved at lade samtalen om praksis udspille sig i samme tid og rum som praksis, giver go-along interviewet etnografen meget bedre forudsætninger for at gøre sådanne aspekter af praksis til omdrejningspunkt for samtalen og hermed opnå indsigt i deltagerens erfaringer og forståelser af det, som er og gøres.

Selvom man kan sige, at deltagerens praksis, med valget om at placere samtalen i dennes naturlige miljø, allerede viser sig frem for mig, og at deskriptive spørgsmål (Spradley, 1979) således kan synes overflødige, tager samtalerne omkring hver enkelt aktivitet alligevel afsæt i spørgsmål, som opfordrer deltagerne til at beskrive det, de gør for mig. Dette gør jeg dels for at få indblik i variationer i, hvordan praksis udføres på andre tidspunkter end lige der under besøget. Dels for at guide deltageren ind på den praksis og, med afsæt i italesættelsen af det konkrete, guide deltagerne i retning af de mere abstrakte og betydningsmæssige aspekter af praksis.

I husholdninger uden børn eller med store børn deltog alle fra husholdningen stort set i samtalerne fra besøgets start til dets afslutning. Hvad angik de forskellige aktiviteter, vi engagerede os i undervejs, afhang den enkeltes deltagelse af husholdningens vanlige rollefordeling, hvilket i nogle husholdninger betød, at en aktivitet primært blev udført af én person, mens jeg og de øvrige medlemmer af husholdningen gik til hånde eller bare var til stede og samtalede i samme rum som aktiviteten. I husholdninger med mindre børn pågik der i en vis udstrækning ind- og udskiftning af de voksne i samtalen, således at en af dem kunne være med børnene, når dette var nødvendigt. Som udgangspunkt fulgte jeg aktiviteterne i hjemmet snarere end deltagerne. Det vil sige, jeg efterstræbte at være der, hvor reproduktive eller rekreative aktiviteter blev udført. I de tilfælde hvor begge voksne fra tid til anden udførte en given aktivitet, gennemførte jeg deltagende observation og samtale med først den ene voksen og siden den anden.

Tillid som forudsætning for et vellykket feltarbejde

Selvom jeg med mine forberedelser forsøgte at skabe gunstige forudsætninger for at få indblik i deltagerens praksisser, herunder hvorfor de udfolder sig, som de gør og hvilke forståelser, der knytter sig hertil, var det ikke sjældent, at mine spørgsmål besvaredes af noget i stil med, "det ved jeg ikke, det er nok bare sådan jeg gør". Dette svar kan være en anledning til at angribe emnet fra en anden vinkel, men det kan også være en anledning til at tage temperaturen på stemningen i situationen.

Giddens (1986) bemærker, at der som oftest kun spørges til mondæne dagligdagsrutiner, som for spørgeren forekommer besynderlige eller som afvigende fra normen. Når jeg spørger til det, som for deltagerne i vid udstrækning er

hverdaglige trivialiteter, indebærer det dermed en risiko for, at de umiddelbart oplever spørgsmålet som en indikation af, at de gør noget underligt eller forkert. Dertil kommer, at det i et samfund, hvor refleksivitet og bevidst handlen udgør stærke værdier, kan være ubehageligt og føles skamfuldt ikke at være i stand til at redegøre for, hvordan eller hvorfor man gør, som man gør. For at tage hånd om den åbenhjertighed som er så afgørende for mit feltarbejds vellykkethed, og som jeg vurderer, at deres velbefindende i mit nærvær er afgørende for, indledte jeg besøgene med spørgsmål, som deltagerne med stor sandsynlighed nemt kunne besvare – i vid udstrækning deskriptive spørgsmål - og stillede mig til takke med de svar, jeg fik. Efterhånden som besøget skred frem, og jeg oplevede, at en vis tillid var etableret, i den forstand at jeg ikke vurderede eller dømte det, de gjorde, tillod jeg mig i højere grad at gå dem på klingen og insistere på at de forsøgte at besvare mine spørgsmål, også de mere abstrakte.

Ligeledes af hensyn til deres tryghed ved og deres ærlighed over for mig, fører guiden først samtalen ind på affaldspraksis et pænt stykke inde i besøget. Mine deltagere er, som det også kommer til udtryk i det empiriske materiale, fuldt klar over, at sortering er rigtigere end udsmidning, og at de altid burde sortere. Med denne bevidsthed omkring normativiteten knyttet til den praksis, jeg ønskede at studere, var det mig derfor magtpåliggende, at de ikke lod deres gøren og sigen vis-a-vis affald tage sig anderledes ud end vanligt for at fremstå bedre i interviewsituationen. Det var afgørende for datas validitet, at de derimod stolede på, at jeg var oprigtigt forståelsessøgende, ikke mindst i relation til hvorfor de måske ikke altid får gjort det så godt, som de synes, de burde.

Mit overordnede indtryk er, at mine deltagere havde en god oplevelse af besøget. De følte sig gået tæt på, men flere udtrykte eftertrykeligt, at det havde været både hyggeligt og interessant at have mig på besøg. Flere bemærkede, at mine spørgsmål havde gjort dem i stand til at tænke over rutiner, de normalt ikke tænker over, og at det havde været spændende for dem. Flere af dem som var med hele vejen til feltarbejdets afslutning, og som således også havde en del kontakt med mig efter besøget, tilkendegav, at de var kede af, at relationen ophørte og at vi således ikke skulle mødes igen. Det er altid umuligt ikke at påvirke deltagere med ens tilstedevær og følgelig umuligt at få adgang til hverdagen, som den udfolder sig, når man ikke er der. Med dette forbehold in mente vurderer jeg, at det generelt set er lykkedes mig at skabe den form for tillidsrelation og tilpashed med interviewsituationen, som har gjort det muligt for deltagerne at lade mig få et ærligt indblik i deres hverdagsliv og -praksisser

Forlængelse af infrastrukturen til sortering

Henimod afslutningen af besøget hos deltagerne præsenteres de for et katalog med fire forskellige producenters løsninger til indendørs sortering (bilag 5).

Interviewguidens spørgsmål bringer samtalen omkring de forskellige løsninger og deltagerens umiddelbare reaktioner på disse: Kan de se dem for sig i deres hjem, i deres praksis, fordele og ulemper de umiddelbart ser for sig i forbindelse med

løsningerne, hvad kan de lide og ikke lide og endelig, har de lyst til at modtage, installere og bruge et af systemerne i deres hverdagslige praksis?

Konkrete omgivelser og deres fysisk-materielle indretning er i samspil med andre praksisser og sociale og fælleskulturelle forståelser afgørende for, hvordan praksis' udfolder sig. I stor udstrækning også uden at vi er os det bevidste endsige i stand til at sætte ord på det. En ændring i forudsætningerne for at fortsætte med at gøre noget, som vi hidtil har gjort det, kan imidlertid skabe en øget bevidsthed omkring måderne, vi gør noget på og hermed bidrage til deltagerens evne til at italesætte dette. Ved først at introducere nyt udstyr til sortering i deltagerens hjem efter første besøgs afslutning bliver det endvidere muligt at observere eventuelle forandringer i deltagerens affaldspraksis og følgelig belyse betydningen af denne form for indretning for deltagerens praksis og, i forlængelse heraf, forholdet til sortering.

Hjem er ikke bare rammen om funktionelle aktiviteter. Forbrugs- og hverdagslivsstudier retter vores opmærksomhed mod hjemmet - det som findes og finder sted inden for disse vægge - som noget, der vedrører identitet og selvforståelse (Despres, 1991; Douglas, 1991; Gram-Hanssen and Bech-Danielsen, 2004; Mallett, 2004; Mechlenborg, 2012). Indretningen med en eller flere spande - som vi først kommer det affald i, vi siden bærer ud til udendørs containere, hvorefter kommunen henter det og bringer det videre til behandling - udgør et konkret bindeled til verden uden for hjemmet og de udfordringer, som affald relaterer til. Således lader spandene sig også betragte som en symbolsk artikulation af eksempelvis, hvilke forpligtelser og rettigheder denne relation mellem omverdenen, hjemmet og det, vi foretager os her, indebærer. Samtalerne med deltagerne omkring hvorvidt de ønsker et system til sortering, hvilken plads det har i deres hjem og siden hvorledes de interagerer med det bliver altså en måde at nærme sig en forståelse af, hvordan de foruden at være privatpersoner oplever sig selv som medborgere i en større samfundsmæssig sammenhæng med globale udfordringer.

Uanset om tilbuddet om et nyt affaldssystem accepteres eller ej, kan kataloget og samtalerne omkring dette give adgang til forståelser af mere abstrakt-symbolske forhold såsom nævnte og mere konkret, hvad der er vigtigt eller står i vejen for, at hjemmet indrettes med henblik på sortering. De, som takker ja til tilbuddet, modtager det ønskede system med posten, hvorefter de har ti dage til at få det installeret. Otte ud af tolv deltagere takkede ja til systemet. Oprindeligt var planen, at jeg efter to-tre måneder ville aflægge dem endnu et besøg for hermed at få indblik i deres erfaringer med systemet, og hvorledes dette eventuelt havde været med til at forandre deres affaldspraksis. Grundet Covid19 og de tilhørende restriktioner udskød jeg først i flere omgange dette opfølgende besøg hos deltagerne. Da situationen endelig igen muliggjorde opfølgende besøg, var mit udvekslingsophold imidlertid så nært forestående, at eneste mulighed for en

opfølgning med samtlige deltagere var at samle dem på hver deres side af bæltet i to fokusgruppeinterviews.

Fokusgruppeinterviews

Den opfølgning, der i udgangspunktet var planlagt som genbesøg i deltageres hjem, blev altså efter en række udsættelser erstattet af fokusgruppeinterviews i henholdsvis Vejle og København.

Et fokusgruppeinterview kan betragtes som en gruppesamtale, som er mere eller mindre struktureret og guidet af den, som har organiseret samtalen. Metoden blev oprindeligt brugt i forbindelse med studier af miljørelaterede emner (Refsgaard and Magnussen, 2009), og i forlængelse heraf fremhæver Bente Halkier (Halkier, 2002) fokusgruppen som en arena for direkte observation af hvordan mening forhandles og formuleres mellem mennesker. Fokusgrupper anvendes i dag i en bred vifte af undersøgelser, hvis genstand ingenlunde begrænser sig til gruppedynamikker eller forhandlinger af mening. Fokusgrupper kan gennemføres med vidt forskellige formål og er overordnet set en metode, som kendetegnes af, at data produceres gennem en udveksling af oplevelser og betragtninger blandt en gruppe mennesker, som har et formodet overlap i relevante erfaringer (Morgan, 1997).

Som jeg beskrev i forbindelse med det kvalitative interview, kan tilvejebringelsen af et rig og nuanceret indblik i det studerede fænomen vanskeliggøres af, at det for deltagerne kan være svært at huske alle detaljer omkring, hvad man gør, og hvordan det opleves, når dettes formidles på afstand af den levede situation og kontekst. Dette må ikke mindst formodes at gøre sig gældende, når den praksis(forandring), der skal formidles, ligger et pænt stykke tilbage i tid i forhold til interviewtidspunktet.

I det opfølgende møde med de deltagere som havde modtaget systemer til sortering, ville jeg gerne have indblik i bl.a. hvordan, de oplevede integrationen af det nye system i deres praksis, og hvorledes praksis evt. havde forandret sig i denne sammenhæng. Eftersom tidspunktet for opfølgning var blevet udskudt gentagende gange, lå den erfaring, som jeg var interesseret i at få indblik i altså flere måneder tilbage i tid. Jeg formodede derfor, at både systemet og den eventuelt forandrede praksis for de fleste deltagere havde mistet deres nyhedsværdi og var blevet så normale for dem, at de på tidspunktet for fokusgruppeinterviewene henhørte under den fællesmængde af hverdag, som tages for givet og derfor egentlig er svært at stille bevidstheden ind på.

Valget omkring at erstatte de opfølgende besøg med fokusgruppeinterviews var ikke kun begrundet af tidsknaphed men også af, at metoden gjorde det muligt for deltagerne at hjælpe hinandens erindringer på vej. Fokusgruppen blev et samtalerum, hvor det, en deltager fortalte om sin oplevelse, kunne hjælpe en anden deltager med at identificere ligheder og forskelle i sin egen oplevelse og hermed tilvejebringe mere nuancerede genfortællinger af praksis i den hjemlige hverdag. I

sammenligning med det individuelle interview muliggjorde deltagernes udveksling af erfaringer og forståelser på den måde både en dybere indsigt i partikulære erfaringer og en tydeliggørelse af variationerne herimellem.

Når man producerer data i et fokusgruppeinterview, bør man imidlertid altid være opmærksom på, at netop det forhold, som de tidligere fokusgruppeinterviews gjorde til genstand for deres studier – nemlig forhandlingen af mening og dennes formulering - formentlig altid i nogen grad gør sig gældende. Det vil sige, at den udveksling af erfaringer og forståelser, som kan bringe flere nuancer frem i den enkeltes partikulære erfaring, samtidig indebærer en risiko for nedtoning og overbetoning af samme, i fald der i gruppen opstår tendens til at søge konsensus eller konflikt. I næste afsnit beskriver jeg, hvorledes jeg fra interviewets start søgte at facilitere en følelse hos hver enkelt deltager af, at de talte fra et velfunderet sted og på den måde give dem en tryk entre i fokusgruppeinterviewet. Dette gjorde jeg dels for at engagere dem aktivt i den fælles samtale men også for at give dem en oplevelse af, at deres egen erfaring var gyldig, hvilket kunne danne modvægt til evt. fremkomst af kollektiv konflikt eller konsensusløst.

Fokusgruppeinterviewenes gennemførelse

Eftersom fokusgruppeinterviewene særligt havde til formål at tilvejebringe indsigt i, hvordan deltagerne havde oplevet integrationen af sorteringssystemet i deres affaldspraksis, var det kun de deltagere, som havde takket ja til systemet, som blev inviteret til interviewene. Deltagerne var tidligere blevet underrettet per mail om, at de opfølgende besøg ville blive erstattet af fokusgruppeinterviews. Da Covid endelig gjorde det muligt igen at forsamles i grupper, blev de kontaktet via telefon. I telefonopkaldet forklarede jeg, hvad et fokusgruppeinterview var, gentog formålet og fik bekræftet deres villighed til at deltage. Jeg forhørte mig også omkring, hvorvidt de var hindrede i at deltage på de datoer, jeg havde på tegnebrættet. Efter opkald til samtlige deltagere modtog de alle hver især en mail (bilag 6), som gentog beskrivelse og begrundelse for fokusgrupperne, meddelte dem dato og tidspunkt samt hvordan, de skulle forberede sig på interviewet.

Deltagernes forberedelse til interviewet bestod dels i, at de sammen med deres husholdning skulle reflektere over deres erfaringer med det system, som de på daværende tidspunkt havde haft installeret i fire til syv måneder. De skulle også tage fotos af deres systemer og sende dem til mig.

Hvert interview indledtes med en runde, hvor hver deltager viste fotografierne af deres systemer frem for de øvrige deltagere og helt konkret beskrev det, der var på billederne og hvorhenne i hjemmet, de var taget. Ved at have fotografierne at tale ud fra fungerede disse som en form for krykke, deltagerne kunne støtte sig til og ved det at jeg til en start bad dem om alene at beskrive systemet, søgte jeg at give dem et tryk afsæt for at melde sig aktivt ind i gruppens samtale og samtidig installere en

følelse hos dem af at være nogen, der talte om noget, de vidste noget om. Dels fungerede fremvisningen af systemer med forskellig beskaffenhed stimulerende for deltageres bevidsthed omkring egenskaber ved deres eget system og dets indretning, som måske skulle have været anderledes for at facilitere deres sortering bedre eller omvendt, som faktisk fungerede virkelig befordrende.

Rekvisitter eller på engelsk 'props' kan i en interviewsituation stimulere de mindre bevidstgjorte aspekter af deltageres erfaring (Harper, 2002) Margarethe Kusenbach (2003) bemærker imidlertid, at selvom rekvisitter på denne måde kan medvirke til at udvide interviewets narrative fokus, er der stadig begrænsninger, såsom dem jeg har beskrevet ovenfor, som de ikke kan overkomme: Også i fokusgruppeinterviewet er præmissen for deltageres verbalisering af deres erfaringer stadig afstanden i tid og rum til disse. Det, at deltagerne kunne gå i dialog med hinandens erfaringer og affotograferede systemer, gjorde det ikke desto mindre yderligere muligt for dem at identificere forskelle og ligheder vis-a-vis deres egen erfaring af og med eget system og således italesætte denne mere nuanceret.

Udover fotografierne brugte jeg også forplejningen som rekvisitter. Foruden færdiglavede sandwiches fra en lokal cafe havde jeg indkøbt et varieret udvalg af varer, som ankommer i engangsemballager og genererer madaffald. Kiks, oliven, grillede artiskokker, chokolade, karameller, cherrytomater, peberfrugt, chips, saltmandler, minifiskefrikadeller, kødpålæg, vesterhavssost, melon, jordbær, smoothies, sodavand mm. var anrettet sammen med sandwiches og de emballager, der havde været omkring dem. Jordbærtopper, melonskaller, osteskorper og alle emballagerne er noget som deltagerne kender fra deres hverdag derhjemme, og som de i hvert fald potentielt kan udsortere i de forskellige fraktioner, deres nye systemer faciliterer.

Rekvisitterne fungerede på den måde stimulerende for samtalen fx omkring hvilke emballageformer, der rejser tvivl om korrekt sortering, hvornår et stykke affald (fx en jordbærtop) er så småt, at det føles legitimt at undlade sortering eller den modsatte opfattelse, at det aldrig bliver for småt. Ligeledes stimulerede rekvisitterne genkaldelsen af opdagelser omkring egen praksis, som deltagerne havde gjort sig efter systemets installation. Eksempelvis af *hvor* mange plastikemballage

Figur 4.4. Foto fra fokusgruppeinterview af deltagere der forholder sig til noget af det affald, de kender hjemmefra

deltagende husholdning faktisk har, men som de ikke var opmærksomme på, fordi de før systemet kun fik udsorteret en brøkdæl, osv., osv.

Interviewguiden til fokusgruppeinterviewene (bilag 7) var struktureret efter samme overordnede principper som observationsguiden. Det vil sige, at den bygger op fra mere deskriptive spørgsmål, som holder sig tæt ved affaldssystemerne og siden udvider dels med spørgsmål, som bevæger sig længere væk fra systemet, dels er mere abstrakte. Derudover indeholdt guiden opmærksomhedspunkter, som på baggrund af de tidligere gennemførte besøg gjorde sig relevante for specifikke deltagere.

Alle inviterede deltagere havde takket ja til at deltage i fokusgruppeinterviewene, men en husholdning meldte afbud nogle dage før pga. en begravelse i familien. Denne husholdning modtog i stedet et opfølgende besøg. I både Vejle og København var det den person i husholdningen, jeg oprindeligt havde etableret

Data, transskription og kodning

Alle samtaler, som er foretaget ud fra observations- og interviewguide, er optaget på diktafon. Der er herudover taget billeder og desuden skrevet feltnoter undervejs, som i umiddelbar forlængelse af besøgene er skrevet ud og suppleret fra hukommelsen. Lydoptagelserne som sammenlagt er mere end fyrre timer lange, lyttede jeg igennem hurtigst muligt efter hvert besøg. Under disse gennemlytninger noterede jeg med sekundangivelser dels indholdet i de optagne samtaler og dels mine spontane refleksioner omkring dette. Siden sendte jeg lydfilerne til transskription hos en studerende med angivelse af de intervaller, som vedkommende kunne udelade ud fra en velovervejede vurdering af, at det pågældende indhold var af en karakter, som gjorde, at jeg i nærværende projekts ærinde næppe ville komme til at arbejde videre med det.

Efterhånden som jeg fik transskriptionerne retur, gik jeg i gang med at kode dem i Nvivo. Med afsæt i min teoretiske forforståelse af hvad der har betydning for praksis' partikulære udfoldelse, var nogle koder allerede givet og blev i nogen grad noteret allerede i forbindelse med min gennemlytning af lydfilerne. Samtidig søgte jeg dog at læse udskrifterne med samme åbenhed, som jeg oprindeligt havde mødt felten med: Det vil sige, at jeg under læsningen var på udkig efter betydninger og sammenhænge, jeg ikke før havde set for mig. Dette betyder med andre ord, at min kodning og den analyse af data, som indledes hermed, havde abduktiv karakter (Kvale and Brinkmann, 2015)

I sin paradigmatisk version begynder en abduktiv kodning med en induktiv åbenhed over for materialet og koder, som først og fremmest er af deskriptiv art. Formålet med denne strategi er at finde ligheder på tværs af materialet, og på basis af dette udvikle nye temaer, fortolkninger og sammenhænge. Den deduktive tilgang til data

har det omvendte udgangspunkt – at identificere allerede antagne temaer, fortolkninger og sammenhænge i materialet. Den abduktive kodningsstrategi, som jeg praktiserede under mine gennemlæsninger af udskrifterne, gik ikke fra induktiv til deduktiv men pendulerede snarere fra start til slut mellem disse. Jeg har læst og kodet passager af alle interviewudskrifter flere gange, og nogle udskrifter har jeg i deres fulde længde læst flere gange. Kodningerne lod mig organisere data i såvel deskriptive kategorier som mere fortolknings- og teoretisk bestemte kategorier.

KAPITEL 5: PRÆSENTATION AF VIDENSKABELIGE ARTIKLER OG FUND

Afhandlingen baserer sig på tre videnskabelige artikler, som er vedlagt i sidste kapitel. Fra hver deres vinkel belyser artiklerne det paradoks, at deltagerne, på linje med den danske befolkning, generelt udtrykker, at de mener, at sortering er vigtigt, og at de gerne vil sortere, men i mange sammenhænge tilsyneladende ikke gør det. I det følgende gives en grundig gennemgang af hver artikel, dens ærinde og hovedfund.

Artikel 1: 'Surely I would have preferred to clear it away in the right manner': When social norms interfere with the practice of waste sorting: A case study.

Artiklen, som er projektets første, er forfattet i samarbejde med Kirsten Gram-Hanssen og indeholder en kort introduktion til deltagernes affaldspraksis. Praksis varierer fra deltager til deltager, men overordnet set indebærer den, at de sorterer noget af deres affald det meste af tiden. Omend analysen indledes med en skitsering af, hvordan deltagerne gør med deres affald i hverdagen, er beskrivelsen ikke fyldestgørende, og det er heller ikke artiklens ærinde. I stedet udspringer artiklen af en nysgerrighed efter at forstå den forklarende dynamik i et udvalg af observationer, som samlet set kendetegnes af, at deltagerne forlader den hverdagspraksis, som ellers vanligt udtrykker en tilslutning til sortering i både princip og praksis.

Således analyseres et udvalg af empiriske situationer, hvor deltagerne tilsidesætter deres sædvanlige sorteringsrutine og overbevisning om, at sortering er den rigtige måde at bortskaffe affaldet. Disse situationer karakteriseres som 'kritiske episoder'. Det vil sige begivenheder, hvor vanlige rutiner og forståelser udfordres af situationsbestemte behov eller hensyn. Kritiske episoder behøver ingenlunde at involvere et decideret drama men vil ofte indebære en eller anden grad af følelsesmæssig anspændthed eller stress, hvad enten de involverede er direkte bevidste herom eller mere ubevidst påvirkede. I nærværende artikel beror denne intensiverede følelsesmæssige stemthed på en konflikt mellem etiske og sociale normer, som ikke lader sig forene i praksis. Styrken ved at fokusere på sådanne kritiske episoder, hvor hverdagens normalitet destabiliseres, er at de giver os mulighed for at undersøge, hvorledes mondæne aktiviteter såsom udsmidning og sortering altid allerede er indlejret i en socio-kulturel sammenhæng, hvor normative forståelser og regler knyttet til forskellige praksisser træder frem, idet de ikke bare gnidningsfrit lader sig omsætte i praksis. Hermed eksponerer episoderne ellers

usynlige dimensioner af hverdagslivet og giver adgang til en beskrivelse af, hvorledes disse påvirker deltageres situerede dispositioner, det vil sige, hvad de rent faktisk gør med deres affald i situationen.

Artiklens analyse falder i tre dele. Den første del undersøger deltageres normative opfattelse af sortering. Anden del dykker ned i en beskrivelse af den konfliktuelle dynamik, der kendetegner de såkaldt kritiske episoder. Den tredje belyser årsagen til, at udfaldet af de beskrevne situationer bliver, at deltagerne tilsidesætter deres vanlige sorteringsrutine og overbevisning.

Sorteringens etik

I første del af analysen undersøges det, hvad sortering betyder for deltagerne. Deltagerne opfatter sortering som en mere korrekt måde at skille sig af med sit affald og at sortering, i forhold til udsmidning, opleves som moralsk ophøjet. Deltageres tilslutning til sortering ytres ikke kun i ord men også i deres konkrete handlinger og det faktum, at de har brugt tid, energi og plads på at indrette områder af deres hjem til det sorterede affald. Når deltagerne skal begrunde deres oplevelse af sortering som en mere korrekt måde at skille sig af med affaldet, peger de på "noget med miljø". Deres begrundelser leveres med varierende sikkerhed, og nogle af dem ankommer først til miljøhensynet efter vævende omveje omkring andre anliggender og praksisser, som for eksempel flyrejser, økologi, henkastet affald og elbiler. Disse emner har dog det tilfælles, både med sortering og hinanden, at de er hyppigt debatterede som del af bæredygtighedsdiskursen. Omveje og væveri til trods er der derfor ikke nogen grund til at betvivle, at sortering for deltageres vedkommende handler om netop dette – et hensyn til klima og miljø. Oplevelsen af dette hensyn som væsentligt ligger til grund for, at deltagerne føler en grad af moralsk tilfredsstillelse ifm. sortering. Således identificeres sortering som en særlig variation af affaldspraksis, der har samme teleologi, altså mål, som udsmidning, nemlig affaldets bortskaffelse, men som skiller sig ud ved at være kendetegnet af en særlig følelsesmæssig stemthed, eller affektivitet. I praksisteoretisk lingo knytter der sig altså en unik 'teleoaffektivitet' til sortering, hvilken artiklen begrebsligger som 'the ethics of sorting' - Sorteringens etik.

Sociale omgangsnormer medfører tilsidesættelse af deltagerens vanlige sorteringspraksis og princip

Analysens anden del dykker ned i de situationer, hvor deltageres ellers rutinemæssige realisering af Sorteringens etik i konkrete handlinger udfordres af andre hensyn. De situationer, som analyseres, er sociale begivenheder, hvor deltagerne enten har eller er gæster.

I den første type af situationer, som analyseres, er deltagerne værter i eget hjem for venner eller familie. At have gæster er en situation, hvor de ting vi gør kan have flere og andre betydninger end de har i hverdagen. De praktikker, som værtskabet indebærer, er givetvis de samme som på en almindelig dag eller aften, men givet betydningsrammens forskydning gøres de ofte en smule anderledes: Hvis vi spiser sammen med vores gæster, er måltidet måske valgt ud fra andre kriterier og mere nøje tilrettelagt end vanligt. Vi sidder måske længere tid ved bordet, måske er der gjort lidt mere ud af borddækningen og omgivelserne i det hele taget og måske er engagementet i samtalen over maden et andet. Måske er også tonen i måden, vi taler sammen, anderledes end på en dag, hvor vi bare er os selv. De fleste af os vil kunne genkende følelsen af, at når vi har gæster, får det vi gør en anden betydning, end det har til hverdag.

I samtalerne med deltagerne bliver det tydeligt, at flere af dem går op i at skabe en pæn og hyggelig ramme omkring deres gæsters besøg. At tage sig af de rumlige omgivelser bliver beskrevet som en måde at tage sig af sine gæster og en måde at udtrykke respekt og værdsættelse. Det samme gør deltagerne ved at være opmærksomme og nærværende med deres gæster. Mens det for nogle deltagere er nemmere at se bort fra lidt rod, står nærvær og et prioriteret fokus på gæsterne centralt i deres forståelse af, hvad en ordentlig vært er. For alle deltagere bliver denne prioritering i flere tilfælde anledning til, at affald, de ellers vanligvis får sorteret, i gæsternes selskab ender i restspanden. Denne disposition finder ikke sted som en bevidst afvejning mellem handlemuligheder og deres vigtighed men snarere som et spontant svar på en umiddelbar læsning af, hvad den situation, deltagerne befinder sig i, handler om og hvad der dermed er passende opførsel. Det er for at leve op til forståelserne af hvad værtskab indebærer, at sorteringen tilsidesættes. For det er mere tids- og opmærksomhedskrævende at sortere affaldet i fire eller flere forskellige beholdere, som måske endda er fordelt mellem flere af hjemmets rum, end bare at smide det hele i samme beholder. Det er altså resultatet af en situeret forhandling mellem Sorteringens etik og det, som opleves som en moralsk forpligtelse overfor gæsterne, når deltagerne ofrer deres ellers ret veletablerede sorteringspraksis og -princip for at kunne vende hurtigst muligt tilbage til det nærværende samvær med gæsterne.

Den anden gruppe af observationer, som analyseres, beskriver situationer, hvor det er deltagerne selv, der har været på besøg i familie eller venners hjem. Deltagerne udtrykker en generel formodning om, at deres relationer sorterer mere eller mindre som de selv men fortæller i denne sammenhæng om oplevelser, hvor virkeligheden har vist sig at være en anden. De fortæller om episoder, hvor de, idet de selv har villet smide noget ud, er blevet konfronteret med en restspand fuld af genanvendeligt affald eller har været direkte vidner til, at affald, som de mener burde sorteres, er blevet smidt i rest. Som noget tredje fortæller deltagerne om, at de, når de har skullet bruge en spand til genanvendeligt affald, er blevet opmærksomme på, at venner og familie, som de regnede med havde en praksis lig

deres egen, ikke engang havde et sted til genanvendeligt affald. Selvom deltagerne i varierende grad oplevede frustration i disse situationer, var de generelt stærkt tilbageholdende i forhold til at blande sig og gøre opmærksom på de andres mangelfulde sortering. Denne tilbageholdenhed begrundedes med den irritation eller det ubehag, som sådanne kommentarer forventes at udløse. Deltagerne brugte betegnelser som 'hellig' og 'frelst' til at beskrive, hvordan de helst ikke ville opfattes. Ligeledes går en figur som 'moralens vogter' igen i deres forklaringer. Deltagerne udtrykker på denne måde en modstand mod at hæve sig over andre og nedfælde en moralsk dom. At dømme andre moralsk opfattes som en krænkelse af den universelle frihedsret og dermed som en overskridelse af, hvad deltageren oplever sig selv som berettiget til. At agere som moralens vogter anses ganske enkelt som upassende og disrespektfuld opførsel, og det er det, som ligger til grund for, at deltagerne undlader at insistere på Sorteringens etik.

Følgelig peger analysen på, at moralens vogter, modsat ordenes pålydende, faktisk opfattes som en moralsk tvivlsom figur. Det understreges, at det imidlertid udelukkende er den optræden i relation til andre, som figuren repræsenterer, der betragtes som tvivlsom. Selve den moral, som figuren eventuelt måtte prædike, forbliver derimod ubetvivlet. I situationerne som deltagerne beskriver, tager de altså ikke afstand fra Sorteringens etik men udelukkende fra den belærende og selvophøjende opførsel, som moralens vogter personificerer. Deltagernes brug af figuren eksponerer således en konflikt mellem to normativiteter, som i situationen ikke lader sig forene, og hvor Sorteringens etik tilsidesættes for ikke at overskride sociale normer.

Sociale begivenheder gør hensynet til relationer vigtigere end hensynet til miljø og klima

Analysens tredje del belyser, hvad der er på spil for deltagerne i de situerede forhandlinger, hvor deres sorteringspraksis og -princip tilsidesættes. At have eller være gæster er sociale begivenheder, der udgør en mulighed for enten at styrke eller svække vores relationer afhængigt af, om vi oplever interaktionen som positiv eller negativ. Hvis vi ikke lever op til folks forventninger om, hvordan vi skal tage imod dem eller opføre os, risikerer vi at såre eller skuffe dem, gøre dem forlegne eller vrede eller give dem indtryk af at vi ikke anerkender dem eller relationen. Når deltagerne i de beskrevne situationer tilsidesætter Sorteringens etik, gør de det for at leve op til sociale konventioner for, hvordan vi udtrykker respekt og værdsættelse i vores relationer, fordi det først og fremmest er disse relationer, der opleves at være på spil. Med andre ord, er hensynet til relationernes bevarelse i situationen mere nærværende end det hensyn til klima og miljø, som sortering repræsenterer. Sociale begivenheder handler først og fremmest om at kultivere og styrke vores sociale relationer og væsentligt mindre om at tage os af miljøet. Det er fordi deltagerne aflæser situationen på denne måde, at det i de beskrevne situationer føles rigtigt at tillade en affaldspraksis, som de ellers oprigtigt mener er forkert.

Artiklen afrundes med en diskussion af fundenes relevans i et bredere perspektiv. Man kunne få den tanke, at artiklens relevans er begrænset, eftersom de analyserede situationer umiddelbart repræsenterer forholdsvis uskyldige undtagelser fra en praksis, som ellers i reglen er ganske fornuftig. Men som forklaret indledningsvist kendetegnes den kritiske episodes destabilisering af hverdagens orden ved sin egenskab til at fremhæve dynamikker, som også mere generelt orkestrerer deltagernes dispositioner. Den dynamik, som identificeres i analysen kan i praksisteoretisk optik ses som en konflikt mellem teleoaffektive strukturer, som ikke lader sig forene på praksis' niveau. Diskussionen låner et begreb fra et andet forfatterskab – 'the ethics of care' – som betegnelse for hensynet til de sociale relationers bevarelse og dermed den teleoaffektive struktur, som orienterer deltagernes dispositioner i de situationer, hvor de tilsidesætter deres vanlige sorteringsprincip og -praksis. Det er deltagernes forståelse af, hvad det at have eller være gæster først og fremmest handler om, som er afgørende for, at det i de analyserede situationer bliver hensynet til de sociale relationer, som orkestrerer deres dispositioner. De tilsidesætter altså sorteringen med henblik på at tage sig af og bevare relationen til deres venner og familie.

Det er det praksisteoretiske perspektiv, der gør det muligt at begribe den konfliktuelle dynamik under det, som på praksis' observerbare niveau blot tager sig ud som en lejlighedsvis tilsidesættelse af en ellers veletableret bæredygtighedspraksis. Relevansen af denne forståelse i et bredere perspektiv demonstreres gennem diskussionen af et gavegivningsstudie, hvor deltagerne, på samme vis som i nærværende artikel, tilsidesætter deres sædvanlige bæredygtige forbrugspraksis og -principper for at imødekomme venner eller familiemedlemmers forventninger til, hvad en passende gave er og dermed undgå at skuffe eller såre. De sociale normer for passende adfærd – herunder hvordan vi udtrykker respekt og værdsættelse overfor andre - gør sig ikke bare gældende i forbindelse med gavegivning eller gæstgiveri. Den slags normer eksisterer på tværs af alle mulige forskellige livssammenhænge, og diskussionen foreslår, at flere af disse undersøges for at blotlægge i hvilket omfang, disse normer også mere generelt bremser transformationen af hverdagspraksisser til mere bæredygtige varianter.

Artikel 2: Revisiting the experience of inconvenience and everyday life practices: the case of waste sorting

Baggrunden for at skrive en artikel, der undersøger oplevelsen af besvær, er tofoldig. Dels er besvær den begrundelse for manglende sortering, der hyppigst optræder i (jf. Kapitel 2). Dels er besvær også ofte den begrundelse, deltagerne i mit studie angiver, når de forklarer de tilfælde, hvor de ikke får sorteret. I størsteparten af den eksisterende forskning knyttes oplevelsen af besvær især til de materielle forhold og den indsats, de forudsætter, for at der kan sorteres. Ser vi bort fra de tilfælde, hvor sensoriske erfaringer, såsom ubehagelig lugt og visuelle

gener, også tages i betragtning, så gøres indsats og følgelig besvær oftest op i tid, energi og nogle gange den plads, sortering kræver. Om end oplevelsen af besvær er subjektiv, beskrives den altså som afledt af objektive, materielle forhold, man i princippet ville kunne opregne med sit målebånd, sit stopur og sin vægt. Det betyder også, at denne konceptualisering af besvær isolerer oplevelsens årsag til forholdet mellem det menneske, som ønsker at bortskaffe sit affald, og spandene, hvori dette kan ske.

Den praksisteoretiske forståelsesramme betyder, at vi, når vi vil forstå oplevelsen af besvær og dens årsag, retter opmærksomheden mod hele situationen og de omgivelser, hvori en deltager skiller sig af med sit affald i den ene eller den anden spand. Det er denne kontekstopmærksomme tilgang, som er ny i forhold til forudgående studier af besvær i forbindelse med sortering. På den måde repræsenterer analysen et genbesøg af mere etablerede forståelser af oplevelsens forudsætninger. Analysen består af to dele, der i henholdsvis et historisk og et situeret perspektiv belyser oplevelsen af besvær, som denne udtrykkes i den gøren og sigen, som er deltageres affaldspraksis,

Afgrænsning af affaldspraksis fra andre praksisser

Før den egentlige analyse udfoldes, definerer jeg i denne artikel, hvad jeg forstår ved 'affaldspraksis'. Det er med andre ord i denne artikel, jeg afgrænser den genstand, som hele afhandlingen drejer sig om, og som ikke før er defineret. Jeg skriver, at affaldspraksis er de aktiviteter, hvori deltageren er enten fysisk eller mentalt orienteret mod bortskafning af affald. Det betyder, at affaldspraksis indebærer både udsmidning og sortering samt fx. transport til spand eller container, men også at affaldspraksis *ikke* inkluderer de aktiviteter, hvorigennem affaldet opstår.

Normal affaldspraksis: et forskelligartet forhold til nye og gamle fraktioner

Første del af den egentlige analyse undersøger, om der er en systematik i hvilke aspekter af praksis, der fremstår som besværlige gennem deltageres italesættelser og deres konkrete gøren. Det findes, at mens de nyere kategorier til sortering ofte artikuleres som besværlige, synes de fraktioner, som i årevis har været en del af det kommunale indsamlingssystem at unddrage sig slig erfaring. Hvis jeg skulle fastholde den forståelse, som ligger i tidligere studiers operationalisering af besvær, så ville observationerne af deltageres praksis give anledning til en antagelse af, at de gamle fraktioner til sortering helt konkret *er* lettere – det vil sige kræver mindre tid og energi - end de nyere. I mine observationer af deltageres konkrete aktiviteter i forbindelse med sortering er det imidlertid vanskeligt at få øje på, at de gamle fraktioner skulle indebære en mindre indsats, end de nye gør. I flere tilfælde gør det omvendte sig derimod gældende. Til trods for at det således er vanskeligt at se en overensstemmelse mellem deltageres reelle indsats og oplevelsen af denne som

besværlig eller ej, er der ikke desto mindre en klar overensstemmelse mellem oplevelsen af besvær, og hvorvidt sortering gøres til genstand for forhandling og dermed potentielt tilsidesættelse.

På den måde finder jeg – i lighed med tidligere studier - at oplevelsen af besvær, også i mine deltageres tilfælde, er afgørende for, om og hvor meget de får sorteret (i den givne fraktion). Observationerne af deltagernes praksis gør det imidlertid vanskeligt at få øje på, at oplevelsen af besvær skulle afspejle de objektive forhold og dermed den tid og energi, sorteringen kræver. Analysens første del introducerer

Gamle sorteringskategorier	Nye sorteringskategorier
Har længe ikke hørt til i spanden til restaffald	Hørte indtil for nylig til i spanden til restaffald
Sortering er bare måden disse former for affald bortskaffes	Sortering af disse former for affald er en ekstra indsats
Sortering gøres ikke til genstand for forhandling	Sortering kan gøres til genstand for forhandling

Figur 5.1 Normal affaldspraksis. Rækkerne fra øverst beskriver kategoriernes på et objektivt niveau, dernæst hvad dette betyder for hvordan sortering opfattes, og dernæst hvad dette kan betyde for deltagernes dispositioner

på den baggrund en alternativ forklaringsmodel: 'Normal affaldspraksis'. Dette er et analytisk begreb, som konstrueres på basis af den systematik, der er observeret i deltagernes gøren og sigen. Normal affaldspraksis beskriver deltagernes forhold til forskellige former for affald og de forståelser og opfattelser, som er udgangspunkt for deres konkrete gøren. Der er tale om nogle før-refleksive forståelser, som deltagerne har tilfælles, fordi de har gjort sig lignende erfaringer i den sociokulturelle, historiespecifikke kontekst, de har tilegnet sig deres praksis i.

Analysen foreslår, at denne fælles, før-refleksive forståelse af hvad, der er normalt at gøre med forskellige former for affald, orkestrerer, hvilke former for sortering, der overhovedet melder sig i deltagernes bevidste erfaring som besværlige, og i forlængelse heraf potentielt gøres til genstand for forhandling.

Det primære fund i analysens første del er identifikationen af, at det er Normal affaldspraksis, altså forholdet til forskellige fraktioner, som i første omgang betinger oplevelsen af besvær, snarere end det er de objektive omstændigheder og den konkrete indsats, disse foranlediger. Normal affaldspraksis refererer til et forskelligartet forhold til nye og gamle fraktioner, som udtrykker sig såvel i deltagernes oplevelse af disse som i deres konkrete gøren. Mens den første række i skemaet konstaterer et helt objektivt faktum vedrørende henholdsvis gamle og nye fraktioner til sortering – nemlig at førstnævnte længe ikke har hørt til i spanden til restaffald, hvorimod de nye indtil for nyligt *har* – så udfolder de to efterfølgende

rækker effekter af denne historiske omstændighed, sådan som de kommer til udtryk i deltagernes forhold til de respektive fraktioner. Den objektive konstatering i øverste række informerer således deltagernes opfattelse af sortering i de nye fraktioner som en ekstra indsats, mens sortering i de gamle fraktioner opfattes som måden disse former for affald bare bortskaffes. Det er den opfattelse, at sortering i de nye fraktioner kræver en ekstra indsats udover det normale, der på et før-refleksivt plan legitimerer, at disse former for sortering gøres til genstand for forhandling og eventuel tilsidesættelse. Det kan ikke understreges nok, at deltagernes dispositioner, herunder de forhandlinger som potentielt medfører tilsidesættelse af sortering, ikke finder sted som bevidste overvejelser men snarere som spontane svar på situationen.

Sekundære og primære praksisser: Affaldspraksis assisterer andre praksisser

Anden del af analysen udvider det empiriske fokus, således at oplevelsen af besvær nu undersøges i den tids- og rumlige sammenhæng, hvor affaldspraksis udfolder sig sammen med andre praksisser. Der zoomes ind på madlavningsituationer specifikt, fordi en stor del af det affald, der sorteres i de nye fraktioner, opstår i forbindelse netop med madlavning, eksempelvis skræller og skaller og plast- og metalemballager fra fødevarer.

Denne situerede og kontekstopmærksomme analyse fremhæver følgende træk ved affaldspraksis: for det første tydeliggør den, at udsmidning ikke er noget, vi gør for udsmidningens skyld, men derimod fordi vi i et andet ærinde har brug for at rydde den plads, affaldet optager. Ved at analysere praksis i konteksten af madlavning ser vi i, at det, affaldspraksis gør, er at den muliggør, eller assisterer, andre praksisser. Denne iagttagelse danner basis for artiklens teoretiske bidrag: en begrebsmæssig distinktion mellem 'primære' og 'sekundære praksisser'.

Sekundære praksisser udføres for at muliggøre eller assistere andre praksisser, mens de primære praksisser er dem, som deltagerne selv opfatter sig som værende i gang med. Man kan tænke det således, at hvis jeg under din madlavning kommer ud i køkkenet præcis idet, du lader en håndfuld løgskaller falde i den grønne spand, så vil du formentlig på mit spørgsmål om, hvad du laver herude, alligevel svare, at du er i gang med aftensmaden. Som følge af det indbyrdes forhold mellem sekundære og primære praksisser og den rolle, disse spiller for vedkommende, der udfører dem, angiver begrebsparret et hierarkisk forhold, som tilbyder en nuancering af vores forståelse af, hvorledes praksisser kan være organiseret i det, som Elizabeth Shove kalder 'komplekser'.

Relationen mellem primær praksis og oplevelsen af besvær

En af konsekvenserne af den hierarkiske relation mellem praksisser – i dette tilfælde madlavning og affaldspraksis – er, at det er den primære praksis' teleoaffektive struktur', som guider deltagerens dispositioner, også i den stund affaldet ryddes bort. Det er således den primære praksis, der orkestrerer deltagerens umiddelbare opfattelse af hvilke aktiviteter, der er nødvendige og ufravigeligt må omsættes til handling, og hvilke der er 'ekstra' og derfor kan tilsidesættes. Når deltagerne oplever sig selv som værende i gang med aftensmaden, er det at få ryddet pladsen på køkkenbordet, som nu skal bruges til næste skridt i madlavningen, basalt set det eneste, som er nødvendigt for at komme videre med den primære praksis. Hvorvidt pladsen ryddes ved sortering eller udsmidning er groft sagt irrelevant for det, de selv opfatter sig som værende i gang med. Det er, når sortering rydder pladsen på mindre effektiv vis end udsmidning, at den opleves som en unødigt besværing af madlavningen. Dermed gøres den tendentielt til genstand for forhandling.

Og sortering er formentlig aldrig mere effektivt end udsmidning. Alene det at fordele affaldet i mere end en spand kræver mere tid end at smide det hele i samme. Mine deltagers spande er placeret forskellige steder i køkkenet og i nogle tilfælde også i forskellige rum. Sammenlignet med udsmidning af alt i restspanden under køkkenvasken, dvs. typisk lige ved siden af deltagerens arbejdsområde, udgør sortering en forlænget forstyrrelse af den primære praksis og assisterer den ikke bedre. Denne iagttagelse tilbyder en provisorisk formulering af oplevelsen af besvær, nemlig som en forlænget forstyrrelse af det deltageren opfatter sig selv som værende i gang med, og som i relation til dette strengt taget opleves som unødvendigt.

Analysen demonstrerer på denne måde, at forholdet til den primære praksis er afgørende for vores forståelse af oplevelsen af sortering som besværligt. Praksisser, dette være sig sortering eller andet, er ikke besværlige i egen ret, og derfor er det ikke muligt at udlede oplevelsen af besvær som en funktion af forholdet mellem deltager og spand isoleret fra det hverdagsliv, som danner rammen om begge.

Denne iagttagelse giver anledning til en anbefaling om at forskyde den opmærksomhed, som i tidligere studier er rettet mod forholdet mellem spand og bruger, når man har søgt at forstå oplevelsen af besvær og hvordan den kan reduceres. Det anbefales såvel praktikere som forskere, at opmærksomheden i stedet rettes mod forholdet mellem affaldspraksis og primær praksis. Det vil sige, at man, frem for at undersøge hvordan spandene kan assistere sortering bedre, i stedet undersøger, hvordan spandene kan gøre det muligt for sortering at assistere de primære praksisser bedre.

Reduktioner af besvær kan være væsentlige, men normalisering af sortering er målet

Samtidig understreges det, at indsatserne for at gøre sortering mindre besværligt er et middel frem for et mål. Den understregning følger af analysens første del, hvor det konstateres, at det er forståelsen af Normal affaldspraksis, der afgør hvilke former for sortering, der overhovedet bemærkes som besværlige og følgelig potentielt tilsidesættes. Ydermere peger observationerne på, at de former for sortering som allerede var etableret som en del af normal praksis, stort set ligegyldigt situationen og også ofte til trods for bemærkelsesværdige hindringer, sorteres.

Indsats for at gøre sortering mere bekvemt er ikke uvæsentlige, fordi de potentielt kan medvirke til, at flere sorterer mere. Væsentligheden af en øget sortering handler i dette perspektiv ikke så meget om de konkrete mængder, hvormed sorteringen kan øges, men mere om, at selve den handling, hvori vi enten sorterer eller ej, bidrager til fastholdelse eller forandring af vores forståelse af, hvad der er normalt at gøre med en given slags affald - med andre ord, *Normal affaldspraksis*. Hvis reduktioner af besvær kan få nogen, som ikke før sorterede, til at sortere, kan dette altså være medvirkende til, at deres praksisforståelse over tid forandres. Det understreges dog, at den kontekstafhængighed, som kendetegner oplevelsen af besvær eller bekvemmelighed, meget vel kan betyde, at øget sortering opnået via bekvemmeliggørelse er mere udsat over for forandringer i materielle forhold eller rutiner andre steder i individets hverdagsliv. Den kontekstresistens, som kendetegner Normal affaldspraksis, betyder derimod, at øget sortering, som er opnået via normaliseringsindsatser, formentlig er anderledes modstandsdygtig over for sådanne forandringer og dermed stabile over tid

Artikel 3: 'It does something good for the environment. That's something somebody else has figured out, and it's nice to take part in': A case study of the way infrastructure and materiality influence participants' engagement in sustainable waste practices.

Afhandlingens tredje artikel behandler materialiteten, altså den objektive infrastruktur og affaldssystemets operationer. Ikke kun som en forudsætning for deltageres affaldspraksis men også som materialiserede normer. Dette perspektiv på det materielles evne til at formidle, og dermed øve indflydelse på deltageres normative forståelser af affaldspraksis, hjælper os til at forstå det engagement, som blandt andet kommer til udtryk i det, at de 'kun' sorterer noget af deres affald det meste af tiden, selvom de mener, at sortering altid er det rigtigste. Derudover tilbyder perspektivet også et blik for nye angrebspunkter og greb i indsats for at styrke dette engagement.

Artiklen har en integreret analyse og diskussion, som falder i fire afsnit.

Modtagelsen af nye ordninger og integration af mere sortering i praksis

Første afsnit beskriver deltageres modtagelse af de nye ordninger til sortering. Det konstateres, at informationsmaterialer fra kommune og boligselskab, som i god tid forberedte deltagerne på de nye ordninger samt opstilling af nye spande og containere, var tilstrækkeligt til at deltagerne accepterede, og i et vist omfang integrerede, de nye former for sortering i deres praksis ved den nye infrastrukturens ankomst. Deltageres italesættelser af informationsmaterialernes og infrastrukturens afsendere antyder dels et højt niveau af tillid til afsenderne og dels at disse betragtes som kompetente og legitime. Dette har formentlig haft betydning for deres accept og tilegnelse af de nye ordninger. Den forandring af deltageres praksis, som de fortæller fandt sted i forbindelse med den nye infrastrukturens ankomst, forekommer hermed mindre at være et resultat af bevidste overvejelser omkring de miljømæssige gevinster ved sortering end et umiddelbart svar på ankomsten af nye spande og containere i deltageres hverdagsomgivelser, og den opfordring til at sortere som disse samt informationsmaterialerne bærer.

Oplevelsen af ansvar overfor miljø og klima og forståelsen af sorteringen effekt

Anden del af analysen undersøger deltageres forståelse af det (for)mål, sortering repræsenterer samt eget ansvar i forhold til dette. Det konstateres, at trods associationen mellem sortering og miljøanliggender så er forbindelsen mellem det, deltagerne gør derhjemme og de effekter, det har, ganske uklar for dem. Dette gælder ikke mindst den konkrete forbindelse - altså den transport og behandling som forbinder den indsats, de gør, med denne gørens formodede effekter for miljø og klima. Analysen peger i denne sammenhæng på affaldssystemet som et såkaldt 'ekspert system'. Ekspertsystemet er kendetegnet ved at være til stede i deltageres hverdag som en slags (ubemærket) baggrundstæppe, hvis funktion de imidlertid er dybt afhængige af. Eftersom deltagerne hverken har forudsætninger for at følge deres affald gennem systemet eller forstå systemets processer, overlades de til en form for blind tillid til, at den kommunikerede betydning af sortering er sand, og at systemet agerer i overensstemmelse med sit erklærede formål.

Denne manglende evne til at følge affaldets rejse, såvel i konkret som billedlig forstand (dvs. til at forstå), synes at medføre en form for ansvarsmæssig afkobling fra samme rejse og dennes formålmæssige endemål. Deltagerne bruger vendinger som, at de er glade for at hjælpe til eller at det føles rart at bidrage til sorteringens gode formål. Trods den positive indstilling udtrykker de ikke desto mindre indirekte, at de forstår sig selv som nogle, der kan assistere, hvorimod det er nogle andre, som ultimativt bærer ansvaret for opgaven. Deltagerne bifalder altså sorteringens

kommunikerede formål, og de er villige til at bidrage, men de opfatter ikke desto mindre dette bidrag som et mere eller mindre frivilligt valg og en ekstra indsats, de kan gøre i det omfang, de oplever, at de har tid og overskud. Sortering opfattes utvivlsomt som den mest korrekte men altså ikke den eneste legitime måde, de kan bortskaffe deres affald.

Forholdet mellem affaldssystemets indretning og engagement i den hjemlige praksis

Den diskuterende analyses tredje afsnit er en teoretisk informeret belysning af ovennævnte skisma: Det, at deltagerne opfatter sortering som en utvivlsomt mere korrekt måde at skaffe sig af med deres affald, men ikke desto mindre praktiserer den som en frivillig option snarere end en ikke-forhandlingsbar nødvendighed. For at forstå det konkrete forhold til sortering som ytrer sig i deltagernes hjemlige praksis, inddrager afsnittet generelle iagttagelser af indretningen af det affaldssystem, som understøtter affaldspraksis, ikke bare for deltagernes vedkommende men for alle kommunens husholdninger.

Det kommunale affaldssystems højtudviklede infrastruktur og avancerede operationer gør indsamling og behandling så effektiv, at affald generelt ikke forstyrrer husholdningernes hverdag på trods af kontinuerligt voksende mængder. Bortfjernelse af affald til afsidesliggende og afsondrede anlæg afskærmer ikke blot husholdningerne fra ubehagelige lugt og synsgener men også fra en potentielt rystende konfrontation med de voldsomme og i øvrigt fortsat akkumulerende affaldsmængder. I et praksisteoretisk perspektiv er direkte og fysisk erfaring forudsætning for vores erkendelse af den objektive verden og dermed vores muligheder for at opfatte, at noget kalder akut på handling. Deltagerne er altså ikke kun, i kraft af deres manglende ekspertviden, afskåret fra at forstå de processer, der udgør forbindelsen mellem det, de gør med affaldet i hjemmet og de miljøeffekter, det har. De afsondrede anlæg og den gnidningsfri bortskaffelse af affaldet afskærer dem også fra den erfaring, som betinger deres erkendelse af de voldsomme affaldsmængder, som nødvendiggør deres sortering, og altså at vi i det mindste får recirkuleret det, som kan genanvendes frem for at brænde det.

Den erfaring, som til gengæld er tilgængelig for deltagerne, er, at så længe de bringer deres affald ud til containerne, sorteret eller ej, så tager kommunen (sig af) det. Den kontinuerlige monitorering og tilpasning af indsamlingen, således at denne passer til borgernes behov, forebygger, at affald nogensinde bliver et påtrængende problem i borgernes hverdag. Hermed formidles implicit det budskab, at om affaldet ikke ligefrem er uproblematisk, så er det i hvert fald ikke et uhåndterbart problem. Sammen med den konstatering, at kommunen tager affaldet, uanset om det er sorteret eller ej, ser vi, at den materielle infrastruktur, som er nærmest borgernes hjem, ikke entydigt lykkes med at kommunikere nødvendigheden af sortering. Tilstedeværet af containere til sortering signalerer rigtig nok, at det genanvendelige affald skal sorteres fra restaffaldet. Størrelsesforholdet mellem de forskellige

containeres er imidlertid tilpasset deltagernes nuværende praksis snarere end indholdet i deres affald. På den måde ikke bare muliggør indretningen af den materielle infrastruktur borgernes nuværende praksis, den spejler ydermere denne som normal og acceptabel. Dette stemmer overens med deltagernes forhold til egen praksis, som udtrykkes i vendinger som, 'vi synes jo, vi gør det meget godt'.

Det er vigtigt at understrege, at systemets effektive indretning og håndtering *ikke* er problemet, selvom de infrastrukturelle ordninger og operationer spejler og givetvis bidrager til en fastholdelse af deltagernes aktuelle praksis med dertilhørende normative forståelser. Visse justeringer, som kunne tilrette infrastrukturen, således at sorteringens ikke-forhandlingsbare nødvendighed blev gjort mere direkte erkendbar, vurderes at være decideret utilrådelige. Der refereres tilbage til tidligere observationer af, at den begrænsede kapacitet i restspanden har været medvirkende til, at deltagerne har sorteret mere. Konstateringen af, at den nuværende indretning af ordningerne spejler deltagernes nuværende praksis som acceptabel, kunne give anledning til at overveje en tilpasning af kapacitet i de udendørs containere, så denne kom til at afspejle affaldets indhold snarere end husholdningernes nuværende praksis. Sandsynlige, uønskede konsekvenser af en sådan tilpasning gør det imidlertid mere tilrådeligt at udbygge den del af infrastrukturen, der signalerer, at der skal sorteres frem for at reducere den, som bidrager til deltagernes forståelse af, at det de gør, er, om ikke meget godt, så i hvert fald godt nok. Slutteligt analyseres mulighederne for at styrke deltagernes engagement i sortering med udgangspunkt i den empiri, som beskriver deltagernes oplevelse af, hvorledes egen praksis har forandret sig med installationen af et indendørs sorteringssystem.

Styrkelse af engagementet i sortering gennem forlængelse af infrastrukturen

Analysen viser, at især systemer som installeres under køkkenvasken, øger deltagernes sortering. For de, som førhen blot samlede deres genanvendelige affald i bunker på fx køkkenbordet, betyder systemet, at affaldet inddæmnes frem for, som en af deltagerne udtrykker det, at "flimse rundt" og skabe en følelse af ustyrligt rod. Systemet muliggør på den måde sortering uden det rod, som tidligere afholdt deltagerne fra at sortere eksempelvis de lette, bløde og ikke-stabelbare emballager. For andre deltagere, som i forvejen havde systemer, men decentralt placeret i forhold til de aktiviteter, som genererer affaldet (dvs. særligt madlavning), muliggør den samlende placering under håndvasken en tidsbesparelse.

Udover disse konkrete forandringer af praksis som deltagerne udtrykker som forbedringer, gør systemet også noget mindre iøjnefaldende; for de deltagere, hvis sorteringsrutine alene blev understøttet af en vanemæssig forståelse af, hvor det genanvendelige affald skulle placeres, tilbyder systemet en materiel stilladsering af en ellers mere kontingent praksis. Herudover gestikulerer systemet normativt: Systemets placering ret op og ned ad posen til restaffald er en effektiv

underminering af mulighederne for at ignorere eller glemme, at det genanvendelige ikke hører til der. På den måde er systemet en ekstern forstærkning af deltagernes allerede refleksive accept af, at sortering er den rigtigste måde at bortskaffe genanvendeligt affald.

Systemet medvirker altså ikke kun til en forøgelse af mængderne, som deltagerne sender til genanvendelse. Systemet har også betydning for transformationen af deres normative forståelse af, hvad der er acceptabelt/nødvendigt at gøre med sit affald. Når deltagerne beretter, at det nye system øger deres sortering, betyder denne intensivering af deres konkrete, fysiske udførelse af sortering en gradvis erodering af forståelsen af, at det genanvendelige også kunne være bortskaffet med restaffaldet. Således argumenteres der for, at vi også kan formode, at opfattelsen af sortering som en ekstra, frivillig indsats over tid vil opløse sig i en ny standard for Normal affaldspraksis – Med andre ord en normalisering som betyder, at sortering med tiden kan ophøre som genstand for forhandling.

KAPITEL 6: KONKLUDERENDE DISKUSSION

Nærværende afhandling har ikke haft til formål at beskrive deltagernes affaldspraksis, men derimod at identificere dynamikker som er medvirkende til, at den udfolder sig, som den gør. Udgangspunktet for samtlige analyser har været konstateringen af, at deltagerne trods deres udtrykkelige tilslutning til sortering som den rigtigste måde at skaffe sit affald bort alligevel gentagne gange tilsidesætter denne praksis og tilhørende princip. Deltagerne ligner på denne måde resten af den danske befolkning: de landsdækkende genanvendelsesprocenter for de nyere fraktioner af genanvendeligt affald (Miljøstyrelsen, 2020a table 4-3) vidner om en befolkning, som i ganske mange tilfælde ikke får sorteret på trods af, at den i den ene spørgeundersøgelse efter den anden udtrykker gerne at ville (Concito, 2018; LandbrugFødevarer, 2019; Nainggolan et al., 2018).

De forskningsspørgsmål, som afhandlingen har forfulgt, er informeret dels af den eksisterende forskningslitteraturs identifikation af, hvad der har betydning for, om borgerne sorterer eller ej og dels af en praksisteoretisk forforståelse af, hvad der har betydning for, at en praksis kommer til udtryk, som den gør.

Forskningsspørgsmålene, som også gengives i afhandlingens indledning, er følgende:

- 1) *Hvad er relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser, og hvorledes påvirkes affaldspraksis af denne relation?*
- 2) *Hvordan kan vi udbygge vores forståelse af det oplevede besvær i forbindelse med sortering og denne oplevelses kontekstuelle betingethed?*
- 3) *Hvilken rolle spiller infrastruktur, ordninger og spande for affaldspraksis som både konkret og normativt fænomen?*

Den diskuterende konklusions opbygning

De tre forskningsspørgsmål er belyst i tre videnskabelige artikler. Første artikel er den artikel, der med udgangspunkt i empiriske eksempler på tilsidesættelser, arbejder mest eksplicit med det 'problem', afhandlingen søger at tilvejebringe en mere dybdegående forståelse af, nemlig de situationer hvor der ikke sorteres. Anden artikel tager afsæt i det spørgsmål, som vedrører oplevelsen af besvær, og tredje artikel lader spørgsmålet omkring infrastruktur og ordninger være omdrejningspunkt for sin analyse. Belysningen af hver enkelt forskningsspørgsmål afgrænser sig imidlertid ikke til en specifik artikel. Arbejdet i og på tværs af *alle tre* artikler bidrager til og krydsbefrugter derimod de forståelser, som det enkelte forskningsspørgsmål besvares med. Det er ambitionen for nærværende kapitel, at

det skal danne ramme om en konkluderende diskussion, hvor indsigterne, som hidtil er formidlet i hver deres afgrænsede artikel, får lov at væve sig sammen i en mere tematisk belysning, hvor just denne krydsbefrugtning kan udfolde sig og samtidig lade sig bestøve af de tanker, som er tænkt under skrivningen af artiklerne, men som ikke fandt vej eller plads i dem. Dette er blandt andet tanker om, hvordan artiklernes fund elaborerer eller udfordrer mere gængse forståelser i såvel det teoretiske som det empiriske felt, men også tanker om hvordan fundene er relevante for helt andre felter. Det betyder, at jeg i det følgende ønsker dels at give plads til yderligere nuancer og dybde i de forståelser og koncepter, som artiklerne har italesat og dels at tilføje perspektiver og trække tråde til et større udsnit af det hverdagsliv, som udgør affaldspraksis' omverden.

Der er allerede lavet en grundig gennemgang af de enkelte artikler og deres fund i forudgående kapitel. Derfor gives der i dette kapitel kun en kort opridsning af de fund, som belyser de respektive forskningsspørgsmål. Dette oprids fokuserer på de dynamikker, som på tværs af de tre artikelbidrag er fundet betydende for, at deltagerens affaldspraksis udfolder sig, som den gør. Der gås med andre ord ret direkte til artiklernes fund på disses abstraherede og generelle niveau. For den læser, der ønsker en klargørelse af den mere konkrete og analytisk partikulære kontekst for disse funds tilvejebringelse henvises altså til kapitel 5.

De tematikker som forskningsspørgsmålene anslår, og som figurerer som overskrifter i den følgende opridsning af, hvorledes artiklerne belyser dem, er i væsentligt omfang strukturerende for diskussionen i dette kapitel. Der er altså et afsnit, der behandler relationer mellem affaldspraksis og andre praksisser, og hvorledes denne relation påvirker affaldspraksis. Der er også et afsnit om oplevelsen af besvær og et om infrastruktur og ordninger. Eftersom diskussionens ærinde er at tilføje yderligere nuancer og perspektiver, skyder flere temaer og refleksioner sig ind og lægger sig i forlængelse af de temaer, som er givet ved forskningsspørgsmålene.

Efter det korte oprids af analysernes fund tager selve diskussion afsæt i det fundamentale spørgsmål omkring, hvorfor denne afhandling taler om *praksis* frem for *adfærd*, og hvilken betydning det har for typen af spørgsmål, der guider afhandlingens analytiske arbejde. Dernæst diskuterer jeg, hvordan vi kan forstå og arbejde med begreberne 'affaldspraksis' og 'Sorteringens etik'. Efter dette når jeg frem til diskussionen af den første af forskningsspørgsmålenes tematikker, nemlig relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser. Herunder anskueliggør jeg det bidrag til praksisteoriene, som begrebsparret 'primære praksisser' og sekundære praksisser' udgør. Jeg bevæger mig dernæst videre til diskussionen af, hvordan afhandlingens identifikation af besvær som en relativ og sociokulturelt betinget oplevelse udfordrer de forståelser og operationaliseringer af besvær, som er de mest gængse i såvel litteraturen som de indsatser, sektoren har gennemført. Dette fører videre til besværets konceptuelle modpol, nemlig convenience eller

bekvemmelighed. Det diskuteres her, hvorledes den formulering af convenience, som arbejdet med oplevelsen af besvær også kaster af sig, supplerer de eksisterende praksisteoretiske forståelser heraf. Dernæst bevæger diskussionen sig videre til den tematik, som er omdrejningspunkt for det sidste af forskningsspørgsmålene, tages afhandlingens mest centrale argument op. Dette er argumentet om, at vi fremfor bekvemmeliggørelse af ordningerne må forstå normalisering som målet, når vi vil forbedre borgernes sortering i de nye fraktioner og stabilisere denne på samme høje niveau som sorteringen i de gamle. Indsigter og perspektiver vedrørende det, jeg kalder 'Normal affaldspraksis' og normalisering, tages ligesom resten af de diskuterede indsigter og perspektiver med videre i resten af diskussionen. Det forudgående trækkes altså med ind i diskussionen af tematikken vedrørende affaldssystemets infrastruktur og ordninger, og hvordan disse er medformende af borgernes forhold til sortering. Der er på dette punkt i diskussionen allerede udtrykt anbefalinger med relevans for sektorens praktikere, men eftersom sektoren har mest direkte indflydelse på ordninger og infrastruktur, er det særligt i forhold til disse, at diskussionen bringer de forudgående diskussionspunkter i anvendelse, når der formuleres både spørgsmål og anbefalinger til sektorens nuværende praktik.

Diskussionen afrundes med en kritik af, men også i særdeleshed forsvar for afhandlingens genstandsvalg. Det kan indvendes, at ph.d.-projektet burde have sigtet mod toppen af affaldshierarkiet, altså affaldsforebyggelse, fordi - som en tidligere direktør i Dansk Affaldsforening yndede at sige - "vi kan ikke rede verden fra bunden af skraldespanden". I diskussionens sidste del anskueliggøres forbindelsen mellem de udfordringer, der gør sig gældende ift. en normalisering af sortering, samt de udfordringer en bæredygtig omstilling af andre hverdagspraksisser og -forbrug kan forventes af møde. På denne måde demonstreres relevansen af de indsigter og perspektiver, som afhandlingen har tilvejebragt for indsatsen, der retter sig mod et meget bredere udsnit af hverdagslivet. Endelig anslås spørgsmål og tematikker, som oplagt kan belyses i kommende undersøgelser og forskning.

Afhandlingens svar på forskningsspørgsmålene

Som nævnt er følgende blot et opsummerende oprids af de fund som på tværs af afhandlingens artikler på mest direkte manér besvarer de tre forskningsspørgsmål.

Affaldspraksis' relation til andre praksisser

Både første og anden artikel bidrager til belysning af spørgsmålet om relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser, og hvorledes affaldspraksis påvirkes af denne relation. I første artikel optræder en konflikt mellem hensyn, som ikke lader sig forene på praksis' niveau som anledning til deltageres tilsidesættelse af deres vanlige sorteringspraksis. I anden artikel er sortering ikke direkte uforeneligt med den praksis, som bliver anledning til tilsidesættelsen, men tilsidesættelsen finder alligevel sted, fordi sortering opleves som en unødigt forsinkelse. Der er

nuanceforskelle mellem de situationer og dynamikker, som artiklerne beskriver, men den overordnet orkestrerende dynamik er den samme: det er deltageres umiddelbare opfattelse af, hvad den aktuelle situation, de befinder sig i, går ud på, og dermed hvilke hensyn der er vigtige, som informerer deres tilsidesættelse af sortering. Det hensyn, som sortering repræsenterer og som i første artikel begrebsliggøres som 'Sorteringens etik', opfattes kort sagt som tilsidesætteligt i deltageres forståelse af den situation eller det, de er i gang med.

Oplevelsen af besvær

Spørgsmålet vedrørende besvær tages op i afhandlingens anden artikel. Besvær er den årsag, som hyppigst benævnes af såvel danskere som borgere i internationale studier, når de begrundet deres manglende sortering. Oftest operationaliseres besvær som tid og energi og i sjældnere tilfælde som pladskrav og taktile eller æstetiske gene. Hvor nævnte studier (jf. litteraturstudiet) afslutter deres analyser ved identifikationen af besvær som en hæmmende faktor eller barriere, er deltageres artikulation af oplevelsen af besvær det sted, artiklens analyse begynder. Artiklen tager med andre ord afsæt i tidligere studiers konklusion af *at* besvær er en barriere for sortering, men sætter sig for at afdække forudsætningerne for, at det forholder sig sådan. Den analytiske interesse retter sig således mod spørgsmålet om, *hvorfor* den tid og indsats, sortering indebærer, *gør*, at sortering opleves som besværligt. Med andre ord, *hvorfor* bliver besvær en hæmmende faktor?

Analysen finder, at en spontan, ikke-bevidstgjort sondring mellem forskellige affaldstyper, og hvorvidt sorteringen af disse overhovedet er forhandlingsbar, går forud for, om denne opleves som besværlig. Betingelsen for at den tid og energi, som sortering kræver, bliver oplevet som besvær, er altså, at sorteringsakten overhovedet opfattes som noget, der *kan* tilsidesættes. Det understreges, at denne opfattelse ikke beror på en bevidst stillingtagen, men derimod udtrykker et før-refleksivt forhold til de forskellige former for affald. 'Normal affaldspraksis' introduceres som en begrebsliggørelse af deltageres forskelligartede forhold til forskellige typer af genanvendeligt affald. Overordnet beskriver begrebet en forskel i opfattelsen af gamle og nye sorteringsfraktioner, som bliver afgørende for meget af det efterfølgende arbejde i afhandlingen. Normal affaldspraksis anskueliggør blandt andet, hvorledes det forhandlingsbares modsætning i deltageres forhold til forskellige fraktioner ikke er det ophøjede og værdiladede, men derimod det normale og taget-for-givne. Dette fund ligger til grund for den anbefaling, som bliver en af afhandlingens mest centrale, nemlig at i det omfang vi ønsker at øge og gøre borgernes sortering mere konsekvent, bør vi sigte mod 'normalisering' frem for bekvemmeliggørelse.

Infrastruktur og ordninger

Tredje artikel belyser forbindelsen mellem affaldspraksis, som den udfolder sig i hjemmet og den infrastruktur og de driftsordninger, som udgør affaldssystemet.

Analysen er som de forudgående optaget af deltagernes tilsidesættelser og undersøger i denne omgang mulighederne for at forstå dem som udtryk for et engagement, som også formes af systemets indretning. Artiklen bemærker træk ved systemet, som påvirker deltagernes engagement såvel positivt som negativt. Dels bemærkes det, at bebudelse og ankomst af spande til de nye fraktioner i kombination med et højt niveau af tillid til afsender var tilstrækkeligt til, at deltagerne tog de nye ordninger til sig. Det bemærkes imidlertid også, at deltagerne først og fremmest ser sig selv som hjælpere i den miljødagsorden, de associerer med sortering, og at denne selvopfattelse kan være medbegrundende for deres inkonsekvente engagement i sortering. Endelig iagttages det, at træk ved affaldssystemets indretning gør det vanskeligt for deltagerne at erkende nødvendigheden af at sortere og i øvrigt spejler deres nuværende, og altså mangelfulde, sortering som god nok. Grundet risiko for bl.a. sundhed og forurening af genanvendelige materialestrømme lader det sig imidlertid ikke gøre at ændre på de relevante aspekter af systemets indretning. Til gengæld argumenterer artiklen for, at en forlængelse af den udendørs infrastruktur i form af indendørs systemer til sortering kan styrke engagementet.

Hvorfor *praksis*?

Som det på nuværende tidspunkt er nævnt flere gange, har både anledning og omdrejningspunkt for ph.d.-projektet været de gentagne konstateringer af, at det, som folk gør med deres affald, i mange sammenhænge ikke følger det, de mener, er det rigtige at gøre. Dette har også været anledning og omdrejningspunkt for mange studier før nærværende. Det som adskiller nærværende studie fra de forudgående, er i særdeleshed anvendelsen af praksisteori som forståelsesøgende ramme. Praksisteoriens tilgang til at forstå menneskelig gøremål og sigen tager et helt andet afsæt end adfærdsteoriene, og som jeg argumenterer for her, får dette betydning for hvilke spørgsmål, der stilles til det studerede fænomen og følgelig også de forståelser, der tilvejebringes.

Uoverensstemmelse mellem borgernes udtrykte holdning til sortering og deres faktiske handling er i adfærdsteoriene ofte blevet italesat som et 'value-action-gap'. Gap'et, eller uoverensstemmelsen, mellem meningstilkendegivelse og reel handling er typisk søgt forklaret med henvisning til forskellige former for barrierer, som findes for store i forhold til styrken af folks overbevisning, og som derfor stiller sig i vejen for, at denne omsættes til handling.

Betragtet fra et praksisteoretisk perspektiv indebærer den adfærdsteoretiske forklaringsmodel visse begrænsninger. Dels tenderer den adfærdsteoretiske forskning at antage et bevidst subjekt, der som udgangspunkt handler i overensstemmelse med egen interesse og er i stand til at redegøre for sine handlinger. Dels har de adfærdsteoretiske studiers metodiske design tendens til at isolere det undersøgte fænomen fra den levede, multidimensionale og -betydende sammenhæng, det udfolder sig i. Det betyder dels, at langt hovedparten af

undersøgelserne af affaldsadfærd i reglen kun forholder sig til faktorer, som kan knyttes direkte til det studerede fænomen (af enten forskeren eller deltageren selv, hvis deltagere vel at mærke indgår i studiet, hvilket hyppigt ikke er tilfældet). Dels stiller den meste adfærdsforskning sig tilfreds med at kunne konstatere *at* eksempelvis værdier eller oplevede barrierer fungerer som forklaring på den undersøgte adfærd. Adfærdsforskningen forfølger således ikke spørgsmålet om, hvad der er disse (individuelle) værdier og erfaringers (kollektive) forankring eller forudsætninger. Der spørges med andre ord ikke, *hvorfor* noget opleves som en barriere og *hvorfor* en værdi (ikke) har styrken til at orientere handlen.

Det praksisteoretiske perspektiv beskæftiger sig også med normative fænomener, men, modsat adfærdsteoriene, ikke forstået som personlige værdier og præferencer. I den udstrækning der i praksisteoretisk sammenhæng tales om værdier eller præferencer, forstås disse ikke som udtryk for en individuel bevidsthed, men derimod som socio-kulturelt betingede, kollektive forståelser. Ligeledes betragtes evt. oplevede barrierer som en erfaring, der ikke så meget afspejler objektive omstændigheder, men i stedet beror på opfattelsesmæssige tilbøjeligheder, som er formet gennem deltagelse i sociale praksisser og den interaktion med såvel materialitet og andre mennesker, som disse praksisser indebærer. Det betyder, at i det omfang der indenfor en praksisteoretisk forståelsesramme kan tales om subjektive opfattelser og erfaringer, er disse altid allerede funderet i forudsætninger, som er sociale og dermed kollektive.

Følgelig konstaterer nærværende afhandling ikke bare *at* noget opleves som en barriere eller som et vigtigt ærinde eller hensyn for den sags skyld, men insisterer tillige på spørgsmålet om *hvorfor* dette er tilfældet, idet der spørges til oplevelsens tilblivelsesmæssige forudsætninger. Det analytiske perspektiv kontekstualiserer altså den *gøren* og *sigen*, som udgør affaldspraksis i en grundlæggende forståelse af denne som uadskillelig fra de historisk levede omgivelser, som er deltagernes hverdag. Afhandlingens bidrag til den eksisterende forskning på feltet er således bevirket af denne interesse i at forstå de kontekstuelle, socio-kulturelle forudsætninger for praksis' partikulære tilsynekomst i det altid både historiske og situerede rum, som er givet af alt muligt andet udover de materialiteter, aktiviteter og betydninger, som knytter sig åbenlyst og direkte til affaldspraksis.

Hvad er affaldspraksis?

De få eksisterende studier af sortering, som tilgår undersøgelsen af det, borgerne gør med deres affald med et praksisteoretisk afsæt, har ikke indebåret formuleringen af en definition på affaldspraksis. Jeg formår selv at skrive hele første artikel uden at lave en formel afgrænsning af den praksis, jeg studerer, i forhold til fra andre praksisser. Dette til trods for at analysen er optaget af at demonstrere andre praksissers indflydelse på affaldspraksis.

Det er altså først i anden artikel jeg ekspliciterer min forståelse af, hvilke aktiviteter affaldspraksis inkluderer, og dermed hvor den begynder og slutter. Definitionen er et af afhandlingens bidrag til forskningsfeltet og formuleres som følger: affaldspraksis er de mentale og fysiske aktiviteter, som er orienteret mod affaldets bortskaffelse. Hermed afgrænser jeg affaldspraksis fra de praksisser, hvori affald opstår. Aktiviteter såsom udpakning af fødevarer fra deres emballager, den stund hvor det sidste ark toiletpapir falder fra paprøret eller den identifikation af objekter som ikke-hørende-til der, hvor de er, der finder sted som et moment under enhver form for oprydning, er ikke en del af affaldspraksis. Affaldspraksis begynder i det øjeblik, hvor deltagerens opmærksomhed og bevægelser rettes mod den beholder eller det sted, hvor affaldet skal flyttes hen og ophører i det øjeblik, hvor opmærksomheden igen rettes væk herfra. Affaldspraksis inkluderer altså både udsmidning og sortering, de transportaktiviteter som går forud for selve det øjeblik, hvor affaldet afhændes, desuagtet hvorvidt dette sker i deltagerens køkken, i opgangens skakt, en fælles affaldsø, en nærgenbrugsstation, en kommunal genbrugsplads flere kilometer fra deltagerens hjem eller for den sags skyld ved ulovlig henkastning i skov eller hav. Affaldspraksis er på den måde et generisk begreb, som kan rumme såvel rumlig som historisk variation.

Affaldspraksis er desuden ikke bare det, vi gør med affaldet, men også de betydninger der knytter sig til såvel denne gøren som affaldet selv. Herudover er materialiteten en del af praksis og af den udvikling og forandring af det, vi gør og oplever og forstår vis-a-vis affald. Den materielle infrastruktur og de ordninger, som til sammen udgør affaldssystemet, er et væsentligt element i praksis. Ikke blot i den forstand at de muliggør konkret gøren, men også idet de væsentligt påvirker de betydninger, som knytter sig til denne gøren og det affald, der gøres noget ved. Med sin forankring i den praksisteoretiske ontologi kan affaldspraksisbegrebet således skærpe blikket for samspillet mellem infrastruktur, ordninger, gøren og betydninger i udviklingen af praksis, eller med andre ord variationer i praksis på forskellige tidspunkter og steder i historien. Dette illustreres i følgende afsnit.

Forandringer i affaldspraksis: et tilbageblik i samspillet mellem infrastruktur, gøren og betydninger

De fleste af os oplever formentlig, at der i de sidste år er sket store forandringer i vores hjemlige ordninger til sortering. For de fleste betyder dette følgelig forandringer i måderne, vi bortskaffer vores affald derhjemme.

Alene i løbet af de år hvor afhandlingen er skrevet, er kravet til kommunernes ordninger med klimaplanen fra 2020 udvidet fra 8 til 10 fraktioner, som skal afhentes ved borgernes matrikel (Regeringen, 2020). Med disse ordningers tilskyndelse til at sortere mere og flere former for affald ud af restaffaldet repræsenterer ordningernes udvidelse også en udvikling i affaldspraksis, i den udstrækning vi, borgerne, tager den til os.

Historisk set består de store udviklingspring i affaldspraksis imidlertid ikke i udvidelser af eksisterende ordninger, men derimod i meget mere omsiggribende skift i både hvem der håndterer affaldet og hvordan, det håndteres. Kommunerne har ikke altid hentet borgernes affald, og slet ikke i det omfang det sker i dag. De første kommunale ordninger for indsamling af husholdningsaffald og den benyttelsespligt, som med tiden kom til at ledsage dem, indstiftede fra slut 30'erne begyndelsen på en markant forandring af den tids affaldspraksis. Fra at affald havde været noget, de fleste borgere selv skaffede sig af med, typisk enten ved at grave det ned, smide det på komposten, på et bål i baghaven eller bruge det som brændsel i den indendørs kakkellovn, begyndte kommuner i stor stil at indhente det ved borgerens bopæl og tage sig af håndteringen. Anledningen var dels, at borgerne var begyndt at producere mere og andre former for affald, og dels at befolkningstætheden øgedes. Hermed begyndte man at opfatte affald som en trussel mod folkesundheden.

Det meste af det affald, kommunerne fra da af indsamlede hos borgerne, blev kørt på lossepladsen – det man i dag kalder deponi. Med tiden blev deponierne imidlertid fyldt. I slut 50'erne var der mangel på arealer, hvor man kunne udvide deponierne, og samtidig var man begyndt at blive opmærksom på, at der var problemer med nedsvininger, omkringflyvende affald og de åbne deponiers tiltrækning af især rotter og måger. Hermed igangsattes endnu en forandring i forståelsen af, hvad det var for et problem, kommuner og kommunale affaldsselskaber håndterede. Fra at være forstået som et anliggende vedrørende folkesundheden blev affaldsbehandlingen en miljøopgave, som først og fremmest handlede om at håndtere forureningsrisici. Etableringen af Miljøministeret i 1973 markerede for alvor dette skifte i forståelsen. Løsningen på problemet med forureningsrisici var dog allerede fundet før miljøministeriets etablering og bestod i de forbrændingsanlæg, vi kender fra i dag. Borgerne fik stadig afhentet affaldet som før, så umiddelbart medførte denne ændring på systemniveau formentlig ikke det store for, hvad borgerne konkret gjorde med affaldet derhjemme. Til gengæld betød forbrændingen, at flere og flere borgere med tiden kom til modtage deres affald tilbage i form af fjernvarme. Udover forandringen på systemisk niveau, kom denne måde at håndtere affald til at få betydning for andre hjemlige praksisser (opvarmning af bolig og associerede praksisser) og formentlig forandrede det, at borgernes affald nyttiggjordes, og kom tilbage til dem i form af varme, også at betydningerne, som knyttede sig til affald og praksis. Endnu i dag møder jeg borgere, herunder flere deltagere i mit feltarbejde, som udtrykker, at det at smide affald i restspanden ikke kun er skidt og spild, for det bliver jo trods alt til noget, vi har brug for.

Det næste store skift i affaldssystemets praksis og opgaveforståelse sker med vedtagelse af genanvendelsesloven i 1978 (Regeringen, 1978). Genanvendelsesloven indebar, at borgerne skulle til at udsortere papir og drikkevareemballage (hvilket på den tid ville sige glas) fra deres restaffald. Med denne lov indstiftedes det

paradigmeskifte i forståelsen af affaldssektorens opgave, som udvidelserne af indsamlingsordningerne fra 2021 er seneste kropsskydning på. Med ordningerne til genanvendeligt affald ændredes altså endnu engang forståelsen af, hvad affaldshåndtering handler om, nemlig cirkulær økonomi og ressourcebevarelse. Vi ser i denne sammenhæng markante ændringer i den materielle infrastruktur på eller nær borgernes matrikler, som - i et praksisteoretisk perspektiv - altså i form af spande og containere, bærer den nye forståelse af, hvad affald er, og hvad affaldspraksis handler om, ind i borgernes hverdagsliv.

Vi ser altså et samspil mellem forandringer i praksis på systemisk niveau og husholdningsniveau og mellem på den ene side konkrete forhold og praktikker og på den anden side de betydninger, som knytter sig hertil. Vi ser, at forståelserne af affald ændrer sig fra at være noget, som skal skaffes bort, og som man som borger selv tager hånd om, til et folkesundhedsanliggende som kommunerne tager hånd om, til en forureningsrisiko som kommunen håndterer ved at etablere forbrændingsanlæg, som nyttiggør affaldet som fjernvarme, frem til i dag hvor opgaven er genfortalt som en, der vedrører bæredygtighed, og hvor borgernes sortering skal muliggøre, at materialerne i affaldet vender tilbage som nye ting.

'Affaldspraksis' er som jeg nævner ovenfor ikke et begreb, som jeg har fundet defineret i nogle af de studier, som går forud for nærværende. Det er begrebets generiske karakter, som gør det muligt både at rumme og beskrive forandringer i praksis, og begrebets forankring i praksisteoriens metodologi som skærper opmærksomheden over for de forskellige forhold, som medvirker til sådanne forandringer. Det er i kraft af disse egenskaber, særligt betoningen af samspillet mellem det konkrete og det betydningsmæssige samt konteksten omkring det fænomen som studeres som altid både historisk og situeret, at et arbejde der beskæftiger sig med affaldspraksis, for alvor kommer til at adskille sig fra et, der arbejder med *affaldsadfærd*.

Gay Hawkins (2007) der som en af de få andre forskere har arbejdet med affald og sortering med afsæt i praksisteorien, beskriver i sin bog, *The Ethics of Waste*, hvorledes genanvendelsesparadigmet føjer en moralsk dimension til affaldspraksis. I det næste afsnit diskuterer jeg, hvordan 'Sorteringens etik', som er et af nærværende afhandlingens bidrag, placerer sig i forhold til det arbejde, Hawkins' bog repræsenterer.

Sorteringens etik

Begrebet 'Sorteringens etik' introduceres i afhandlingens første artikel. Jeg betegner Sorteringens etik som en teleoaffektiv struktur (se teorikapitlet), beroende dels på det hensyn til miljøet, som deltagerne associerer med sortering, dels på deres udtryk for, at sortering eller det ikke at sortere som vanligt afstedkommer visse følelser.

I artiklen (Katan and Gram-Hanssen, 2021) gengives i engelsk oversættelse følgende uddrag fra min samtale med to deltagere om, hvad sortering betyder for dem.

Lina: Hvad betyder det for jer at have den her mulighed for at sortere?

Susanne: Jeg synes, det er rart.

Søren: Jeg synes også, det er rart.

Lina: Hvorfor er det rart?

Søren: Det gør noget godt for miljøet. (Susanne og Søren, 67, København)

Uddraget eksemplificerer, hvordan afhandlingens empiri lader til at bekræfte Hawkins identifikation af, hvordan vi med muligheden for at sortere får en mulighed for at handle i en højere sags tjeneste, når vi skaffer os af med vores affald. Det at skille sig af med det, man ikke længere ønsker at omgive sig med, bliver, ifølge hende, en moralsk ophøjet handling, når vi gør det ved at sortere. Vi opnår hermed også Det bliver dermed en mulighed for opleve en vis selvtilfredshed (Hawkins, 2007). Hawkins selv formulerer imidlertid ikke en betegnelse for den betydning eller de følelser, som hun således identificerer i tilknytning til sortering. I modsætning til 'Sorteringens etik', som begrebsliggør en kvalitet ved vores forhold til sortering specifikt, refererer 'The Ethics of Waste', som altså er titlen på Hawkins bog, til den overordnede undersøgelse, bogen er, af, hvordan betydninger og vores forhold til affald har forandret sig gennem tiden. Sorteringens etik tilbyder sig følgelig som en begrebmæssig specificering af den etik, som knytter sig til sortering i den partikulære historiske kontekst, som afhandlingen repræsenterer. Formuleringen af Sorteringens etik er et bidrag til samme endnu vordende forskningsfelt – altså praksisteoretiske studier af affald og sortering - som Hawkins' arbejde placerer sig i, men selvsagt et begreb som må efterprøves og formentlig tilpasses i kommende studier.

Relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser

Som jeg nævner indledningsvist er det særligt i første og anden artikels analyser af konkrete situationer, hvor deltagerne tilsidesætter deres vanlige sortering, at forskningsspørgsmålet omkring relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser, og hvorledes affaldspraksis påvirkes heraf, belyses. I dette afsnit perspektiverer jeg analysernes fund ved at sætte dem i forbindelse med eksisterende begreber i praksisteorien. Jeg argumenterer for, at den begrebmæssige sondring mellem 'sekundære' og 'primære praksisser', som udvikles i anden artikel, bidrager nuancerende til både det praksisteoretiske begrebsapparat og empiriske analyser af situationer som de nævnte.

At forstå tilsidesættelserne af sortering med afsæt i praksissers sammenvævning

Shove et al. introducerer i *The Dynamics of Social Practice – Everyday Life and how it Changes* begreberne 'bundles' og 'complexes of practices'. Begreberne gør det muligt at ordne relationer mellem praksisser i to kategorier, ved at tage udgangspunkt i hvor tæt forbundne eller sammenvævede praksisserne er, og dermed hvor meget de påvirker hinanden: "We [can] distinguish between *bundles* of practice, loose-knit patterns based on co-location and co-existence, and *complexes*, representing stickier and more integrated arrangements including co-dependent forms of sequence and synchronization." (Shove et al., 2012). Potentielt deler praksisser, som optræder i samme 'bundle', ikke andet end rum og eventuelt også tid. Praksisser, som er organiseret i samme 'complex', derimod er anderledes forbundne gennem en gensidig afhængighed. som eksempelvis udtrykkes ved, at de deler eller konkurrerer om samme ressourcer, eller selv udgør ressourcer for hinanden. Nogle gange er forbindelserne mellem praksisser så tætte, at et complex kan udgøre en praksis i egen ret, altså en 'entitet' (Shove et al., 2012, p. 81).

Affaldspraksis er en 'sekundær praksis': Et begrebsbidrag til praksisteoriene

Det er i analysen af madlavningssituationen i anden del af anden artikel, at affaldspraksis kommer til syne som det, jeg betegner som en 'sekundær praksis'. Det er kendetegnende for affaldspraksis, at den ikke udføres for egen skyld – vi smider aldrig ud bare for at smide ud, men derimod for at rydde den plads affaldet hidtil har optaget, så denne kan bruges i en anden praksis' ærinde. Det er denne observation af relationen mellem affaldspraksis og andre praksisser som giver mig anledning til at foreslå en begrebsmæssig skelnen mellem 'primære praksisser' og 'sekundære praksisser'. Sekundære praksisser assisterer eller muliggør på anden vis andre praksisser. Primære praksisser er dem, individet opfatter sig selv som værende i gang med og hvis mål, deres opmærksomhed derfor rettes mod (se uddybende eksempel i forudgående kapitel).

Det, at det er den primære praksis, individet opfatter sig selv som værende i gang med, betyder, at det er i denne praksis, deres teleologiske og affektive engagement ligger. Dermed er det individets opfattelse af, hvad denne praksis handler om – det vil sige denne praksis' teleoaffektive struktur - som orienterer vedkommendes dispositioner. Det er den umiddelbare forståelse af, hvad opnåelsen af den primære praksis' mål forudsætter, som guider spontane sondringer mellem det, som er nødvendigt at gøre, og det som ligger ud over dette som noget ekstra. Hermed bliver den hierarkiske relation mellem sekundære og primære praksisser sigende for hvilke handlingsmuligheder, der med størst sandsynlighed realiseres i faktisk gøren og sigen.

I madlavningssituationen, som udgør det empiriske fundament for begrebsparrets formulering, er det, som basalt set er nødvendigt for, at deltageren – Frederik - kommer i mål med det, han oplever, at han er i gang med, at skræller og skaller skaffes bort fra det sted på køkkenbordet, som han skal bruge for at lave salaten. Om denne bortskaffelse sker ved sortering eller udsmidning er strengt taget underordnet for måltidets fuldendelse. Hvis sortering imidlertid kræver mere tid og opmærksomhed end udsmidning, betyder det, at den primære praksis assisteres mindre effektivt, og således bliver sortering potentielt genstand for forhandling og tilsidesættelse.

Begrebsparret 'primære' og 'sekundære praksisser' konceptualiserer på denne måde en hierarkisk relation mellem praksisser og tilbyder sig hermed som en nuancering af vores forståelse af, hvordan praksisser kan være organiseret i det, som Shove et al. kalder complexer. Uden at forlade praksisteoriens flade ontologi og det epistemologiske udgangspunkt i praksis muliggør begreberne såvel en skærpelse af vores analytiske blik for forskelle mellem praksissers position i relation til hinanden, og de konsekvenser sådanne forskelle kan have på det konkrete niveau af gøren og sigen. Den sondring, begreberne repræsenterer, tilbyder sig således som en mulighed for at iagttage relationelle forskelle og i forlængelse heraf artikulere den strukturerende dynamik, som kan forklare den tilsyneladende systematik i de gentagende tilsidesættelser af sortering.

Besvær er relativt

Det er også i analysen af madlavningssituationen, at oplevelsen af besvær formuleres. Det sker i forlængelse af identifikationen af affaldspraksis som sekundær praksis, altså en praksis som først og fremmest assisterer en anden praksis. Det er fordi, det er irrelevant for opnåelsen af den primære praksis' mål, hvorvidt affald skaffes bort med sortering eller udsmidning, at sortering opleves som besværligt, når det kræver mere tid og opmærksomhed, end udsmidning ville have gjort. Besvær kommer altså til syne som en oplevelse af unødvendig forlængelse eller forstyrrelse af den praksis, individet selv opfatter sig som værende i gang med.

Det, som er centralt for denne formulering af besvær, er oplevelsens relativitet og mere specifikt forholdet til den primære praksis. Modsat den operationalisering af besvær som er den mest gængse i litteraturen (se litteraturstudiet), peger den relationelt forankrede formulering af besvær på, at oplevelsen af sortering som besværlig eller ej ikke alene kan udledes som en funktion af de konkrete forhold, der karakteriserer spandene og individets brug af disse. Oplevelsen må derimod studeres i den hverdagslige kontekst, såvel spande som affaldspraksis er en del af og deler med andre praksisser. For affaldssektoren som i vid udstrækning gennemfører indsatser, der siger mod en reduktion af det besvær, som opleves i forbindelse med sortering, betyder dette, at opmærksomheden i stedet bør rettes mod den eller de praksisser, som affaldspraksis assisterer. Fremfor at fokusere på den indsats, der

isoleret set kræves for at bruge spandene, eller med andre ord hvor godt spandene assisterer sortering, må disse indsatsers opmærksomhed rettes mod, hvor godt spandene gør det muligt for sortering at assistere den primære praksis.

Convenience

Formuleringen af oplevelsen af besvær og i særdeleshed identifikationen af oplevelsens relativitet - dvs. den måde den kommer til syne i relation til det der er den primære praksis - giver også anledning til en provisorisk formulering af bekvemmelighed eller convenience: *oplevelsen af at kunne fortsætte med eller være uhindret i det man er i gang med*. Igen ser vi, at relationen til den primære praksis er afgørende for oplevelsen af, i dette tilfælde, sortering som nemt og bekvemt. Lige så lidt som besvær kan udledes af objektive karakteristika, der isoleret set beskriver relationen mellem eksempelvis spande og den, som skal af med sit affald, kan altså bekvemmelighed.

Modsat besvær har convenience eller bekvemmelighed været genstand for ganske stor praksisteoretisk opmærksomhed. Der formuleres og arbejdes med forskellige forståelser af convenience i flere praksisteoretiske studier. Den mest udbredte relaterer til den måde, forskellige teknologiske og mekaniske opfindelser har enten helt overtaget eller reduceret den indsats, som forskellige hverdagslige opgaver og aktiviteter førhen har indebåret (Hand and Shove, 2007; Schatzki, 2018; Southerton, 2003, 2000; Warde, 1999). Vaskemaskinen, færdigretter, e-postsystemer, kapselkaffemaskinen m.fl. er opfindelser, som gør noget, vi hele tiden har gjort mere bekvemt og effektivt ved at udføre en væsentlig del af arbejdet for os. Udover at convenience på denne måde gør det nemmere for os at opnå de mål, vores aktiviteter retter sig mod, muliggør de også en reorganisering af aktiviteterernes tidslighed. Når vi på vaskemaskinen kan udsætte vaskens start. så tekstilerne er rene og måske tilmed tørrede når vi kommer hjem fra arbejde, når færdigretterne tillader os at have aftensmaden klar på kun 15 minutter, når e-post-kontoret altid har åbent og leverer forsendelsen på sekunder, opnår vi en helt anden form for fleksibilitet i vores arbejds gange end før. Denne mulighed for at tilpasse og styre tidsligheden i ens aktiviteter, mener nogle, tilføjer en følelse af at være i kontrol til oplevelsen af convenience som nemhed og effektivitet, (Shove, 2003a; Warde, 1999; Warde et al., 1998).

Når jeg med afsæt i en betoning af relationen mellem sekundær og primær praksis formulerer oplevelsen af bekvemmelighed som det at kunne fortsætte med eller føle sig uhindret i det, man er i gang med, supplerer jeg altså de eksisterende forståelser af, hvad convenience gør. Netop på grund af formuleringens forankring i relationen til den primære praksis gør den sig formentlig først og fremmest gældende, når det er oplevelsen af en sekundær praksis, vi interesserer os for i vores analyser.

Normal affaldspraksis: *Forholdet* til sortering går forud for *oplevelsen* af sortering

Det er under arbejdet med at forstå oplevelsen af besvær, at jeg bliver opmærksom på, at denne først og fremmest udtrykkes i relation til de nye fraktioner til sortering, og samtidig at det er vanskeligt for mig at få øje på en åbenlys forskel i omfanget af den konkrete indsats, som sortering af henholdsvis nye og gamle fraktioner forudsætter. Tilsvarende konstaterer jeg, at deltagerne er meget mere tilbøjelige til at tilsidesætte sortering af de nye fraktioner, når de i en situation oplever at tid eller overskud ikke tillader det, mens de gamle fraktioner sorteres stort set uanset hvilken (social) situation, deltageren befinder sig i.

Disse observationer giver anledning til den analyse som formuleringen af 'Normal affaldspraksis' funderer sig i (se gennemgang af analyse og 'Normal affaldspraksis' i forudgående kapitel). Normal affaldspraksis beskriver overordnet set et forskelligartet forhold til nye og gamle fraktioner. Forholdet går forud for og betinger oplevelsen af fraktionerne, herunder hvorvidt de opleves som besværlige eller ej, og ligeledes hvorvidt sorteringen af dem er forhandlingsbar eller ej.

På den måde informerer Normal affaldspraksis dels deltagerens *gøren* og *sigen* og i særdeleshed deres tilsidesættelser af sortering, dels dekonstruerer det forståelsen af besvær som en subjektiv erfaring, der først og fremmest afspejler objektive forhold. Det vil sige, Normal affaldspraksis *gør* opmærksom på, at vi ikke med vores målebånd, stopur, vægt eller andre objektive måleinstrumenter kan opgøre den indsats, det kræver at bruge en ordning og på basis heraf forudsige, om ordningen vil opleves som besværlig eller ej. Normal affaldspraksis *gør* opmærksom på en *før-refleksiv*, spontan skelnen mellem nogle former for affald (de gamle fraktioner), for hvilke det gælder, at sortering bare er *måden* disse bortskaffes, mens sortering af andre former for affald (de nye fraktioner) opleves som en ekstra indsats udover det normale.

Titlen på afhandlingens første artikel er en oversættelse af deltagerens originale udsagn: "*Selvfølgelig ville jeg hellere have smidt det ud på den rigtige måde*" (Susanne, 67, København). Deltagerens formulering antyder rigtignok en vis beklagelse over den tilsidesatte sortering, men vi forstår samtidig, at selv for den borger der mener, at sortering er det rigtige at *gøre*, er det legitimt at '*falde tilbage*' på det, som dette til trods stadig opfattes som normalt. Det er forståelsen af sortering som en ekstra indsats udover det normale, som *gør* den til en mulig genstand for forhandling, og denne *før-refleksive* forståelse af sorteringen som forhandlingsbar er grundforudsætningen for, at det overhovedet giver mening at tage stilling til den som besværlig.

Det normale og det dydige: Sorteringens forhandlingsbarhed

Vores hverdag er spækket af opgaver, projekter, aktiviteter og handlinger, som i sammenligning med sortering kræver en ganske betragtelig indsats af os, men som ikke desto mindre bare *gøres* af den simple årsag, at vi umiddelbart og helt uden bevidst stillingtagen opfatter det som nødvendigt. I artiklens analyse af madlavningssituationen bemærker jeg, at det for forældrene i husholdningen er vigtigt, at børnene får grøntsager, og derfor tilføjes gulerod og spidskål i lasagnens bolognese. Ud fra en objektiv betragtning kræver tilføjelsen af grøntsager en større indsats, end hvis de var udeladt, og lasagne var det uanset blevet til. Alligevel artikulerer forældrene ikke snitning af kål og rivning af gulerødder som et ekstra besvær eller noget særlig dydigt. Det at tilføje grøntsager er ikke en moralsk ophøjet handling, men derimod bare en del af det at lave aftensmad til sine børn, fordi det er en del af at være ansvarlige forældre og derfor nødvendigt som sådan.

I deltagernes konkrete praksis kontrasteres oplevelsen af besvær således af opfattelsen af, hvad der er nødvendigt. Den gode gerning, det moralsk ophøjede og det dydige kontrasteres af 'måden noget bare *gøres*'. Det er fordi, den gode gerning opfattes som en ekstra indsats udover det normale, at den legitimt kan *gøres* til genstand for forhandling og dermed potentielt tilsidesættes.

Denne identifikation af, at oplevelsen af besvær er relativ i forhold til såvel den situerede som den historiske kontekst, begrundes en anbefaling om, at sektoren begynder at forholde sig til normalisering i de indsatser, der har til hensigt at øge genanvendelsesprocenten i de nye fraktioner. Sektoren har i årevis sat massivt ind for at *gøre* sortering lettere og mere bekvemt netop ud fra en konstatering af, at klager over besvær er den mest hyppige begrundelse for manglende sortering. Disse indsatser har ikke været nyttesløse (jf. Katan, 2022), men på baggrund af afhandlingens analyser kan der argumenteres for, at reduktioner af besvær er at betragte som symptombehandling snarere end behandling af det syndrom, som er givet ved opfattelsen af sortering som en ekstra indsats ud over det normale og dermed som forhandlingsbar. Så længe sortering ikke bare er måden, man skiller sig af med affaldet på, vil sortering potentielt være genstand for forhandling, hver gang udsmidning assisterer den primære praksis mere effektivt. Dels vil fem, seks eller ti spande aldrig vinde convenience-konkurrencen mod én, ligegyldigt hvor bekvemme det lykkes at *gøre* ordningerne til sortering. Dels forstår vi, at relativiteten i oplevelsen af besvær betyder, at oplevelsen ikke bare påvirkes af (bekvemmeliggørende) forandringer i det konkrete forhold mellem spand og bruger, men i den grad også af forandringer i disses omgivelser, herunder ikke mindst andre praksisser. En øget genanvendelsesprocent, som er opnået via reduktioner af besvær, vil således hvile på et stærkt udsat fundament.

Det er væsentligt at forstå, at når vi arbejder med bekvemmeliggørelse, arbejder vi med *oplevelsen* af sortering. Når vi arbejder med normalisering, arbejder vi derimod

med *forholdet* til sortering. Vi retter således opmærksomheden mod de fælleskulturelle forståelser, som går forud og er betingende for oplevelsen af sortering, og i forlængelsen heraf om det hensyn, sortering repræsenterer, opfattes som besværet værd. Når vi arbejder med normalisering, arbejder vi altså på et mere fundamentalt niveau, end hvis vi arbejder med bekvemmeliggørelse. Arbejdet med normalisering er givetvis mindre håndgribeligt end tilpasning af længde, tømningfrekvenser, spanddesign, sorteringsinstruktioner, osv., men det bærer til gengæld et løfte om resultater, som formentlig vil være anderledes kontekstresistente, dvs. mere stabile.

Normalisering: Opløsning af sorteringens moralske ophøjethed

Normal affaldspraksis er et generisk begreb. Det betyder, at Normal affaldspraksis beskriver et (historisk specifikt) forhold til sortering, som potentielt kunne være et andet. På basis af afhandlingens empiri peger Normal affaldspraksis for nuværende på et forskelligartet forhold til nye og gamle fraktioner af genanvendeligt affald. Normalisering handler om at etablere en *ny* standard for Normal affaldspraksis: en standard hvor sortering af plast, metal og madaffald er ophørt med at være noget særligt, men i stedet bare er måden disse former for affald bortskaffes.

Hvad betyder denne anskuelse i relation til Gay Hawkins observation af at "Recycling and other new waste habits could be described as *virtue-added disposal*" (Hawkins, 2007, p. 34)? Mine analyser antyder, at sorteringens moralske ophøjethed, det dydighedstillæg der udløser en form for følelsesmæssigt behag eller selvtilfredshed, når der sorteres, også er en del af problemet. Det er det, at sortering opfattes som en ekstra indsats i en god sags tjeneste, der betyder, at samme indsats kan gøres til genstand for forhandling. Normalisering kan altså meget vel tænkes at indebære en forandring i opfattelsen af sortering, hvor den gode sag, som sortering for nuværende repræsenterer, fortøner sig mod den baggrund, som består af alt det, vi i hverdagen i øvrigt forstår som måder, ting bare gøres. Praksisteorien lærer os, at enhver praksis altid allerede er normativ, og at den form for normativitet, som kendetegner de fleste mondæne hverdagspraktikker, udtrykkes just i den før-refleksive opfattelse af, at "sådan gør man bare". Den selvfølgelighed hvormed deltagerne sorterer papir og glas udtrykker en stærk normativitet, men en normativitet som for de fleste formentlig går helt under radaren, netop fordi den tages for givet.

Hvor denne konkluderende diskussion indtil nu, mestendels har diskuteret og perspektiveret analysernes fund i relation til det forskningsfelt og den teoretiske tradition, afhandlingen placerer sig i, forholder jeg mig i resten af kapitlet mere til sektoren, og hvorledes fundene er relevante her.

Det betyder, at de analytiske indsigter, som afhandlingen præsenterer i forhold til det, der er sektorens driftsområde, nemlig infrastruktur og ordninger, bliver

omdrejningspunkt for de kommende afsnit, og også at kommunikation og andre indsatser, som jeg er bekendt med i kraft af mit arbejde i Dansk Affaldsforening, bliver inddraget.

Materialitet og forholdet til sortering

Med afsæt i den praksisteoretiske forståelse af materialitet som normbærende, belyser afhandlingens tredje artikel, hvorledes affaldssystemets infrastruktur og ordninger er medskabende af borgernes forhold til sortering. Forståelsen af materialitet som normbærende skaber et blik for, at de spande, som udrulles til det genanvendelige affald, bærer den moralske eller etiske dimension, som ifølge Hawkins, lægger sig til affaldspraksis, idet sortering bliver en del heraf, ind i deltagernes hverdagsliv. Dette afsnit af diskussionen lægger ud med en beskrivelse af, hvorledes de konkrete spande til genanvendeligt affald forbinder hjem og omverden i en symbolsk italesættelse af medborgerskab, som noget der også udtrykker sig gennem den hjemlige affaldspraksis. Herefter fortsætter diskussionen til en belysning af deltagernes opfattelse af deres ansvar som medborgere, og hvorledes sektoren selv kan have bidraget til denne opfattelse.

Infrastruktur og 'den gode borger'

To praksisteoretiske tænkere, Heather Chappells og Elizabeth Shove, skriver følgende om affaldsspanden som en materialitet, der ikke bare muliggør visse praksisser men også tilfører dem betydning: "More than just somewhere to dispose of unwanted objects, the bin is a container of cultural, social and technical significance, also anchoring households to the civic society" (Chappells and Shove, 1999). Affaldssystemets infrastruktur forbinder altså den private sfære, vi kender som hjemmet med den offentlige, samfundsmæssige arena, som civilsamfundet udgør. Denne forbindelse er lige så symboliserende, som den er objektivt konstaterbar. Det vil sige, at system og udstyr konkretiserer en forståelse af 'medborgerskab', som ikke begrænser sig til parlamentariske valghandlinger, engagement i foreningsliv og andre frivillighedsarenaer, men derimod inkluderer hverdagens mondæne praktikker. Vores hjemlige hverdag bliver hermed et sted, hvor vi udfører medborgerpligter, og følgelig knyttes visse normative forventninger til vores hverdagslige praktikker. Det er sådan, vi må forstå det symboliserende aspekt af den konkret-materielle forbindelse, som spanden udgør mellem hjem og omverdenen: hvad vi gør med det affald, hverdagen genererer, er ikke længere bare en privat sag og op til os selv.

Som jeg redegjorde for i litteraturstudiet peger en række forfattere, fx De Laet og Martin (2018), på spandene som en mulighed for at træde i karakter som 'den gode borger': "Waste bins have certain powers: they make good citizens. And so waste practices are relational (Gregson & Crang, 2010) [...] If a 'good citizen' stands for a certain moral fortitude and care for others (including the environment), the public waste disposal bin allows this citizen to materialize" (Martín and de Laet, 2018, p.

701). Oplevelsen af at træde i karakter som en god borger, om end ikke nødvendigvis bevidst eller formuleret sådan, finder genklang i deltagernes udtalte indstilling til sortering som en mulighed for at bidrage i en god sags tjeneste. Deltagerne tager det gerne på sig at bidrage, og det føles godt, når de gør det. Men som artikel tre viser, så er det deltagernes opfattelse, at de som borgere har en hjælpende rolle snarere end at være (med)ansvarlige for den dagsorden, de oplever, at nogle andre har defineret i relation til sorteringen. Deltagerne mener, at de med deres nuværende affaldspraksis "egentlig gør det meget godt" (Sam, 31, Vejle). Mit argument er, at det er det, at de opfatter sig selv som hjælpere, som gør det muligt for dem at opleve sig selv som gode borgere, til trods for at de faktisk kun delvist får udsorteret det genanvendelige fra deres restaffald, og alle som en er klar over, at de kunne gøre det bedre.

Chappells og Shove opfordrer forskere og affaldsplanlæggere til at spørge sig selv: "whether new bin technologies are reframing utility-household relationships in desirable ways and, if doubts remain, what alternative sorts of bins might be constructed (Chappells and Shove, 1999, p. 268). Det er dette spørgsmål, tredje artikel belyser, idet det behandler infrastruktur og ordninger som noget, der ikke bare gør noget med affaldet men også med vores forhold til affald og herunder forståelsen af ansvar i relation hertil. I resten af diskussionen forholder jeg mig konkret til det danske affaldssystem, og hvorvidt systemets nuværende praksis og indretning er hensigtsmæssig givet den måde, det såvel konkret som symbolsk influerer borgerens forhold til sortering.

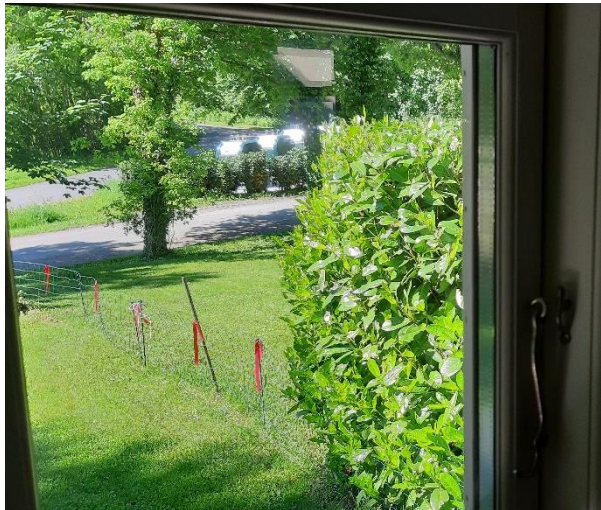
Fordelingen af ansvar mellem system og borger

I forlængelse af den historiske gennemgang af affaldssystemets udvikling i begyndelsen af dette kapitel kan det oplagt konstateres, at med de kommunale ordningers afløsning af borgernes egen tagen hånd om affaldet flyttes ansvaret helt konkret væk fra borgeren. Hvor borgeren engang selv stod for at samle og bortskaffe hovedparten af sit husholdningsaffald på egen matrikel, enten ved nedgravning eller afbrænding, henter og behandler kommunen det nu i den takt, det opstår. Kort sagt har det kommunale affaldssystems overtagelse af den daglige håndtering af affald betydet en markant reduktion af det det møje og besvær, borgeren førhen havde med sit affald. I takt med at spande og afhentning er rykket stadig tættere på borgerens dørtærskel, er der kun set en yderligere forbedring af ordningernes bekvemmelighed (i hvert fald i en praksis-isolerende betragtning)

Med introduktionen af nye ordninger til sortering er det således første gang siden den kommunale sektor påbegyndte husstandsindsamlingen, at sektoren byder borgerne en ordning, som afkræver dem større indsats end før. Medarbejderne i kommuner og kommunale selskaber modtager dagligt klager fra borgere, der oplever, at sortering er besværligt, at spandene fylder for meget, at det larmer, når de bliver tømt og at de er grimme at se på. På en temadag om affaldsindsamling i

sommerhusområder (Dansk Affaldsforening, 2022) brændte et fotografi sig ind på min nethinde, som en borger havde taget af genskin på vedkommendes udendørs container.

De nye ordninger til sortering skal også udrulles til sommerhusområder, og i dette konkrete tilfælde havde kommunen altså placeret nedgravede containere med et metallåg, hvis krumning sendte solens stråler ind gennem sommerhusbeoerens køkkenvindue på et bestemt tidspunkt i løbet af dagen til gene for denne, hvis vedkommende opholdt sig i køkkenet i denne stund.

Figur 6.1. foto af genskin set fra borgerens køkkenvindue, vedlagt klage over gene. Udlånt af Middelfart kommune.

Denne klage gjorde et særligt indtryk på mig, men også mere generelt har borgernes beklagelser over gener og besvær i

forbindelse med de udvidede ordninger til sortering givet anledning til overvejelser omkring, hvordan de opfatter, hvad de som borgere har ret og pligt til vis-à-vis affald. Ét er proportionerne mellem på den ene side det, borgerne klager over i dag og på den anden side det besvær og de gener af såvel æstetisk som taktil art, som de kommunale indsamlingsordninger afløste, idet borgere ikke længere selv skulle samle til bunke, brænde eller nedgrave deres affald. Det kan godt være, at containeren ikke ligefrem er en prydsgenstand, at det støjer, når renovationsbilen kommer hver og hver anden dag for at sikre, at affaldet ikke flyder over og at sortering tager både plads og tid. Alt andet lige udgør nutidens ordninger alligevel en væsentlig reduktion af både besvær og gener i forhold til, hvis kommunen ikke havde påtaget sig denne håndtering. Fremfor alt finder jeg det relevant at forholde sig til, hvorvidt den uophørlige strøm af klager, som tilløber kommuner og selskaber, afspejler en opfattelse hos borgerne af, at de snarere end pligt til at gøre, hvad der skal til, for at affaldet behandles på mest miljømæssigt hensynsfuld vis, har ret til at undgå besvær? I så fald, hvordan relaterer denne rettighedsopfattelse til den opfattelse, borgerne har af sig selv som hjælpere, som tredje artikel demonstrerer? Og i forlængelse heraf, hvordan kan vi så bruge den indsigt fra artiklen til at vurdere hensigtsmæssigheden af de aspekter af sektorens virke, som den faktisk kan ændre på, uden at det oplagt medfører sundheds- eller forureningsrisici (Katan, 2022)?

Minimering af det besvær og de gener borgerne har i forbindelse med sortering været kernen i mange af de indsatser, kommuner og kommunale selskaber har søsat

Figur 6.2. Plakat som kan ses på siden af renovationsbilerne i Københavns kommune. Copyright Københavns Kommune

for at højne genanvendelsen i de nye fraktioner. Samtidig har man i visse henvendelser (fx figur 6.2) indtaget en nærmest undskyldende position, eksempelvis i relation til de gener borgerne måtte opleve i forbindelse med, at kommunen tømmer deres spande. Man kan sige, at kommuner og selskaber hermed gennem egen praksis har spejlet dels

borgernes oplevelse af, at affaldsordningerne er en belemring og til ulejlighed og dels forventningen om minimering af besvær som rimelig. For så vidt denne forventning referer tilbage til borgernes opfattelse af sig selv som nogen, der hjælper med at løfte et ansvar, der egentlig er kommunens eller politikernes, synes dette yderligere spejlet af det udsagn, som har været det bærende i mange kampagner, nemlig "tak fordi du sorterer"

(figur 6.3). På disse og flere måder er kommuner og selskaber i deres bestræbelser på at imødekomme borgerne på en positiv måde givetvis kommet til at bekræfte en

uhensigtsmæssig opfattelse hos borgerne af deres rolle, ret og ansvar i relation til det miljøsyn, sortering repræsenterer. En af de henvendelser, som jeg har taget med i eksemplerne på

kampagnemateriale, skiller sig ud fra flertallet. Det er den, hvor ordet 'dit' optræder i tilknytning til affald. Undtagelsen bekræfter den regel, at henvendelserne typisk ikke italesætter affaldet som borgernes (problem). Om man i højere grad betonede, at det affald, som borgerne skiller sig af med, faktisk er deres (og ikke ingens eller for den sags skyld kommunens), kunne man, om ikke ligefrem forandre, så i hvert fald undgå at bidrage til en fastholdelse af en uhensigtsmæssig opfattelse af roller og ansvarsfordeling i forhold til håndtering af affaldet på den miljømæssigt mest

Figur 6.3. Udpluk af kampagnemateriale fra forskellige kommuner og kommunale affaldsselskaber. Copyright fra Venstre: Tønder Kommune, RenoSyd (2015) og Favrskov Kommune.

hensynsfulde måde. Dersom normalisering forstås således, at sortering ophører med at opfattes som en ekstra indsats udover det normale, bør det også af hensyn til denne målsætning overvejes helt at lægge taksigelserne i henvendelserne til borgerne på hylden. Det er svært at undgå en indirekte artikulering af sortering som noget mere end bare måden, man bortskaffer sit affald, når man samtidig italesætter det som noget, der berettiger en tak.

Bekvemmeliggørelsens relevans i relation til normalisering

At pege på normalisering som målet - altså at sortering ophører med at opfattes som en ekstra indsats i en god sags tjeneste, men i stedet bare bliver måden affald bortskaffes desuagtet dets art - er ikke det samme som at pege på indsatserne for at gøre sortering mindre besværligt som kontraproduktive. I et praksisteoretisk perspektiv tæller hver eneste sorteringsakt som vigtig, fordi det er gennem denne konkrete gøren, at vi over tid tilegner os en forståelse af, at det også er sådan, noget bør gøres (Schatzki, 2002). Ifølge Elizabeth Shove (2003b), afhænger styrken af sådanne forståelser og dermed deres evne til at orkestrere vores situerede dispositioner – fx om vi sorterer i den stund vi står med et bestemt stykke affald i hånden – af det omfang, hvori de reproduceres gennem praksis i hverdagen. I den udstrækning mere bekvemme ordninger medfører en mere hyppig sortering, kan en reduktion af besvær og gener trods ovenstående betragtninger faktisk blive et væsentligt redskab i en normaliseringsdagsorden. Det, som betragtningerne ovenfor gør opmærksom på, er, at man bør forholde sig meget forsigtigt til, om, og i så fald hvordan, man præsenterer bekvemmeliggørende tiltag.

Sidste del af tredje artikel evaluerer deltageres oplevelse af, hvorledes systemer til indendørs sortering har forandret deres affaldspraksis. Deltagerne erfarer, at fordi systemerne holder styr på affaldet i bestemte beholdere, udrykkes den gene, som rodende bunker på borde og andre steder førhen udgjorde. Systemer, der er placeret under køkkenvasken sammen med restaffaldet, reducerer desuden den 'ekstra indsats', som sortering før indebar, således at den alene består i håndens bevægelse henover mere end én beholder modsat før, hvor deltagerne selv måtte bevæge sig mellem flere steder. Disse reduktioner af besvær, fortæller deltagerne, har betydet, at de får sorteret så meget mere af deres affald, at flere af dem beretter, at de har været nærmest chokerede over at opdage hvor meget (typisk plastik)affald, de tidligere har smidt i rest, og hvor meget de i det hele taget producerer. Herudover beskriver analysen, hvordan affaldssystemets konkrete tilstedevær under køkkenvasken fungerer som en påmindelse om, at de genanvendelige fraktioner ikke hører til i restspanden. Denne materielt-symbolske gestikulation fungerer som en stabiliserende guidning af den sorteringspraksis, som tidligere kun blev holdt på plads af deltageres mentale hukommelsesspor, og graden hvori affaldet i en given situation var i stand til at aktivere dette som handlingsorienterende.

I en normaliseringsdagsorden tæller altså som nævnt hver sorteringshandling som en begivenhed, hvor både forståelsen af sortering som 'sådan man bare gør' og denne forståelses handlingsorkestrerende evne styrkes. Empirien antyder, at det indendørs system til sortering kan øge frekvensen, hvormed borgerne sorterer. Dette kan altså bidrage til, at fleres trækkes ind i en mere konsekvent sorteringspraksis, som over tid potentielt stabiliserer sig som en ny standard for normal affaldspraksis.

Typisk har kommuner og selskaber ikke adgang til borgernes hjem, sådan som jeg har haft det i dette projekt. Kommunerne har til gengæld adgang til andre steder, hvor borgerne færdes til daglig, og hvor mulighederne for at sortere sit affald endnu er stærkt begrænsende. Dette er ikke hensigtsmæssigt, for på samme måde som hver handling, hvori en borger sorterer sit affald, bidrager til forståelsen af denne praksis som normal, bidrager også hver eneste handling, hvor genanvendeligt affald bortskaffes i en restbeholder til fastholdelsen af den forståelse af hvad, der er normalt, som vi gerne vil forandre. Med afsæt i denne betragtning argumenterer jeg i det følgende for relevansen af at etablere infrastruktur og ordninger til sortering alle de steder, hvor borgerne har deres færden.

Den enkeltstående spand hæmmer normalisering af sortering

Udover egen matrikel færdes borgerne dagligt på gader og strøg, togstationer, offentlige og private arbejdspladser, uddannelsessteder, butikcentre, cafeer osv. osv. Mange af disse steder har borgerne ikke mulighed for at gøre andet end at bortskaffe deres affald i spanden til rest, uanset om det er genanvendeligt eller ej. Dette er uhensigtsmæssigt i lyset af ovenstående betragtning omkring, hvordan de forståelser, som Normal affaldspraksis repræsenterer, forandres eller fastholdes gennem konkret gøren.

Lovgivningen (Miljøministeriet, 2020) forpligter for så vidt virksomheder, kommunale som private til at sortere, men i modsætning til borgerne som har benyttelsespligt i forhold til de kommunale ordninger, må virksomhederne selv sørge for at tilmelde sig de ordninger, de vurderer, de har brug for. I flere rapporter (fx Deloitte and Incentive, 2016; Miljøstyrelsen, 2020b, 2019) konstateres det, at mange virksomheder stadig ikke har skaffet sig sorteringsordninger. Der synes altså at være en utilstrækkelighed i den nuværende regulering, som betyder, at mange borgere er afskåret for muligheden for at sortere, når de er på arbejde, på biblioteket, i skole, på shopping, på cafe eller på en perron og i stedet tvinges ind i en praksis, vi egentlig gerne vil have dem væk fra.

Udover den konkrete mulighed for at sortere som tilstedeværen af mere end en restaffaldsspand er åbenlyst afgørende for, er minimering af de sammenhænge, hvor der kun er opstillet én spand også afgørende for borgernes opfattelse af det normative budskab, som spandene til det genanvendelige affald i andre

sammenhænge bærer. Hvor spandene på de hjemlige matrikler med en vis tydelighed signalerer, at der bør sorteres, forstyrres dette budskabs entydighed af den enkeltstående affaldsspand, som borgerne møder i så mange andre afdelinger af deres hverdagsliv. Kommunerne kan med nok så mange ord og spande forsøge at kommunikere vigtigheden af at sortere, men den enkeltstående affaldsspand modarbejder dette budskab med sin signalering af, at sortering ikke er vigtigere, end at det ikke er gjort muligt der, hvor den står.

Hvis vi vil forandre Normal affaldspraksis således, at det som for nuværende beskriver en forståelse af, at sortering i de nye fraktioner er forhandlingsbart, og at tilsidesættelser er legitime, fordi sorteringen er en ekstra indsats ud over det normale, så kan det være væsentligt at udrydde de sammenhænge, hvor borgerne kun møder én spand. Både fordi spanden bærer et normativt budskab om, at det i visse sammenhænge er normalt at smide genanvendeligt affald i rest, men også fordi borgerne ikke har andre muligheder end at omsætte denne forståelse i egen gøre. Det er ikke befordrende for borgernes tilegnelse af forståelsen af sortering som måden, affald bare bortskaffes på, at de møder denne materielle fastholdelse af udsmidning af genanvendeligt affald som legitimt i visse situationer og selv tvinges til at praktisere denne forståelse, uanset opfattelsen af situation og personligt overskud.

Afhandlingens relevans hinsides det konkrete genstandsfelt

Afhandlingen bærer titlen *'Affaldssortering – fra uoverkommeligt besvær til ubemærket rutine'*. Jeg har i det forudgående argumenteret for, at vi må forstå denne bevægelse som en normaliseringsproces. Altså at det uoverkommelige besvær opløser sig i ubemærket rutine i det omfang, sortering bare bliver måden, vi bortskaffer vores affald. Denne argumentation baserer sig på identifikationen af, at det er opfattelsen af sortering som en ekstra indsats udover det normale, som gør sortering forhandlingsbart, og at det er denne forhandlingsbarhed snarere end den konkrete indsats' omfang, som fundamentalt set betinger oplevelsen af sortering som besværligt og i forlængelse heraf de tilsidesættelser, der medfører, at omtrent halvdelen af vores plast- metal- og madaffald ender i restspanden og bliver brændt. Modsat bekvemmeliggørelser som sigter mod en forbedring af oplevelsen af sortering, sigter normalisering mod en forandring af borgernes forhold til sortering og hermed også de forståelser, som knytter sig til sortering. Dette handler bl.a. om at opløse opfattelsen af sortering som noget dydigt og moralsk ophøjet i en forståelse af sorteringen som nødvendig i den forstand, at den ikke kan tilsidesættes i situationer, hvor man oplever, at man ikke har tid og lyst eller overhovedet finder det meningsfuldt. Det handler også om at forandre opfattelsen af, at det miljø- og bæredygtighedshensyn, sortering associeres med, ikke er ens ansvar som borger og den ledsagende forventning om at have ret til absolut minimering af besvær.

I det forudgående har jeg anskueliggjort, hvorledes specifikke aspekter af affaldssektorens måde at imødekomme og henvende sig til borgerne kan være medskabende af de forståelser, som således altså står i modsætning til sortering som normaliseret standard. I de kommende afsnit retter jeg blikket mod den samfundsmæssige og sociale kontekst, som omgiver både affaldspraksis og -sektor. Jeg viser her, hvordan de forståelser, som gør sig gældende i relation til affald og sortering, tillige cirkulerer i andre aspekter af hverdagslivet og må forstås i lyset af, hvordan hverdagen i bredere forstand har udviklet sig gennem tiden. Denne del af diskussionen illustrerer, hvordan de udfordringer, affaldssektoren arbejder med, forbinder sig til normative fænomener, som på meget mere gennemgribende vis orienterer vores hverdagsdispositioner. På denne måde demonstrerer jeg afhandlingens relevans, ikke blot for de indsatser hvor sektoren søger at øge genanvendelsesprocenten, men også når den sigter højere i affaldshierarkiet (jf. kapitel 1) mod genbrug og forebyggelse. Det er også på denne måde, diskussionen får relevans for helt andre sektorer og aktører, der arbejder med bæredygtighed og omstilling på andre områder. Ikke kun hvad angår *borgernes* hverdagsliv, men også det vi i daglig tale henviser til som 'markedet', dvs. måderne der produceres og handles samt den lovgivning, som regulerer disse praksisser.

Convenience: Behovet for og forventningen om at hverdagen gøres lettere for os

I det følgende viser jeg, hvorledes borgernes forventning om reduktioner af besvær i relation til affaldssortering kan ses i sammenhæng med en mere generel udvikling af hverdagslivet, som har skabt både behov og forventninger om bekvemmeliggørelse af diverse hverdagspraksisser. Afsnittet behandler den historiske tilsynekomst af forskellige convenience-ting og teknologier og demonstrerer på den måde, hvorledes de forståelser, som skaber udfordringer for affaldssektoren, ingenlunde kan isoleres til denne sektor.

I det tidligere afsnit om convenience nævnte jeg forskellige ting og teknologier, som har været med til at gøre hverdagslivet lettere for os ved at overtage en del af eller hele arbejdet. Jeg nævnte bl.a. vaskemaskinen, e-post-kontoret, og kapselkaffemaskinen, og jeg kunne tilføje streaming-tjenester, poser med færdigsnittede grøntsager, smørlignende produkter som er bløde direkte fra køl osv. osv. Læseren kan selv tænke over, hvilke dele af den oprindelige opgave opfindelserne har afløst. Det, som er det væsentlige her, er, at når disse opfindelser har gjort noget, vi hele tiden har gjort lettere for os at gøre, er det sjældent, hvis nogensinde, at det er fordi, det arbejde de har overtaget fra os, var svært eller kompliceret. Vi må følgelig forstå, at når noget på denne måde er blevet gjort *lettere* for os, betyder det i virkeligheden, at det er blevet gjort *hurtigere* for os.

På Dansk Affaldsforening var vi tilbage i 2020 på personaleudflugt til

Figur 4: Datidens 'vaskemaskine'. Udstilling på arbejdsmuseet. Privatfoto

arbejdsmuseet. Det var her, jeg tog billedet af datidens vaskemaskine. Udstillingsteksten beskrev, hvorledes det i sin tid tog en person en hel dag at vaske familiens tekstiler. Vedkommende havde ovenikøbet forberedt vasken dagen i forvejen ved at lægge tekstilerne i blød. I dag har vaskemaskinen reduceret indsatsen

til den tid, det tager at lægge tøjet i maskinen, starte den og tømme den. Flere og flere maskiner tørrer i dag ovenikøbet tøjet, så den eneste opgave, der venter os, er at lægge det rent på plads i klædeskabet.

Vaskemaskinen er et af de mest ekstreme eksempler på opfindelser, der ved at overtage en del af arbejdet lader os løse vores opgave - eller i en praksisteoretisk formulering af samme, opnå det som er målet med praksis – væsentligt hurtigere end før. Vaskemaskinen anskueliggør samtidig på fremmeste vis et generelt træk ved udviklingen af vores hverdagsliv, nemlig at ting tager kortere og kortere tid og at vi dermed får tid til at nå meget mere på en dag end tidligere.

Ifølge Elizabeth Shove (Shove, 2003a) genererer convenience devises ikke bare tid til mere, men også et afhængighedsforhold til tidsbesparelse fordi denne *mulighed* for at nå mere også har skabt en forventning om, at vi *skal* nå alt dette og gerne mere til. Shove og andre sociologer (fx Hochschild, 2001; Schor, 1992) bemærker, at som følge af denne udvikling præges vores samtid af en generaliseret følelse af at mangle tid, og det er den følelse, som forklarer den voksende betydning af ting og teknologier, som kan lette os for noget af arbejdet med alt det vi skal nå, så vi kan nå mere.

Dette kan også problematiseres ud fra et menneskeligt trivselsperspektiv, men det er ikke menneskelig trivsel, som er bekymringen i nærværende afhandling, det er derimod vores ressourceforbrug, og det affald vores forbrug kaster af sig. I forhold til dette skriver Shove om effekten af det fortsat tiltagende behov for tidsbesparelser: "in general, the cumulative effect is to engender and legitimize,

new typically more resource-intensive, conventions and expectations build around the successive appropriation of convenient solutions” (Shove, 2003a, p. 183). Det accelererede hverdagsliv forudsætter altså et accelereret ressourcetræk, og dette accelererede ressourcetræk normaliseres gennem forventningen og forståelsen af dette som nødvendigt og normalt.

Hverdagens accelererede materielle stofskifte

Hvis vi skal tage disse betragtninger og bringe dem i nærkontakt med det, som er nærværende afhandlings genstandsfelt, nemlig affaldspraksis, er det oplagt at tage fat i de engangsemballager, som også er det affald, der fylder allermost i de nye fraktioner til sortering. Engangsemballager påtager sig et arbejde, som forbrugeren ellers skulle have foretaget sig for at vaske, eller i hvert fald opbevare, og tilbagebringe genbrugsemballager. I Supermarkeder og andre butikker, såvel fysiske som på nettet, spares ligeledes tid og plads på den håndtering, som engangsemballagerne fritager dem for. Engangsemballagerne kan altså i sammenligning med genbrugsemballager betragtes som bekvemme eller convenience. Hvis vi skal helt op i toppen af affaldshierarkiet og se på, hvorledes behov og forventninger om tidsbesparelser vanskeliggør målsætninger om affaldsforebyggelse, kan vi tage fat i nogle af den type opfindelser, som Shove beskæftiger sig med, nemlig de teknologiske. For kapsel-kaffemaskinen, den maskine e-post-huset bor i og vaskemaskinen gælder det ikke blot, at de er ressourceintensive produkter, men også at de fleste af os er blottet for forudsætninger for at reparere dem og i mange tilfælde ikke føler, vi har tid til at vedligeholde dem. Det samme gælder i øvrigt for helt analoge produkter såsom beklædningsgenstande, træmøbler eller de gummilister, som sidder på mit vindue og årligt skal behandles med silikone for ikke at tørre ud.

Manglen på tid og kompetencer til vedligeholdelse og reparation (samt billige produkter af ringe kvalitet og høje reparationspriser) betyder, at alt for meget alt for hurtigt bliver til affald. Convenience kommer altså til syne som et fænomen, der ikke bare medfører et accelereret ressourceforbrug, men også en accelereret affaldsproduktion. Fordi det behov for tidsbesparelse, som convenience, ifølge Shove, på samme tid skaber og er svaret på, er det, som vi samlet kunne kalde vores hverdagslivs accelererede materielle stofskifte, normaliseret som noget, vi opfatter som nødvendigt og dermed legitimt. Følgelig forstår vi også den opfattelse, som også flere af mine deltagere udtrykker i relation til de mængder, de opdager hober sig op, særligt i deres nye plastikbeholder, nemlig at affald er beklageligt, men uundgåeligt.

Men affald *er* ikke uundgåeligt. Dog forudsætter affaldsforebyggelse, for både forbruger-, handels- og produktionsledets vedkommende, praksisændringer og ændringer af dertilhørende normative forventninger om, hvor meget vi skal nå (at omsætte). For at vende tilbage til den måde, jeg tidligere i diskussionen har

behandlet forventningen om bekvemmeliggørelse eller convenience i forbindelse med sortering, forekommer det mig, at den generaliserede følelse af tidsmangel og associerede forventninger om, at vores hverdagspraksisser bliver gjort mindre krævende for os, udgør en del af den udfordring, sektoren konfronteres med i form af borgernes beklagelser over besvær. Sektoren har, som jeg har argumenteret for, formentlig selv bidraget til borgernes forventninger ved at have stået på tæer for at imødekomme deres krav om mere bekvemme ordninger og sagt tak, når de har brugt dem. Men gennemgangen her antyder, at den forventning, der ytres specifikt i forhold til sorteringsordningerne, formentlig må ses i lyset af den mere generelle udvikling af hverdagslivet, både hvad angår konkret praksis og de normative forståelser og forventninger, som knytter sig hertil. Det, at vi har vænnet os til, og derfor forventer og oplever behov for bekvemmeliggørelser af hverdagen, indebærer formentlig også den forståelse, at forbedringer af hverdagen er ensbetydende med, at den gøres lettere for os. Denne forståelse gør borgernes beklagelser over besvær begribelige som en reaktion på det, der følgelig må opleves som en forværring af hverdagslivet.

Hvis de forståelser, som skaber modstand mod, og som står i modsætning til en normalisering af sortering, er forankret i fælleskulturelle forståelser, som cirkulerer mellem et bredt udsnit af hverdagspraksisser og fastholdes i det omfang, de reproduceres her, hvilke muligheder har sektoren så for effektivt at forandre det forhold til affald og sortering, som de også ytrer sig gennem?

Der er en scene fra Valhalla-filmen, som igen og igen har udspillet sig for mit indre blik, mens tankerne bag ovenstående afsnit har formet sig. Det er den scene, hvor Thor forsøger at løfte det, han tror, er Udgårdslokes huskat, men som viser sig faktisk at være Midgårdssormen. For så vidt borgernes forhold til affald må ses som en lokal og praksisspecifik ytring af forståelser og forventninger, som er meget mere generelle og gennemgribende for vores måde at orientere os på tværs af de forskellige livssammenhænge, vi indgår i, forekommer det mig, at affaldssektoren på sæt og vis tager favntag med selve hverdagslivets kulturfundament, når den forsøger at løfte den opgave, som er defineret som et anliggende, der "blot" vedrører affald.

I det følgende afsnit udfolder jeg denne pointe yderligere. Jeg tager afsæt i en forklaring af, hvorfor borgerne ikke får omsat miljøbevidste holdninger til handling. Denne forklaring er næsten lige så gængs som den, at besværet er for stort. Den går på, at konsekvenserne af ikke at handle er for fjerne i tid og rum, til at vi forstår handlingens nødvendighed. Jeg udfordrer med inddragelse af eksempler fra artiklernes analyser den forståelse, at konsekvensernes nærhed er afgørende for vores forståelser af, hvad der er nødvendigt og vores ansvar at gøre. Jeg peger på, at det er forståelser af, hvad der skal til for at få hverdagen til at fungere og have det rart, når vi har fri, som holder ikke-bæredygtige praksisser og forbrug på plads trods borgernes miljøbevidsthed og bedredende. På denne baggrund argumenterer jeg

for, at vi må forstå den bæredygtige omstilling som et arbejde, der har vanskelige vilkår, så længe vi anser det for at være særskilte udfordringer, der manifesterer sig i adskilte afsnit af hverdagslivet. Kapitlet afsluttes med en refleksion over spørgsmål, som fremtidig forskning med fordel kan belyse, herunder spørgsmålet om hvordan vi kan forholde os til omstilling, hvis dette ikke handler om enkeltstående forbrug og praksisser, som skal forandres, men fundamentale fælleskulturelle forståelser som cirkulerer og reproduceres mellem disse.

Nære og fjerne konsekvenser

I afsnittet med overskriften *Infrastruktur og 'den gode borger'* beskriver jeg, hvordan affaldssystemets infrastruktur og mere konkret, spandene i og omkring borgerens hjem, forbinder dette med det omgivende civilsamfund. Med denne forbindelse ophører det, vi gør med affaldet hjemme at være en privat sag og bliver i stedet et offentligt anliggende og en måde forståelser af medborgerskab samt de rettigheder og pligter, som knytter sig hertil, ytres og reproduceres. Men den forbindelsesskaben, som spandene udgør mellem hjem og omverden, begrænser sig ikke til civilsamfundet. Fordi muligheden for at sortere repræsenterer et miljøhensyn, forbinder affaldsspanden det hjemlige - dette mest intime, nære og velkendte - med globale og politiske problemstillinger vedrørende miljø og klima.

Disse problemstillingers abstrakthed og i særdeleshed den tids- og rumlige forskydning mellem det, som gøres i hjemmet og konsekvenserne for miljø og klima på globalt niveau, er igen og igen blevet anført som begrundelse for borgernes vanskeligheder med at omsætte deres udtalte miljøbevidste holdninger til faktisk handlen. Senest hørte jeg denne begrundelse gentaget, da jeg i april i år deltog i en høring i Folketingets Klima-, Energi- og Forsyningsudvalg om 'klimavenligt valg i hverdagen'. Under sit oplæg her udtrykte Mikkel Holm Sørensen (Implement Consulting Group) den anskuelse, at det er handlingskonsekvensernes forskudthed i tid og rum, som gør dem ubegribelige og dermed svære at påtage sig noget, der opleves som et besvær eller noget andet, man helst er fri for at gøre. Han illustrerede anskuelsen med følgende eksempel: "Hvis jeg tager et glas og taber det, så ved jeg, at det ryger på jorden og går i tusind stykker. Den kausale horisont kan jeg godt forstå, så jeg taber ikke ret mange glas, det har jeg lært at lade være med at gøre. Hvis [glasset] først gik i stykker efter hundrede år, så kan jeg love jer for, at jeg tabte mange glas. Og det er det vi er ude i her. Jeg kan ikke forstå, at jeg skal lade være med at flyve – det er en meget intellektuel øvelse, at jeg skal lade være med at flyve i dag, fordi det så har konsekvenser om hundrede år" (Folketinget, 2021, 33:32-33:50).

Man kan på lignende vis sige, at i de situationer hvor deltagerne tilsidesætter den sortering, som de med henvisning til miljøet mener, er den rigtige, handler de for at undgå de konsekvenser, som ellers havde manifesteret sig i samme tid og rum. I værtskabssituationen tilsidesættes sortering for at undgå de sociale sanktioner, som

forventes, i fald sociale normer for hvordan, man giver sine gæster førsteprioritet, overskrides. I madlavningssituationen tilsidesættes sortering for at undgå, at måltidets færdiggørelse forsinkes. Holm Sørensen peger på, at vi ikke forstår den kausale konsekvenshorisont, når vi taler om, hvorledes vores gøren i den hjemlige hverdag forbinder sig til og har effekt på globale klima- og miljøproblematikker. Forskydningen i tid og rum gør konsekvenserne ubegribelige, modsat de konsekvenser vi med egen krop og sind har lært at kende via direkte erfaring.

Dette er en reel udfordring, hvilket jeg også berører i afhandlingens tredje artikel: sådan som Holm Sørensen fortæller, at han har lært betydningen af at passe på glasset, kan vi ikke lære borgerne om betydningen af at passe på ressourcerne i affaldet eller om andre miljø- og klimamæssige anliggender. Vi *kan* ikke bringe konsekvenserne af ikke at sortere tæt nok på borgerne til, at de på samme måde som et splintret drikkeglas kan erfare disse på egen krop og sind. Vi har ikke andet valg end at tilgå den udfordring, som handler om at få borgerne til at forstå nødvendigheden af at passe på ressourcer, miljø og klima ad anden vej. Med denne vanskelighed og dette vilkår placerer affaldssektoren sig i samme båd som flertallet af alle andre, der også arbejder med og for omstilling af hverdagspraksisser til mere bæredygtighed.

I resten af kapitlet argumenterer jeg for, at vi må flytte fokus fra umuligheden af at bringe konsekvenserne af manglende miljø- og klimahandling ind i borgernes hverdag og i stedet se på mulighederne for at skabe rammer omkring hverdagslivet, hvor bæredygtige praksisser bringes tættere på borgerne. Jeg argumenterer for, at konsekvensers nærhed eller fjernhed ikke i sig selv er afgørende for forståelsen af nødvendighed og den hverdagslige normativitet, som udtrykkes i opfattelsen af, at der er måder, noget bare må gøres og som er ikke-forhandlingsbare. Med afsæt heri argumenterer jeg for, at forandring af de forståelser, som for nuværende orienterer vores hverdagsdispositioner og dermed omstillingen af diverse praksisser til mere bæredygtige versioner, kræver en erkendelse af, at udfordringerne er forbundne på tværs af praksisser og hverdagssammenhænge, og at indsatserne må være det samme.

Opfattelse af nødvendighed og ansvar: fælleskulturelle forståelsers reproduktion på tværs af praksisser og hverdagssammenhænge

I analyserne af de situationer hvor deltagerne tilsidesætter sortering, viser jeg, hvordan opfattelsen af en anden nødvendighed end bæredygtighed orienterer deltagerens dispositioner. I første artikels analyser af de situationer, hvor deltagerne enten har eller selv er gæster, demonstrerer jeg, hvordan forskellige konventioner omkring hvordan, vi udviser respekt og værdsættelse i vores relationer, opfattes som det vigtigste at handle på. Konsekvenser af at overskride sociale normer manifesterer sig i reglen i samme tid og rum som den normoverskridende gøren (eller ikke-gøren). Eksempelvis i form af en tydelig negativ reaktion eller et mere

subtilt stemningsskift. Det er altså muligt, at deltagerne på egen krop og sind har mærket konsekvenserne af at overskride de fælleskulturelle forståelser af, hvordan man som vært, gæst eller i en anden form for relation, agerer over for hinanden. Men det behøver ikke (kun) være den direkte erfaring af konsekvenser, som har lært deltagerne om nødvendigheden af at agere på hensynet til sine relationer, snarere end det hensyn til miljø, som sortering repræsenterer. I det næste eksempel viser jeg hvordan forståelser af, hvad der er vores ansvar i en given rolle og hvilke hensyn, vi opfatter som nødvendige, og som dermed orienterer vores dispositioner, ikke betinges af en direkte erfaring af konsekvenser.

At den direkte erfaring af konsekvenser ikke er afgørende for, at fælleskulturelle forståelser finder udtryk gennem deltagernes opfattelse af nødvendighed og følgelig dispositioner, bliver klart, hvis vi ser på den anden situation, som analyseres i forbindelse med tilsidesættelserne, nemlig madlavning. Her ser vi, at forståelsen af, at børn skal have og lære at spise sund mad, får forældrene, i dette tilfælde faren, Frederik, til at bruge ekstra tid på at hakke og snitte friske grøntsager til lasagnens bolognese. Vi kan ikke forklare Frederiks eller andre forældres oplevelse af betydningen af sund mad til børn som udtryk for, at de har erfaret konsekvenserne af at tilsidesætte dette hensyn. Konsekvenserne af ikke at spise sundt for det enkelte barn (og hermed indirekte dem der elsker og vil det dets bedste) er for det første individuelle og dermed uvisse og derudover er de forskudt i både tid og rum. Konsekvenserne af ikke at have spist og lært at spise sundt som barn manifesterer sig først langt senere og måske slet ikke. Den direkte erfaring af konsekvenser af at gøre eller ikke at gøre noget er altså ikke i sig selv afgørende for en fælleskulturel forståelses indflydelse på en given praksis og dens situerede udfoldelse.

Jeg beskrev tidligere, hvordan convenience kom til syne, ikke bare som en egenskab eller kvalitet ved forskellige ting og teknologier, men også som en fælleskulturel forståelse. Det var den almene tilgængelighed af disse ting og teknologier, og ikke mindst deres integration i og dermed forandring af et bredt spektrum af praksisser, som blev afgørende for styrken af de forventninger og forståelser, som knytter sig til convenience. Forståelsen af ikke bare at have brug for, men også ret til det forbrug som er involveret i praksissers bekvemmeliggørelse, kom til at virke så stærkt ind på vores måder at orientere os i hverdagen på grund af deres spejling og reproduktion på tværs af mange forskellige hverdagspraksisser og -sammenhænge.

Hvad angår den fælleskulturelle forståelse af, at børnemåltider skal være sunde, og at dette bl.a. betyder, at de må indeholde grønt, kan det konstateres, at grøntsager også er blevet alment tilgængelige. Forståelsen spejles i daginstitutioners bespisning af børn, og jordmoderindsatser betoner betydningen af barnets næringsindtag, endnu inden barnet er kommet til verden. Sundhedsplejersker og andre professionelle vedligeholder siden fokus på barnets sundhed og herunder dets spising. Andre voksne omkring barn og forældre spørger engageret til, hvordan barnet spiser og deler gode råd, hvis barnet ikke spiser godt nok. Omgivelserne

omkring børneforældre og de praksisser, de interagerer i, spejler og reproducerer altså den forståelse, at sund kost og spisevaner er et afgjort vigtigt anliggende - noget som det er nødvendigt for forældre at tage sig tid til og tage ansvar for. I tillæg til disse former for specifikt børnerettet gørem og sigen cirkulerer og ytres betydningen af sund mad og sundhed også mere generelt i et bredt udsnit af hverdagspraksisser og -sammenhænge. Disse bidrager således til forståelsens fastholdelse i den enkelte praksis.

Nødvendigheden af bæredygtighed og nødvendigheden af at fortsætte som vi hele tiden har gjort

Forståelsen af bæredygtighed som et afgjort vigtigt anliggende og noget, vi som borgere også må tage ansvar for, cirkulerer og ytres ikke på samme måde i de praksisser og sammenhænge, vi deltager i i hverdagen. Vi selv og folk omkring os flyver, vores bilpark vokser og der køres mere i den enkelte bil end tidligere (Danmarks statistik, 2021). Kød ligger i meterlange montrere i vores supermarkeder og spiller hovedrollen i de fleste kantinemenuer og aftensmåltider. En tørkeskabende avocado fra den anden side af jorden fås til otte kroner, og ligeledes byder ananas og andre indfløjne frugter sig til året rundt. Endnu funktionelle køkkener udskiftes i snit hvert ellefte år, og genbrug af materialer forekommer sjældent (Videncentret Bolius, 2021). Flere og flere får flere forskellige hårde hvidevarer (bilag 8). Et begreb som 'second-' og senest 'three-screening' er opstået og afspejler, at størrelsen på mange hjems skærmflåde overstiger antallet af personer i husholdningen. Butikkerne er fulde af tøj og ting, og butikcentre og -strøg er fulde af mennesker på jagt efter nyt.

Vi behøver ikke her spørge, hvad det betyder for os at have vores egen bil, egen vaskemaskine, vores egen opvaskemaskine eller hvad det at spise kød eller servere kød for andre betyder for os. Vi behøver ikke spørge, hvad det betyder for os at kunne flyve afsted på ferie, hvad det betyder for os at anskaffe os nyt tøj eller nye ting til boligen, hvad et spritnyt køkken, der ser helt rigtigt ud, betyder for os. Det er tilstrækkeligt at svare samlende, at vores hverdag, de mennesker og de ting vi interagerer med og det vi foretager os, ikke spejler og cirkulerer forståelser af bæredygtighed som en ikke-forhandlingsbar nødvendighed og et anliggende, vi også som borgere må tage os af. Derimod reproduceres forståelsen af at praksisser som de nævnte og flere til er normale og berettigede i både vores egen og andres konkrete praksis.

Hvor adfærdstænkerne, heriblandt Holm Sørensen, peger på konsekvensernes fjernhed som svaret på, hvorfor borgerne ikke holder op med at gøre det, de ved de ikke burde, og i stedet gør det, som de ved, er rigtigst, vender Davide Nicolini spørgsmålet om. Med afsæt i forståelsen af at praksisser som udgangspunkt er foranderlige, skriver han, at vi må spørge, hvad der holder dem på plads i deres nuværende udtryksform (Nicolini, 2009).

Det har ikke altid været normalt og nødvendigt at have sin egen bil, sin egen vaskemaskine, sin egen skærm eller flere skærme, at flyve på ferie hvert år eller flere gange om året, at spise kød hver dag, at skifte sin garderobe eller sine møbler eller sit køkken med den frekvens, vi gør det i dag. Både hverdagen og forståelserne af, hvad der skal til for at få den til at hænge sammen, har set anderledes ud. Det samme gælder for fritiden og forståelserne af, hvad det vil sige at leve livet, når vi er færdige med at alt det, vi skal nå. En besvarelse af Nicolinis spørgsmål kunne pege på forståelserne af, hvordan vi er nødt til at gøre og forbruge for at nå alt det, vi synes, vi skal og for at have det rart, når vi endelig er færdige, som væsentligt bidragende til fastholdelsen af nuværende ikke-bæredygtige praksisser.

Praksisser hænger sammen. Styrken af fælleskulturelle forståelsers evne til at orientere vores opfattelser og dispositioner afhænger af deres reproduktion på tværs af forbrug og praksisser. Forståelserne af, hvordan hverdag og fritid nødvendigvis må se ud, er så stærke, fordi de cirkulerer, udveksles og spejles overalt i vores hverdagslige rammer og interaktioner. Når Holm Sørensen siger, at han ikke kan forstå, at han skal stoppe med at flyve, at dette for ham er en intellektuel øvelse, er det ikke givet, at dette handler om konsekvensernes fjernhed, men i lige så høj grad af fraværet af praksisser og forbrug, der i hans nære og hverdagslige omgivelser spejler en forståelse af bæredygtighedens nødvendighed. Det er oplagt, at det er vanskeligt at erkende, at den situation, som vores udledninger skaber, er alvorlig, når eksempelvis bilerne både bliver flere og kører mere. Det er oplagt, at det er vanskeligt at erkende, at ressourcerne er begrænsede, når butikernes varehylder trods den endeløse gennemstrømning af købende kunder synes evigt genopfyldelige.

Bæredygtige forbrug og praksisser er typisk ikke standard, men et tilvalg eller fravalg af det, som er normalt. Problemet i et praksisteoretisk perspektiv er mindre de erkendelsesmæssige vanskeligheder i relation til konsekvenserne af at tilsidesætte hensyn til miljø og klima, end det er den normalitet, som fastholder de forståelser, der berettiger og legitimerer tilsidesættelsen af det bæredygtige. Udover forståelserne af hvilke forbrug og praksisser hverdagen nødvendiggør, er det også de ledsagende forståelser af, hvilke ansvar og rettigheder man har som borger.

Den forudgående diskussion har med forskellige eksempler sandsynliggjort, at de forståelser, som står i modsætning til en normalisering af sortering, cirkulerer i et meget bredere udsnit af hverdagslivet end det, der har med affald at gøre. Borgernes forhold til affald repræsenterer en praksis- og sektorspecifik udfordring, som formentlig ytrer sig i et meget bredere spektrum af forbrug og hverdagspraksisser, som den bæredygtige omstilling forudsætter forandringer af. Forbundetheden mellem praksisser og livssammenhænge, og den måde fælleskulturelle forståelser cirkulerer, forandres eller fastholdes mellem disse, betyder, at arbejdet for at gøre én praksis mere bæredygtig på samme tid bidrager

til og enten hæmmes eller fremmes af andre praksissers ditto. I det omfang det kan lykkes affaldssektoren at bringe borgerne ind i en mere bæredygtig affaldspraksis, vil dette ikke kun medvirke til forandringer af borgernes nuværende forståelser af, hvad de har ret til og ansvar for i relation til det bæredygtighedshensyn, sortering repræsenterer. I det omfang sortering ophører med at være en ekstra indsats ud over det normale, vil dette også indvirke på forholdet til andre bæredygtige praksisser og forbrug, som for nuværende i høj grad udtrykkes som til- eller fravalg, der acceptabelt kan tilsidesættes.

Fremtidige undersøgelser og forskning

Analyserne i denne afhandling har vist, at forskellige forståelser står i modsætning til en normalisering af sortering. Dette handler først og fremmest om, at sortering opfattes som en ekstra indsats ud over det normale, og at det hermed opfattes som forhandlingsbart. I modsætning til den klare opfattelse af ansvaret overfor sine gæster, som værten har eller det ansvar for et barns sundhed, som forældrene har, er bæredygtighed ikke en del af borgerens forståelse af egen rolle og ansvar.

Afhandlingen har produceret forskellige indsigter vedrørende den oplevelse af besvær, som i forudgående undersøgelser igen og igen er identificeret som anledning til sorteringen tilsidesættelse. I tillæg til analysernes fund af at oplevelsen af besvær betinges af forståelsen af sortering som forhandlingsbart, har diskussionen også peget på, at den manglende ansvarsopfattelse kan informere den forventning, som mange borgere udtrykker over for kommuner og selskaber om at have krav på, at indsats og gener i relation til sortering minimeres maksimalt.

Afhandlingen har også argumenteret for, at borgernes forventning om bekvemmeliggørelse i forhold til sortering forbinder sig til mere gennemgribende fælleskulturelle forståelser af, hvad der skal til for at få hverdagen til at fungere og have det rart, når man har fri. Jeg har foreslået, at disse forståelser endvidere begrundes og berettiger et bredt udsnit af ikke-bæredygtige hverdagsforbrug og praksisser.

En del af de mere generelle perspektiver på hverdagslivet, som diskussionen har præsenteret, kan det være væsentligt at bør kvalificeres i grundigere og empirisk baserede analyser. Dette kan være analyser, som tager afsæt i nogle af artiklernes fund og afprøver dem i forhold til andre aspekter af hverdagslivet. Sådant forskning ville kunne give os et indtryk af, hvor generelt gældende opfattelsen af bæredygtighed som værende nogle andres ansvar er. Ligeledes kan det undersøges i hvor stor udstrækning, den bæredygtige version af andre praksisser på samme måde som sortering opleves som en ekstra indsats ud over det normale og derfor legitimt kan tilsidesættes. Ad sådanne analysers vej vil vi også kunne få et indtryk af relevansen af de perspektiver, som diskussionen har udfoldet.

Afhandlingen har søgt at tilvejebringe forståelser af borgernes gentagende tilsidesættelser af sortering, og hvorledes det oplevede besvær, der typisk nævnes som tilsidesættelsernes begrundelse, kan erstattes af en ubemærket rutine. Analyserne har argumenteret for, at forandring af oplevelsen af sortering handler om at ændre forholdet til sortering fremfor at reducere den konkrete indsats eller at styrke overbevisningen om dens vigtighed. Det normale udtrykker en anden form for normativitet end overbevisningen om, at noget er vigtigt eller mere rigtigt. Hverdagens normativitet er givet ved opfattelsen af, at noget bare må gøres – en ikke-forhandlingsbar nødvendighed som i ubemærkethed orienterer vores dispositioner det meste af tiden.

Jeg har argumenteret for, at det for nuværende er andre forståelser af nødvendighed end bæredygtighedens, som orienterer vores hverdagsdispositioner, nemlig forståelserne af hvad der skal til for at få hverdagen til at hænge sammen og have det rart, når vi har fri. Jeg har anskueliggjort hvorledes disse forståelser hænger sammen med det accelererede hverdagsliv, og hvordan dette hænger sammen med det accelererede ressourceforbrug og den accelererede affaldsproduktion, som nærværende afhandling i særdeleshed forholder sig til. Det synes vanskeligt at komme udenom nødvendigheden af, at vi forholder os til dette accelererede hverdagsliv, men det er næppe en opgave, som kan delegeres til en enkeltstående sektor. Hvem er det, der skal forholde sig til, om det er nødvendigt at sænke tempoet i vores liv og vores produktion for at reducere vores affaldsproduktion og for at reducere vores ressourcetræk og vores udledninger? Hvis forbundetheden mellem praksisser og livssammenhænge, altså den måde fælleskulturelle forståelser cirkulerer, forandres eller fastholdes mellem disse, betyder, at vi ikke kan nøjes med at tage fat i det, vi gør med vores affald, men også må tage fat i vores indkøb af tøj og andre ting, i størrelsen og renoveringerne af vores boliger, i måden vi holder ferie på, transporterer os på og det vi spiser, hvis er opgaven så? Eller formuleret på en anden måde; hvis handling er affaldssektoren afhængig af for at lykkes med den bæredygtighedsopgave, som denne er givet? Det synes oplagt, at en fremtidig undersøgelse må belyse, hvilken rolle ansvarlige producenter og politikere må spille for at understøtte og accelerere det arbejde, som udføres af affaldssektoren og andre, der tillige kun kan arbejde med den bæredygtige omstilling i deres eget afsnit af hverdagslivet. Politikere kan regulere markedet, de kan skabe infrastruktur, herunder institutionelle rammer inden for hvilke det bæredygtige bliver normalt. Dette handler ikke kun om at tilgængeliggøre, men også om at utilgængeliggøre og fremfor alt, selvfølgeliggøre. Det ligger hinsides denne afhandlings afslutning at besvare spørgsmålene om, hvordan dette gøres i praksis, men lige præcis i *praksis* må det gøres.

LITTERATURLISTE

- Abdoli, M.A., Falahnezhad, M., Behboudian, S., 2011. Multivariate econometric approach for solid waste generation modeling: Impact of climate factors. *Environ. Eng. Sci.* 28, 627–633. <https://doi.org/10.1089/ees.2010.0234>
- Ajzen, I., 1991. The theory of planned behavior. *Organ. Behav. Hum. Decis. Process.* 50, 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Ajzen, I., Fishbein, M., 1980. *Understanding attitudes and predicting social behavior.* Prentice-Hall, Englewood Cliffs, N.J.
- Alkemeyer, T., Buschmann, N., Buschmann, N., 2016. Learning in and across practices: Enablement as subjectivation, in: Hui, A., Schatzki, T., Shove, E. (Eds.), *The Nexus of Practices: Connections, Constellations and Practitioners.* Routledge, London, pp. 20–35. <https://doi.org/10.4324/9781315560816-9>
- Anderson, J., 2004. Talking whilst walking: a geographical archaeology of knowledge. *Area* 36, 254–261. <https://doi.org/10.1111/j.0004-0894.2004.00222.x>
- Andreas Bassi, S., Christensen, T.H., Damgaard, A., 2017. Environmental performance of household waste management in Europe - An example of 7 countries. *Waste Manag.* 69, 545–557. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2017.07.042>
- Andreoni, J., 1990. Impure Altruism and Donations to Public Goods: A Theory of Warm-Glow Giving. *Econ. J.* 100, 464–477. <https://doi.org/10.2307/2234133>
- Arena, U., Ardolino, F., Di Gregorio, F., 2016. Technological, environmental and social aspects of a recycling process of post-consumer absorbent hygiene products. *J. Clean. Prod.* 127, 289–301. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.164>
- Arli, D., Badejo, A., Carlini, J., France, C., Jebarajakirthy, C., Knox, K., Pentecost, R., Perkins, H., Thaichon, P., Sarker, T., Wright, O., 2020. Predicting intention to recycle on the basis of the theory of planned behaviour. *Int. J. Nonprofit Volunt. Sect. Mark.* 25. <https://doi.org/10.1002/nvsm.1653>
- Barr, S., Guilbert, S., Metcalfe, A., Riley, M., Robinson, G.M., Tudor, T.L., 2013. Beyond recycling: An integrated approach for understanding municipal waste management. *Appl. Geogr.* 39, 67–77. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2012.11.006>
- Bénabou, R., Tirole, J., 2005. Incentives and Prosocial Behavior (No. 11535). <https://doi.org/10.3386/w11535>
- Benítez, S.O., Lozano-Olvera, G., Morelos, R.A., Vega, C.A. de, 2008. Mathematical modeling to predict residential solid waste generation. *Waste Manag.* 28, S7–S13. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2008.03.020>
- Bergeron, F.C., 2016. Multi-method assessment of household waste management in Geneva regarding sorting and recycling. *Resour. Conserv. Recycl.* 115, 50–62. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2016.08.022>

- Berglund, C., 2006. The assessment of households' recycling costs: The role of personal motives. *Ecol. Econ.* 56, 560–569.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.03.005>
- Berglund, C., 2005. Burning in Moral, Drowning in Rationality? Ethical Considerations in Forming Environmental Policy. *Miner. Energy - Raw Mater. Rep.* 20, 16–22.
<https://doi.org/10.1080/14041040510033851>
- Berglund, C., Matti, S., 2006. Citizen and consumer: the dual role of individuals in environmental policy. *Env. Polit.* 15, 550–571.
<https://doi.org/10.1080/09644010600785176>
- Bernstad, A., 2014. Household food waste separation behavior and the importance of convenience. *Waste Manag.* 34, 1317–1323.
<https://doi.org/10.1016/j.wasman.2014.03.013>
- Bernstad, A., La Cour Jansen, J., Aspegren, A., 2013. Door-stepping as a strategy for improved food waste recycling behaviour-Evaluation of a full-scale experiment. *Resour. Conserv. Recycl.* 73, 94–103.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2012.12.012>
- Bezzina, F.H., Dimech, S., 2011. Investigating the determinants of recycling behaviour in Malta. *Manag. Environ. Qual. An Int. J.* 22, 463–485.
<https://doi.org/10.1108/14777831111136072>
- Boas, F., 2013. *The Central Eskimo*. Brousson Press.
- Bohm, R.A., Folz, D.H., Kinnaman, T.C., Podolsky, M.J., 2010. The costs of municipal waste and recycling programs. *Resour. Conserv. Recycl.* 54, 864–871.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2010.01.005>
- Boulay, A., Robinson, G.M., Barr, S., Shaw, G., Metcalfe, A., 2020. Exploring household dynamics for recycling in the United Kingdom, in: Tudor, T., Dutra, C.J. (Eds.), *The Routledge Handbook of Waste, Resources and the Circular Economy*. Routledge, London, England, pp. 273–286.
<https://doi.org/10.4324/9780429346347-31>
- Brekke, K.A., Kverndokk, S., Nyborg, K., 2003. An economic model of moral motivation. *J. Public Econ.* 87, 1967–1983. [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(01\)00222-5](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(01)00222-5)
- Briguglio, M., Delaney, L., Wood, A., 2016. Voluntary recycling despite disincentives. *J. Environ. Plan. Manag.* 59. <https://doi.org/10.1080/09640568.2015.1086323>
- Bruvoll, A., Halvorsen, B., Nyborg, K., 2002. Households' recycling efforts. *Resour. Conserv. Recycl.* 36, 337–354. [https://doi.org/10.1016/S0921-3449\(02\)00055-1](https://doi.org/10.1016/S0921-3449(02)00055-1)
- Buccioli, A., Montinari, N., Piovesan, M., 2019. It Wasn't Me! Visibility and Free Riding in Waste Disposal. *Ecol. Econ.* 157, 394–401.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2018.12.013>
- Chappells, H., Shove, E., 1999. The dustbin: A study of domestic waste, household practices and utility services. *Int. Plan. Stud.* 4, 267–280.
<https://doi.org/10.1080/13563479908721739>
- Clarke, M.J., Read, A.D., Phillips, P.S., 1999. Integrated waste management planning and decision-making in New York City. *Resour. Conserv. Recycl.* 26, 125–141.

- [https://doi.org/10.1016/S0921-3449\(99\)00004-X](https://doi.org/10.1016/S0921-3449(99)00004-X)
 Concito, 2018. Klimabarometeret 2018.
- Covellec, H., 2021. #OTB2 conference - Keynote with Prof. Herve' Corvellec - YouTube [WWW Document]. OTB2 Conf. URL
<https://www.youtube.com/watch?v=ySbZTk9oUVY> (accessed 3.24.22).
- Czajkowski, M., Hanley, N., Nyborg, K., 2017. Social Norms, Morals and Self-interest as Determinants of Pro-environment Behaviours: The Case of Household Recycling. *Environ. Resour. Econ.* 66, 647–670.
<https://doi.org/10.1007/s10640-015-9964-3>
- Czajkowski, M., Kadziela, T., Hanley, N., 2014. We want to sort! Assessing households' preferences for sorting waste. *Resour. Energy Econ.* 36, 290–306.
<https://doi.org/10.1016/j.reseneeco.2013.05.006>
- Danmarks statistik, 2021. Flere biler trods grønne visioner [WWW Document]. Stat. Tårsoversigt 2021. URL
<https://www.dst.dk/da/presse/Pressemeddelelser/2021/2021-08-18-statistisk-taarsoversigt> (accessed 6.28.22).
- Dansk Affaldsforening, 2022. Temadag: Indsamling i Sommerhusområder - hvad skal, må og kan man? [WWW Document]. URL
<https://danskaffaldsforening.dk/arrangementer/temadag-indsamling-sommerhusomraader-hvad-skal-maa-kan-man>
- Dansk Affaldsforening, 2014. Kvantitativ analyse gennemført for Dansk Affaldsforening. April til august 2013. Danskernes affaldshåndtering,-holdninger og-vaerdier.
- Deloitte, Incentive, 2016. Evaluering af de politiske aftaler om organisering af affaldssektoren.
- Denzin, N.K., Lincoln, Y.S., 2011. *The SAGE handbook of qualitative research*. Sage.
- Despres, C., 1991. The meaning of home: Literature review and directions for future reasearch and theoretical development. *J. Archit. Plann. Res.* 8, 96–115.
- Douglas, M., 1991. The Idea of a Home: A Kind of Space. *Soc. Res. (New. York)*. 58, 287–307.
- Edjabou, M.E., Jensen, M.B., Götze, R., Pivnenko, K., Petersen, C., Scheutz, C., Astrup, T.F., 2015. Municipal solid waste composition: Sampling methodology, statistical analyses, and case study evaluation. *Waste Manag.* 36, 12–23.
<https://doi.org/10.1016/j.wasman.2014.11.009>
- Ellen, P.S., 1994. Do we know what we need to know? Objective and subjective knowledge effects on pro-ecological behaviors. *J. Bus. Res.* 30, 43–52.
[https://doi.org/10.1016/0148-2963\(94\)90067-1](https://doi.org/10.1016/0148-2963(94)90067-1)
- Engkvist, I.L., 2010. Working conditions at recycling centres in Sweden - Physical and psychosocial work environment. *Appl. Ergon.* 41, 347–354.
<https://doi.org/10.1016/j.apergo.2009.06.008>
- Engkvist, I.L., Eklund, J., Krook, J., Björkman, M., Sundin, E., Svensson, R., Eklund, M., 2010. Joint investigation of working conditions, environmental and system performance at recycling centres - Development of instruments and their usage. *Appl. Ergon.* 41, 336–346.

- <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2009.06.009>
- European Commission, 2018. Circular Economy: New rules will make EU the global front-runner in waste management and recycling [WWW Document]. Press release. URL https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_18_3846 (accessed 12.11.20).
- Evans, D., 2014. Food waste: home consumption, material culture and everyday life. Bloomsbury Academic, London, England.
- Evans, D., 2012. Beyond the Throwaway Society: Ordinary Domestic Practice and a Sociological Approach to Household Food Waste. *Sociology* 46, 41–56. <https://doi.org/10.1177/0038038511416150>
- Ferrara, I., Missios, P., 2012. A Cross-Country Study of Household Waste Prevention and Recycling: Assessing the Effectiveness of Policy Instruments. *Land Econ.* 88, 710–744. <https://doi.org/10.3368/le.88.4.710>
- Flyvbjerg, B., 2010. Fem misforståelser om casestudiet. *Kvalitative Metod. - En Grundb.* 463–489. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Flyvbjerg, B., 2006. Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qual. Inq.* 12, 219–245.
- Fogt Jacobsen, L., Pedersen, S., Thøgersen, J., 2022. Drivers of and barriers to consumers' plastic packaging waste avoidance and recycling – A systematic literature review. *Waste Manag.* 141, 63–78. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2022.01.021>
- Folketinget, 2021. Høring i Klima-, Energi- og Forsyningsudvalget om klimavenligt valg i hverdagen.
- Fornara, F., Carrus, G., Passafaro, P., Bonnes, M., 2011. Distinguishing the sources of normative influence on proenvironmental behaviors: The role of local norms in household waste recycling. *Gr. Process. Intergr. Relations* 14, 623–635. <https://doi.org/10.1177/1368430211408149>
- Freeman, J., 2004. *The Making of the Modern Kitchen: A Cultural History*, 1st ed. Bloomsbury Publishing.
- Frigon, J.C., Guiot, S.R., 2005. Anaerobic digestion as a sustainable solution for biosolids management by the Montreal Metropolitan Community. *Water Sci. Technol.* 52, 561–566. <https://doi.org/10.2166/wst.2005.0567>
- Genus, A., Jensen, C., 2019. Beyond 'behaviour': The institutionalisation of practice and the case of energy-efficient lighting in Denmark. *J. Consum. Cult.* 19, 340–358. <https://doi.org/10.1177/1469540517717781>
- Giddens, A., 1986. *The constitution of society : outline of the theory of structuration*. Polity Press.
- Gram-Hanssen, K., Bech-Danielsen, C., 2004. House, home and identity from a consumption perspective. *Housing, Theory Soc.* 21, 17–26. <https://doi.org/10.1080/14036090410025816>
- Gregson, N., Crang, M., 2010. Materiality and Waste: Inorganic Vitality in a Networked World. *Environ. Plan. A Econ. Sp.* 42, 1026–1032. <https://doi.org/10.1068/a43176>

- Guagnano, G.A., Stern, P.C., Dietz, T., 1995. Influences on Attitude-Behavior Relationships. *Environ. Behav.* 27, 699–718.
<https://doi.org/10.1177/0013916595275005>
- Gusenbauer, M., Haddaway, N.R., 2020. Which academic search systems are suitable for systematic reviews or meta-analyses? Evaluating retrieval qualities of Google Scholar, PubMed, and 26 other resources. *Res. Synth. Methods* 11, 181–217. <https://doi.org/10.1002/JRSM.1378>
- Hage, O., Söderholm, P., Berglund, C., 2009. Norms and economic motivation in household recycling: Empirical evidence from Sweden. *Resour. Conserv. Recycl.* 53, 155–165. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2008.11.003>
- Halkier, B., 2002. *Fokusgrupper*, 1st ed. Samfundslitteratur & Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.
- Halvorsen, B., 2008. Effects of Norms and Opportunity Cost of Time on Household Recycling. *Land Econ.* 84, 501–516. <https://doi.org/10.3368/le.84.3.501>
- Hand, M., Shove, E., 2007. Condensing practices: Ways of living with a freezer. *J. Consum. Cult.* 7, 79–104. <https://doi.org/10.1177/1469540507073509>
- Hand, M., Shove, E., 2004. Orchestrating Concepts: Kitchen Dynamics and Regime Change in Good Housekeeping and Ideal Home, 1922-2002. *Home Cult.* 1, 235–256. <https://doi.org/10.2752/174063104778053464>
- Harper, D., 2002. Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Vis. Stud.* 17, 13–26. <https://doi.org/10.1080/14725860220137345>
- Hawkins, G., 2007. *The ethics of waste : how we relate to rubbish*. Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, Maryland ;
- Hebrok, M., Heidenstrøm, N., 2019. Contextualising food waste prevention - Decisive moments within everyday practices. *J. Clean. Prod.* 210, 1435–1448. <https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2018.11.141>
- Heller, M.H., Vatn, A., 2017. The divisive and disruptive effect of a weight-based waste fee. *Ecol. Econ.* 131, 275–285.
<https://doi.org/10.1016/J.ECOLECON.2016.09.002>
- Hemphälä, H., Kihlstedt, A., Eklund, J., 2010. Vision ergonomics at recycling centres. *Appl. Ergon.* 41, 368–375. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2009.06.010>
- Henriksson, G., Åkesson, L., Ewert, S., 2010. Uncertainty Regarding Waste Handling in Everyday Life. *Sustainability* 2, 2799–2813.
<https://doi.org/10.3390/su2092799>
- Hernández, O., Rawlins, B., Schwartz, R., 1999. Voluntary recycling in Quito: factors associated with participation in a pilot programme. *Environ. Urban.* 11, 145–160. <https://doi.org/10.1177/095624789901100213>
- Hird, M.J., 2012. Knowing Waste: Towards an Inhuman Epistemology. *Soc. Epistemol.* 26, 453–469. <https://doi.org/10.1080/02691728.2012.727195>
- Hird, M.J., Loughheed, S., Rowe, R.K., Kuyvenhoven, C., 2014. Making waste management public (or falling back to sleep). *Soc. Stud. Sci.* 44, 441–465. <https://doi.org/10.1177/0306312713518835>
- Hochschild, A.R., 2001. *The time bind : when work becomes home and home becomes work*, An owl book. Henry Holt and Co., New York.

- IDA, 2020. Et flertal af danskerne vil gerne sortere mere affald | IDA [WWW Document]. URL <https://ida.dk/om-ida/nyt-fra-ida/et-flertal-af-danskerne-vil-gerne-sortere-mere-affald> (accessed 6.15.22).
- Janz, A., Günther, M., Bilitewski, B., 2011. Reaching cost-saving effects by a mixed collection of light packagings together with residual household waste? *Waste Manag. Res.* 29, 982–990. <https://doi.org/10.1177/0734242X11416156>
- Junquera, B., del Brío, J.Á., Muñiz, M., 2001. Citizens' attitude to reuse of municipal solid waste: a practical application. *Resour. Conserv. Recycl.* 33, 51–60. [https://doi.org/10.1016/S0921-3449\(01\)00057-X](https://doi.org/10.1016/S0921-3449(01)00057-X)
- Katan, L., 2022. 'It does something good for the environment. That's something somebody else has figured out, and it's nice to take part in': A case study of the way infrastructure and materiality influence participants' engagement in sustainable waste practices. *J. Environ. Policy Plan.*
- Katan, L., Gram-Hanssen, K., 2021. 'Surely I would have preferred to clear it away in the right manner': When social norms interfere with the practice of waste sorting: A case study. *Clean. Responsible Consum.* 3, 100036. <https://doi.org/10.1016/j.clrc.2021.100036>
- Kinnaman, T.C., 2006. Policy Watch: Examining the Justification for Residential Recycling. *J. Econ. Perspect.* 20, 219–232. <https://doi.org/10.1257/jep.20.4.219>
- KL, 2017. GUIDE TIL VIDEN FRA RESSOURCESTRATEGIEN. København.
- Klöckner, C.A., Oppedal, I.O., 2011. General vs. domain specific recycling behaviour - Applying a multilevel comprehensive action determination model to recycling in Norwegian student homes. *Resour. Conserv. Recycl.* 55, 463–471. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2010.12.009>
- Knickmeyer, D., 2020. Social factors influencing household waste separation: A literature review on good practices to improve the recycling performance of urban areas. *J. Clean. Prod.* <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118605>
- Knussen, C., Yule, F., MacKenzie, J., Wells, M., 2004. An analysis of intentions to recycle household waste: The roles of past behaviour, perceived habit, and perceived lack of facilities. *J. Environ. Psychol.* 24, 237–246. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2003.12.001>
- Kollmuss, A., Agyeman, J., 2002. Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environ. Educ. Res.* 8, 239–260. <https://doi.org/10.1080/13504620220145401>
- Kusenbach, M., 2003. Street Phenomenology. *Ethnography* 4, 455–485. <https://doi.org/10.1177/146613810343007>
- Kvale, S., 1997. Interview : en introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Hans Reitzel, Kbh.
- Kvale, S., Brinkmann, S., 2015. Interview: det kvalitative forskningsinterview som håndværk., 3. udg. ed. Hans Reitzel, Kbh.
- LandbrugFødevarer, 2019. Danskerne vil gerne leve mere klimavenligt.
- Leray, L., Sahakian, M., Erkman, S., 2016. Understanding household food metabolism: Relating micro-level material flow analysis to consumption

- practices. *J. Clean. Prod.* 125, 44–55.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.055>
- Lindsay, J.J., Strathman, A., 1997. Predictors of Recycling Behavior: An Application of a Modified Health Belief Model. *J. Appl. Soc. Psychol.* 27, 1799–1823.
<https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1997.tb01626.x>
- Lund, C., 2014. Of What is This a Case?: Analytical Movements in Qualitative Social Science Research. *Hum. Organ.* 73, 224–234.
<https://doi.org/10.17730/humo.73.3.e35q482014x033l4>
- Malinowski, B., 2014. *Argonauts of the Western Pacific. An Account of Native Enterprise and Adventure in the Archipelagoes of Melanesian New Guinea.* Routledge.
- Mallett, S., 2004. Understanding Home: A Critical Review of the Literature. *Sociol. Rev.* 52, 62–89. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2004.00442.x>
- Marcus, G.E., 2007. “How short can fieldwork be?” *Soc. Anthropol.* 15, 353–357.
https://doi.org/10.1111/j.0964-0282.2007.00025_1.x
- Martín, R.I., de Laet, M., 2018. Geographies of fat waste. Or, how kitchen fats make citizens. *Sociol. Rev.* 66, 700–717.
<https://doi.org/10.1177/0038026117726731>
- Martinho, G., Gomes, A., Santos, P., Ramos, M., Cardoso, J., Silveira, A., Pires, A., 2017. A case study of packaging waste collection systems in Portugal – Part I: Performance and operation analysis. *Waste Manag.* 61, 96–107.
<https://doi.org/10.1016/j.wasman.2017.01.030>
- McCarty, J.A., Shrum, L.J., 1994. The recycling of solid wastes: Personal values, value orientations, and attitudes about recycling as antecedents of recycling behavior. *J. Bus. Res.* 30, 53–62. [https://doi.org/10.1016/0148-2963\(94\)90068-X](https://doi.org/10.1016/0148-2963(94)90068-X)
- Mechlenborg, M., 2012. *Rundt om webergrillen. En geokritisk læsning af parcelhusforstaden som stedsfaring i ny dansk kunst og litteratur.* Ph.D.-afhandling. Syddansk Universitet, Odense.
- Merrild, H., Larsen, A.W., Christensen, T.H., 2012. Assessing recycling versus incineration of key materials in municipal waste: The importance of efficient energy recovery and transport distances. *Waste Manag.* 32, 1009–1018.
<https://doi.org/10.1016/j.wasman.2011.12.025>
- Miafodzyeva, S., Brandt, N., 2013. Recycling behaviour among householders: Synthesizing determinants via a meta-analysis. *Waste and Biomass Valorization* 4, 221–235. <https://doi.org/10.1007/s12649-012-9144-4>
- Miliute-Plepiene, J., Plepys, A., 2015. Does food sorting prevents and improves sorting of household waste? A case in Sweden. *J. Clean. Prod.* 101, 182–192.
<https://doi.org/10.1016/J.JCLEPRO.2015.04.013>
- Miljø- & Fødevareministeriet, 1982. *Bekendtgørelse om kommunale indsamlinger af papir og drikkevareemballager fra private husstande.* Denmark.
- Miljøministeriet, 2020. *Bekendtgørelse om affald.* Danmark, Danmark.
- Miljøstyrelsen, 2020a. *Virkemiddelkatalog for øget genanvendelse af husholdningsaffald og lignende affald fra andre kilder (Municipal Waste).*

- Miljøstyrelsen, 2020b. Affaldsstatistik 2019.
- Miljøstyrelsen, 2019. Analyse af nationale plaststrømme i landbrug, hotel-og restaurationsbranchen og bygge-og anlægsbranchen. Endelig rapport.
- Miljøstyrelsen, 2014. Danmark uden affald - Ressourceplan for affaldshåndtering 2013-2018 Vejledning. København.
- Miljøstyrelsen, n.d. Affaldsdirektivet [WWW Document]. URL <https://mst.dk/affald-jord/affald/indsamleruddannelsen/affaldsregulering/affaldsdirektivet/>
- Morgan, D., 1997. Focus Groups as Qualitative Research. SAGE Publications, Inc., 2455 Teller Road, Thousand Oaks California 91320 United States of America. <https://doi.org/10.4135/9781412984287>
- Nainggolan, D., Branth Pedersen, A., Smed, S., Haile Zemo, K., Hasler, B., Termansen, M., 2018. Forbrugere i en cirkulær økonomi: socioøkonomisk analyse af danske husstandes affaldssorteringsadfærd.
- Nainggolan, D., Pedersen, A.B., Smed, S., Zemo, K.H., Hasler, B., Termansen, M., 2019. Consumers in a Circular Economy: Economic Analysis of Household Waste Sorting Behaviour. *Ecol. Econ.* 166, 106402. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2019.106402>
- Nakamura, S., 1999. An interindustry approach to analyzing economic and environmental effects of the recycling of waste. *Ecol. Econ.* 28, 133–145. [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(98\)00031-7](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(98)00031-7)
- Naroznova, I., Møller, J., Scheutz, C., 2016. Characterisation of the biochemical methane potential (BMP) of individual material fractions in Danish source-separated organic household waste. *Waste Manag.* 50, 39–48. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2016.02.008>
- Nicolini, D., 2009. Zooming In and Out: Studying Practices by Switching Theoretical Lenses and Trailing Connections. *Organ. Stud.* 30, 1391–1418. <https://doi.org/10.1177/0170840609349875>
- Nørup, N., Pihl, K., Damgaard, A., Scheutz, C., 2019. Quantity and quality of clothing and household textiles in the Danish household waste. *Waste Manag.* 87, 454–463. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2019.02.020>
- Ofstad, S.P., Tobolova, M., Nayum, A., Klöckner, C.A., 2017. Understanding the mechanisms behind changing people’s recycling behavior at work by applying a comprehensive action determination model. *Sustain.* 9. <https://doi.org/10.3390/su9020204>
- Ortiz Salazar, A., Klein, J.M., Klycheva, Z., 2021. Overcoming Inconvenience: How Society Can Incentivize Individual Recycling Behavior; An Agent-Based Model, in: *Advances in Intelligent Systems and Computing*. Springer, pp. 80–85. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51064-0_11
- Oskamp, S., Harrington, M.J., Edwards, T.C., Sherwood, D.L., Okuda, S.M., Swanson, D.C., 1991. Factors Influencing Household Recycling Behavior. *Environ. Behav.* 23, 494–519. <https://doi.org/10.1177/0013916591234005>
- Owens, S., 2000. ‘Engaging the Public’: Information and Deliberation in Environmental Policy. *Environ. Plan. A Econ. Sp.* 32, 1141–1148. <https://doi.org/10.1068/a3330>

- Passafaro, P., Livi, S., Kotic, A., 2019. Local norms and the theory of planned behavior: Understanding the effects of spatial proximity on recycling intentions and self-reported behavior. *Front. Psychol.* 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00744>
- Pedersen, J.T.S., Manhice, H., 2020. The hidden dynamics of household waste separation: An anthropological analysis of user commitment, barriers, and the gaps between a waste system and its users. *J. Clean. Prod.* 242. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.03.281>
- Peretz, J.H., Tonn, B.E., Folz, D.H., 2005. Explaining the Performance of Mature Municipal Solid Waste Recycling Programs. *J. Environ. Plan. Manag.* 48, 627–650. <https://doi.org/10.1080/0964056050018170>
- Pink, S., 2015. *Doing Sensory Ethnography*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781473917057>
- Reckwitz, A., 2002a. The Status of the “Material” in Theories of Culture: From “Social Structure” to “Artefacts.” *J. Theory Soc. Behav.* 32, 195–217. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00183>
- Reckwitz, A., 2002b. Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing. *Eur. J. Soc. Theory* 5, 243–263. <https://doi.org/10.1177/13684310222225432>
- Reckwitz, A., 2002c. The Status of the “Material” in Theories of Culture: From “Social Structure” to “Artefacts” *J. Theory Soc. Behav.* 32, 195–217. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00183>
- Refsgaard, K., Magnussen, K., 2009. Household behaviour and attitudes with respect to recycling food waste – experiences from focus groups. *J. Environ. Manage.* 90, 760–771. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2008.01.018>
- Regeringen, 2020. *Klimaplan for en grøn affaldssektor og cirkulær økonomi*. Danmark.
- Regeringen, 1978. *Bekendtgørelse af Lov om genanvendelse og begrænsning af affald*. Danmark, Danmark.
- Robinson, G.M., Read, A.D., 2005. Recycling behaviour in a London Borough: Results from large-scale household surveys. *Resour. Conserv. Recycl.* 45, 70–83. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2005.02.002>
- Røpke, I., 2009. Theories of practice - New inspiration for ecological economic studies on consumption. *Ecol. Econ.* <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2009.05.015>
- Rosenthal, S., Linder, N., 2021. Effects of bin proximity and informational prompts on recycling and contamination. *Resour. Conserv. Recycl.* 168, 105430. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105430>
- Roy, D., Verplanken, B., Griffin, C., 2015. Making Sense of Sustainability: Exploring the Subjective Meaning of Sustainable Consumption. *Appl. Environ. Educ. Commun.* 14, 187–195. <https://doi.org/10.1080/1533015X.2015.1067581>
- Sahimaa, O., Hupponen, M., Horttanainen, M., Sorvari, J., 2015. Method for residual household waste composition studies. *Waste Manag.* 46, 3–14. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2015.08.032>

- Schatzki, T., 2019. *Social change in a material worlds*, 1st ed. Routledge, London.
- Schatzki, T., 2018. Timespace and the Organization of Social Life. *Time, Consum. Everyday Life*. <https://doi.org/10.5040/9781474215862-ch-002>
- Schatzki, T., 2016. Krisen und Anpassungen im täglichen Leben. *Osterr. Zeitschrift für Soziologie* 41, 17–33. <https://doi.org/10.1007/s11614-016-0204-z>
- Schatzki, T., 2010a. *The timespace of human activity : on performance, society, and history as indeterminate teleological events*. Lexington Books, Lanham.
- Schatzki, T., 2010b. Materiality and Social Life. *Nat. Cult.* 5, 123–149. <https://doi.org/10.3167/nc.2010.050202>
- Schatzki, T., 2006. On Organizations as they Happen. *Organ. Stud.* 27, 1863–1873. <https://doi.org/10.1177/0170840606071942>
- Schatzki, T., 2002. *The site of the social: a philosophical account of the constitution of social life and change*. Pennsylvania State University Press, University Park, Pa. <https://doi.org/10.5860/choice.40-3946>
- Schatzki, T., 1996. *Social Practices: A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social*. Cambridge University Press, New York. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511527470>
- Schor, J., 1992. *The Overworked American: The unexpected decline of leisure*. Basic Books, New York.
- Schultz, P.W., Oskamp, S., Mainieri, T., 1995. Who recycles and when? A review of personal and situational factors. *J. Environ. Psychol.* 15, 105–121. [https://doi.org/10.1016/0272-4944\(95\)90019-5](https://doi.org/10.1016/0272-4944(95)90019-5)
- Shove, E., 2003a. *Comfort, cleanliness and convenience : the social organization of normality*. Berg.
- Shove, E., 2003b. Users, Technologies and Expectations of Comfort, Cleanliness and Convenience. *Innov. Eur. J. Soc. Sci. Res.* 16, 193–206. <https://doi.org/10.1080/13511610304521>
- Shove, E., Pantzar, M., Watson, M., 2012. *The dynamics of social practice : everyday life and how it changes*. SAGE.
- Shove, E., Walker, G., 2014. What Is Energy For? *Social Practice and Energy Demand. Theory, Cult. Soc.* 31, 41–58. <https://doi.org/10.1177/0263276414536746>
- Southerton, D., 2003. 'Squeezing Time': Allocating practices, coordinating networks and scheduling society. *Time Soc.* 12, 5–25. <https://doi.org/10.1177/0961463X03012001001>
- Southerton, D., 2000. Defrosting the freezer: From novelty to convenience: A Narrative of Normalization. *J. Mater. Cult.* 5, 301–319. <https://doi.org/10.1177/135918350000500303>
- Southerton, D., Yates, L., 2020. Exploring food waste through the lens of social practice theories: some reflections on eating as a compound practice. *Waste Manag. Sustain. Consum.* 145–161. <https://doi.org/10.4324/9781315757261-17>
- Spradley, J.P., 2002. *Participant observation*, 26 printin. ed. Wadsworth, New York.
- Spradley, J.P., 1979. *The ethnographic interview*, 11. printi. ed. Holt, Rinehart and Winston, New York.

- Stake, R.E., 2003. Case Studies, in: Denzin, Norman K. & Lincoln, Y.S. (Ed.), *Strategies of Qualitative Inquiry*. Sage, pp. 134–164.
- Sterner, T., Bartelings, H., 1999. Household Waste Management in a Swedish Municipality: Determinants of Waste Disposal, Recycling and Composting. *Environ. Resour. Econ.* 13, 473–491.
<https://doi.org/10.1023/A:1008214417099>
- Strasser, S., 1999. *Waste and Want: A Social History of Trash*. Metropolitan Books, New York.
- Taylor, S., Todd, P., 1995. Understanding Household Garbage Reduction Behavior: A Test of an Integrated Model. *J. Public Policy Mark.* 14, 192–204.
<https://doi.org/10.1177/074391569501400202>
- Thagaard, T., 2004. *Systematik og indlevelse : en indføring i kvalitativ metode*. Akademisk Forlag, Kbh.
- Thøgersen, J., 1994. A model of recycling behaviour, with evidence from Danish source separation programmes. *Int. J. Res. Mark.* 11, 145–163.
[https://doi.org/10.1016/0167-8116\(94\)90025-6](https://doi.org/10.1016/0167-8116(94)90025-6)
- Timlett, R.E., Williams, I.D., 2009. The impact of transient populations on recycling behaviour in a densely populated urban environment. *Resour. Conserv. Recycl.* 53, 498–506. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2009.03.010>
- Tonglet, M., Phillips, P.S., Bates, M.P., 2004a. Determining the drivers for householder pro-environmental behaviour: waste minimisation compared to recycling. *Resour. Conserv. Recycl.* 42, 27–48.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2004.02.001>
- Tonglet, M., Phillips, P.S., Read, A.D., 2004b. Using the Theory of Planned Behaviour to investigate the determinants of recycling behaviour: A case study from Brixworth, UK. *Resour. Conserv. Recycl.* 41, 191–214.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2003.11.001>
- Veltzé, S.A., Fischer, C., Hirsbak, S., 2019. *Affald og genanvendelse*. Miljøets fodspor nr. 5.
- Vicente, P., Reis, E., 2008. Factors influencing households' participation in recycling. *Waste Manag. Res.* 26, 140–146. <https://doi.org/10.1177/0734242X07077371>
- Vicente, P., Reis, E., 2007. Segmenting households according to recycling attitudes in a Portuguese urban area. *Resour. Conserv. Recycl.* 52, 1–12.
<https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2007.01.005>
- Videncentret Bolius, 2021. *YouGov Køkkener*.
- Vining, J., Ebreo, A., 1990. What Makes a Recycler? *Environ. Behav.* 22, 55–73.
<https://doi.org/10.1177/0013916590221003>
- Vining, J., Linn, N., Burdge, R.J., 1992. Why recycle? A comparison of recycling motivations in four communities. *Environ. Manage.* 16, 785–797.
<https://doi.org/10.1007/BF02645669>
- Warde, A., 2005. Consumption and Theories of Practice. *J. Consum. Cult.* 5, 131–153. <https://doi.org/10.1177/1469540505053090>
- Warde, A., 1999. Convenience food: Space and timing. *Br. Food J.* 101, 518–527.
<https://doi.org/10.1108/00070709910279018>

- Warde, A., Shove, E., Southerton, D., 1998. Convenience, schedules and sustainability [WWW Document]. URL <https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/esf/convenience.htm> (accessed 3.12.21).
- Watson, M., 2012. Household Waste Recycling. *Int. Encycl. Hous. Home* 234–238. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-047163-1.00582-8>
- Watson, M., Meah, A., 2012. Food, Waste and Safety: Negotiating Conflicting Social Anxieties into the Practices of Domestic Provisioning. *Sociol. Rev.* 60, 102–120. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.12040>
- Welch, D., Southerton, D., 2019. After Paris: transitions for sustainable consumption. *Sustain. Sci. Pract. Policy* 15, 31–44. <https://doi.org/10.1080/15487733.2018.1560861>
- Welch, D., Warde, A., 2017. How should we understand “general understandings”?, in: Hui, A., Schatzki, T., Shove, E. (Eds.), *The Nexus of Practice: Connections, Constellations and Practitioners*. Routledge, London.
- Winterich, K.P., Nenkov, G.Y., Gonzales, G.E., 2019. Knowing What It Makes: How Product Transformation Salience Increases Recycling. *J. Mark.* 002224291984216. <https://doi.org/10.1177/0022242919842167>
- Woolgar, S., Lezaun, J., 2013. The wrong bin bag: A turn to ontology in science and technology studies? *Soc. Stud. Sci.* 43, 321–340. <https://doi.org/10.1177/0306312713488820>
- Wu, D.W.L., DiGiacomo, A., Lenkic, P.J., Wong, V.K., Kingstone, A., 2016. Being in a “green” building elicits “greener” recycling, but not necessarily “better” recycling. *PLoS One* 11. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0145737>
- Yates-Doerr, E., Labuski, C., 2015. The bookCASE: Introduction [WWW Document]. *Somatosphere*. URL <http://somatosphere.net/2015/the-bookcase-introduction.html/> (accessed 5.18.22).
- Yin, R.K., 2003. Designing case studies, in: Maruster, L., Gijsenberg, M.J. (Eds.), *Qualitative Research Methods*. SAGE Publications, pp. 359–386.
- Yin, R.K., 1994. *Case study research design and methods applied*, 5th ed. SAGE Publications, Thousand Oaks, CA.
- Zbib, H., Wøhlk, S., 2019. A comparison of the transport requirements of different curbside waste collection systems in Denmark. *Waste Manag.* 87, 21–32. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2019.01.037>

BILAGSOVERSIGT

Bilag 1	127
Bilag 2	129
Bilag 3	131
Bilag 4	133
Bilag 5	141
Bilag 6	147
Bilag 7	149
Bilag 8	151

Bilag 1: digital flyer til rekruttering

Vil du medvirke i et forskningsprojekt om hjem, hverdagsliv og affald?

Vi søger deltagere til et projekt med fokus på hverdagen i hjemmet, de ting vi laver, når vi er hjemme og hvilke slags affald, der kommer ud af de ting vi laver i løbet af en dag.

Vi vil gerne lære af mange forskellige mennesker, der har det til fælles at de bor i lejlighed. Hvis du (og dem du bor sammen med) vælger at deltage i projektet, får I besøg af ph.d.-studerende Lina Katan. Under besøget vil Lina både stille spørgsmål og være med til så meget af det I laver, som I nu finder behageligt.

Kunne du tænke dig at få besøg og vise dit/jeres hjem frem eller vil du bare høre mere, så kontakt endelig:

Lina Katan
Tlf: 29769397
Mail: lik@sbi.aau.dk

Projektet er et samarbejde mellem Aalborg universitet og Dansk Affaldsforening

Bilag 2: informationsbrev til deltagere

Kære Deltager og Deltager

Først og fremmest mange tak for din umiddelbare interesse i at medvirke i forskningsprojektet "Hverdagsliv, hjem og affald". I projektet er der fokus på hvilke slags affald, der opstår i hverdagen, hvordan man har indrettet sig i hjemmet, og hvad man gør for at komme af med affaldet. Projektet benytter sig af metoden 'etnografisk deltagerobservation'.

Hvad indebærer jeres deltagelse i et etnografisk forskningsprojekt? Etnografisk deltagerobservation betyder, at jeg kommer på besøg og så vidt muligt gerne vil være med til de ting, I normalt gør, når I er hjemme på en helt normal hverdag. Jeg er interesseret i at se og høre om, hvordan I har indrettet jer, hvad I laver, når I er hjemme (også sammen med andre) og hvilke rutiner, der er i hjemmet. Jeg håber altså, at I vil vise jeres hjem, og måderne I gør forskellige ting derhjemme. På den måde bliver der tale om en blanding af besøg og interview og jeg vil, hvis I tillader det, givetvis også tage fotografier undervejs.

Selvom jeg besøger jer i forbindelse med forskningsprojektet er jeg også en gæst i hjemmet. Men en særlig slags gæst som I helst ikke skal gøre noget særligt for at tage imod. Snarere tværtimod, skal I helst opføre jer som I ville gøre på en helt normal hverdag. At være i jeres hjem som gæst, betyder i denne sammenhæng, at jeg er der med den største respekt for jer og hjemmet og ikke mindst også, at jeg er der med min egen person. Jeg vil derfor gerne besvare de spørgsmål, I måtte have til mig selv og hjælpe til med de opgaver og aktiviteter, der finder sted under mit besøg.

Får I noget for at deltage?

Da der er tale om forskning, modtager I ikke honorar eller godtgørelse for jeres deltagelse, men for at sikre, at der heller ikke er udgifter forbundet med at jeg fx spiser med eller lignende modtager I et gavekort til Dansk Supermarked som bestemt skulle være dækkende. Derudover modtager I et tilbud om udstyr til køkkenet.

Hvordan vil I blive fremstillet offentligt?

Projektet vil generere viden, som er relevant at dele via artikler i fagblade og mundtlige præsentationer i forskellige fora, der arbejder med affald. Derudover vil projektets konklusioner/fund/resultater blive offentliggjort i videnskabelige artikler og i form af en ph.d. afhandling.

I vil have fuld anonymitet i alle faser og offentliggørelser af projektet!

Jeres identitet og bopælsadresse vil ikke optræde nogen steder offentligt og oplysninger, som eventuelt ville kunne bruges til at identificere jer vil ligeledes blive fjernet. Mine vejledere på projektet vil have adgang til transskriberinger af de samtaler vi har haft under mit besøg og ligeledes billeder jeg eventuelt har taget. Før mine vejledere får adgang til dette materiale vil det være blevet renset for oplysninger som kan bruges til at identificere jer

Som led i den nye persondataforordning vil I skulle underskrive en erklæring om, at I giver samtykke til, at transskriberinger og fotos kan bruges i forskningsøjemed. I kan til enhver tid og uden begrundelse trække samtykke og din medvirken tilbage. Dette ordner vi, når jeg kommer ud for at besøge jer.

Hvordan planlægger vi besøget helt konkret?

Hvis I indvilger i at være med i projektet ringer jeg jer op for at aftale en dag, hvor det passer jer, at jeg kommer på besøg. Som udgangspunkt ønsker jeg at besøget strækker sig fra eftermiddag til aften, men dette afhænger fuldstændig af hvordan jeres hverdag ser ud. Det vigtigste er at det passer med hverdagen som den udfolder sig i jeres hjem.

Med venlig hilsen
Lina Katan
Ph.d studerende
Tlf: 29769397
lik@sbi.aau.dk

Bilag 3: Overbliksskema over deltagere

Pseudonymer	Husstanden	Vejle/København	Boligform	Størrelse på lejlighed	Antal værelser, inklusiv stue	Køkken-alrum eller separat køkken	Uddannelsesniveau/ beskæftigelse
Buster og Betina	Ung familie. K:29år, M:37år, børn 2 og 4år	CPH	lejelejlighed	143 m ²	4+ bryggers	seperat	M: politibetjent, K: Ph.d. studerende i biologi
Søren og Susanne	Par. 67år	CPH	ejerlejlighed	112 m ²	3+ bryggers	køkken-alrum	pensionister. K: indskollingslærer. M: uflaglært arbejde i kastrup lufthavn
Rasmus	33år bor alene med lejer	CPH	ejerlejlighed	100 m ²	3	køkken-alrum	Kandidatgrad, partner i flere IT-firmaer
Niels	Bor alene. 35år	CPH	andelslejlighed	60 m ²	2	seperat	Ufagudlært arbejde
Hanna og Hilde	Samboer. Hilde 21 år, Hanna 24 år	CPH	ejerlejlighed	72 m ²	3	seperat	hhv. kandidat- og lærerstuderende
Karen, Kornelius, Kaisa	K, 44 år, Kornelius 13 år, Kaisa 16 år	CPH	andelslejlighed	114 m ²	4	seperat	Forsker
Helena	Bor alene. 36 år	Vejle	lejelejlighed	68 m ²	2	køkken-alrum med skærm	Regnskabsuddannet
Åse	Bor alene. 82 år	Vejle	lejelejlighed	106 m ²	3	køkken-alrum	Farmaceut, men var hjemmegående de første tyve år efter børnene blev født
Sam og Signe	Par. K: 27 år, M: 31 år	Vejle	lejelejlighed	62 m ²	2	seperat	M:Fysioterapeut, K:Sosustuderende
Frederikke, Frederik, Ferdinan og Flora	Familie. K: 33år, M: 32 år, Ferdinan 11 år, Flora 9 år	Vejle	lejelejlighed	105 m ²	4+bryggers	seperat	Kvinde: Supermarkedsassistent på nedsat tid. M: Elektriker
Lone og Lærke	Fraskilt mor og datter. Lone 52 år, Lærke 15 år	Vejle	lejelejlighed	107 m ²	3+ bryggers	seperat	Slagter i Supermarked
Bente, Bea, Barbara, Berta	Fraskilt mor og døtre. Lone 44, Bea 20, Barbara 17, Berta 13	Billund	lejelejlighed	112 m ²	5+viktualierum	køkken-alrum	Bio-analytiker

Bilag 4: Observationsguide

Besøgets hovedelementer

- 1) Introducerende samtale + kalenderkig [spm 1]
- 2) Guidet tur i hjemmet: de forskellige rums indretning, aktiviteter og affald. [spm 2-5]
- 3) beboer gør det den nu skal og jeg tilbyder at gå til hånde og ønsker at gå med i køkkenet under madlavning.
- 4) spisning
- 5) oprydning og opvask [formentlig herefter spm. 6]
- 6) eventuelt et opfølgende interview [spm 7 + 8. det kan også være at spm 5 er her]
- 7) deltagelse i aftenaktiviteter
- 8) farvel og tak

1: Ankomst	<p>Jeg takker igen for at få lov at komme på besøg, fortæller hvor spændt jeg er på at høre om deres dagligdag. Jeg spørger om vi skal sætte os vil jeg nemlig repetere hvad projektet handler om samt hvordan jeg forestiller mig at besøget vil forløbe (ovenstående hovedelementer).</p> <p>Herefter: spørger jeg om min deltager vil fortælle hvordan en typisk hverdag ser ud, om der er ting eller rytmer som gentager sig i ugenes løb, noget de laver fast, hvis min deltager har en kalender, kan det være at vi kan tale ud fra den, jeg vil gerne høre lidt om, hvad de laver når de ikke er hjemme og hvad de laver hver for sig og sammen når de er hjemme, på hverdage og i weekenden</p> <p><i>[fællesskaber]</i> Er der andre personer eller grupper, som kommer herhjemme? I hvilke sammenhænge? Er I ude sammen/hver for sig hos andre, hvem? Hvor tit/i hvilke sammenhænge)?</p> <p><i>[livsstil]</i> Er der andre steder, hvor I kommer fast i ugens løb eller i hvert fald regelmæssigt, fx idrætsforening, bibliotek, træningscenter, indkøbscenter, cafe, sommerhus... altså steder eller aktiviteter som mere eller mindre er en fast del af din/jeres hverdage?</p>
---------------	--

<p>2: Guidet tour aktiviteter og indretning</p>	<p>I den guidede tur går jeg med beboeren gennem lejlighedens rum. Her forsøger jeg at få et indblik i hvordan de bruger de forskellige rum og samlet set hvordan de lever i hjemmet. Det følgende spørgsmål er overordnede fokuspunkter. I situationen vil jeg også spørge konkret ind til det som er i hvert af lejlighedens rum:</p> <p>Aktiviteter: hvornår på dagen er I herinde? hvad laver I her? [genererer aktiviteter affald + hvad gør i ved det?]</p> <p>Indretning: er der dele af indretningen i dette rum, som du er særlig glad for/ked af? Er der noget som har særlig betydning for dig/jer? Hvordan har du/I anskaffet det? Hvad har I senest anskaffet jer? Hvordan besluttede I jer for det? (pris, æstetik/stemning, bæredygtighed?)</p> <p>Hvad er det vigtigt for dig at indretningen i dit hjem udtrykker, faciliterer, gør muligt?</p>
---	---

<p>3: Guidet tour ophold ved de enkelte affalds- løsninger</p> <p>Praksisser</p> <p>(beboer er blevet opfordret til at vise mig hvad de gør med affald. Hvis jeg ser noget undervejs fx bunker, poser etc. der ligner affald spørger jeg ind til dette)</p>	<p><i>[hvordan sorteres der]</i> hvad kommer der i denne spand? Har du lagt mærke til hvad der kommer meget af i den? Hvor længe har du haft den? har du lært noget nyt om, hvad I smider ud, som du ikke vidste før I begyndte at sortere?</p> <p><i>[sorterings indflydelse på andre praksisser]</i> Har det at sortere forandret noget ift., hvad I smider ud? Har det forandret noget ved hvad I køber? Ved hvordan I gør tingene, fx laver mad</p> <p><i>[flow mellem integrerede praksisser]</i> Hvorfor har i placeret den her (spand) her? Hvilke aktiviteter kommer det (affaldet) fra? <i>[competences]</i> er der noget du er i tvivl om ift. hvordan man sorterer rigtigt?</p> <p><i>[flow mellem integrerede praksisser: kæp/løftestang]</i> Er der nogle af jeres affaldsløsninger som du vil fremhæve, som særligt velfungerende? er der noget, som irriterer dig? noget I godt kunne tænke jer at lave om på, noget som generer jer ved måden I gør det på i dag? hvad er i vejen for at lave disse ændringer?</p> <p>hvor afleverer i affaldet? er der nogle mellemstationer før I aflever det? Hvor ofte afleverer i det? er der nogle særlige sammenhænge eller rutiner hvor det at aflevere affaldet er en del af det? <i>[flow mellem ikke-integrerede praksisser (bundles)]</i></p> <p>Udover det her med at [reference til snak om ovenstående] er der så noget som du oplever er svært eller besværligt at affaldssortere mere?</p> <p>er der særlige situationer, hvor du ikke får sorteret og det bare ryger i restaffald? Kan der også være særlige situationer, hvor du gør dig ekstra umage, fx når der er børn eller venner med?</p>
--	--

<p>4: Guidet tour ophold ved køkkenets affalds- løsninger</p> <p>Meanings og identitet</p>	<p>Opsamling på ankomstsnek om, hvor deltager og husholdning i øvrigt kommer</p> <p>[affalds-'meanings'] Hvad betyder det at sortere for dig?</p> <p><i>[andre steder]</i> Nu gør I sådan her med jeres affald herhjemme, men hvordan egentlig med nogle af de andre steder du kommer – tænker du over hvad du gør med affaldet der? Hvordan har du det med det? Hvad egentlig når du er på ferie?</p> <p><i>[social identitet]</i> du fortalte også tidligere at xxx kommer en del herhjemme. Har du egentlig nogensinde tænkt over om de forholder sig til hvad I gør med affaldet herhjemme? Snakker i nogle gange om affald? Kender du nogen som virkelig har et stærkt forhold til det, fx går rigtig meget op i det eller synes det er spild af tid?</p> <p><i>[care]</i> Kan du finde på at fortælle andre at de skal sortere eller sortere anderledes? Har du oplevet at andre blander sig i din sortering?</p>
<p>Under madlavning</p> <p>Complexes of practices</p>	<p>Hvad kan du typisk finde på at gøre samtidig med eller undervejs i madlavningen?</p> <p>Er der forskel på hvad de andre laver mens du laver mad, fordi jeg er her, altså ville I så have haft mere med hinanden at gøre?</p>

<p>x: Sortering på arbejdsplads og andre steder</p>	<p>Nu gør I sådan her med jeres affald herhjemme, men hvordan egentlig med nogle af de andre steder du kommer – tænker du over hvad du gør med affaldet der? Hvordan har du det med det? Hvad egentlig når du er på ferie?</p>
<p>5: Affalds- biografi</p>	<p>hvad er dine første erindringer om affald (og sortering)</p> <p><i>[nye hverdagsliv/emballage > nyt affald]</i> husker du, at der var ting dine forældre gemte som du ikke gemmer? Eller altså ting som er affald for dig, som er affald dine forældre eller du selv ikke havde før i tiden?</p> <p><i>[nye hverdagsliv/forbrug > nyt affald]</i> Er der kommet nye former for affald her i hjemmet, som I ikke havde før? Eller typer af affald som der for nylig pludselig er kommet meget mere af?</p>

<p>6: Udsmidning Ophold ved spandene</p>	<p>[hvis ikke allerede besvaret] Hvornår afleverer I typisk affald hernede?</p> <p>Hvad betyder spandenes design og udformning for dig? Hvad med området omkring dem?</p> <p>hvor meget ved du egentlig om hvad der sker med affaldet når du har afleveret det hernede i gården? Hvorfra ved du det?</p> <p><i>[tillid til systemet]</i> Har du egentlig hørt eller læst historier om hvor godt det fungerer eller ikke fungerer i den videre behandling af affaldet? (... hvis de siger de intet har hørt: lagde du mærke til den omtale der var af plastikaffald som bliver fragtet til malaysia...)</p> <p><i>[sociale normer]</i> hvad med de andre der bor her, tror du de gør nogenlunde ligesom dig/jer? hvad betyder det for dig, hvad andre gør? (heriblandt også venner) er det nogensinde noget i taler med hinanden om, jer der bor her?</p>
<p>7: hjemme- liv interview 2 livsstil og værdier</p>	<p>hvad er de vigtigste ting I gør sammen herhjemme?</p> <p>hvilke ting bruger I meget tid på, også som I egentlig gerne ville være fri for at bruge så meget tid på</p> <p>Hvad gør dig allermest glad, vred, etc?</p>

<p>8: Udeliv: Interview 2 livsstil og værdier</p>	<p>hvad er de vigtigste ting I gør hver især eller sammen udenfor hjemmet?</p> <p>hvilke ting bruger I meget tid på, også som I egentlig gerne ville være fri for at bruge så meget tid på</p> <p>Hvad gør dig allermest glad, vred, etc?</p>
<p>9: Nye tiltag og villighed</p>	<p>hvordan ville du have det med at der blev indført fx pant på tetrapak?</p> <p>hvor meget er du villig til at skille emballager ad for at sortere delene separat</p> <p>hvad gør I med farligt affald</p>

Facts om bolig

Bilag 5: Katalog med affaldsløsninger

KATALOG

AFFALDSSYSTEMER

Flexosorts bokse er fremstillet af genanvendt plast og poserne er vaskbare

Producent: Flexosort
Produktnavn: Flexobox / Flexosort
Web: <https://www.flexosort.com/produkter>

Dansk Affødsforening
Affald er ressourcer

Flowers poser er vaskbare og fås i mange farver.

Flowers stativløsninger fåes med tre eller fire 'blomsterblade' og kan monteres enten statisk på en låge eller dør eller på en skinne således at de kan trækkes ud

Producent: Irina Las
Produkt navn: Flower
Web: <http://www.affaldsstativflower.dk>

Dansk Afføldsforening
Affald er ressourcer

MODEL 6101
Antal spande
2x10 L + 1X6 L med låg

Mål på produkt i mm
280X455X320 250X390X360

MODEL 6154.11
Antal spande
2x10 L

Mål på produkt i mm
250x390x360

Producent: **Zenzo**
Produktnavn: **Pelly Kildesortering**

Web: <https://www.zenzo.dk/zenzo-miljo/affaldssortering/indendørs-affaldssortering/kildesortering-til-kokkenskabe-og-skuffer>

Dansk Afføldsforening
Affald er ressourcer

IKEA har virkelig mange forskellige løsninger som kan kombineres på mange forskellige måder

Producent: **IKEA**
Produktnavn: **diverse**
Web: <https://www.ikea.com/dk/da/cat/affaldssorteringsspande-24259/>

Dansk Afføldsforening
Affald er resourcer

Bestillingsprocedure

Du opfordres til at besøge hjemmesiderne for de enkelte producenter her i kataloget. Producenterne har ofte flere forskellige produkter, som kan kombineres på forskellige måder således, at du opnår den løsning, som passer aller bedst til dit hjem.

Når du har besluttet dig for hvilket eller hvilke produkter, du ønsker dig, skal du notere produktnavn og nummer samt eventuelt farve, størrelse og antal. Disse oplysninger sender du i en mail til lik@sbi.aau.dk. Du skal bestille varerne senest 10 dage efter besøget.

Når du afgiver bestilling af varene giver du ved samme lejlighed tilsagn om at montere/ installere produkterne i dit hjem senest 10 dage efter, at du har modtaget dem.

Hvis du har spørgsmål til ovenstående er du naturligvis velkommen til at kontakte Lina Katan enten på ovenstående mailadresse eller tlf. 29769397

God fornøjelse med dit nye affaldssystem

Bilag 6: Mail om fokusgruppeinterviews

invitation til opfølgende samtale om affald og sortering

Lina Katan

Til [redacted]

07-07-2020

Kære [redacted]

Du får også lige et kort oprids af det jeg sagde i telefonen. Du må endelig dele det med [redacted], som jeg håber har lyst til også at være med da I to under mit besøg var rigtig gode til at supplere hinanden og udvekslingerne mellem jer bragte mange nuancer frem som jeg ellers ikke tror jeg havde fået med.

Som sagt følger jeg op på mit første besøg hos jer med et fokusgruppeinterview sammen med de andre Vejlensere, der som I har modtaget og brugt nye affaldssystemer siden mit besøg. Det foregår

d. 20. August kl. 17.00 til senest 19.00. Der vil være VIRKELIG god forplejning, vi spritter af og bliver max 7 deltagere. Lokation ligger ikke helt på plads, men det bliver centralt i Vejle

Hvorfor fokusgruppe fremfor enkeltinterviews?

Det kan være svært at huske hvordan det lige var man gjorde før man fik det nye system og hvordan ens vaner egentlig har forandret sig siden man tog det i brug. I en fokusgruppe kan man hjælpe hinandens erindringer på vej. Når en anden fortæller hvordan de har oplevet det, kan man nemmere huske om man har gjort sig en lignende erfaring eller hvordan det har været anderledes for en selv. Derudover er det ofte rigtig spændende og man kan udvikle sin forståelse af sig selv og sin egen praksis, når man udveksler erfaringer med andre der har været 'udsat' for det samme som en selv.

Jeg glæder mig rigtig meget til at se jer igen og høre hvordan det er gået siden mit besøg.

Venlige hilsner

Lina

Bilag 7: interviewguide fokusgruppeinterviews

Forandringer i affaldspraksis:

Jeg kunne tænke mig at vi lægger ud med en runde, hvor I fortæller hinanden om det nye system I har fået , hvordan I har fået gang i det i hjemmet og hvordan det så er gået med jeres sortering siden mit besøg for godt et halvt år siden?

- hvad har haft betydning for de forandringer????

- hyppighed og tidspunkterne for aflevering
- er der nogle former for affald I er begyndt at gå mere op i at få sorteret end andre?
- bevidstgørelse om at der er nogle former for affald I har mere af end I troede?
- måderne I køber ind på forandret sig? Fx emballering eller ej, engangs- vs. Genbrugsemballager
- hvad der kommer i toiletspanden?
- har jeres kriterier for hvad der bliver sorteret forandre sig? Fx størrelse, tidligere indhold, materiale...
- hvad med rengøring af affald?

hvilken betydning har det haft at få jeres nye affaldssystem?

Sorteringssystem:

- hvordan har systemet bidraget til forandringerne i affaldspraksis
- hvordan har systemet været med til at ændre oplevelsen af at sortere?

hvilken betydning har det haft at have sådan en som mig på besøg?

Samtalen: refleksioner, nye indsigter, bevidstgørelser

- Nye indsigter omkring hvordan noget skal sorteres og kan genanvendes
- bevidstgørelser omkring hvordan affaldspraksis er, på måder som man egentlig synes er ubegrundet eller burde laves om
- refleksioner over hvordan ændringer i praksis kan foretages

Affald og andre:

- har gæsters affaldspraksis hjemme hos jer forandret sig?
- er I begyndt at tale anderledes med andre om affald og sortering?
- har jeres egen udvikling haft betydning for hvordan I reagerer på andres affaldspraksis (også andre steder)?
- har jeres egen udvikling haft betydning for hvordan I har det med, at I andre steder ikke har mulighed for sortering?

Bæredygtighed mere bredt:

I løbet af mit besøg talte vi jo også om bæredygtighed mere generelt

- med mange af jer talte jeg om forbrugsvaner som I godt ved er klimabelastende, men som giver jer så meget glæde eller livskvalitet, at I ikke var parate til at give køb på dem. Har noget ændret sig – praksis eller for så vidt I jeres bevidsthed om hvad jeres vaner koster på klimakontoen?

Ex: brug af bil, tøjforbrug, madvarer

I øvrigt:

Er der i øvrigt praksisser eller forbrug eller måder at tænke på som har ændret sig for jer, siden mit sidste besøg?

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER FRA TIDLIGERE BESØG:

Billund

- Barbara skraldespand på værelset. Sorterer ikke fordi der kun er en spand + eftersorterer ikke, fordi hun ikke kan lide at stikke hånden derned. Hun har ikke tænkt over det før. Nu tænker hun at hun kunne købe en spand mere
- pranks som involvere enormt meget affald
- Bente siger at hun kommer til at skille smørbakken ad fremover

Finvej:

Sorterede plastik og metal hver for sig og havde en skuffe til kartoner

Åkæret:

Sølvpapir

Landvej:

Sorterer kun blød derhjemme. Har det ændret sig?

Bella:

- hvor meget endte i med at smide ud og hvor meget fik i solgt, da I skulle flytte? (meget af det I havde i stuen var jo købt som midlertidigt, fordi I ikke vidste hvor længe I skulle blive boende
- da jeg besøgte jer sidst talte vi om kød og bilkørsel som noget der gav en livskvalitet, som Buster ikke havde lyst til at gå på kompromis med. Udledning er ikke ok hvis det er "tom CO2" men hvis det giver livskvalitet er det forsvarligt
- buster betød det ikke noget for at aflevere sorteret affald. Betina gjorde det

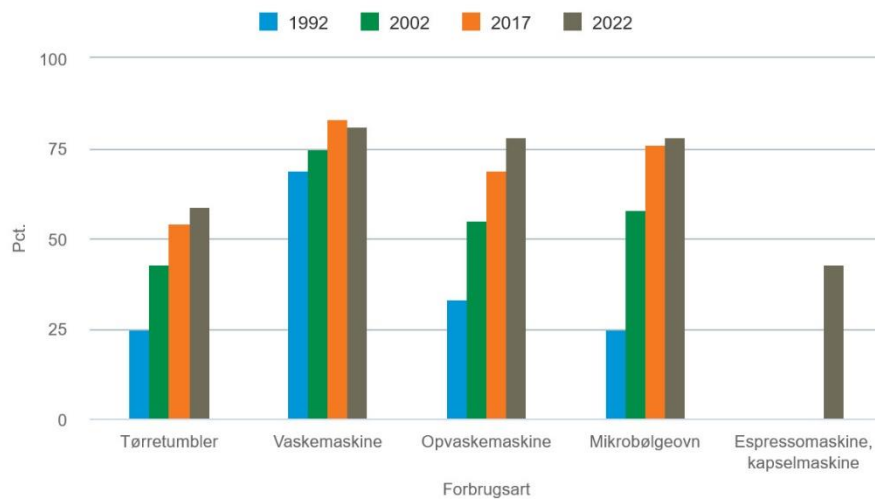
Kongedybet:

- er børnene begyndt at blive mere inddraget i det huslige som foregår i køkkenet og hvor affald er en del?
- Karen syntes at hun var dårlig til at sortere madaffald

Bilag 8: Hårde hvidevarer

Familiernes besiddelse af elektronik i hjemmet

Tid:

Kilde: Danmarks Statistik:

<https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/selectvarval/saveselections.asp>

VIDENSKABELIGE ARTIKLER

Første artikel

Katan, L., & K. Gram-Hanssen (2021). 'Surely I would have preferred to clear it away in the right manner': When social norms interfere with the practice of waste sorting: A case study. In *Cleaner and Responsible Consumption*. Vol. 3, 100036,. doi: 10.1016/j.clrc.2021.100036

Anden artikel

Katan, L. (2022). Revisiting the experience of inconvenience and everyday life practice: the case of waste sorting. In *Sustainability: Science, Practice and Policy*. Vol 18 (1). doi: 10.1080/15487733.2022.2031563

Tredje artikel

Katan, L. (2022). 'It does something good for the environment. That's something somebody else has we caned out, and it's nice to take part in': A case study of the way infrastructure and materiality influence participants' engagement in sustainable waste practices. Accepted with major revisions in *Journal of Environmental Policy and Planning*.

Første artikel

Katan, L., & K. Gram-Hanssen (2021). 'Surely I would have preferred to clear it away in the right manner': When social norms interfere with the practice of waste sorting: A case study. In *Cleaner and Responsible Consumption*. Vol. 3, 100036,. doi: 10.1016/j.clrc.2021.100036

ELSEVIER

Contents lists available at ScienceDirect

Cleaner and Responsible Consumption

journal homepage: www.journals.elsevier.com/cleaner-and-responsible-consumption

‘Surely I would have preferred to clear it away in the right manner’: When social norms interfere with the practice of waste sorting: A case study

Lina Katan^{*}, Kirsten Gram-Hanssen

Department of the Build Environment, Aalborg University, Denmark

ARTICLE INFO

Keywords:

Household waste sorting
Practice theory
Ethics of care
Social norms
Sustainable everyday practices
Social relations

ABSTRACT

Waste sorting is part of the transition to circular and sustainable economies, and households play an important role. This paper is based on qualitative studies with 12 Danish households and reveals that sorting has become part of everyday life practice. However, in certain situations, which comprise the empirical focus of this analysis, participants set aside their well-established sorting practices. They do so despite their belief that sorting is the proper way to discard waste. Rather than approaching this as a value-action gap in individual behaviour, we turn our attention to the socio-material surroundings and how these condition waste practices. The analysed empirical situations are social gatherings of different kinds. Approaching them as critical incidents, we evince how participants' perception of these situations and especially the associated norms orchestrating social interactions obstruct their normal principles and practices of sorting. This obstruction is depicted as the outcome of a situated negotiation between an 'ethic of sorting' and an 'ethic of care' related to personal relationships. We propose that the latter is likely to conflict with more types of sustainable consumption practices in a wider range of situations. Hence, the paper suggests an avenue for further research on how cultural norms connected to the way we care for our relationships may more generally be breaking the transition of everyday life practices towards more sustainability.

1. Introduction

It is widely accepted that transitions in production and consumption are necessary to meet the requirements of a low-emission society. On the level of everyday life, this implies a transformation of social practices – the way we perform everyday activities including how we orient towards different opportunities and action available to us. Regarding consumption, we observe a general rise in awareness vis-à-vis more available sustainable options and significant trends reflecting consumer dedication to reducing carbon footprint. Eating vegetarian, travelling by train, and buying second-hand items exemplify such trends and are indicative of a gradual transformation in our everyday practices. The examples also illustrate that the sustainability trend does not necessarily imply that we stop doing what we have always done, but the transition of everyday life practices involves doing things differently, and largely, different meanings are attached to these transformed ways of doing.

In research and on policy levels, notions such as consumer 'choice' and 'agency', 'value', and 'action' are employed as prominent predictors regarding how transformation is brought about. Multiple campaigns have been designed to target a reflective individual, encouraging it to make

the right pro-environmental choice of action. Likewise, many studies are devoted to identifying how environmental values and motivation are supported or impinged. The conceptual framework, theory of planned behaviour (Ajzen, 1991) has been saliently employed in this body of work, especially when targeting cases in which people do not act according to their values – also known as 'value-action gap' (Chai et al., 2015; Olson, 2012; Power et al., 2017; Southerton, 2013). Theory of planned behaviour approaches are based on psychological constructs and typically refer to intervening factors when explaining why an individual holding pro-environmental beliefs does not act in ways consistent with these (Barr et al., 2001; Barr and Gilg, 2006).

In this article, we focus on waste sorting. More specifically, we focus on a selection of situations in which participants, who otherwise sort and express beliefs that sorting is the right way to discard waste, nevertheless, set sorting aside. Many previous studies of what might, thus, be conceived of as value-inconsistent waste behaviour have employed conceptual frameworks, such as theory of planned behaviour (Barr et al., 2013; Echegaray and Hansstein, 2017; Fan et al., 2019). These studies largely pointed to barriers and hindering factors like inconvenience, the lack of economic incentive, and weak conviction of personal efficacy, to

^{*} Corresponding author.

E-mail address: lhka@build.aau.dk (L. Katan).

<https://doi.org/10.1016/j.clrc.2021.100036>

Received 3 November 2020; Received in revised form 24 August 2021; Accepted 25 August 2021

2666-7843/© 2021 The Authors. Published by Elsevier Ltd. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

explain why people do not sort despite their beliefs that this is the right thing to do. Such understanding of the problem is also reflected at policy level and in the attempts of municipal waste management companies to increase recycling rates (Barr et al., 2013).

In this paper, we employ a different theoretical approach, which decentres conceptualisations of behaviour and action as expressions of conscious convictions, motivation, and volition. Practice theory replaces individual intention and choice with social contexts, including culture and our relationships with others (Evans et al., 2017; Shove, 2010, 2014, 2010; Watson et al., 2020; Welch, 2020; Welch and Southerton, 2019). Both habitual propensities and ad hoc responses to specific situations are entrenched in social practices and encompass shared understandings, norms, and social and material arrangements. Practice theory is becoming a popular framework for studies on food waste (Evans, 2012; Hebrok & Heidenström, 2019; Lanham et al., 2019; Leray et al., 2016; Schanes et al., 2018; Southerton, 2013; Southerton and Yates, 2014), but to our knowledge, no study has employed such approach to studies of waste sorting. Employing this framework we set aside prevailing notions of choice, agency, and beliefs in relation to the unfolding of waste and sorting practices in everyday life. The intent is not to engage in a critical appraisal of theoretical perspectives but pursue alternate understandings. Hence, this paper, presents an empirical analysis, in which we approach the empirical cases in which our participants defect from their ordinary sorting practice, not as instances of value-inconsistent behaviour, but instead as 'critical incidents' (e.g. Hanson and Brophy, 2012; Viergever, 2019). This implies a turning of attention to the context of the deflection, emphasising its situatedness and asking how we may understand participants' dispositions in connection to the socio-material surroundings and associated ethics and normativities (Gram-Hanssen, 2021). By doing so, what might appear as an occasional abandonment of an otherwise well-established sorting routine, emerges as an indication of inert dynamics that may more generally impede the transformation towards sustainability, of not only waste practices but also more social practices.

2. Theory

Social practice theories emerged in part as a critical response to what has been considered the disregard of materiality by cultural theory and the over-emphasis of rationality and choice by individualist methodologies. Practice theory is not a cohesive methodological framework (Reckwitz, 2002a), and the terminology and understanding of central concepts vary (Reckwitz, 2002b; Schatzki, 2019; Shove et al., 2012). Common agreement, nevertheless, is to put practices at the centre of the social and consequential analysis.

Following the analytical objective of this paper, we rely on approaches that allow us to consider the socio-material surroundings as formative to the situated unfolding of practices. According to Schatzki, practices exist across space and time, yet their local performance is influenced by the context in terms of what they mean and how those sequences of action through which they unfold evolve (Schatzki, 1996, 2002). A practice, he writes, is 'a particular set of doings and sayings expressing a particular array of cross-referencing and interconnected abilities, rules, teleoactivities and understandings' (2002, p. 87; Schatzki, 2018). For the following analysis, the concepts of 'general understandings' and 'teleoactivity' are of particular interest.

The concept of general understandings responds to the question of how to understand the relationship between culture and the performance of practices (Welch and Warde, 2017). The concept refers to culturally shared notions and presuppositions, which permeate subjective perception expressed through cognitive and emotional dispositions and, thus, how individuals respond to their surroundings (Schatzki, 2002, 2012; Welch and Warde, 2017). Social life is a continuous stream of situations requiring action. General understandings represent ideational categories governing the individual's normative discernment of what a situation is fundamentally about and, accordingly, what a situationally adequate course of action is (Schatzki, 2002, 2010, 2010; Welch and Warde, 2017).

As such, general understandings, imbue the teleoactivity of practices, meaning the emotional and cognitive ordering of ends and associated tasks that may or should be pursued in a given situation (Schatzki, 2002). This normative ordering of practices finds expression through individuals' perception of situational oughtness and acceptability and, consequentially, what they will do next (*ibid.*). Teleoactivity, in other words, denotes that which we aim to pursue and the felt engagement of this pursuit.

Individuals' course of action is thus conditioned by socially shared understandings of what is situationally required or the acceptable performance of practice. To be a carrier of practice implies not only being able to fulfil the technical requirements, possessing the know-how, competencies, or skills (Shove et al., 2012). It also means to be affectively and cognitively attuned to situational possibilities or conflictual demands and, hence, able to adjust the course of action appropriately when, for instance, routine dispositions are challenged by socio-material reconfigurations (Gherardi and Nicolini, 2002; Gherardi and Rodeschini, 2016). Not being able to make such adjustments and adapt to social expectations of the situation may elicit disapprobation and degradation and raise issues of the carrier's intelligibility (Alkemeyer et al., 2016; Schatzki, 2016).

Before we proceed to analyse the situations in which our participants seemingly adjust their routine waste practices, we briefly account for the methods with which empirical material was gathered.

3. Methods

The empirical material for this paper was collected using ethnographic methods with 12 Danish households; six households in Copenhagen, five in Vejle, and one in Billund. Households were recruited through network's network. Potential participants received a flyer, introducing the study's object as 'home, everyday life and waste' and the extent of their participation. A short phone interview ensured that the sample was not skewed in terms of participants' relationship to sorting or social demographics (Table 1).¹ Adult participants range from 21 to 82 years of age. They live alone, together as roommates, as single-parent families, dual-parent families, empty nesters, or young couples. Participants' social statuses range from unskilled to highly educated, and their residential statuses differed in terms of owning/leasing, size, and duration of tenure. Apartments varied concerning the state of maintenance or renovation and whether they had an open or closed floorplan.

Visit-based fieldwork was conducted in winter 2019/20. Immersion with each household had an average of five-an-a-half hours, during which the first author participated in an excerpt of everyday life. Different ethnographic methods, including 'going along' (Kusenbach, 2003), ethnographic interviewing (Atkinson et al., 2001), and participant observation (Hammersley and Atkinson, 2010) were combined: with nine participants, the first author went along on grocery shopping and helped to put groceries away at home. All participants guided an extensive tour of their homes, during which they outlined the activities and routines unfolding in each room. As most of the daily household waste comes from food preparation, taking part in cooking, eating, and the following cleaning was central to the methodology. In these activities, photo documentation, sound recordings, and field notes were collected. Audio was transcribed verbatim and coded in alternation between a deductive approach guided by the themes of the original research interest and new inductively evolving codes and sub-codes. While we refer to particular participants in the analysis, excerpts from conversations are chosen, not for their representativeness of specific households' waste practices, but instead because they bring out general trends permeating the overall sample.

By locating conversations about participants' routines and activities *in situ*, more tangible dimensions of everyday life became the outset for

¹ See table one for overview.

Table 1
Overview of participants' demography.

Pseudonyms	Household	Vejle/ CPH	Owner status	Size of apartment	Number of rooms, including livingroom	Open-plan/ separate kitchen	Level of education/occupation
Buster and Bettina	Mother 29y. Father 30y. two kids 2, 4y.	CPH	Rental	143m ²	4 + scullery	Separate	M: Police officer and F: Ph.d. student biology.
Soren and Susanne	Couple, 67y	CPH	Owning	112m ²	3 + scullery	Open-plan	F: Primary school teacher. M: station hand
Rasmus	33y living alone with tenant	CPH	Owning	100m ²	2	Open-plan	Master degree, partner in several IT companies
Niels	Male, 35y	CPH	Co- operative flat	60m ²	2	Separate	Unskilled work
Hanna and Hilde	Roomates, Females, 21y and 24y	CPH	Owning	72m ²	3	Separate	Students
Karen, Kornelius, Kaisa	Mom, 44y, son 13y, daughter 16y	CPH	Co- operative flat	114m ²	4	Separate	Researcher
Helena	Female, 36y.	Vejle	Rental housing	68m ²	2	Open-plan w screen	Occupational BA
Åse	Female, 82y.	Vejle	Rental housing	106m ²	2	Open-plan	Pharmacist, but housewife for the first 20y after kids were born
Sam and Signe	Female, 27y and male, 31y.	Vejle	Rental housing	62m ²	2	Separate	physiotherapist, student (nursing aid)
Frederikke, Frederik, Ferdinan and Flora	Mother, 32y, Father 33y, son, 11y and daughter, 9y.	Vejle	Rental housing	105m ²	4 + scullery	Separate	F: Unskilled reduced hours job in grocery store. M: Electrician
Lone and Lærke	Mother, 52y and daughter 15y.	Vejle	Rental housing	107m ²	3 + scullery	Separate	Educated as a butcher, working as a sales assistant in grocery store.
Bente, Bea, Barbara, Berta	Mother 44, 3 daughters 13, 17, 20y	Billund	Rental housing	112m ²	5 + pantry	Open-plan	Bio-analytic

elaborating on the subjective aspects of their experience (Anderson, 2004). According to Gullestad, everyday life consists partly of 'the daily organization of tasks and projects' and partly 'experience and lifeworld. The dimension of experience connects everyday life with culture in the broader sense, that is interpreted reality, views and symbols' (Gullestad, 1993, p. 18).² The first dimension may more readily lend itself as an object of observation and descriptive accounts. The second dimension, however, presupposes the participant's construal and the researcher's interpretation. The employed methodology allows us to connect the concrete and particular manifestations of everyday life to the cultural dimensions of social life (Reckwitz, 2002a; Røpke, 2009).

As mentioned in the introduction, this paper does not aim to make a description of participants' waste practices and the circumstances shaping them. Instead, it focuses on a selection of specific situations present in our empirical material. In these situations, participants set aside their normal sorting routine and beliefs that sorting is the proper way to discard waste. These situations can be characterised as 'critical incidents'. The definition of critical incidents is not fixed (e.g. Hanson and Brophy, 2012; Viergever, 2019), but is broadly used to describe events in which normal routines or understandings are challenged, and the situation is additionally emotionally charged. This need not involve outright drama; nevertheless, as normality is destabilised, the liable disharmonious socio-cultural norms (i.e. general understandings) emerge as the normative context in which the negotiations and decision-making between different actions are situated (Chell, 2004; Madrid Akpovo, 2019). The strength of focusing on a selection of critical incidents is that it allows us to explore how mundane activities like disposal and sorting are embedded in a wider context of both social and cultural norms influencing the situated performances of waste practices. Hereby, concrete events expose otherwise intangible dimensions of everyday life impeding transition to more sustainability.

4. Empirical analysis

The empirical analysis is presented in two parts. First, we explore the

waste practices of participants, specifically what sorting means to them. Second, we focus on situations in which participants deflect from their practice and principle regarding sorting to identify what informs the unfolding of these conflictual dynamics of social practices.

4.1. Empirical analysis part one: uncovering the ethics of waste sorting

4.1.1. The habit

The purpose of this paper is not to produce a complete record of participants' waste practices and what influences the extent that recyclables are sorted. Nevertheless, a brief introduction to the variations and semblances of their practices is relevant to understand why they abandon their otherwise established practice and principle of sorting in the situations that comprise this study's analytical object. Preparing a meal is an activity generating the vast bulk of household waste in the participants' everyday lives. This is especially true for more recently introduced categories for sorting – plastics, metals, and biowaste. Produce and meats arrive in wrapping, packaging, and containers that become waste when participants use the contents. Fruit and vegetables are often prepared for cooking by removing peels, skins, and shells that become rubbish. During our visits, we observed different routines regarding when and how these kinds of waste are discarded. Some participants immediately discard while others temporarily postpone actual discarding and collect plastics and metals in piles on the kitchen counter or use the kitchen sink as provisory storage for organic waste. Those who use the kitchen table as a temporary collection point typically store their recyclables in other locations besides the kitchen, such as a closet in the entranceway or scullery. Others do not have indoor storage; they take the waste from the counter directly to the outdoor bins. After cooking, serving, and eating the meal, when the tableware and remainders of the food are cleared from the dining setting, a new round of sorting and disposal plays out in similar ways as before dinner. When, in this paper, we refer to waste practices, we point to those activities in which waste is removed or discarded, not the activities through which it is generated.

All participants in the study have afforded space in their home and expended energy installing a system for sorting. Resembling findings from national surveys, participants sort at least some of their waste all of

² Authors' translation.

the time, however, the rules and principles that guide participants' respective sorting, however, are quite diverse and often deviate from official criteria (Miljø-og Fødevarerministeriet, 2018). We observed several participants who were convinced that the recyclables needed cleaning and washing before discarding, whereas others believed that recyclability depends on what was in the containers prior to emptying. Besides the verbalised criteria, we observed a manifold of distinctions through participants' practice, in which objects of the same material were or were not selected for sorting depending, for instance, on their size or the context of use. When inquiring regarding how and on what basis participants made these distinctions, participants were often baffled when realising that the origin of the rules they practised was often unknown to them and even that they had been partly unaware of many of the distinctions orchestrating their practice. The most definite and pre-vailling explanation we received upon asking why they sorted as they did was "habit!"

We should not interpret this as ignorance or senselessness. On the contrary, the reply manifests that sorting has been welcomed in their waste practice and makes sense to them beyond the immediacy of justifications or explanatory arguments. In the following section, we explore what sorting means to them.

4.2. Ethics of waste sorting

Researcher: What does it mean to you, that you have the opportunity to sort?

Susanne: I think that it feels nice.

Søren: I also think it feels nice.

Researcher: Why does it feel nice?

Søren: It does something good for the environment. That's something somebody else has figured out, and it's nice to take part in. That's how I think.

(Susanne & Søren, 67, Copenhagen)

The statement that it feels good to sort because sorting is the right thing to do could represent an extract from across the conversations with participants about their reasons for choosing to sort their waste. Separating plastics, metals, food scraps, cardboard packaging, and glass from non-recyclable waste is morally superior to conventional disposal. As mentioned, no participant sorts everything that is recyclable all the time. The residuals' bin is, consequently, also used for recyclables. Not only because participants do not know better but also because sometimes they do not pay attention or events move too fast. While sorting is welcomed as a more proper way to discard waste, its performance still requires heightened attention and in this sense extra effort.

In a practice theoretical perspective, sorting could thus be considered a variation of waste practices. Sorting requires more bins and different competencies in terms of abilities to distinguish between materials and knowing how these are prepared for sorting. Moreover, as the quote above evinces, other meanings are attached to sorting (Shove et al., 2012). Besides feeling nice, sorting is good for the environment, Søren adds. The performance of sorting is associated with environmental concerns. However, the immediacy with which participants arrive at the articulation of this connection varies. With some participants, this arrival even involved the interviewer assisting their line of thought.

Researcher: Regarding waste separation, do you associate it with such climate issues ...

Helena: I watched an episode with Puk ...

Researcher: Or with other issues?

Helena: I watched an episode with Puk, who were sailing along the coast of northern Norway, and upon disembarking, as they set foot in this nature landscape, then it appears that it's all plastic underneath - that nature grows on top of the plastics, and to see how much litter there is in such unspoiled nature, I mean how it grows it looks unspoiled, but then it appears that it has been spoiled. I feel that makes a strong impression and makes me think ... I think about how we use plastics. I never litter plastic and I'm left speechless or quite indignant when seeing that things are littered like that. This doesn't imply that I actively venture out to collect litter myself, but ...

[...]

Researcher: Have some of your habits or your consumption changed due to your climate awareness?

Helena: ... hmm, I think that sorting some more definitely relates to the climate.

(Helena, 36, Vejle)

In the conversation with Helena, the association between sorting and environmental concerns was not readily made. This association had been noted during preceding visits with other participants and in national surveys, sorting is repeatedly reported in the top three actions Danes most willingly engage in to contribute to a reduction of carbon footprints (LandbrugFødevarer, 2019; Minter, 2018). With this backdrop, to validate whether Helena really did not make such connection, the interviewer resorted to wording it explicitly. Interestingly, even offering this explicit formulation of the connection, Helena answered with a somewhat lengthy detour beginning with a case of littering before finally arriving back at her sorting. The quote is significantly shortened and what is left out is a passage between the littering case and her view on sorting, in which Helena takes us through her reflections on flying and thoughts on buying a hybrid next time she replaces her car. Even though Helena's answer involves a winding route to the association between sorting and environmental concerns, she keeps to issues related to the environment, and in the end, she does formulate the connection.

This may indicate that specific forms of consumption or social practices are linked in participants' awareness given a perception of how they affect the environment and climate change. Helena's answer weaves through different everyday dispositions and practices, but thematically, she stays on track. Thus, even though the connecting route is meandering, sorting is perceived as a way for her to positively influence the environment. Accordingly, sorting can be construed as a specific variation of waste practices. Sorting shares with disposal the telos of getting rid of the waste, but is imbued with a unique affectivity. It feels good to sort because it is good for the environment. Moreover, as reflected in the following quote, it feels bad having to discard recyclables in the residuals' bin when bins for sorting are not available. This is the case for Lærke when at school:

Lærke: It feels wrong not to put your orange peel in the green bin and, for instance, to put the foil from your sandwich in the black.

Researcher: Try to say a bit more about that - about that feeling.

Lærke: I don't really know ... it's because it makes me feel kind of guilty ...

(Lærke, 15, Vejle)

The concept of teleoaffectivity indicates an engagement, which is materially manifest in participants' homes. As mentioned, they have all designated space in their apartments and made the effort to install a system for sorting. Returning to Helena, in her otherwise tremendously tidy, open-plan home, part of the system comprised a string bag for cardboard and big plastics placed on the floor in front of her freezer. She has her biowaste-bag under the kitchen sink, and doing the dishes, she scraped even the small amount of tuna mousse left on the spoon into the bag.

It may be that the connection between sorting and environmental concerns is not always very prominent in the participants' awareness, but the investment expressed in their practices and material arrangements reflects both conviction and commitment. Even if their explanations are weaving, participants are both emotionally and morally engaged in sorting. We conclude that sorting is a variation of waste practices that is experienced as more ethical in the sense of everyday life normativity. In the following section in which we delve into a selection of situations in which participants deflect their practices and principles of sorting, we refer to this teleoffective structure as the 'ethic of sorting'.

Conceptualising the ethical aspect of sorting in this way instead of referencing a broader concept of environmental ethics enables us to allow space for our participants' sometimes staggering manner of association, without reducing their engagement to rule or norm following. The experience of the ethic of sorting as an affective addition to the telos of conventional disposal echoes Gay Hawkins' description of recycling and other new waste habits as endowed with something extra, a certain kind of virtuousness (Hawkins et al., 2007). Thus, whether participants promptly connect sorting to environment or not, they unambiguously experience sorting as the way they *ought* to discard waste. Hence, we argue that sorting is a variation of waste practices with a distinct ethical dimension – the ethic of sorting.

4.3. Empirical analysis part two: when social norms of proper conduct interfere with sorting

4.3.1. Gesturing appreciation and attentiveness at the expense of sorting

Having guests over involves a reshuffling of the socio-material surroundings. The temporality, materiality, and affectivity of social practices are attuned to the understanding of what hosting implies. Sharing a meal followed by drinks and conversation is central in much Western socialisation. In Northern Europe, more often than restaurants or bars, home is the locus for dining with friends, family, and other acquaintances. Social practices involved in hosting may be the same as on an ordinary night but performed slightly differently. Because of the 'extraordinary' presence of guests, what we cook, how we set the table, eating manners, conversations, clearing the table, cleaning the dishes, and the passage from dinner to the rest of the evening may diverge from ordinary routines. Our participants regularly host friends or family and, usually, sharing a meal is part of this. In this context, they recount how having guests over can challenge the usual routines of sorting waste yielded from cooking and eating.

Researcher: In that situation described earlier, where you just in that situation, something else was more important to you than sorting, what was that?

Susanne: I think ... there's all this jumble over here, and your house is full of guests. It becomes too messy and then I just feel like, "uff, it needs to go!" If someone would do it for me and clean it, then I'd be at peace with that, but in that situation, I just couldn't cope with it, perhaps.

Researcher: Because you'd rather ... ?

Susanne: But, surely, I would've preferred to clear it away in the right manner, but I can't stand if everything looks like a mess when I have guests.

Researcher: But I'm curious about what you got in exchange?

Susanne: I had my peace and got the mess cleared away.

Researcher: You had your peace to do what?

Susanne: To sit down and be social again.

Researcher: I see, so to be with your guests?

Susanne: Even though it's a simple task, you're perfectly able to be putting the dishes in the dishwasher and so on, that's not a problem ...

Researcher: But you feel it engrosses some of your presence and attention, or ... ?

Susanne: Yes, in some way, this is what it does even though you are near. Near, but still a little at a distance. You can hear everything people say, you can actually also interfere, but you anyway just don't do it so easily. That's what I think.

(Susanne, 67, Copenhagen)

Like the rest of the participants, Susanne also believes that sorting is the proper way to discard waste. Nevertheless, the presence of guests in the home makes her deflect from her normal routine. Sorting takes more effort and time than throwing everything into the same bin, and Susanne, like others, has the understanding that packaging and containers must be cleaned before sorting. Sorting, therefore, involves too much expenditure in terms of the presence and attentiveness that she wants to share with her guests. Susanne is not willing to afford this.

She and her husband live in an open-plan apartment. This means that there are no walls cutting off the kitchen area, where Susanne is handling leftovers and dishes, from the dining and sitting areas where guests are entertained. Susanne remarks that she is close enough to hear the conversation around the table or the sitting area and, in principle, she *could* join in, but she does not. Withdrawn from the party, she feels that she is unable to participate fully, why she tries to minimise the time spent in the kitchen area. Although she would have preferred to discard the waste in "the right way", as she puts it, in this situation, she discards sorting because this allows her to return to her guests more quickly.

We understand that for Susanne to leave the mess around is unbearable with guests in her home. Deflecting from her normal sorting routine and moving faster through her cleaning buys her time and 'gives her peace to be social'. Why the waste from cooking and eating disturbs someone's peace, we might learn from another participant, Åse. Åse also lives in an open-plan apartment, and she too expresses messiness as irreconcilable with having guests over. Åse, however, explicitly formulates neatness as an essential obligation to one's guests, a moral obligation even:

Åse: When you have guests, it's not fair to them if they must look at a messy kitchen ... I think the surroundings should be neat and nice ... and you can't hide ... you can't hide the mess, or however you want to phrase the middle and jumble you leave when you cook.

(Åse, 82, Vejle)

Åse explains that hosting in an open-plan apartment makes it impossible to hide the remnants from cooking, meanwhile leaving them visible to guests is simply not a done thing. Guests deserve a neat and comfortable setting, which she contrasts with the untidiness that her cooking involves. Åse's formulations reveal how the disturbance of peace that untidy surroundings inflict relates to a concern for the guests rather than a personal hypersensitivity towards the mess itself. Across interviews, we found that, normally, participants afford the time and attention required to sort but that the presence of guests reshuffles their priorities. This confirms that the felt urgency of clearing and cleaning, that makes participants dispense sorting, is prompted by considerations tied to the reconfigured socio-material surroundings implied by having guests. Like a nice meal, neat surroundings are perceived as a token of appreciation and a gesture of respect for those who visit. This perception belongs in the realm of general understandings (Schatzki, 2002; Welch and Warde, 2017) and informs the teleoffective engagement. The impending violation of this general understanding rather than the mess itself is probably what upsets Susanne.

Not all participants care about the tidiness of surroundings as Åse and Susanne do. Niels lives by himself in an apartment with separate kitchen. Contrasting Åse and Susanne's attention to orderliness and cleanliness, Niels does not explicitly express such concerns. Still, having guests over can challenge his normal sorting routine. Preceding the following quote,

Niels described an episode from a dinner with friends. They had some wine, and interestingly, sorting had been an object of discussion, general agreement being that it is a matter of importance. Yet, as they clean up together after the meal, recyclable waste goes into the 'normal' bin.

Researcher: Do you think this is influenced by the situation, I mean, that there was a feeling of festivity? Or is it something that you recognize from your own everyday life that ... ?

Niels: You know, you are in the process of ... your focus is kind of elsewhere ... I think ... at that instance, you'd simply rather take care of your guests than spend time sorting your waste, and if you can't just leave it for the next day when you'll have time, then ... I mean, then you just choose the easiest solution.

(Niels, 35, Copenhagen)

At first, Niels explains that setting aside sorting is the result of a simple lack of attention. Nevertheless, he soon elaborates his explanation using more deliberate terms, which allow us to discern that this slip of attention is not random. Rather, the lack of attentiveness in the process of discarding is an effect of a driven focus on his guests. As such, we observe a privileging of the guests at the expense of sorting, similar to what we observed earlier. Unlike other participants, Niels does not seem to perceive the matter of tidying and cleaning as an important gesture of appreciation. Rather clearing "what cannot be left for the following day" is articulated as a practical intention to reduce the effort required when doing the dishes at a later point. Nonetheless, sorting is set aside for the same prevailing reason: to avoid turning the attention away from guests for longer than necessary.

Hence, we find that the presence of guests in the home involves a reshuffling of socio-material surroundings, which consequently reconfigures participants' normal waste practices. We understand that, in this context of socialising, the time and focus required to sort is perceived as involving an improper derailing of attention from friends and relatives onto waste. The participants' priorities reflect a general understanding of what is proper conduct in the social situations described. Accordingly, their efforts to sustain a focus of attention on their friends and relatives in the course of clearing and cleaning reflects their competence regarding discerning what the situation is about, namely socialising and being present with guests, and aligning their actions with the associated normative standards. Thus, sorting is not randomly set aside but purposively dispensed with to benefit the relationships and to be able to show friends and relatives the appreciation to which they are considered entitled.

In the following section, we maintain the interest in situations, in which the participants' normal relationship with sorting is compromised by social concerns. The situations selected for the subsequent part of the analysis, however, differ from those in the former. In the situations already analysed, participants' actions were oriented towards obtaining something positive – the possibility to be attentive and show appreciation. In the following section, however, actions reflect concerns about avoiding a negative reaction by overstepping general understandings of the proper ways to relate to others.

4.3.2. Avoiding damaging social relationships at the expense of sorting

During conversations with participants, the topic of how other people around them sort also came up. In general, many participants expressed the conviction that their friends and family more or less sort like they do. However, they also discussed instances in which they had observed that others did not sort, typically during a visit to their home. For instance, participants recounted witnessing *in vivo* that people threw everything into the 'normal' bin or being confronted with various recyclables already in there when wanting to discard something themselves. Some participants had also observed that people they are close to and expect to share beliefs with did not have a system for sorting in place. Although frustrated with these observations to varying degrees, participants were

largely reluctant to interfere with or call attention to the lack or wrongful sorting.

In participants' accounts, the reluctance to comment on the observed non-sorting is unambiguously tied to the discomfort or irritation that such comments were expected to cause. In the following quote, Niels explains why he would never dream to confront people with their lack or wrongful sorting:

Researcher: Would you ever point out to your friends [that they don't sort how you think they ought]?

Niels: No, no, no. That's up ... I mean, people are their own ... and I cannot ... You cannot act as the guardian of moral rectitude towards your friends ... people are their own master, and I just have to accept. People are free to do as they please ... that's just how it is.

Researcher: I see. How would you feel if someone interfered in [how you handle your waste]?

Niels: I would feel that was weird. I think it'd be quite difficult for me to handle

Researcher: Yes?

Niels: ... I don't think that you should decide what other ... I mean, interfere with ... "laughs"

Researcher: I see. How do you think that they'd react if you did it ... ?

Niels: In the same way. I mean, this is exactly the reason I don't do it.

Researcher: Could you elaborate?

Niels: I mean, I'd get ... I would find it weird behaviour, and I'd actually get a bit agitated ... and I think that they feel the same way. Therefore, I would never point to something like that.

Researcher: No?

Niels: ... No, I would never do that.

Researcher: Why do you want to avoid doing something they find agitating?

Niels: Because ... Like, I'd get annoyed if they interfere in my business, I think they too would find it annoying if I interfere in theirs.

(Niels, 35, Copenhagen)

Like many other participants, this account of why Niels abstains from commenting on the waste practices of others refers not to actual experiences but how he imagines he would react in case someone else commented on his practices. Two exemplary motives appear in this quote, which recur across different participants' explanations of why they avoid commenting on other's waste practices, even when frustrated. One is the refusal act as the 'guardians of moral rectitude', and the other references the universal right of everyone to do as they think best. The proximity with which these two motives appear in this quote indicates their reciprocal relation. This is what we elaborate on next.

While some participants speak of morality's guardian, others express aversion of being perceived as a 'goody-goody'. The two figures of speech are used interchangeably and as analysis evinces, ideationally, they fulfil the same function. Therefore, we refer to both at once as 'morality's guardian'. The terms represent a relationship of asymmetrical moral character between the person who positions as morality's guardian and the person who is being told s/he is wrong. Performing in this role is then effectively perceived as elevating oneself to a position in which one is morally justified to judge the behaviour of another as bad or even immoral. Such positioning is (evidently) at odds with what participants speak of as the freedom of everyone to decide for themselves how to act. For the participants to tell other people what they think they ought to do with their waste is, effectively, perceived as an impingement of

everyone's universal rights and, consequently, beyond their entitlement. Hence, we observe how participants' assumptions that comments on other's waste practices cause irritation, are not owing to an immanent quality of comments on waste specifically. Rather, the assumptions owe to a general understanding that correcting the behaviour of other adults is inappropriate.

Thus, it appears that morality's guardian, contrasting face value, represents a morally dubious character rather than moral superiority. Still, the recurrence of exactly these ideational terms in participants' accounts is not merely revelatory of their general understanding of how to legitimately relate to the doings of other grownups. It is worth noting how the terms leave participants' relationship to sorting unscathed and thereby confirm what we observed in the previous part of the analysis, that is, that sorting is perceived as the right way to discard waste. Hence, the morally dubious quality referenced by 'morality's guardian' is not equivocal. The dubiousness applies *only* to the manner of relating to other people, implied by commenting on their doings, implicitly passing moral judgement. The standard of conduct, in this case, the ethic of sorting, by which their doings are judged, remains uncompromised as morally superior to conventional disposal. In other words, as participants refrain from commenting on the witnessed instances of lack or wrongful sorting, this reflects a situated negotiation between two enduring standards of conduct: the ethics of sorting and the general understandings of how to relate to others. In the following section, we explore the dynamics of these negotiations.

4.4. Situated negotiations

Every event of gathering with friends and relatives creates a space and time in which our relationships may either be strengthened or damaged, depending on whether we experience the interaction as positive or negative. Schatzki (2016) asserts how the violation of social norms may trigger strong negative reactions, such as disapproval or condemnation. Likewise, before Schatzki, other thinkers have conducted prominent studies of how the consequences of not conforming to norms of proper conduct and appropriate behaviour may harm the relational bond and ultimately lead to social refutation (e.g. Elias (2000); Bourdieu (1984); Butler (1993); Ahmed (2010)).

Grasping the potential consequences of dismissing the general understandings of how to appropriately relate to others, we understand participants' adjustments of their normal waste practice as teleo-affectively oriented as an act of caring for their relationships. The situated suspension of the ethic of sorting accordingly appears as a consequence of the effort to sustain their relationships. The following quote elucidates how the mother's concern with having a good relationship with her grown daughter orients her behaviour and how the course of action in which she abandons her sorting principles results from a situated negotiation that relies on an interpretation of the situation and competencies to act accordingly.

Susanne: But, I feel that there are many occasions, in which you keep your mouth shut, and that is what you should do. Some things it's OK to comment on, but you shouldn't keep doing it, right? I mean, I bet that I've happened to comment about those plastic barrels once, and I think that it becomes a pain in the ass if I keep doing it, and I don't want that.

Researcher: You don't want to be a pain in the ass?

Susanne: I probably already am in so many ways, right?

Soren: No, you prefer to be that person, who ...

Susanne: I would like to be someone with whom you have a good time.

Soren: Yes, and helpful ... without any bickering.

Susanne: Yes.

(Susanne & Soren, 67, Copenhagen)

Observing general understandings is not only a matter of not offending social norms but also demonstrating attunement with the common interpretation of what the situation is about and the competencies to act correspondingly. According to the mother and father who assist her explanations, having a good time without bickering is the objective of the time spent with their grown daughter. During social gatherings, nurturing and cultivating relationships is what is important. To engage with each other, appreciate and grow the relational bond is central to the collective accomplishment of what socialising is about, less so to take care of the environment. Based on participants' reading of the context and the implied teleo-affective structure, the right thing to do is to allow a waste practice that they believe is principally wrong. To insist on sorting would not merely be perceived as 'weird', as Niels put it earlier, but one would appear unattuned to the mutual coordination of the ongoing event and socially unaccountable.

5. Discussion

The analysis reveals that, in social gatherings, participants adjust their waste practices and principles. These adjustments are in response to a conflict between the standards of conduct that are experienced as irreconcilable at the level of practice: the ethic of sorting versus a concern with their personal relationships. In the following discussion, we propose the concept of 'ethics of care' to denote the teleo-affective structure – that is the concern and affective engagement – which orients participants' course of action in the depicted situations.

The concept 'ethics of care' occurs in various studies, amongst which some use it to reference the orientation guiding those acts, through which we seek to cultivate and enhance our relationships with others (see Popke, 2006 for a thorough review). Gherardi and Rodeschini (2016) is one such study where the concept has been put to use and which we lean more strongly against as we employ it ourselves. The authors treat caring, not as a practice in its own right, but rather as an ongoing accomplishment of solicitude and consideration expressed through other practices (2016). Caring may be understood as a teleo-affective orientation based on interconnectedness and interdependence between people rather than as a universal standard. This orientation guides situated negotiations of how to respond to different tasks at hand, in ways that are very similar to the participants' negotiations between behaviour that best benefits their relationships versus acting on their general principle that sorting is always the correct way to discard waste. Gherardi and Rodeschini's concept makes it possible to conceive of situated actions as ethical even when appearing obviously wrong if viewed from a universalist perspective (2016, p. 267). Likewise, we aim to move the discussion from the matter of individual beliefs, actions, and the universalist concept of ethics and instead emphasise the social and local embeddedness of participants' dispositions, the ends pursued, and the affectivity involved.

We use 'ethics of care' to refer to the teleo-affective structure that guides participants' adjustments to their usual sorting practice and the temporary abandonment of the associated ethics. Whether participants dispend their normal waste practice to show appreciation for their guests through attention and orderliness or to avoid positioning themselves as morally superior, their compliance with these general understandings is concerned with nursing and maintaining their social relations. Caring for their relationships is the object of the ongoing accomplishment towards which participants' responses to the socio-material surroundings and the tasks at hand, are oriented. Ethics of care, thus, denotes the teleo-affective structure directing and analytically informing their dispositions and actions in the depicted situations.

Consequently, we argue that, when participants abandon their normal waste practices, this is the result of situated negotiations between the teleo-affectivities conceptualised as the ethics of sorting and ethics of care, which participants experience as irreconcilable on the level of practice in the specific context of socialising. As the phrase 'the guardian of moral rectitude' exposed so wonderfully, the ethic of sorting is left unquestioned, whereas insisting on sorting in the depicted situations is

perceived as ethically questionable and inappropriate. It is the (teleo-effective) nature of social gatherings as this is conceived, which gives weight to the ethics of care in participants' situated negotiations between sorting or showing respect and appreciation to their guests. In other words, the participants' interpretations of the socio-material surroundings and what these are about is what guides the course of action in which disposing of their waste in a way that they principally think is wrong is then experienced as the more sensible and right thing to do.

Other studies prior to ours have engaged with events in which concerns with sustainability are put aside in 'exceptional' circumstances. Farbotko and Head (2013) work on gifting displays how the concern with affirming and extending relations compromises considerations of sustainability in the event of gifting. Their study is likely indicative to a body of disparate works that the conceptual approach proposed in this paper might put in connection. The identification of how teleo-effective concerns are experienced as irreconcilable at the level of practice, avails a means to detect a conflictual dynamic, possibly causing a pattern of deflection across multiple practices. Emphasising the situated negotiation between teleo-effectivities, this approach is a supplement to the more established concept of compartmentalization (e.g. Anciaux, 2019; Bartiaux and Salmon, 2012). This calls for further investigations into the dynamics of incompatible teleo-effective structures and why one comes to direct the course of its unfolding.

6. Conclusion

This article evinces the potentiality of practice theory in studies of waste and recycling. Approaching the analysed instances of participants deflecting their principles and practices of sorting as a value-action gap risks missing both the situatedness of the values and, accordingly, the considerable influence that context has on what appears to the individual as an appropriate, sensible course of action.

This paper first illustrated that participants have well-established sorting routines and unambiguously believe that sorting is *the* proper way to discard waste and expounded how sorting reflects an ethical engagement. We then focused on two different situations of social gatherings in which participants abandon their normal sorting practices. We analysed the general understandings that guide the participants' course of action in these situations and found that they regard collective conceptions of what is proper conduct concerning other adults either in terms of positively gesturing appreciation or in terms of avoiding negative reactions by positioning themselves as morally superior. Arguing that the participants' compliance with these norms should be considered an act of caring for their personal relationships, we proposed 'ethics of care' as a conceptualisation of the teleo-effective orientation of the derived actions. We further discussed the situations analysed as sites where participants experience the ethic of sorting and ethic of care as irreconcilable on the level of practice and argued that the course of action should be considered the outcome of situated negotiations. Explaining the seemingly consistent outcome of these negotiations, we pointed to the participants' normative perception of the context of these situated negotiations, namely social gatherings as events, in which relationships are either reaffirmed and strengthened or damaged and destabilised. This teleo-effective ordering of social gatherings and the associated perception of what is acutely at stake, we argue, is what governs the participants' course of action, making them deflect their normal practice of sorting in these situations.

Moreover, we depicted how more sustainable variations of social practices are currently appearing across a wide range of social practices. We asserted how sorting is one such variation and pointed to other variations, such as vegetarian eating, train travel, and second-hand shopping, as examples of how the local performance of social practices as entity is influenced by environmental ethics. We proposed it be relevant to investigate whether sustainable variations of more social practices are challenged and potentially deflected due to irreconcilable concerns detectable at the level of teleo-effectivities. In the context of

certain events in which the appreciation and celebration of relationships, achievements, or simply life are expressed through food, presents, holidays, and so on, we consider it likely that vegetarian menus, second-hand gifts, and less comfortable travel could be considered inappropriate or even insulting. If these assumptions be substantiated through further research, they could contribute significant insight into how cultural norms that are connected to the way we care for our relationships brakes the transformation of everyday life practices towards increased sustainability. Culture and general understandings are subject to history, and the mere occurrence of sustainable practice variations indicate that change is underway. Climate change, however, calls for a rapid transition, and we need to find ways to push through cultural barriers and constraints to accelerate the dissemination of sustainable practices. It could prove valuable to explore the processes of the entrenchment of ethics in our everyday life practices and how these have historically shifted.

Declaration of competing interest

The authors declare that they have no known competing financial interests or personal relationships that could have appeared to influence the work reported in this paper.

The authors declare the following financial interests/personal relationships which may be considered as potential competing interests:

Acknowledgements

This study is part of a Ph.D. project funded by the Danish Innovation fund and the Danish Waste Association.

References

- Ahmed, S., 2010. *The Promise of Happiness*. Duke University Press.
- Ajzen, I., 1991. The theory of planned behavior. *Organ. Behav. Hum. Decis. Process.* 50, 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-1](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-1).
- Alkemeyer, T., Buschmann, M., Buschmann, N., 2016. Learning in and across practices: enablement as subjectivation. In: Hui, A., Schatzki, T., Shove, E. (Eds.), *The Nexus of Practices: Connections, Constellations and Practitioners*. Routledge, London, pp. 20–35. <https://doi.org/10.4324/9781315560816-9>.
- Anciaux, A., 2019. "On holidays, I forget everything... even my ecological footprint": sustainable tourism through daily practices or compartmentalisation as a keyword? *Sustainability* 11, 4731. <https://doi.org/10.3390/su11174731>.
- Anderson, J., 2004. Talking whilst walking: a geographical archaeology of knowledge. *Area* 36, 254–261. <https://doi.org/10.1111/j.0004-0894.2004.00222.x>.
- Atkinson, P., Coffey, A., Delamont, S., Lofland, J., Lofland, L., 2001. *Handbook of Ethnography*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781848608337>.
- Barr, S., Gilg, A., 2006. Sustainable lifestyles: framing environmental action in and around the home. *Geoforum* 37, 906–920. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2006.05.002>.
- Barr, S., Gilg, A.W., Ford, N.J., 2001. A conceptual framework for understanding and analysing attitudes towards household-waste management. *Environ. Plan. A Econ. Sp.* 33, 2025–2048. <https://doi.org/10.1068/a33225>.
- Barr, S., Guilbert, S., Metcalfe, A., Riley, M., Robinson, G.M., Tudor, T.L., 2013. Beyond recycling: an integrated approach for understanding municipal waste management. *Appl. Geogr.* 39, 67–77. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2012.11.006>.
- Bartiaux, F., Salmón, L.R., 2012. Are there domino effects between consumers' ordinary and "green" practices? An analysis of quantitative data from a sensitisation campaign on personal carbon footprint. *Int. Rev. Sociol.* 22, 471–491. <https://doi.org/10.1080/03906701.2012.730825>.
- Bourdieu, P., 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Butler, J., 1993. *Bodies that Matter: on the Discursive Limits of "Sex"*. Routledge, New York/London.
- Chai, A., Bradley, G., Lo, A., Reser, J., 2015. What time to adapt? The role of discretionary time in sustaining the climate change value-action gap. *Ecol. Econ.* 116, 95–107. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.04.013>.
- Chell, E.E., 2004. Critical incident technique. In: Symon, G., Cassell, C. (Eds.), *Essential Guide to Qualitative Methods in Organizational Research*. SAGE Publications Ltd, London, pp. 51–72. <https://doi.org/10.4135/9781446280119.n5>.
- Echegaray, F., Hansstein, F.V., 2017. Assessing the intention-behavior gap in electronic waste recycling: the case of Brazil. *J. Clean. Prod.* 142. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.05.064>.
- Elias, N., 2000. *The Civilizing Process*. Revised ed. Blackwell Publishers Ltd, Oxford.
- Evans, D., 2012. Binning, gifting and recovery: the conducts of disposal in household food consumption. *Environ. Plan. Sp.* 30, 1123–1137. <https://doi.org/10.1068/d22210>.

- Evans, D., Welch, D., Swaffield, J., 2017. Constructing and mobilizing 'the consumer': responsibility, consumption and the politics of sustainability. *Environ. Plann.* 49, 1396–1412. <https://doi.org/10.1177/0308518X17694030>.
- Fan, B., Yang, W., Shen, X., 2019. A comparison study of 'motivation-intention-behavior' model on household solid waste sorting in China and Singapore. *J. Clean. Prod.* 211. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.11.168>.
- Farbotko, C., Head, L., 2013. Gifts, sustainable consumption and giving up green anxieties at Christmas. *Geoforum* 50, 88–96. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.08.004>.
- Gherardi, S., Nicolini, D., 2002. Learning in a constellation of interconnected practices: canon or dissonance? *J. Manag. Stud.* 39, 419–436. <https://doi.org/10.1111/1467-6486.t0131.00293>.
- Gherardi, S., Rodeschini, G., 2016. Caring as a collective knowledgeable doing: about concern and being concerned. *Manag. Learn.* 47, 266–284. <https://doi.org/10.1177/1350507615610030>.
- Gram-Hanssen, K., 2021. Conceptualising ethical consumption within theories of practice. *J. Consum. Cult.* 21, 432–449. <https://doi.org/10.1177/14695405211013956>.
- Gullestad, M., 1993. Hverdagsliv og kultur, diskusjon av begreper, i Kultur og hverdagsliv - på sporet af det moderne Norge. In: Kultur Og Hverdagsliv. Universitetsforlaget AS, Oslo, pp. 17–47.
- Hammersley, M., Atkinson, P., 2010. *Ethnography: Principles in Practice*. Routledge.
- Hanson, J.H., Brophy, P.D., 2012. The critical incident technique: an effective tool for gathering experience from Practicing Engineers. *Adv. Eng. Educ.* 3.
- Hawkins, G., 2007. *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Kusenbach, M., 2003. Street phenomenology. *Ethnography* 4, 455–485. <https://doi.org/10.1177/1466138103043007>.
- Landbrug&Fødevarer, 2019. *Danskene Vil Gerne Leve Mere Klimavenligt*.
- Lanham, Maryland, Hebrok, M., Heidenstrom, N., 2019. Contextualising food waste prevention - decisive moments within everyday practices. *J. Clean. Prod.* 210, 1435–1448. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.11.141>.
- Leray, L., Sahakian, M., Erkman, S., 2016. Understanding household food metabolism: relating micro-level material flow analysis to consumption practices. *J. Clean. Prod.* 125, 44–55. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.03.055>.
- Madrid Akpova, S., 2019. Uncovering cultural assumptions: using a critical incident technique during an international student-teaching field experience. *Contemp. Issues Early Child.* 20, 146–162. <https://doi.org/10.1177/1463949117747108>.
- Miljø- og Fødevarerministeriet, 2018. *Kortlægning af sammensætningen af dagrenovation og kildesorteret organisk affald fra husholdninger*.
- Minter, M., 2018. *Klimabarometeret 2018*.
- Olson, E.L., 2012. It's not easy being green: the effects of attribute tradeoffs on green product preference and choice. *J. Acad. Market. Sci.* 41, 171–184. <https://doi.org/10.1007/s11747-012-0305-6>.
- Popke, J., 2006. Geography and ethics: everyday mediations through care and consumption. *Prog. Hum. Geogr.* 30, 504–512. <https://doi.org/10.1191/0309132506ph622pr>.
- Power, N., Beattie, G., McGuire, L., 2017. Mapping our underlying cognitions and emotions about good environmental behavior: why we fail to act despite the best of intentions. *Semiotica* 215, 193–234. <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0035>.
- Reckwitz, A., 2002a. Toward a theory of social practices: a development in culturalist theorizing. *Eur. J. Soc. Theor.* 5, 243–263. <https://doi.org/10.1177/1368431022225432>.
- Reckwitz, A., 2002b. The status of the "material" in theories of culture: from "social structure" to "artefacts". *J. Theory Soc. Behav.* 32, 195–217. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00183>.
- Røpke, I., 2009. Theories of practice - new inspiration for ecological economic studies on consumption. *Ecol. Econ.* <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2009.05.015>.
- Schanes, K., Dohernig, K., Gözet, B., 2018. Food waste matters - a systematic review of household food waste practices and their policy implications. *J. Clean. Prod.* 182, 978–991. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.02.030>.
- Schatzki, T., 1996. *Social Practices: A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/cb9780511527470>.
- Schatzki, T.R., 2002. *The Site of the Social: a Philosophical Account of the Constitution of Social Life and Change*. Pennsylvania State University Press, University Park, Pa. <https://doi.org/10.5860/choice.40-3946>.
- Schatzki, T., 2010. *The Timespace of Human Activity: on Performance, Society, and History as Indeterminate Teleological Events*. Lexington Books, Lanham.
- Schatzki, T., 2012. *A primer on practices*. In: Higgs, J., Barnett, R., Billett, S., Hutchings, M., Trede, F., Schatzki, T.R. (Eds.), *Practice-Based Education*. Birkhäuser Boston, Rotterdam, pp. 13–26. https://doi.org/10.1007/978-94-6209-128-3_2.
- Schatzki, T., 2016. Krisen und Anpassungen im täglichen Leben. *Osterr. Zeitschrift für Soziologie* 41, 17–33. <https://doi.org/10.1007/s11614-016-0204-z>.
- Schatzki, T., 2018. *Timespace and the Organization of Social Life*. Time, Consum. Everyday Life. <https://doi.org/10.5040/9781474215862-ch-002>.
- Schatzki, T., 2019. *Social Change in a Material World*, first ed. Routledge, London.
- Shove, E., 2010. Beyond the ABC: climate change policy and theories of social change. *Environ. Plan. A Econ. Sp.* 42, 1273–1285. <https://doi.org/10.1068/a42282>.
- Shove, E., 2014. Putting practice into policy: reconfiguring questions of consumption and climate change. *Contemp. Soc. Sci.* 9, 415–429. <https://doi.org/10.1080/21582041.2012.692484>.
- Shove, E., Pantzar, M., Watson, M., 2012. *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and How it Changes*. SAGE.
- Southern, D., 2013. Habits, routines and temporalities of consumption: from individual behaviours to the reproduction of everyday practices. *Time Soc.* 22, 335–355. <https://doi.org/10.1177/0961463X12464228>.
- Southern, D., Yates, L., 2014. Exploring food waste through the lens of social practice theories: some reflections on eating as a compound practice. *Waste Manag. Sustain. Consum. Reflections Consum. Waste* 133–149.
- Viergever, R.F., 2019. The critical incident technique: method or methodology? *Qual. Health Res.* 29, 1065–1079. <https://doi.org/10.1177/1049732318813112>.
- Watson, M., Browne, A., Evans, D., Foden, M., Hoollahan, C., Sharp, L., 2020. Challenges and opportunities for re-framing resource use policy with practice theories: the change points approach. *Global Environ. Change* 62, 102072. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102072>.
- Welch, D., 2020. Consumption and teleoaffective formations: consumer culture and commercial communications. *J. Consum. Cult.* 20, 61–82. <https://doi.org/10.1177/1469540517729008>.
- Welch, D., Southern, D., 2019. After Paris: transitions for sustainable consumption. *Sustain. Sci. Pract. Pol.* 15, 31–44. <https://doi.org/10.1080/15487733.2018.1560861>.
- Welch, D., Warde, A., 2017. How should we understand "general understandings"? In: Hui, A., Schatzki, T., Shove, E. (Eds.), *The Nexus of Practice: Connections, Constellations and Practitioners*. Routledge, London.

Anden artikel

Katan, L. (2022). Revisiting the experience of inconvenience and everyday life practice: the case of waste sorting. In *Sustainability: Science, Practice and Policy*. Vol 18 (1). doi: 10.1080/15487733.2022.2031563

Revisiting the experience of inconvenience and everyday life practices: the case of waste sorting

Lina Katan

To cite this article: Lina Katan (2022) Revisiting the experience of inconvenience and everyday life practices: the case of waste sorting, Sustainability: Science, Practice and Policy, 18:1, 187-200, DOI: [10.1080/15487733.2022.2031563](https://doi.org/10.1080/15487733.2022.2031563)

To link to this article: <https://doi.org/10.1080/15487733.2022.2031563>

© 2022 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group.

Published online: 11 Feb 2022.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 580

View related articles [↗](#)

View Crossmark data [↗](#)

Full Terms & Conditions of access and use can be found at
<https://www.tandfonline.com/action/journalInformation?journalCode=tsus20>

RESEARCH ARTICLE

Revisiting the experience of inconvenience and everyday life practices: the case of waste sorting

Lina Katan

Department of the Built Environment, Aalborg University, Denmark

ABSTRACT

The growing waste volume is an acute issue on the circular economy agenda and consumers play a key role by sorting recyclable materials from residual waste. In the literature, the experience of inconvenience is recurrently identified as a main barrier to sorting. Modeling inconvenience as the effort required for sorting, these studies suggest adjustments to communication and material arrangements, making recycling easier. This article offers a reappraisal of the experience of inconvenience and its conditioning. Using ethnographic data, the analysis explores the incongruities between participants' sayings and doings – their articulated agreement with sorting and reluctance to do so. Waste biographies indicate that instead of overt efforts implied in the performance of sorting, embodied perceptions of normal waste practice govern which performances of sorting are experienced as inconvenient. This pre-reflective structuring of perception is anchored in and maintained by the relation of waste practices to co-occurring practices. Proposing a conceptual distinction, this article suggests that waste practices are performed as “secondary practices” enabling “primary practices,” that orchestrate participants' dispositions and their immediate discernments of what are dispensable and, thus, inconvenient performances of sorting. This perspective elaborates on the understanding of inconvenience and the transition inertia of everyday practices toward sustainability.

ARTICLE HISTORY

Received 7 May 2021
Accepted 18 January 2022

KEYWORDS

Waste sorting; social practices; inconvenience; sustainability; ethnography; circular economy

Introduction

Environmental challenges, including the limits to natural resources and the continuously growing amounts of waste, are increasingly acute issues on the public agenda calling for a transition to a circular economy (UNIDO 2017). This transition involves changes in production and consumption modes to ensure resources are channeled back to circular loops, replacing the linear route to incineration or landfills. In 2018, all European member states agreed to ambitious aims for recycling municipal waste (European Commission 2018). The new legislation imposes the obligation that 65% of all municipal waste must be collected for recycling by 2035, which compelled municipal waste-management companies in Denmark to expand existing schemes for collecting and managing recyclables, encompassing seven categories. The new categories introduced countrywide are plastics, metals, and organic waste, augmenting the schemes run by most municipalities for decades for collecting paper, glass, cardboard, and hazardous waste.

Besides municipal waste-management companies, consumers play a key role in sustaining the resource

flow by separating materials for recycling from residual waste. Despite the importance of consumers performing their part, most studies have long focused on technical system design and management issues, evaluating the efficiency or environmental effects (Abbott, Nandeibam, and O'Shea 2011; Brouwer et al. 2018; Degli Antoni and Vittucci Marzetti 2019; Gradus et al. 2017; Pluskal et al. 2021). Recently, research has increasingly engaged with the consumer perspective. Behavioral change theories and behavioral economics approaches have dominated attempts to understand consumer experiences and their propensity to adopt and use recycling schemes. Such studies and others have found diverse factors influencing consumer-recycling participation. Recurring factors include conviction regarding the positive effects, the required effort, and the social circumstances, such as norms and personal appearance (Abbott, Nandeibam, and O'Shea 2017, 2013; Bucciol, Montinari, and Piovesan 2019; Gilli, Nicolli, and Farinelli 2018; Lee, Choi, and Koo 2017; Perrin and Barton 2001). These factors appear interchangeably in various combinations with varying weight (Alpizar and Gsottbauer 2015; Bezzina and Dimech 2011;

CONTACT Lina Katan lhka@build.aau.dk Department of the Built Environment, Aalborg University, Copenhagen, Denmark

© 2022 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group.
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

McCarty and Shrum 1994; Tonglet, Phillips, and Bates 2004). A major and often decisive influence found in many studies is inconvenience. Inconvenience is often modeled as a cost (e.g., the expense of indoor space for several bins, time needed to separate recyclables from residual waste, and transportation to the dumpster site) and negative tactile senses, such as potential repugnance and visceral disgust related to waste sites or handling waste. However, this inconvenience cost may be recompensed by personal beliefs, values, and motivation for recycling (Berglund 2006; Blake 1999; Ewing 2001; Heller and Vatn 2017; Nainggolan et al. 2019; Ortiz Salazar, Klein, and Klycheva 2021; Van den Bergh 2008).

The modeling of inconvenience as being widely applied operates on the assumption that experience is derived from the actual efforts required, given specific arrangements and tasks implied in sorting. Accordingly, approaches to increase sorting often target infrastructure, devices, and information that minimize required efforts for the desired behavior. Although the model typically involves a conditional multifactor framework, these studies construe the experience of inconvenience as deducible from a bilateral relationship between the characteristics of material arrangements for recycling vis-à-vis the character of the consumer. The models thus tend to isolate these actions and arrangements, where waste is discarded either by recycling or not, from the ever-changing context of everyday life as it unfolds through a manifold of historically developed and developing interconnected social practices. By employing a practice theoretical perspective, this article aims to contribute to the established literature elucidating how recycling practices are formed over time and in connection with other practices, expounding how the experience is conditioned. The methodological approach decenters such phenomena as mind, belief, and intentionality, while the experience of inconvenience is kept at the center of attention, exploring socio-temporal conditions of how it is expressed in sayings and doings.

While practice theories have conceptualized and empirically explored convenience, inconvenience remains remarkably overlooked. In most studies, convenience is associated with technology or inventions, devices or appliances that replace or reduce efforts implied in accomplishing particular tasks (Hand and Shove 2007; Schatzki 2009; Southerton 2003; Shove and Southerton 2000; Warde 1999). The washing machine, convenience food, and smart-home technologies exemplify inventions that execute tasks that humans originally performed, hereby making the achievement of particular ends easier. Additionally, these appliances allow

rescheduling and shifting activity timing, adding the experience of being more in control of one's own time to the conceptualization of convenience (Shove 2003a; Warde 1999; Warde, Shove, and Southerton 1998). By depicting how new inventions or objects have transformed everyday practices, these studies have drawn attention to their involvement in the redefinition and further maintenance of "normal" styles of performing particular practices and general expectations of comfort and convenience in doing so (Shove 2003a, 2003b). For some scholars, the objects of convenience are also regarded as sedimentations and underpinnings of a cultural discourse informing the general needs and expectations that accomplishing everyday life activities be made more efficient (e.g., Shove 2003b; Strengers and Nicholls 2017). Whether discussing the symbolic or practical aspects of how everyday practices change and normal ways of life are reconfigured, these studies maintain an analytical interest in the relationship between these transformations and particular objects, offering an increase in convenience.

While, in many studies, materiality is given priority as the constitutive element of practices and the associated experience, the following analysis takes a different starting point. Material arrangements are certainly considered but less as prefiguring elements than themselves objects of experience, the social and spatio-temporal conditioning that is the focal interest of the analysis.

Although focusing on inconvenience rather than convenience, this article contributes methodologically and conceptually to an understanding of the conditioning of experiences of convenience. My approach emphasizes the embeddedness of experience in a socio-temporal context in two particular ways. First, I explore how historically transmutable conceptions of normal waste practice govern how experiences of inconvenience are expressed in relation to specific performances of sorting while others are undertaken without further thought. Second, looking at waste practices as they unfold in time-space shared with other practices, I investigate how this context influences the unfolding of waste practices and informs the associated experience. The article seeks to answer the following research questions:

- How is the inconvenience of sorting expressed in the sayings and doings of waste practices, and how does historical context inform this?
- How does the context of other social practices with which waste practices co-occur help us conceive the conditioning of the experience of inconvenience?

Theory

Practice theory emerged in part as a response to the prominence of structural agency in cultural theories and the explanatory emphasis on personal motivation, values, and beliefs of methodological individualism as that which generates action. Practice theory instead points to the nexus of social practices as the epistemological object for those who want to study why we do what we do. Thus, if our ambition is to understand the trajectories of a specific practice, for instance, waste practices, we need to appreciate its internal composition, context, and interconnectedness with other practices and explore how the dynamics of these socio-material configurations affect the emergence, persistence, or disappearance of patterned ways of performing the practice (Nicolini 2009; Reckwitz 2002; Schatzki 2010a).

One representation of social practice is as a recursive sequence of day-to-day activities unfolding in a recognizable, although not regular, fashion (Schatzki 2010b). Cooking, cleaning, and accounting exemplify practices. Practices may be visible or cognitive, discursive or physical. Any practice achieves its particular expression from a set of interdependent elements integrated and linked in a specific composition (Reckwitz 2002; Shove, Pantzar, and Watson 2012). Terminology varies, but Schatzki uses the terms “understandings,” “rules,” and “teleoaffective structures” (Schatzki 1996, 2002, 2009). These elements designate the collectively shared and upheld underpinning of the individual’s ability to discern what is going on, what needs to be done, and how it is done in a correct and proper manner. The concept of teleoaffectivity is of particular relevance to the following analysis. It designates the normative ordering of different ends and the emotional engagement in their pursuit. Hence, it is a way to describe the ordering capacity of practices to orchestrate individual sayings and doings through a preverbal, nonreflective experience of the sense and directionality of the practice (Schatzki 1996, 2002, 2009).

Individuals become carriers of practices through exposure to and participation in their performance. Being a carrier means being able to perform a practice in a recognizable and acceptable way. This entails acquiring technical skills, and the normative understandings of how and what is required to perform the practice correctly. Becoming a carrier implies the embodiment of concrete physical repertoires, dispositions, and perceptions. This socialization process enables the individual to experience and make immediate, preverbal discernments of what needs to be done and what is unnecessary to accomplish a practice (Alkemeyer and Buschmann

2016; Nicolini 2009; Schatzki 2002, 1996; Shove 2003a).

Practices never unfold in isolation or are uninfluenced by context. Besides the material surroundings, the unfolding of practices is immersed in a texture of relationships and associations with other practices. While some practices are connected in “complexes,” given the direct sharing of certain elements, others that merely co-occur in space and time are connected as “bundles” (Shove, Pantzar, and Watson 2012). When occurring in a complex, practices comprise and provide resources for each other and are interdependent as they mutually enable accomplishment (Genus and Jensen 2019; Gherardi and Nicolini 2002; Nicolini 2012).

In conclusion, practices are not in themselves stable or coherent phenomena. While ensuring the practices’ occurrence, interconnected practices also hold each other in place as part of their reciprocated configuration. The relative permanence of this connective tissue makes reproduction, durability, and recognizability of practices possible. Changes in the composition of practice elements affect their perpetuation, as do changes in the composition of interconnected practices and other contextual matters, whether are directly or indirectly part of the practices. When aiming to understand how practices achieve durability, we therefore need to attend to the contextual conditions, as these persist in space and time (Kemmis et al. 2014; Nicolini 2009). This article focuses on the socio-temporal conditioning of participants’ entrenched understanding of waste practices and the texture of interconnected practices in which their performances unfold.

Materials and methods

Waste discarding is part of the “normal order of things” in everyday life, and waste service provision in the Danish context is taken for granted. Therefore, articulating how we go about ridding our homes of waste and what the opportunity for doing so means to us can be challenging (Nicolini 2012). Moreover, as waste does not appear in peoples’ homes from nowhere but is a residue of consumption as a “moment” (Warde 2005) in *other* practices, the question of how to delineate waste practices from bordering practices prevails.

Studying waste practices calls for an exploratory approach, and ethnographic methods that allow for inquiry in the context and course of performing the practices can be a productive approach (Hitchings 2012). In the current study, several methods are combined: participant observation (Hammersley and Atkinson 2010), “going along” (Kusenbach 2003), and ethnographic interviewing (Atkinson et al.

2001). The collected data include photo documentation, fieldnotes, and sound recordings, which were transcribed verbatim and coded using open-coding principles (Berg 2007). Interactions were carried out in Danish and quotes have been translated into English by the author.

The visits with participants lasted in some cases for up to ten hours. Besides being taken on an extensive house tour, I participated in various activities in the household's everyday life: I accompanied participants during grocery shopping, packed away groceries, cooked, ate, cleaned up, and took the trash out. By asking "ethnographic questions" (Atkinson et al. 2001; Spradley 1979) during these activities (Kusenbach 2003), I gained insight into participants' lifeworld (Anderson 2004; Gullestad 1993) as expressed in both "doings and sayings" (Schatzki 2002). Besides observing how waste practices unfold in households' everyday life, this methodology availed an analytical uncovering of embodied, collectively shared normative aspects of the practice (Röpke 2009). The methodological design reflects interest in the interconnectedness between practices and the passage of objects into waste, instead of a narrow focus on the bin and what ends up there.

All households participating in this study were recruited through a network's network. Potential participants were approached with a digital flyer briefly introducing the research as interested in "home, everyday life, and waste," followed by a telephone call. Their eligibility was estimated in terms of not being overly opinionated regarding waste or sustainability, and in relation to the intended sample variation. Participants all lived in apartments but varied in household composition and residential demographics to prevent that findings indirectly reflect the practice of a specific population. The ages of adult participants extended from 21 to 82, and their social status ranged from unskilled to highly educated. Some lived alone, while others shared an apartment with a roommate, partner, or children. Likewise, participants varied in terms of owning or renting status, its state of renovation and size, whether its floorplan is open or closed, and residents' tenancy duration.

Two geographical sites in Denmark were selected, Copenhagen and Vejle, including one household from Billund, the neighboring municipality. With one exception,¹ all households in the current study had municipal schemes for sorting plastics, metals, organic waste, paper, cardboard, glass, and batteries, besides residual waste. In the Danish context, the first three mentioned categories of waste have generally been introduced to municipal recycling schemes in more recent years. Glass, paper, and batteries have been collected for recycling for four decades.

In the empirical excerpts employed in the following analysis, participants mention "the Green" and "GreenBin." These terms refer to devices distributed by the respective municipalities introducing the scheme for organic waste sorting. "The Green" (Vejle) references the green bag for organic waste, which is attached side-by-side with a black bag for residual waste in a two-partitioned rack to be mounted on the inside of a cupboard door. The "GreenBin" (Copenhagen) is designed for flexible mounting and has a stable frame, allowing participants to place it on a flat surface, such as a tabletop or the bottom of a cupboard.

Results

While the purpose of this article is not to define what a waste practice is, some preliminary reflections on how to delineate this practice from other everyday practices are productive to operationalize the term for the following analysis. Quite a few practice theoretical studies have engaged with food waste, but this is not a practice but rather an unintended outcome of other practices, the structuring and dynamics of which are the object of analytical scrutiny in this research (e.g., Evans 2014; Hebrok and Heidenström 2019; Leray, Sahakian, and Erkman 2016; Southerton and Yates 2020; Watson and Meah 2012). In this article, the term *waste practices* refers to the physical and mental activities directly involved in waste discarding in bins or receptacles. Food waste neither is nor *has* an end, however, the following analysis reveals that discarding, whether in the form of sorting or disposal, has an end.

In her book *The Ethics of Waste*, Gay Hawkins (2007) depicts how the meaning of waste has changed historically with the transformation of waste practices. She proposes the "ethos of disposability" as a conceptualization of the historically specific framing of waste as an elimination problem, which at the household level meant a concern about protecting and purifying the home and self. In contemporary society, this ethos has gradually been challenged by the appearance of infrastructure for recycling and the problematization of waste as environmentally unsustainable. At this point, sorting as a new variation of waste practices emerged and was associated with virtue and moral obligation (Hawkins 2007).

The description of recycling as a morally elevated manner to discard waste resonates with the concept of the "ethics of sorting," as developed by Katan and Kirsten Gram-Hanssen (2021). Whereas Hawkins' "ethics of waste" is a generic concept, "ethics of sorting" distinguishes the teleoaffactive

structure specific to sorting. We demonstrate how sorting is associated with environmental concerns, and even if this association is often vague, sorting is perceived as the proper and morally superior manner to discard waste. Although the teleoaffective component of sorting appears to differ from disposal, sorting is not a separate practice. Hawkins' historical account of how waste practices have transformed as a process in which more variations have emerged and gradually integrated with conventional variations is grounds for treating sorting *and* disposal as two expressions of the same practice defined by the common teleology to get rid of the waste. Hence, in the following analysis, waste practices are operationalized as activities in which participants directly interact with bins or waste. Importantly, this implies that those activities through which waste occurs, although sharing elements (Shove, Pantzar, and Watson 2012) and intimately connected, are regarded as apart from what is considered waste practices in this article.

The analysis is structured in two sections corresponding to the research questions. In seeking to answer these questions, excerpts from the empirical material on participants' waste practices are introduced. Although these practices are disparate, selections reflect general trends prevailing across the material. A graphical representation of main findings concludes each section.

Exploring the inconvenience of sorting as expressed in the sayings and doings of waste practices

I visit Rasmus in his functionally furnished 100 square meter (m²) (1076 square feet) apartment in Copenhagen on a wintery day in January.² He sublets one room to a tenant, but they practically live separate lives. Rasmus is the participant in the sample who most bluntly articulates his discontent with sorting, expressing it as "an irksome duty." Rasmus references his engineering background, as he emphasizes his strong appreciation for efficiency, functionality, and informed decision making. His self-presentation echoes *homo economicus*, a figure often portrayed in studies of household-waste sorting. Rasmus' collects most of his waste under the kitchen sink. A rack for residuals is mounted inside the cupboard door, and he leaves glass and metal on the cupboard floor. Besides metals, Rasmus has refused to adopt the new categories for sorting. He explains that he does not produce organic waste, as he uses mostly frozen vegetables or eats all parts of fresh vegetables.

Unlike organic waste, Rasmus admits to producing plastic waste, but does not sort it. Discarding his

plastics into residuals, he justifies it to himself by referencing its burnability.

Rasmus: I discard plastics in the waste bin. I assume that what goes in there is burned, and plastics burn well.

Author: So does paper?

Rasmus: It does, but I think paper is easier to recycle.

Author: ...So you think that plastics are difficult to recycle?

Rasmus: Yes. I actually think that this is how I think.

Author: And then this is the reason that you assume that it's better that plastics are burned?

Rasmus: Actually, I think that it's really a matter of... , as a rule, I prefer to do whatever is easiest for myself. To a far extent, it's a matter of being lazy and to avoid furnishing my apartment with 27 different bins. As such, I operate from a basic principle that as much as I can possibly legitimize, I throw in the ordinary bin.

As Rasmus declares that plastics burn well, hence he discards it where it is sent to incineration, a dry smile flickers across his face and his polemicizing tone of voice is notable. With the tone, Rasmus implicitly communicates his awareness that the proper action would have been to sort the plastics. Nevertheless, his practice is ultimately governed, he states, by his laziness, and he orients toward options involving the least inconvenience. The blattancy of Rasmus' formulations is unmatched by the other participants. The way he articulates his deliberate neglect of sorting and inclination to do what is easiest for him is differently moderated and more enveloped in the other accounts. Nonetheless, reservations in relation to sorting and the negotiation rhetoric find some expression with all participants.

Unlike Rasmus' perception of sorting as "an irksome duty," Bettina unequivocally supports it and broadly utters pro-environmental concerns. Still, in her household, which she shares with her husband, Buster, and their two young children (ages 2 and 4), they have not yet managed to integrate the new categories for sorting except organic waste. The parents explain that managing two young children when leaving home makes the carrying of several bags with recyclables one task too many. Using the garbage chute just outside their door has simply been too attractive compared to carrying bags outside to the dumpsters. The family put the Greenbin into use only when the housing association closed off the shaft. Still, this use remains contingent:

Bettina: When I can tell that we'll have some [organic waste] the next days, then I bring it [the GreenBin] out. If I can tell that it'll be a very small bag because we'll eat out for a couple of days, so

we'll only have a few scraps and some leftover oatmeal, then I'll throw it in the normal bin. I'm not sure that sorting is worth neither the trouble nor the bag. These are the considerations that determine whether the GreenBin gets used or not.

The weighing of personal efforts against the benefits of sorting, as expressed in this quote, is typical of many conversations with participants about the waste categories that they either do not sort or only sort sporadically. For Bettina, the benefits of sorting are undoubtedly associated with the environment, but the resource depletion she assumes in connection to the use of a plastic bag augments the counterweight that her efforts make against sorting. For other participants, the association between sorting and environmental concerns is weaker. Nonetheless, reflecting the concept of the ethics of sorting (Katan and Gram-Hanssen 2021), participants immediately and principally perceive sorting as the more proper way to discard waste. When Rasmus explains that he uses the bin for residuals to the greatest extent justifiable, the very need for justification points implicitly to his understanding that sorting would have been better. The main difference between participants like Bettina and those tending toward Rasmus' stance is the disparity between the tones of resignation and resolution. The rhetoric of negotiation prevails in the accounts of all participants. The effort required to sort, which is subject to the experience of inconvenience involved in separating recyclables from residuals, is negotiated against some implicit inclination to perform the easier option of disposing of everything in the same bin and transporting it to only one dumpster.

As such, it would appear that the entire sample embodies a varied crowd of *homines oeconomici*. Despite their often weaving and sometimes absent assumptions about the environmental gains of sorting, they explain that they act on the sense that the inconvenience is too extensive for the potential benefits to be worth their effort. The cost-benefit rhetoric seemingly reiterates a rational choice behavior often depicted in prior studies on waste sorting, where inconvenience is reported as the primary obstacle to acting on attitudes and values (e.g., conceptualized as the ethics of sorting). Nevertheless, participants' waste practices also include doings that appear far from convenient and therefore challenge the contention that conscious decision making and a general inclination to minimize personal effort is fundamentally what governs action, as formulated by Rasmus. The following excerpt from my fieldnotes depicts part of his recycling routine, offering nuance concerning his otherwise principled stance.

Towards the end of my visit, Rasmus and I leave his apartment to take his paper waste to the dumpster site approximately 400m [meters] away.

Before leaving, Rasmus struggles a bit to gather the disorganised heap of papers that he has been collecting on a shelf in one of his cupboards. He manages to clasp it in his arms, and I fathom that this appears way too impractical and unstable for him to make it all the way to the dumpsters without losing at least some.

It is dark and drizzling outside. The walking path is muddy. At the first gust of wind, several papers sweep from Rasmus' arms. I help him get a hold of them. He is annoyed but walks on. The same thing repeats.

The dumpsters are locked inside a cage that Rasmus must unlock with a key. It is difficult with his arms full. Inside, he circulates among the dumpsters in the dark, looking for the right one. I ask whether he feels like resigning. He confirms, but states that he doesn't feel like carrying the paper back with him. Then, he finds the container.

Rasmus' effort to recycle his paper stands out against the backdrop of his statement that, ultimately, laziness and the propensity to do what is easiest steers his practice. Like other participants who similarly point to inconvenience as the reason they either refuse or resign to sorting, efforts to recycle were observed that do not align with the cost-benefit reasoning, communicating a general governing rule of their waste practice. Bettina, who explained her reluctance concerning organic waste by referencing resource depletion and inconvenience, in contrast, performs a routine with the family's glass recyclables involving rinsing with tap water and washing in the dishwasher before moving the glass to the cupboard where they are stored until one of the adults takes them to the outdoor container. Although no objective measurement of participants' efforts is available, it is difficult to maintain that the efforts when Rasmus sorts paper waste and Bettina sorts glass entail less inconvenience than the categories of waste about which these participants express reservation. Consequently, I propose, that while some categories of recyclables are subjected to negotiation and, hence, conditional performances of sorting, contrasting categories are more readily accepted and performed and this does not reflect an observable difference in the respectively implied inconvenience. In other words, a distinction between the negotiated performances of sorting and sorting performed as non-negotiable does not correspond to a distinction between inconvenience and convenience.

Narrowing the focus to determine whether a pattern exists regarding which categories of recyclables are subject to negotiation and which are not, a division is observed between categories recently introduced for recycling and those categories that many participants have grown up separating from residual waste. The following quote depicts how participants relate to older categories of recyclables based on a

biographically entrenched understanding that some kinds of waste simply do not belong in the bin for residuals. Contrasting the reflective reasoning and negotiation characterizing participants' relation to the newer categories of recyclables, sorting as the proper manner to discard more established categories is an embodied normativity, causing moral discomfort when neglected.

Bettina: Even if it's just a small handful of paper scraps from the kids' play with scissors, I notice how it angers me if I, for some reason, don't sort it, maybe because I simply don't have the strength at that moment.

Author: Where does that feeling come from?

Bettina: I suppose it's [from] my parents.

Author: Do you remember how long you've been sorting?

Bettina: I think my parents always sorted paper, cardboard, and glass, too.

Author: Always?

Bettina: As long as I remember.

Author: When were you born?

Bettina: In the nineties. And you know, back then my father took it with him. They didn't have a car when I lived at home, so once a week my father loaded glass and cardboard and probably also paper into the bicycle trailer when he was going shopping. He first went to the glass container, which was in front of the supermarket, and the rest of it, I'm not sure, but I suppose he could also drop it off there. Then, going back, he transported all the groceries in the trailer.

The biographical perspective informs the earlier identification that the perceptual and performed division between negotiated and non-negotiable sorting does not correspond to a distinction between inconvenience and convenience. It appears that, disregarding the extent of overt efforts, a deeply rooted and mostly pre-reflective understanding of proper waste practice obtained through the exposure and participation in the practice of others precedes and governs participants' perceptions of which performances of sorting can even be subject to negotiation. This is not to say that participants' assessments of effort and negotiations of the same do not influence their practice – it seems they do – but a more primary embodied sense of what needs to be done informs the dispositions of their doings as expressed in the disparity between the sorting acts they readily perform and those experienced as a negotiable inconvenience (Figure 1).

As participants generally agree with the ethics of sorting, why do their waste practices not transform faster? Why do they negotiate referencing inconvenience rather than more readily appropriate more

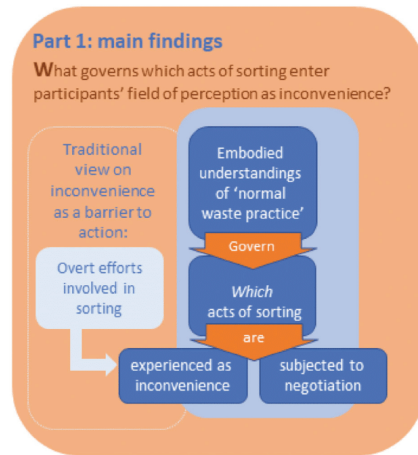

Figure 1. Flowchart illustrating factors identified as influencing participants' experience of the inconvenience and negotiability of sorting vis-à-vis different kinds of recyclables.

sorting in their practice? The next section informs the response to these questions as these are examined in the subsequent discussion.

Exploring the inconvenience of sorting in the context of other social practices

The vast portion of waste for sorting the categories subjected to negotiation is generated during cooking and food consumption. As explained in the methods section, taking part in grocery shopping, cooking, and cleaning are central components of this study's methodology. This part of the analysis centers on a particular observation, which elucidates a dynamic between practices that generally orchestrate participants' dispositions toward waste. The discussion pertains both to their actual doings and their associated experiences.

When I visit Frederikke, Frederik, and their children (ages 9 and 11) in Vejle we are having lasagna and a salad for dinner. Frederik is the primary cook in the family, but Frederikke and I join him in the kitchen, assisting sporadically. The following account is from an elaborated version of my fieldnotes.

First, Frederik peels two onions and some cloves of garlic into a heap on the kitchen counter. He chops them on the cutting board, and as they go into the casserole, the mince follows; Frederikke steps in to stir. Frederik gets carrots and cabbage from the fridge, and while stirring the casserole, Frederikke explains how they try to make the children eat more vegetables. Frederik peels the carrots onto the heap of onion scraps and grates them before they also go into the casserole. The cabbage is destined in the same direction, but first, he clears the onion

skins and peels into the Green. Then, placing the cabbage on the cutting board, he cuts a big chunk off the top. He removes the foil from this part and disposes it into the Black [bin for residuals] and before proceeding to chop the cabbage, he places the unneeded part he won't use, where the heap of peels and skins were before.

The rhythm of interchanging tasks in Frederik's cooking extends to making the salad. He rinses the vegetables, cuts them, clears his work area of residue, rinses, cuts, clears, and so forth. Expanding the analytical focus to include co-occurring practices, such as cooking, elaborates our understanding of *how* and *when* participants use their bins, developed in the prior section. Bins are used in the ongoing course of performing a different practice. In practice theoretical parlance, participants' waste practices unfold as part of a complex of different social practices. This identification of waste practices as part of a cooking practice, in this case, evokes the answer to yet another question: *Why* do participants use their bins?

The cooking scene demonstrates that whether by sorting or not, participants use their bin/s to rid a space needed to proceed with what is their primary doing. Discarding is not an activity Frederik performs for its own sake. Frederik's use of his bins is mainly a precondition for accomplishing the end of his cooking: making his family dinner. Thus, Frederik's teleoaffective engagement resides in his cooking practice. It is likely that, even in the moment he drops the waste into the bin, neither the bin nor the waste is the primary object of his attention. More likely, the next step in his cooking is his primary focus. From this perspective, waste practices come into view as a "secondary practice." Waste practices assist other practices and are performed as a means and a part of accomplishing them.

Although Frederik's family installed a system for sorting recyclables, including plastics, in the excerpt, he drops the foil from the vegetables into the residuals' bin. In contrast to the bins for residuals and organic waste, the recycling system is placed against the rear kitchen wall, approximately two meters (6.5 feet) from his work area. When I ask him why he does not use it, he answers much in accord with other participants confronted with similar observations, that he was not thinking about it at that moment and that it (discarding the waste) needed to be quick. Sorting the foil would have required Frederik to consciously reroute his habituated waste practice and move to the other end of the kitchen. Compared to discarding of the foil in the bin for residuals mounted on the inside of the cupboard below the sink next to where he chops the vegetables, sorting imposes an elongated disruption of the "primary practice" but serves it no better.

In this view, we can rephrase our understanding of participants' experience of inconvenience as a disturbance to the practice they are primarily engaged in, the practice they perceive themselves as performing. This perspective offers an epistemological reappraisal of the experience of inconvenience so often reported as the main barrier to increasing sorting. Instead of attempting an objective estimation of the effort required to use bins and how well their design, placement, and other factors enable waste practices, the focus shifts to how well bins allow waste practices to enable and assist other practices. In this regard, the experience of sorting is not deducible from the requirements of performing this practice on its own but notably the context of the primary practice it enables.

How participants' experience of inconvenience connects to their perception of what they are doing (i.e., their understanding of the practice in which their engagement and attention is invested and especially what its accomplishment necessitates) exposes an important aspect of its conditioning. In the empirical example above, tasks are distinguishable between those perceived as necessary for accomplishing the end of the primary practice and those that are not. Removing the foil from ingredients and rinsing, chopping, frying, and assembling bolognese and pasta for a lasagna are all necessary tasks to accomplish the family's dinner. Sorting the foil from residuals, in contrast, is not.

We might distinguish between dispensable and indispensable efforts. While some efforts are considered part of one's practice, others are perceived as extra – tasks performed in addition to those required for accomplishing the ends of what one perceives oneself as doing. The latter can be subject to negotiation. As evinced above, sorting serves Frederik's cooking no better than disposal, probably the opposite. The teleoaffectivity of sorting is therefore a negotiable concern, which may be undertaken when not experienced as too disruptive to accomplishing the primary practice.

Exploring waste practices in the context of co-occurring practices enables us to grasp how the hierarchical relationship between primary and secondary practices is formative to participants' experience of inconvenience. We conceive how inconvenience may be concretized as the experience of being unnecessarily disturbed in accomplishing one's primary doing and how the implicit understandings of what this requires constructs the efforts pertaining to sorting as something extra and dispensable and, therefore, negotiable. The negotiability of some efforts is contrasted by *and* derived from understandings of what needs to be done, not in terms of abstract principles that are consciously

considered but instead practical concerns governed by embodied understandings of what is proper practice and which efforts can acceptably be ignored (Figure 2).

The next section first unfolds how these insights inform the findings from the analysis. Then both parts of the study are brought together to discuss why the transformation of participants' waste practices is so indomitable to change despite their

general agreement with the ethic of sorting. This part of the discussion results in two recommendations for policy makers and strategic planners endeavoring to increase sorting. How the analytical findings inform these recommendations is illustrated in a summarizing figure (see Figure 3). The section concludes with reflections on how findings might be relevant beyond the case of waste sorting.

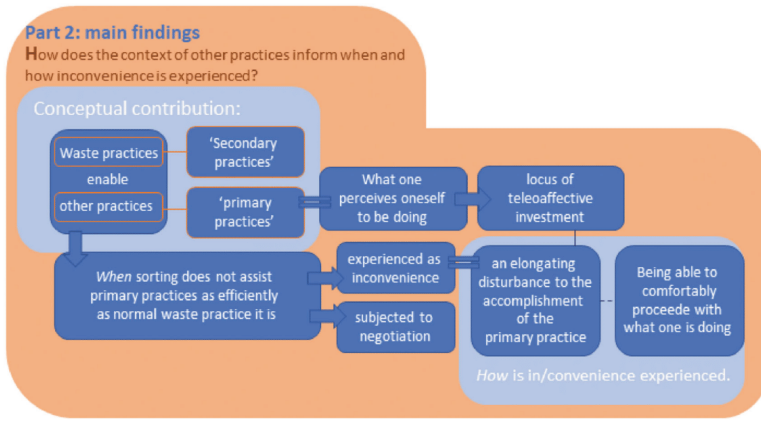

Figure 2. Flowchart illustrating the relationship between waste practices and other practices and how this relationship informs how inconvenience is experienced.

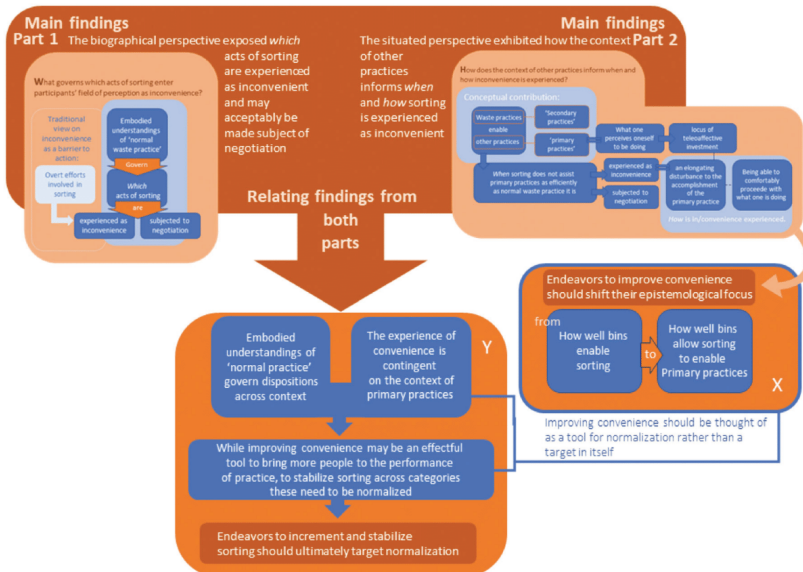

Figure 3. Flowchart illustrating how the findings from the analysis inform the recommendations for policy and strategic planning put forth in the discussion.

Conclusion

While the dynamic between waste practices and the practices they assist represents one perspective elucidating how sorting comes to be experienced as inconvenient and negotiable, it also hints at why waste practices do not transform faster. Despite participants' general agreement with the ethics of sorting and the observation that, compared to old categories, the new categories do not require overtly greater effort, encompassing the latter into practice remains halting.

No practice is inherently static or stable (Nicolini 2009; Shove 2003a; Shove, Pantzar, and Watson 2012). The empirical excerpt above already demonstrates this: In Frederik's cooking, two nontraditional ingredients – cabbage and carrots – appear in the lasagna's bolognese. These ingredients are part of Frederik's cooking because the parents aim to feed their children more vegetables. It could seem that the teleoaffective structure of the family's cooking is informed by general understandings (Schatzki 2002; Welch and Warde 2017) that good parenting involves feeding children healthy food. Thus, while unwrapping, rinsing, and cutting of cabbage and carrots may, in a conventional view, be considered an extra inconvenience that is unnecessary for preparing lasagna, for Frederik, this is simply part of making a proper dinner for his family.

Similar to ideas about health influencing understandings of good parenting, sustainability could be identified as a contemporary discourse influencing still more practices and, thus, enhanced through their performance. Nevertheless, the status of waste practices as secondary – performed in the service of other practices – implies that carriers' teleoaffective engagement and attention reside elsewhere even in the moment of discarding, and that performance is mainly orchestrated by a different practice's teleoaffectivity. Recognizing how the secondary status of waste practices implies a functional and hierarchical relationship with the primary practice governing the directionality and telos of participants' doings expounds how the interconnectedness with other practices keeps waste practices in place.

The power of normative ideations to influence our dispositions depends upon their frequent reproduction through everyday practices (Shove 2003b). Exposure to others performing the practice and one's own repeated performance hereof is *the* site where normative conceptions of what needs to be done and is an acceptable manner of doing so are embodied. As shown, the status of waste practices as secondary suggests that sorting is often sidestepped as an extra and, therefore, negotiable task during primary practices. Thus, the processes through which sorting the new categories could have been

embodied as a normative standard for proper waste practices remain unrealized, whereas the conventional understandings of what needs to be sorted and what is dispensable are sustained and strengthened. Consequently, sorting the new categories of recyclables is continuously experienced as an extra, negotiable effort, not only for accomplishing primary practices but also for what is immediately perceived as an acceptable waste practice. The standard of normal waste practices is reproduced.

Even though participants express agreement with the ethics of sorting, they perceive their omission of some categories of recyclables from their practice as acceptable. Rasmus explicitly spoke about legitimations, and Bettina's negotiations serve a similar function of justifying the omission. A deep-seated, normative understanding informs this pre-reflective perception of some efforts of sorting as being negotiable in normal waste practices, embodied through performance. This proposition contributes to our conceptual understanding of inconvenience by highlighting new aspects of this experience's conditioning. Rather than overt efforts, an embodied distinction between negotiable and non-negotiable performances of sorting presides over which efforts enter participants' field of perception as inconvenience. In contrast, other efforts, ingrained as obligatory parts of proper waste practice evade being subjected to reflection. While the analysis' second section provided a perspective indicating *how* inconvenience is experienced – namely as a disturbance to (versus part of) that which one considers oneself doing – the first section yielded a comprehension of the fundamental conditioning of *which* performances of sorting are inadvertently regarded as legitimately subject to negotiation. In combination, the sections enable the apprehension that the manifestation of inconvenience in and as experience is conditioned by and refers back to the particular kind of recyclables' sorting not being established and embodied as an obligatory part of proper waste practice.

Conceiving how observable efforts required by sorting appear less determinative of individual dispositions than the general understandings of normal and, thus, acceptable waste practice, it is relevant to consider whether supporting normalization is superior to increasing convenience as the target of endeavors to increase sorting. It could prove extremely important for policy makers, the sector's strategic planners and communication designers, to reconsider the traditional focus on in/convenience and seek ways to frame sorting as fundamentally normal, simultaneously avoiding elevating it as something virtuous. Beyond dispute, the analysis has reiterated that normalization processes are obdurate,

even when agreement is expressed among carriers of practice. The relationship between waste practices and the primary practices they enable exposes why participants often do not arrive at the event where new normative standards of practice could otherwise have been embodied through performance. Meanwhile, it also indicates where to intervene to facilitate such performances and thereby the incorporation of more categories of recyclables into the general understanding of normal waste practices.

Even if embodied concepts of proper waste practice precede and govern what categories of recyclables enter carriers' field of experience as inconvenient and are negotiated as such, negotiations and experiences are real and do influence dispositions that inadvertently sustain normality through reproduction in practice. The finding that the experience of inconvenience pertains less to material arrangements' enablement of sorting than to how well or poorly these arrangements allow sorting to enable primary practices does not imply that endeavors to improve convenience are entirely irrelevant. Instead, it specifies how they may be relevant and efficient, not the least for supporting normalization.

In Frederik's home, the rack for recyclables was two meters away from his work area, which elucidates why sorting the foil was spontaneously perceived as an elongated disturbance to his primary practice. The peels and shells, in contrast, he did sort into the Green, mounted with the bin for residuals next to where he peeled and shelled the vegetables. An installment of bins in a spot where they enable sorting to assist primary practices nearly as well as mere disposal (leaving only the extra effort of separating the waste into more than one bin) may be the reduction of inconvenience that makes carriers sort instead of negotiating. As actual engagement in practice through the bodily and mental activities entailed in the practice's performance is *the* site or event where conceptions of normality are internalized, every additional act of sorting is crucial to the normalization process. Thus, while maintaining that embodied conceptions of normal practice fundamentally govern carriers' dispositions, rather than rational calculations of overt efforts, installments that reduce inconvenience in accordance with how the current analysis informs the conditioning of this experience, may be highly relevant.

The remaining paragraphs appraise the relevance of findings to more fields of research. First, the notion of normal practices as fundamentally governing both perception and dispositions prompts us to consider a practice's socio-temporal context and conditioning whenever we assert barriers as

explanatory to what is often termed the value-action gap. Barriers for acting on pro-environmental values are found in various kinds throughout the literature on sustainable consumption (Kollmuss and Agyeman 2002). While barriers may rightly influence peoples' propensity to act on values, this article's findings indicate that only when certain actions are not already part of "normal practice" do barriers effectually influence dispositions. The generalizability of this assertion obviously needs demonstration through application in studies engaged with different kinds of barriers besides inconvenience. However, it may promise important insights prompting a critical interest in the normative conditioning of barriers themselves.

Although the purpose of this article was not to identify qualities of the experience of inconvenience but instead to explore its conditioning, the second part of the analysis offers a provisional formulation; the sense of being unnecessarily disturbed or delayed in accomplishing the ends of one's doing. This characterization is based on identifying a functional and hierarchical relationship between waste practices as secondary and a co-occurring practice as the primary, and hence derivation of carriers' teleo-affective orientation. This basis suggests that the formulation possibly needs adjustment if applied to experiences of doings or arrangements that are part of a primary practice rather than of an assisting practice, paying critical attention to which practice is orchestrating the carrier's perception of the situation and their dispositions. More evidently, inconvenience may be many things. Besides an elongating detour toward the ends of one's doings, inconvenience can also be experienced as sensory discomfort, the strain of indispensable efforts, or emotional uneasiness for instance when failing social expectations. The latter is the case in Farbotko and Head's (2013) study on gifting.

The authors describe events in which concerns with sustainability that usually orient participants' dispositions are put aside to affirm and express appreciation of social relationships as such gestures are conventionally performed. Instead of offering a sustainable gift or abstaining from gifting, participants gift according to conventions. The study displays situations when the practice of gifting cannot be performed in a manner that is simultaneously sustainable and recognized as appropriate in the particular social context. In practice theoretical terms the situations depict a conflict between teleo-affectivities (e.g., acting sustainably and affirming social relationships) which cannot be reconciled in the same act of gifting and are therefore mutually exclusive. This study is likely indicative of a dynamic breaking the transition to more sustainable

consumption in a broad range of practices but differs from the case of waste sorting: Sorting is not irreconcilable with, but merely involves a detour toward participants' ends, as given by the primary practice's teleoaffective structure. Still findings from this article expand our comprehension of situated negotiations such as those described in the gifting study. Whether the locus of teleoaffective contention is internal to a practice or resides in practices' interconnectedness, embodied understandings of normal practice are likely what define the space of legitimate negotiations. This insight expounds that if sustainability stays a concern additional to the teleoaffective structure of "normal practices," its translation into action remains volatile. Thus, this insight both edifies the somewhat staggering proliferation of sustainable variations of practices and underlines the importance of dismantling the understandings of these variations as something extra and more virtuous and instead targets normalization.

Hence, the proposition regarding normalization likely applies regardless of practices' status as primary or secondary. In contrast, the proposition made regarding an epistemological shift of focus in endeavors to increase convenience is specific to cases of interconnected practices. While it is well-established within practice theories that practices provide and comprise resources for each other, the conceptual distinction between primary and secondary practices is a novel contribution. Distinguishing the primary practice as that which participants perceive themselves as doing and the secondary as being performed in the former's service – allows us to identify a hierarchical relation between practices without deserting the flat ontology of practice theory. The concepts, hence, nuance our understanding of how practices may be organized in what Elizabeth Shove terms "complexes" (Shove, Pantzar, and Watson 2012) expounding why all practices in such a constellation are not equally constitutive to carriers' dispositions, and the social phenomena that they comprise. Some practices – like waste practices – will typically be secondary, while others will be primary. Nevertheless, the status of a particular practice is not *per se* static but instead changeable with the complex of practices it is part of and the constituent part it performs. Obviously, these claims are tentative and need substantiation through further research, also demonstrating the conceptual distinction's explanatory capacities beyond its application in the current study.

Notes

1. One household did not have organic waste collection.
2. Rasmus is a pseudonym. All names of participants appearing in the article are likewise pseudonyms.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the authors.

ORCID

Lina Katan <http://orcid.org/0000-0002-4780-110X>

References

- Abbott, A., S. Nandeibam, and L. O'Shea. 2011. "Explaining the Variation in Household Recycling Rates across the UK." *Ecological Economics* 70 (11): 2214–2223. doi:10.1016/j.ecolecon.2011.06.028.
- Abbott, A., S. Nandeibam, and L. O'Shea. 2013. "Recycling: Social Norms and Warm-Glow Revisited." *Ecological Economics* 90: 10–18. doi:10.1016/j.ecolecon.2013.02.015.
- Abbott, A., S. Nandeibam, and L. O'Shea. 2017. "The Displacement Effect of Convenience: The Case of Recycling." *Ecological Economics* 136: 159–168. doi:10.1016/j.ecolecon.2017.01.020.
- Alkemeyer, T., and N. Buschmann. 2016. "Learning in and across Practices: Enablement as Subjectivation." In *The Nexus of Practices: Connections, Constellations and Practitioners*, edited by A. Hui, T. Schatzki, and E. Shove. London: Routledge. doi:10.4324/9781315560816-9.
- Alpizar, F., and E. Gsottbauer. 2015. "Reputation and Household Recycling Practices: Field Experiments in Costa Rica." *Ecological Economics* 120: 366–375. doi:10.1016/j.ecolecon.2015.04.003.
- Anderson, J. 2004. "Talking Whilst Walking: A Geographical Archaeology of Knowledge." *Area* 36 (3): 254–261. doi:10.1111/j.0004-0894.2004.00222.x.
- Atkinson, P., A. Coffey, S. Delamont, J. Lofland, and L. Lofland. 2001. *Handbook of Ethnography*. London: Sage. doi:10.4135/9781848608337.
- Berg, B. 2007. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Boston, MA: Pearson Education.
- Berglund, C. 2006. "The Assessment of Households' Recycling Costs: The Role of Personal Motives." *Ecological Economics* 56 (4): 560–569. doi:10.1016/j.ecolecon.2005.03.005.
- Bezzina, F., and S. Dimech. 2011. "Investigating the Determinants of Recycling Behaviour in Malta." *Management of Environmental Quality: An International Journal* 22 (4): 463–485. doi:10.1108/14777831111136072.
- Blake, J. 1999. "Overcoming the 'Value-Action Gap' in Environmental Policy: Tensions between National Policy and Local Experience." *Local Environment* 4 (3): 257–278. doi:10.1080/13549839908725599.
- Brouwer, M., E. Thoden van Velzen, A. Augustinus, H. Soethoudt, S. De Meester, and K. Ragaert. 2018. "Predictive Model for the Dutch Post-Consumer Plastic Packaging Recycling System and Implications for the Circular Economy." *Waste Management* 71: 62–85. doi:10.1016/j.wasman.2017.10.034.
- Buccioli, A., N. Montinari, and M. Piovesan. 2019. "It Wasn't Me! Visibility and Free Riding in Waste Disposal." *Ecological Economics* 157: 394–401. doi:10.1016/j.ecolecon.2018.12.013.
- Degli Antoni, G., and G. Vittucci Marzetti. 2019. "Recycling and Waste Generation: An Estimate of the

- Source Reduction Effect of Recycling Programs." *Ecological Economics* 161: 321–329. doi:10.1016/j.ecolecon.2019.04.002.
- European Commission. 2018. *Circular Economy: New Rules Will Make EU the Global Front-Runner in Waste Management and Recycling*. Brussels: European Commission. https://ec.europa.eu/commission/press-corner/detail/en/IP_18_3846.
- Evans, D. 2014. *Food Waste: Home Consumption, Material Culture and Everyday Life*. London: Bloomsbury.
- Ewing, G. 2001. "Altruistic, Egoistic, and Normative Effects on Curbside Recycling." *Environment and Behavior* 33 (6): 733–764. doi:10.1177/00139160121973223.
- Farbotko, C., and L. Head. 2013. "Gifts, Sustainable Consumption and Giving up Green Anxieties at Christmas." *Geoforum* 50: 88–96. doi:10.1016/j.geoforum.2013.08.004.
- Genus, A., and C. Jensen. 2019. "Beyond 'Behaviour': The Institutionalisation of Practice and the Case of Energy-Efficient Lighting in Denmark." *Journal of Consumer Culture* 19 (3): 340–358. doi:10.1177/1469540517717781.
- Gherardi, S., and D. Nicolini. 2002. "Learning in a Constellation of Interconnected Practices: Canon or Dissonance?" *Journal of Management Studies* 39 (4): 419–436. doi:10.1111/1467-6486.t01-1-00298.
- Gilli, M., F. Nicolli, and P. Farinelli. 2018. "Behavioural Attitudes towards Waste Prevention and Recycling." *Ecological Economics* 154: 294–305. doi:10.1016/j.ecolecon.2018.08.009.
- Gradus, R., P. Nillesen, E. Dijkgraaf, and R. van Koppen. 2017. "A Cost-Effectiveness Analysis for Incineration or Recycling of Dutch Household Plastic Waste." *Ecological Economics* 135: 22–28. doi:10.1016/j.ecolecon.2016.12.021.
- Gullestad, M. 1993. *Kultur og Hverdagsliv (Culture and Everyday Life)*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hammersley, M., and P. Atkinson. 2010. *Ethnography: Principles in Practice*. London: Routledge.
- Hand, M., and E. Shove. 2007. "Condensing Practices: Ways of Living with a Freezer." *Journal of Consumer Culture* 7 (1): 79–104. doi:10.1177/1469540507073509.
- Hawkins, G. 2007. *The Ethics of Waste: How We Relate to Rubbish*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Hebrok, M., and N. Heidenström. 2019. "Contextualising Food Waste Prevention: Decisive Moments within Everyday Practices." *Journal of Cleaner Production* 210: 1435–1448. doi:10.1016/j.jclepro.2018.11.141.
- Heller, M., and A. Vatn. 2017. "The Divisive and Disruptive Effect of a Weight-Based Waste Fee." *Ecological Economics* 131: 275–285. doi:10.1016/j.ecolecon.2016.09.002.
- Hitchings, R. 2012. "People Can Talk about Their Practices." *Area* 44 (1): 61–67. doi:10.1111/j.1475-4762.2011.01060.x.
- Katan, L., and K. Gram-Hanssen. 2021. "'Surely I Would Have Preferred to Clear It Away in the Right Manner': When Social Norms Interfere with the Practice of Waste Sorting: A Case Study." *Cleaner and Responsible Consumption* 3: 100036. doi:10.1016/j.clrc.2021.100036.
- Kemmis, S., J. Wilkinson, C. Edwards-Groves, I. Hardy, P. Grootenboer, and L. Bristol. 2014. *Changing Practices, Changing Education*. Berlin: Springer.
- Kollmuss, A., and J. Agyeman. 2002. "Mind the Gap: Why Do People Act Environmentally and What Are the Barriers to Pro-Environmental Behavior?" *Environmental Education Research* 8 (3): 239–260. doi:10.1080/13504620220145401.
- Kusenbach, M. 2003. "Street Phenomenology." *Ethnography* 4 (3): 455–485. doi:10.1177/146613810343007.
- Lee, M., H. Choi, and Y. Koo. 2017. "Inconvenience Cost of Waste Disposal Behavior in South Korea." *Ecological Economics* 140: 58–65. doi:10.1016/j.ecolecon.2017.04.031.
- Leray, L., M. Sahakian, and S. Erkman. 2016. "Understanding Household Food Metabolism: Relating Micro-Level Material Flow Analysis to Consumption Practices." *Journal of Cleaner Production* 125: 44–55. doi:10.1016/j.jclepro.2016.03.055.
- McCarty, J., and L. Shrum. 1994. "The Recycling of Solid Wastes: Personal Values, Value Orientations, and Attitudes about Recycling as Antecedents of Recycling Behavior." *Journal of Business Research* 30 (1): 53–62. doi:10.1016/0148-2963(94)90068-X.
- Nainggolan, D., A. Pedersen, S. Smed, K. Zemo, B. Hasler, and M. Termansen. 2019. "Consumers in a Circular Economy: Economic Analysis of Household Waste Sorting Behaviour." *Ecological Economics* 166: 106402. doi:10.1016/j.ecolecon.2019.106402.
- Nicolini, D. 2009. "Zooming In and Out: Studying Practices by Switching Theoretical Lenses and Trailing Connections." *Organization Studies* 30 (12): 1391–1418. doi:10.1177/0170840609349875.
- Nicolini, D. 2012. *Practice Theory, Work, and Organization: An Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Ortiz Salazar, A., J. Klein, and Z. Klycheva. 2021. "Overcoming Inconvenience: How Society Can Incentivize Individual Recycling Behavior: An Agent-Based Model." *Advances in Intelligent Systems and Computing* 1206: 80–85. doi:10.1007/978-3-030-51064-0_11.
- Perrin, D., and J. Barton. 2001. "Issues Associated with Transforming Household Attitudes and Opinions into Materials Recovery: A Review of Two Kerbside Recycling Schemes." *Resources, Conservation and Recycling* 33 (1): 61–74. doi:10.1016/S0921-3449(01)00075-1.
- Pluskal, J., R. Šomplák, V. Nevrlý, V. Smejkalová, and M. Pavlas. 2021. "Strategic Decisions Leading to Sustainable Waste Management: Separation, Sorting and Recycling Possibilities." *Journal of Cleaner Production* 278: 123359. doi:10.1016/j.jclepro.2020.123359.
- Reckwitz, A. 2002. "Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing." *European Journal of Social Theory* 5 (2): 243–263. doi:10.1177/1368431022225432.
- Röpke, I. 2009. "Theories of Practice: New Inspiration for Ecological Economic Studies on Consumption." *Ecological Economics* 68 (10): 2490–2497. doi:10.1016/j.ecolecon.2009.05.015.
- Schatzki, T. 1996. *Social Practices: A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/cbo9780511527470.
- Schatzki, T. 2002. *The Site of the Social: A Philosophical Account of the Constitution of Social Life and Change*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press. doi:10.5860/choice.40-3946.

- Schatzki, T. 2009. "Timespace and the Organization of Social Life." In *Time, Consumption and Everyday Life*, edited by E. Shove, F. Trentmann, and R. Wilk, 35–48. London: Bloomsbury. doi:10.5040/9781474215862-ch-002.
- Schatzki, T. 2010a. "Materiality and Social Life." *Nature and Culture* 5 (2): 123–149. doi:10.3167/nc.2010.050202.
- Schatzki, T. 2010b. *The Timespace of Human Activity: On Performance, Society, and History as Indeterminate Teleological Events*. Lanham, MD: Lexington Books.
- Shove, E. 2003a. *Comfort, Cleanliness and Convenience: The Social Organization of Normality*. Oxford: Berg.
- Shove, E. 2003b. "Converging Conventions of Comfort, Cleanliness and Convenience." *Journal of Consumer Policy* 26 (4): 395–418. doi:10.1023/A:1026362829781.
- Shove, E., M. Pantzar, and M. Watson. 2012. *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and How It Changes*. London: Sage.
- Shove, E., and D. Southerton. 2000. "Defrosting the Freezer: From Novelty to Convenience: A Narrative of Normalization." *Journal of Material Culture* 5 (3): 301–319. doi:10.1177/135918350000500303.
- Southerton, D. 2003. "'Squeezing Time': Allocating Practices, Coordinating Networks and Scheduling Society." *Time & Society* 12 (1): 5–25. doi:10.1177/0961463X03012001001.
- Southerton, D., and L. Yates. 2020. "Exploring Food Waste through the Lens of Social Practice Theories: Some Reflections on Eating as a Compound Practice." In *Waste Management and Sustainable Consumption*, edited by K. Ekström, 145–161. London: Routledge. doi:10.4324/9781315757261-17.
- Spradley, J. 1979. *The Ethnographic Interview*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Strengers, Y., and L. Nicholls. 2017. "Convenience and Energy Consumption in the Smart Home of the Future: Industry Visions from Australia and Beyond." *Energy Research & Social Science* 32: 86–93. doi:10.1016/j.erss.2017.02.008.
- Tonglet, M., P. Phillips, and M. Bates. 2004. "Determining the Drivers for Householder Pro-Environmental Behaviour: Waste Minimisation Compared to Recycling." *Resources, Conservation and Recycling* 42 (1): 27–48. doi:10.1016/j.resconrec.2004.02.001.
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). 2017. *Circular Economy*. Vienna: UNIDO. <https://www.unido.org/our-focus-cross-cutting-services/circular-economy>.
- Van den Bergh, J. 2008. "Environmental Regulation of Households: An Empirical Review of Economic and Psychological Factors." *Ecological Economics* 66 (4): 559–574. doi:10.1016/j.ecolecon.2008.04.007.
- Warde, A. 1999. "Convenience Food: Space and Timing." *British Food Journal* 101 (7): 518–527. doi:10.1108/00070709910279018.
- Warde, A. 2005. "Consumption and Theories of Practice." *Journal of Consumer Culture* 5 (2): 131–153. doi:10.1177/1469540505053090.
- Warde, A., E. Shove, and D. Southerton. 1998. "Convenience, Schedules and Sustainability." Draft Paper for the Environmental Science Foundation Workshop on Sustainable Consumption, Lancaster University, March 27–29. <https://www.lancaster.ac.uk/fass/projects/esf/convenience.htm>
- Watson, M., and A. Meah. 2012. "Food, Waste and Safety: Negotiating Conflicting Social Anxieties into the Practices of Domestic Provisioning." *The Sociological Review* 60 (S2): 102–120. doi:10.1111/1467-954X.12040.
- Welch, D., and A. Warde. 2017. "How Should We Understand 'General Understandings?'" In *The Nexus of Practice: Connections, Constellations and Practitioners*, edited by A. Hui, T. Schatzki, and E. Shove, 183–196. London: Routledge.

Tredje artikel

Katan, L. (2022). *'It does something good for the environment. That's something somebody else has we caned out, and it's nice to take part in'*: A case study of the way infrastructure and materiality influence participants' engagement in sustainable waste practices. Accepted with major revisions in *Journal of Environmental Policy and Planning*.

ISSN (online): 2446-1636
ISBN (online): 978-87-7573-869-4

AALBORG UNIVERSITETSFORLAG